

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
2016- YL- 021**

**DEMOKRAT PARTİ AYDIN MİLLETVEKİLLERİ
VE TBMM'DEKİ FAALİYETLERİ (1950-1954)**

**Hazırlayan
Süleyman AKKUŞ**

**Danışman
Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN**

AYDIN - 2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Süleyman AKKUŞ tarafından hazırlanan “Demokrat Parti Aydın Milletvekilleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki Faaliyetleri (1950-1954)” başlıklı tez, 28.03.2016 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan : Doç. Dr. Dilşen İ. ERDOĞAN	ADÜ	
Üye : Prof. Dr. Mehmet TEMEL	MSKÜ	
Üye : Prof. Dr. Bayram AKÇA	MSKÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun sayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Recep TEKELİ

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2016

Süleyman AKKUŞ

ÖZET

DEMOKRAT PARTİ AYDIN MİLLETVEKİLLERİ VE TBMM'DEKİ FAALİYETLERİ (1950-1954)

Süleyman AKKUŞ

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Dilşen İ. ERDOĞAN
2016, 215 sayfa

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de Çok Partili Hayata geçiş rüzgârı esmeye başlamıştır. CHP'de ki parti içi muhalefet "*Dörtlü Takrir*"le birlikte belirginleşmiş bu gelişmenin ardından, 7 Ocak 1946'da Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuad Köprülü ve Adnan Menderes tarafından Demokrat Parti kurulmuştur.

DP Türkiye genelinde hızla teşkilatlanma çalışmalarına başlamıştır. Cumhuriyet tarihimizin ilk çok partili ve tek dereceli seçimi 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılmış ve DP 65 milletvekili ile TBMM'ye girmiştir. 4 yıllık muhalefet döneminin ardından 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimlerle DP iktidarı devralmış 408 milletvekilliyle TBMM'de temsil edilmiştir. DP 1950 seçimlerinde Aydın'dan tam liste halinde kazanmıştır. Adnan Menderes ve Fuad Köprülü İstanbul, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu Manisa Milletvekilliğini tercih ettikleri için bu isimlerin yerine 16 Eylül 1951'de yapılan ara seçimlerle birlikte Nail Geveci, Lütfi Ülkümen ve Cevat Ülkü Meclise girmiştir. Namık Gedik, Şevki Hasırcı, Ethem Menderes, A. Baki Ökdem'le birlikte Aydın'dan 7 milletvekili TBMM'de çeşitli komisyonlarda görev almıştır. DP'nin ilk iktidar döneminin ardından 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimlerde, Adnan Menderes, Namık Gedik, Ethem Menderes, A. Baki Ökdem, Nail Geveci, Cevat Ülkü, Necati Çelim, Zühtü Uray ve Nihat Eğriboz Aydın'dan milletvekili seçilmişlerdir. Adnan Menderes İstanbul Milletvekilliğini tercih etmiştir. Aydın 8 milletvekili ile Meclis'te temsil edilmiştir. Bu dönemde de Aydın Milletvekilleri TBMM'de önemli görevlerde bulunmuşlar ve Meclis'te çeşitli komisyonlarda çalışmışlardır.

ANAHTAR KELİMELER: Çok Partili Hayat, Demokrat Parti, 1950 Seçimleri, 1954 Seçimleri, Aydın.

ABSTRACT

DEMOCRATIC PARTY AYDIN DEPUTIES AND THEIR ACTIVITIES IN THE ASSEMBLY (1950-1954)

Süleyman AKKUŞ

M.A. Dissertation, History Department

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Dilşen İ. ERDOĞAN

By the end of the World War II there was a tendency to multiparty system in Turkey. Internal opposition in RPP became evident with the “*Dörtlü Takrir*” (i.e. Statement of the Tetrads) and following this event the Democratic Party was founded by Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuad Köprülü and Adnan Menderes in 7 January Ocak 1946.

DP started an immediate movement of organization throughout Turkey. The first election with multiparty system and direct suffrage in the history of Turkish Republic was held in 21 July 1946 and DP won 65 seats in the Grand National Assembly of Turkey. Following the four year of opposition period DP came into power with the elections held in 14 May 1950 and gained 408 seats in the Assembly. DP won all the seats allotted for Aydın province in 1950 elections. In place of Adnan Menderes and Fuad Köprülü who preferred İstanbul deputyship and Fevzi Lütüfî Karaosmanoğlu who preferred Manisa, Nail Geveci, Lütüfî Ülkümen and Cevat Ülkü entered to the Assembly with the by-elections held in 16 September 1951. With Namık Gedik, Şevki Hasırcı, Ethem Menderes, A. Baki Ökdem 7 deputies from Aydın took part in various commissions in the Assembly. Following the DP's first period in power Adnan Menderes, Namık Gedik, Ethem Menderes, A. Baki Ökdem, Nail Geveci, Cevat Ülkü, Necati Çelim, Zühtü Uray and Nihat Eğriboz were elected as deputies of Aydın in the general elections held in 2 May 1954. Adnan Menderes preferred İstanbul deputyship. Aydın was represented with 8 deputy in the Assembly. In this period Aydın deputies undertook important missions and took part in various commissions in the Assembly.

KEYWORDS: Multiparty System, the Democratic Party, 1950 Elections, 1954 Elections, Aydın.

ÖNSÖZ

Adnan Menderes çocukluğumdan bu yana hep dikkatimi çeken bir liderdi. Ne zaman büyük dedemin yanına gitsem bana gençlik yıllarını anlatır ve Adnan Menderes'in köylüye sağladığı imkânları ballandıra ballandıra anlatırdı. Bendeki tarih sevgisi ve geçmişi araştırma isteği işte o dönemlerde başladı. Amacım iyi bir tarihçi olmak ve dedemin anlattığı o lideri yani Adnan Menderes'i ve partisini araştırmaktı. Bu amaçla yüksek lisans eğitimine başladım.

Adnan Menderes'in doğup büyüdüğü topraklar olan Aydın ilini yüksek lisans eğitimim için en uygun yer olarak gördüm, Artık gençlik yıllarımdan buyana merak ettiğim bir lider'in memleketinde yüksek lisans eğitimime başlamıştım. Eğitimim sonunda tez konumu belirlerken hep Adnan Menderes ve Demokrat Parti ile ilgili çalışma yapmak istediğimi belirtmiştim. Sonuçta danışman hocam Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN ile birlikte Demokrat Parti'nin 1950 ve 1954 seçimlerine ülke genelinde ve özellikle Aydın ilinde nasıl hazırlandığını, seçimlerin sonuçlarını ayrıca Aydın'dan seçilen Demokrat Parti Milletvekillerinin TBMM'deki faaliyetlerini çalışma konusu olarak belirledik. Konu ile ilgili daha önceden yapılmış çalışmalar da genellikle alt başlık olarak verilmesi veya derinlemesine bir inceleme yapılmamış olmaması sebebiyle çalışmamızda bu eksiklikleri de dikkate alarak incelemelerde bulunduk. Yaptığımız çalışma ile o döneme ait bilgiler vererek umarım tarih bilimine bu konu başlığında ışık tutmuşuzdur. Aynı zamanda kaynak olarak başvurulabilecek bir eser hazırladık. Çalışmamızın çerçevesi seçimlerle sınırlı olduğundan o dönemle ilgili diğer konulara yer veremedik.

Çalışmamızı hazırlarken dönemin kaynaklarından yani Meclis Zabıt Ceridelerinden, TÜİK verilerinden, daha önce yapılmış akademik çalışmalardan ve danışman hocam Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN tarafından verilen Kıroba, Hür Aydın gazetelerinden yararlanmaya çalıştık. Ayrıca dönemin ulusal gazeteleri de çalışmamız için en önemli kaynakları teşkil etmiştir.

Tez çalışmamda özellikle konuyu incelemeye başladığım andan itibaren her aşamada bana yol gösteren, gerek kaynak gerekse bilgi olarak her türlü imkânı sunan tez danışmanım Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN'A, yayımlanmamış makalesinde kullandığı Kıroba ve Hür Aydın gazetelerini tezimde kullanmam için tarafıma verdiğinden dolayı teşekkür ederim. Ayrıca çalışmam esnasında maddi ve manevi bana destek olan aileme, diğer kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen İnanç Demiröz, Fehmi Ceylan ve eşi Arzu Ceylan'a teşekkür ederim.

Süleyman AKKUŞ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xvii
TABLolar DİZİNİ	xix
GİRİŞ	1
1. ÇOK PARTİLİ HAYATIN BAŞLANGICINDAN 1950 SEÇİMLERİNE KADAR DEMOKRAT PARTİ	4
1.1. Türk Siyasi Tarihinde Yeni Bir Dönem: Çok Partili Hayata Geçiş	4
1.1.1. Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç Tesirler	5
1.1.2. Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan Dış Tesirler	8
1.1.3. Çok Partili Dönemin Başlamasıyla Kurulan Partiler	12
1.2. Demokrat Parti'nin Doğuşu	12
1.2.1. CHP İçindeki Muhalefetin Belirginleşmesi	12
1.2.1.1. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu	12
1.2.1.2. Bütçe Görüşmeleri.....	13
1.2.1.3. Muhalefet ve Dörtlü Takrir	14
1.2.1.4. Menderes'in, Köprülü'nün ve Koraltan'ın CHP'den İhraç Edilmesi ve Ardından Gelen Tepkiler İstifalar	16
1.3. Demokrat Parti'nin Kuruluşu	18
1.3.1. Demokrat Parti'nin Programı, Tüzüğü ve Teşkilatlanma Çalışmaları	19
1.3.2. 1946 Belediye Seçimleri ve Demokrat Parti	21
1.3.3. 1946 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti.....	23

1.4. Demokrat Parti Aydın Merkez İlçe Teşkilatı'nın Kurulması ve Seçim Faaliyetleri.....	26
1.4.1. 1946 Genel Seçimleri ve Aydın	30
1.4.1.1. Aydın'da Seçimlere Hazırlık ve Propaganda Faaliyetleri.....	31
1.4.1.2. Aydın'da Seçimin Yapılması ve Seçim Sonuçları.....	35
1.5. 1946-1950 Yılları Arasında Demokrat Parti	39
1.5.1. Bütçe Görüşmeleri ve Demokrat Parti.....	39
1.5.2. 12 Temmuz Beyannamesi	41
1.5.3. 1950 Bütçe Görüşmeleri.....	43
1.5.4. Demokrat Parti Kongreleri	44
2. DEMOKRAT PARTİ VE 1950 GENEL SEÇİMLERİ	46
2.1. Genel Seçimler Öncesi Seçim Sisteminde Yapılan Değişiklikler	46
2.1.1. Seçim Kanununda Yapılan Değişiklikler	46
2.1.2. Seçim Tarihinin Belirlenmesi.....	48
2.2. Genel Seçimlere Hazırlık	48
2.2.1. Demokrat Parti'nin Aday Belirleme Süreci.....	49
2.2.2. Demokrat Parti'nin Seçim Beyannamesi.....	50
2.2.3. Anketler, Toplantılar, Kongreler, Radyo Yayınları, Mitingler ve Propaganda Faaliyetleri.....	52
2.3. Türkiye'de 1950 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti'nin Zaferi	58
2.3.1. 1950 Seçim Sonuçları.....	59
2.3.2. 1950 Seçim Sonuçlarının Türk ve Dünya Basını'ndaki Yankıları	62
2.4. Aydın'da 1950 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti	63
2.4.1. Seçimlere Hazırlık ve Propaganda Faaliyetleri	63
2.4.2. Aydın'da 1950 Seçim Sonuçları.....	67
2.5. 16 Eylül 1951 Milletvekili Ara Seçimleri	70
3. DEMOKRAT PARTİ VE 1954 GENEL SEÇİMLERİ	74

3.1. 1954 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti.....	74
3.1.1. Seçimler Öncesi Ülkedeki Siyasi Durum: İktidar ve Muhalefet Arasında Yaşananlar.....	74
3.1.2. Seçime Hazırlık ve Propaganda Faaliyetleri	78
3.1.3. Demokrat Parti'nin Aday Belirleme Süreci	79
3.1.4. Demokrat Parti'nin Seçim Propagandası	80
3.1.5. Anketler, Toplantılar, Kongreler, Radyo Yayınları, Mitingler ve Propaganda Faaliyetleri	82
3.2. Türkiye'de 1954 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti'nin Zaferi.....	88
3.2.1. 1954 Seçim Sonuçları.....	88
3.2.2. 1954 Seçim Sonuçları'nın Türk ve Dünya Basını'nda ki Yankıları.....	90
3.3. 1954 Genel Seçimleri, Demokrat Parti ve Aydın.....	92
3.3.1. Seçimlere Hazırlık ve Propaganda Faaliyetleri	92
3.3.1.1. Genç Demokratlar Teşkilatı'nın Aydın'da Kuruluşu.....	92
3.3.1.2. 1954 seçimleri öncesi Aydın'da Siyasi Partilerin Durumu	93
3.3.1.3. Demokrat Parti'nin Aydın Milletvekili Adaylarını Belirleme süreci.....	93
3.3.1.4. Aydın'da Siyasi Toplantılar ve Mitingler	95
3.3.2. Aydın'da 1954 Seçim Sonuçları	98
4. DEMOKRAT PARTİ AYDIN MİLLETVEKİLLERİ VE TBMM'DEKİ FAALİYETLERİ (1950-1954)	101
4.1. Namık Gedik	101
4.1.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954).....	102
4.1.2. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957).....	105
4.2. Nail Geveci.....	111
4.2.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954).....	112
4.2.2. 10 Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957).....	113
4.3. Şevki Hasırcı	113

4.3.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954).....	114
4.4. İbrahim Ethem Menderes	117
4.4.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954).....	118
4.4.2. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957).....	124
4.5. Abdülbaki Ökdem	129
4.5.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954).....	129
4.5.2. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957).....	130
4.6. Cevat Ülkü.....	130
4.6.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954).....	131
4.6.2. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957).....	134
4.7. Lütfi Ülkümen	137
4.7.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954).....	139
4.8. Necati Çelim.....	140
4.8.1. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957).....	140
4.9. Nihat İyriboz.....	142
4.9.1. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957).....	143
4.10. Zühtü Uray	144
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	145
KAYNAKLAR.....	153
EKLER	165
ÖZGEÇMİŞ.....	215

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Agt.	: Adı Geçen Tez
AÜSFB	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Av.	: Avukat
B.	: Birleşim
BCA.	: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivleri
Bkz.	: Bakınız
Bşk.	: Başkan
C.	:Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CÜ	: Cumhuriyet Üniversitesi
D.	: Dönem
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MP	: Millet Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
S.	: Sayı
s.	:Sayfa
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCF	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TKP	: Türkiye Köylü Partisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
ZC	: Zabıt Ceridesi

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Temel Tüketim Ürünleri ve Fiyatları (Turan, 1999:155).....	6
Tablo 2.1. 1950 Milletvekili Seçimleri Seçmenlere ve Oy Kullanımına İlişkin İstatistikler (İstatistik Yıllığı, 1951:225).....	60
Tablo 2.2. 14 Mayıs 1950 Genel Seçim Sonuçları (Albayrak, 2004:171).....	61
Tablo 2.3. 1950 Milletvekilleri Seçimi Aydın İlinde Kayıtlı Seçmen ve Sandık Sayısı (<i>Anadolu</i> , 8 Mayıs 1950:4).....	68
Tablo 2.4. Aydın İli 1950 Milletvekili Seçim İstatistikleri (TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri,1923-2011, Ankara, Haziran 2012: s. 34).....	69
Tablo 2.5. Aydın İli 1950 Milletvekili Seçim Sonuçları (TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri: s. 34).....	69
Tablo 2.6.Aydın'dan Milletvekilliğini Kazanan Adayların Aldıkları Oy Miktarları (Akdağ, 2007:364).....	69
Tablo 2.7. 1951 Yılı Milletvekilliği Ara Seçim İstatistikleri (DİE, 1952, s. 201).....	72
Tablo 2.8. 1951 Yılı Milletvekili Ara Seçim Sonuçları (DİE, 1952, s. 201).....	72
Tablo 2.9. 1951 Yılı Milletvekilliği Ara Seçim Aydın İli Seçim İstatistikleri (DİE, 1952, s. 201).....	73
Tablo 2.10. 1951 Yılı Milletvekili Ara Seçim Aydın İli Sonuçları (DİE, 1952, s. 201).....	73
Tablo 3.1. 2 Mayıs 1954 Milletvekili Seçimlerinin İstatistikleri (DİE, TÜİK, s. 92).....	89
Tablo 3.2. 2 Mayıs 1954 Milletvekili Seçim Sonuçları (DİE, TÜİK, s. 92).....	89
Tablo 3.4. 1954 Genel Seçimleri Aydın Sonuçları (<i>Hür Aydın</i> , 3 Mayıs 1954:1)..	99
Tablo 3.5. 1954 Genel Seçimleri Aydın Sonuçları (Aydın İl Yıllığı, 1973:1007).....	100

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti, I. Dünya Savaşı'ndan sonra, Mustafa Kemal önderliğinde Türk halkı tarafından başlatılan Milli Mücadele'nin başarı ile neticelenmesi ile Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan bir avuç Anadolu toprağı üzerinde kurulmuş, Osmanlı'nın mirasçısı bağımsız yeni bir Türk Devleti olarak ortaya çıkmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Osmanlı'dan devralınan bazı kurum ve kuruluşlardan dönemin ihtiyaçlarına cevap vermeyenleri kapatmış ve başlattığı yenileşme hareketleri ile mevcut kurumları çağdaş bir yapıya kavuşturmuştur. Türkiye her alanda hızla ilerlemeye başlamıştır. Uluslararası arenada yerini alan yeni Türk Devleti'nin, Kurtuluş Savaşı'nda vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesi ve yapmış olduğu yenileşme hareketleri ile güçlü devletlerin sömürsü altındaki diğer milletlere örnek olmuştur. Ekonomik, toplumsal, kültürel, askeri ve siyasi vb. birçok alanda kendisini geliştiren ve giderek güçlenen bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetin kurulduğu, toplumsal ve kültürel reformların yapıldığı dönem, Milli Kurtuluş Savaşı'nı başarıya ulaştıran kadro'nun yönetimine hâkim olduğu dönemdir.

Türkiye'de siyasi alanda demokratikleşmenin en önemli göstergelerinden biri kabul edilen çok partili siyasal hayata geçiş süreci, oldukça uzun bir dönemi kapsamıştır. Söz konusu dönemin başlangıcını, Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğu'nun bir devamı niteliğinde olduğundan dolayı Tanzimat'a kadar götürmek mümkün olmuştur. Tanzimat, çoğu yazarlarca, siyasal ve hukuki alanda modernleşmenin, anayasal rejim ve demokratikleşme akımlarının kaynağı olarak görülmüştür. Tanzimat Dönemi'nde yapılan reformlar ve bunlara bağlı olarak oluşan siyasal gelişmeler, 1876 Anayasası ile başlayan I. Meşrutiyet rejiminin temelini oluşturmuştur. Osmanlı Devleti, I. Meşrutiyetle birlikte çeşitli etnik özellikler taşıyan parlamentolu bir siyasal hayata geçiş yapmıştır. Başarısızlıkla sonuçlanan I. Meşrutiyet Dönemi'nin ardından II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi ve bunun arkasından gelen İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidar dönemi Türk siyasal hayatına önemli izler bırakmıştır. 1908'de ikinci kez Meşrutiyet rejimini getiren İttihat ve Terakki Partisi, savunduğı pozitivist Batıcı felsefeyi ülkede hâkim kılmaya çalışmıştır. Parlamento ve Anayasa idealleri ile iktidara gelen İttihat ve Terakki Partisi zamanla bir tek parti diktatörlüğü kurmuştur. İttihat ve Terakki Partisi'nin merkezîyetçi ve seküler yapısı, tepeden inme reformist

niteliği, Cumhuriyetin kuruluğu ve sonrasında da etkisini sürdürmüştür. Bu parti'nin toplumsal ve kültürel alanda üstlendiği modernleştirmeci rol, Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından üstlenilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni rejimin ülkeye tam olarak yerleşebilmesi için çok partili sistemin gerekliliğinin de farkında olmuştur. Ayrıca hükümetin ve iktidar partisinin de denetlenebilmesi için bir muhalefet partiye ihtiyaç duyulduğunun önemini yurt gezilerinde dile getirmiştir. Bu eksikliği gidermek amacıyla ilk olarak Kazım Karabekir tarafından 17 Kasım 1924 tarihinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) kurulmuş fakat parti ilerleyen dönemlerde kuruluş çizgisinden sapmaya başlamış, Cumhuriyet rejimi içerisinde bir muhalefet partisi olarak doğan TCF adeta rejim karşitlarının sığınağı haline gelmiştir. şeyh Sait isyanı sonucunda TCF 3 Haziran 1925 tarihinde kapatılmıştır. Atatürk'ün demokrasimizin gelişebilmesi açısından çok partili siyasi hayata geçme arzusu bu olaydan beş yıl sonra yeniden gündeme gelmiş ve neticede 12 Ağustos 1930'da Fethi Okyar tarafından Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) kurulmuştur. SCF de TCF gibi Meclis içerisinde doğan, Meclis içinde ve dışında sınırlı faaliyetlerde bulunabilen bir muhalefet partisi olarak kalmıştır. Zamanla Cumhuriyet rejimine muhalif güçlerin, şer odaklarının bu partiyi de kalkan olarak kullanmaya başlaması sonucu Fethi Okyar 17 Kasım 1930'da fesih kararı alarak partiyi kapatmak zorunda kalmıştır. Parti'nin kapatılmasının hemen ardından 23 Aralık 1930'da Menemen olayının gerçekleşmesi Fethi Okyar'ın partiyi kapatmakta doğru bir karar aldığının göstergesi olmuştur. Bu olayla birlikte Mustafa Kemal'in çok partili demokrasiye geçiş isteği, ülkede şartların tam olarak elvermemesi sebebiyle rafa kaldırılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Ebedi şef*" olduğu dönemi, onun ölümüyle İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olduğu "*Milli şef*" dönemi izlemiştir. CHP'li Tek Parti dönemi II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkede tartışılmaya başlanmış ve neticede CHP'de parti içi muhalefet belirginleşmiş ve 7 Haziran 1945'te "*Dörtlü Takrir*" meclise sunulmuştur. Çok partili hayata geçişin kıvılcımı olan bu olaydan sonra, ilk önce 18 Temmuz 1945 tarihinde Nuri Demirağ'ın önderliğinde Milli Kalkınma Partisi (MKP) kurulmuş, bunu 7 Ocak 1946 tarihinde "*Dörtlü Takrir*"ın sahipleri Celal Bayar başkanlığında, Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Refik Koraltan tarafından kurulan Demokrat Parti (DP) izlemiştir. Hazırladığım tez çalışmasında Türkiye'de çok partili siyasi yaşamın başlangıcı temele alınmış,

çalışmamız Adnan Menderes'in Aydın'lı olması ve Aydın'da siyasete başlaması ve DP'nin kurulmasında etkili olan en önemli kişi olması sebebiyle DP'nin Aydın'da teşkilatlanması, seçimlere hazırlanması, 9. ve 10 Dönem DP Aydın Milletvekillerinin TBMM'de ki faaliyetleri ile devam etmiştir.

Literatür taramamız sırasında daha önce bu konu ile ilgili yapılan çalışmaların çok az ve sınırlı olduğunu fark ettik. Bu açıdan çalışmamızın konusu ve kapsamı itibariyle önemli bir boşluğu dolduracağını düşünmekteyiz. Çalışmamız dört ana başlık altında toplanmıştır. Birinci bölümde; çok partili hayata geçişi, DP'nin kuruluşunu, ülke genelinde ve Aydın ilinde teşkilatlanmasını ve DP'nin muhalefet yıllarını ele aldık. Çalışmamızın ikinci ve üçüncü bölümlerinde; DP'nin 1950 ve 1954 genel seçimlerinin hazırlıklarını ve sonuçlarını hem ülke geneli hem de Aydın ili açısından değerlendirdik. Son bölümde ise 1950 ve 1954 seçimlerinde Aydın'dan seçilen DP'li Milletvekillerinin özgeçmişleri ve TBMM'deki faaliyetleri hakkında bilgi verdik.

Araştırmamızın temel kaynaklarını dönemin ulusal ve yerel basını oluşturmuştur. O dönemde Aydın'da meydana gelen siyasi gelişmeleri Hür Aydın ve Kıroba gazeteleri ile yayınları itibariyle bir bölge gazetesi niteliği taşıyan Demokrat İzmir gazetesinden öğrenmekteyiz. Bu yüzden bahsi geçen gazetelerin 1946-1954 yılları arasındaki yayınları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca Zafer, Akşam ve Cumhuriyet gibi ulusal gazetelerden de faydalanılmıştır. Yine çok partili yaşama geçiş ve DP ile ilgili hazırlanmış doktora ve yüksek lisans tezleri incelenmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden (BCA) edinilen belgeler de çalışmamız içerisinde değerlendirilmiştir. Fakat dönem ile ilgili resmi kaynaklara ulaşmakta biraz güçlük çektik. Bazı arşiv kaynaklarının gizlilik gerekçesiyle tarafımıza verilmediğini belirtmek isteriz.

Tezimiz; DP'nin kuruluşu, teşkilatlanma çalışmaları, 1946, 1950 ve 1954 seçimlerine hazırlanışı ve seçimlerin sonuçları, DP Aydın Milletvekillerinin hayatları ve TBMM'deki faaliyetlerini ele alarak, Aydın ilinin yakın siyasi tarihine ışık tutmak amacındadır.

1. ÇOK PARTİLİ HAYATIN BAŞLANGICINDAN 1950 SEÇİMLERİNE KADAR DEMOKRAT PARTİ

1.1. Türk Siyasi Tarihinde Yeni Bir Dönem: Çok Partili Hayata Geçiş

Cumhuriyet kurulduğundan beri, tek partili bir devlete yönelik eğilim güçlenmiş ve CHP'nin 1935 Kongresi'nde parti ile devletin evliliği resmileştirilmiştir. Kongre sırasında parti'nin Genel Sekreteri Recep Peker, "*Yeni parti programı kabul edildikten sonra, partinin temel ilkeleri, yeni Türk devletinin ilkeleri olacaktır*" demiştir. Parti, devlete ideoloji sağlamış ve partinin il başkanları kendi valileri olmuş, parti'nin genel sekreteri de kabinedeki İçişleri Bakanı görevini üstlenmiştir. CHP'nin bu faaliyetleri, o dönemde Avrupa'da tek partili devlette partinin rolü konusunda model olan –İtalya'da Faşist Parti, Rusya'da Komünist Parti ve Almanya'da Nazi Partisi- örneklere, belki de biçim itibariyle oldukça uymuştur. Atatürk 10 Kasım 1938'de ebediyete intikal etmiştir. Ertesi gün Meclis, Atatürk'ün silah arkadaşı ve siyasi kader arkadaşı İsmet İnönü'yü Cumhurbaşkanı seçmiştir. 26 Aralık 1938'de toplanan CHP'nin Olağanüstü Kongresi'nde, parti tüzüğü, İnönü parti'nin sürekli Genel Başkanı olarak seçilebilecek şekilde değiştirilmiştir. Atatürk, CHP'nin kurucusu ve ebedi Başkanı olarak ilan edilmiştir. Aynı kongrede İnönü, "*Milli Şef*" unvanı almış ve bir kurum statüsü kazanmıştır. Daha sonra partinin aldığı monolitik biçim, ünlü "*Tek Parti, Tek Millet, Tek Lider*" sloganıyla en iyi ifadesini bulmuştur. (Ahmad, 1977:21-22)

Milli Şef Dönemi boyunca meşru bir şekilde kendisini ifade ve temsil imkânı bulamayan siyasal muhalefet akımı, II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği günlerde gerek kamuoyu ve basında gerekse CHP ve TBMM'de belirginleşmeye başlamıştır. 1945 yılında, yönetimin savaş yıllarında uyguladığı ekonomik politikasının doğurduğu ağır ekonomik ve sosyal sıkıntılar, Türk toplumunun geniş kesimlerinde tek parti yönetimine karşı derin bir tepki ve hoşnutsuzluk yaratmıştır. Savaş yılları boyunca sessiz ama derin bir şekilde oluşan muhalefet, savaş'ın sonunda artık kendisini gösterecek düzeye ulaşmıştır. Diğer taraftan savaş'ın müttefik devletlerce kazanılması yani demokrasi cephesinin bu savaştan galip çıkması, tek-parti yönetimlerinin gözden düşmesine yol açmış ve pek çok ülkede serbest seçimlere dayalı demokrasilerin ortaya çıkmasına ve canlanmasına neden olmuştur. Siyasal liberalleşme eğilimlerini destekleyen uluslararası ortam, Türkiye'de de hem iktidarı hem de belirginleşmeye başlayan muhalefeti etkilemiştir. (Akandere, 1998:347)

1.1.1. Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç Tesirler

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye'de "*Savaş Ekonomisi*"ne geçilmiş ve ülke savaş yılları boyunca ağır ekonomik şartlar altında yaşamıştır. Savaşla birlikte genç ve çalışılabilir nüfusun teşkil ettiği, büyük bir ordu silâh altında tutulmuştur. Bu zorunluluk çeşitli yönlerden ülke ekonomisini olumsuz şekilde etkilemiştir. Her şeyden önce orduda tüketici hale gelen genç nüfus'un, savaş yılları boyunca üretimden uzaklaşması tarımsal üretimimizde gözle görülür bir düşüşe yol açmıştır. Bu durum savaş yılları boyunca savunma harcamalarını artırmıştır. (Akandere, 1998:146-147)

Bu dönemde Refik Saydam Hükümeti, kaçınılmaz olduğu anlaşılan savaş'ın başlamasından önce, ulusal ekonomideki dengelerin nasıl korunacağına ilişkin hazırlıklara başlama gereğini duymuştur. Sanayi Tetkik Heyeti'nce hazırlanan rapor doğrultusunda "*Milli İktisadi Koruma Kanunu*" adıyla bir tasarı hazırlanmıştır. Bu kanunun amacı, savaşın etkilerini önlemek ve ekonomik yönden gerekli koruyucu ve savunucu önlemleri almak olduğu belirtilmiştir. 18 Ocak 1940'da TBMM'de görüşülen tasarı, 3780 sayı ve Milli Korunma Kanunu adıyla yasalaşmıştır. Milli Korunma Kanunu uygulamaları daha çok dar gelirlilerin, emekçi kesimin aleyhine işlemiştir. Tüm önlemlere karşın pahalılığın önü alınamamış, yer yer yiyecek ve giyecek sıkıntıları doğmuştur. Bu da giderek vurgunculuğa yol açmıştır. (Turan, 1999:155-156)

II. Dünya Savaşı, savaşan ülkeler ölçüsünde olmasa da, savaş dışında kalma çabasını sürdüren Türkiye ekonomisinde de doğal olarak sıkıntılar yaşatmıştır. İnönü hükümetleri, Cumhuriyetle birlikte izlenen denk bütçe uygulamasına, gelirden fazla harcama yapmama ilkesine savaş yıllarında da bağlı kalmaya özen göstermişlerdir. Güdülen tarafsızlığa karşın, orduyu güçlendirme zorunluluğu, bütçeden milli savunmaya ayrılan ödenekler oranının artmasına neden olmuştur. Savunma önlemlerinin bir gereği olarak, silahlı kuvvetler mevcudunun 600.000'e çıkarılması ve bu nedenle genç üretici sınıfın silâh altına alınması, üretici sayısını azaltırken, tüketici sayısını artırmıştır. Tarımda ve tarıma dayalı endüstride üretim'in azalması, temel tüketim ve yiyecek malları fiyatlarının da artmasına yol açmıştır. (Turan, 1999:153-155)

II. Dünya Savaşı yılları Türkiye'de tarım politikaları açısından müdahalelerin ve katı devletçilik anlayışının hat safhaya ulaştığı bir dönem

olmuştur. Türkiye savaşa katılmamasına rağmen, savaşın ve savaş ekonomisinin tüm zorluklarını yaşamıştır. Savaşla birlikte ilan edilen seferberlikten dolayı çalışma çağındaki bir milyona yakın insanın silâh altına alınması üretimi ve tüketimi olumsuz etkilemiştir. Ayrıca bu durum ülke kaynaklarının önemli bir kısmının savunmaya harcanmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan yeni şartlar Türkiye’de kapsamlı ve dönem ihtiyaçlarına yönelik tarım politikası arayışlarını beraberinde getirmiştir. II. Dünya Savaşı ile birlikte içerde yeni tarım politikası arayışları yanında dış dünya ile ilişkilerde de yeni birtakım arayışlara girilmiştir. Savaş dolayısıyla Türkiye’nin dünya devletleriyle ilişkilerinin azalması ihracat ve ithalatı da azaltmıştır. Savaş döneminde diğer ülkelerle olan ilişkiler ticari olmaktan çok barışı korumaya dönük siyasi yaklaşımlardan ibaret kalmıştır. Ayrıca tarımsal ürünleri ihraç etmekten ziyade ülke ihtiyaçları için kullanmak bir politika haline gelmiştir. (Şener, 2004:74)

Tablo 1.1. Temel Tüketim Ürünleri ve Fiyatları (Turan, 1999:155)

Ürünler	Fiyatlar (Kuruş)	
	1938	1942
Buğday	4,62	13,5
Pirinç	20	40
Sadeyağ	55,5	95
Urfa Yağı	104	165
Et (canlı)	18,6	31
Pamuk	42	70
Çimento	1.920	2.070

II. Dünya Savaşı sürerken, devletin tarım ürünlerine olan ihtiyacını karşılamak amacıyla, 26 Nisan 1944 tarih ve 4553 sayılı “*Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu*”, TBMM’de kabul edilmiştir. Kanuna göre hububat ve tarım ürünleri üzerinden aynı vergi alınması, sınaî (sanayi) bitkileri için vergi nakden ödenmesi ve vergi oranının, Aşar’da olduğu gibi % 10 olması kararlaştırılmıştır. Vergi toplanırken tıpkı “*Varlık Vergisi*”nde olduğu gibi maliye memurlarına takdir hakkı tanınmıştır. Yani köylü memurun insafına bırakılmıştır. “*Toprak Mahsulleri Vergisi*” tam olarak üç yıl boyunca uygulanmış ve 192 milyon liralık aynı ve nakdi tahsilât yapılmıştır. Bu vergi, tarımla uğraşan büyük halk kitlelerini ilgilendirmiştir. Bu kesim ise kendi ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekmişlerdir. Öte yandan, verginin belirlenmesi ve tahsili sırasındaki yolsuzluklar, toplumun en kalabalık

kesimini oluşturan köylülerin CHP'ye tepki göstermelerine sebep olmuştur. Vergi 24 Ocak 1946'da kaldırılmış ancak bu vergiye duyulan tepkiler uzun yıllar sürmüştür. (Yücel, 2001:38-39)

İthalat imkânlarının savaş nedeniyle yok denecek kadar azalması, ordunun tüm ihtiyaçlarının iç pazardan karşılanması mecburiyetini doğurmuştur. Bu durum, sivil halkın ihtiyacı olan birçok malın devlet tarafından alınması ve stoklanması gibi bir neticeyi beraberinde getirmiştir. Yani piyasadaki arz talep dengesi bozulmuş bu durumda hayat pahalılığına sebep olmuş halk ekonomik bunalım ve yokluk içerisine düşmüştür. Savaş yıllarında geniş halk kesimlerini büyük sıkıntılara sokan hayat pahalılığının ortaya çıkmasında hükümetlerin ekonomide takip ettikleri “Devletçilik” politikasının etkisi büyüktür. Bu anlayış, devletin ekonominin her alanını yönlendirme ve denetime alma şekline dönüşmüş, yani bu yıllarda bir “devlet kapitalizmi” uygulanmıştır. Ayrıca devlet bu dönemde stoklamak amacıyla köylüden ve çiftçiden aldığı tarım ürünlerinin bedellerini ödemek amacıyla sık sık emisyonu giderek para basmış, hazine ve merkez bankası kaynaklarına başvurmuştur. Bu durum paranın değer kaybetmesine neden olmuş ve özellikle köylü ve üreticinin elindeki paranın alım gücü azalmıştır. (Akandere, 1998:148-160)

II. Dünya Savaşı'nın başından itibaren enflasyon, karaborsa ve vurgunculuk olağanüstü düzeylere çıkmıştır. 1938-1942 yılları arasında fiyatlar % 350 artmış, para arzı da 219,4 milyon liradan 765 milyon liraya yükselmiştir. Devlet, hızlı fiyat artışlarına çözüm olarak olağanüstü savaş kazançlarını vergilendirme yolunu bulmuştur. Böyle bir dönemde Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından “*Ekonomik Tedbirler Paketi*” hazırlanmıştır. Saraçoğlu, CHP Grubu'nda “*Bu kanun, bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz*” sözleriyle “*Varlık Vergisi*”ni savunmuştur. “*Varlık Vergisi*”, TBMM'de fazla tartışılmadan 11 Kasım 1942 tarihinde kabul edilmiştir. 4305 sayılı “*Varlık Vergisi Kanunu*”, bütçe gelirlerinin yaklaşık üçte birine denk gelen 315 milyon liranın en geç 30 gün içinde toplanmasını öngörmüştür. Kimin ne kadar vergi vereceği il ve ilçelerde kurulacak komisyonlar tarafından saptanmıştır. Komisyonların belirlediği vergi miktarına itiraz yolu da kapatılmıştır. Kanunda adı geçen komisyonlar bir ay içerisinde çalışmalarını tamamlamış, 18 Aralık 1942'de kimin ne kadar vergi ödeyeceğini ilan etmiştir. Bütün vergi mükelleflerinin % 87'sini Gayrimüslim azınlıklardan

oluşması, uygulamanın azınlık karşıtı niteliğini açıkça ortaya koymuştur. Vergiyi süresinde ödeyemeyenler için bedenen çalışma zorunluluğu getirilmiştir. 17 Eylül 1943’de fiilen, 15 Mart 1944’te hukuken uygulamasına son verilen “*Varlık Vergisi*” o dönemde büyük tepki toplamıştır. (Yücel, 2001:37-38)

1.1.2. Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan Dış Tesirler

Çok partili hayata geçişte dış tesir ve baskıların rolü üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar; II. Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin takip ettiği “*dış politika*”nın savaş sonlarına doğru ve sonunda doğurduğu olumsuz neticeler. II. Dünya Savaşı sonunda Türk-Sovyet ilişkilerinin bozulması ve Türkiye üzerinde yoğunlaşan Sovyet Rusya baskısı ve tehdidi. II. Dünya Savaşı’nı müttefiklerin (İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Rusya) yani “*Demokrasi Cephesi*”nin kazanmasının, Türk siyasal rejimi üzerindeki etkisi olmuştur. (Akandere, 1998:167)

Türkiye, II. Dünya Savaşı sırasında, bir denge politikası izleyerek, savaşan tarafların piyonu ve avı olmamaya büyük özen göstermiştir. Türkiye’nin ekonomik ve askeri şartları, bu savaşın yükünü kaldırabilecek kadar iyi olmadığı gibi, Birinci Dünya Savaşı’nda düştüğü ağır yanlışlardan da ders çıkarılmıştır. Ancak bazen bir tarafa ağırlıklı davranılması, zaman zaman onların karşısında yer alanları öfkelenmiştir. Buna karşın her iki blok da, Türkiye’nin özel durumunu ve önemini hiçbir zaman göz ardı etmemiştir. O yıllarda Almanya, savaş sanayinin en önemli hammaddelerinden biri olan “*Krom*” cevherini Türkiye’den almıştır. Bunun yanı sıra, Türkiye’nin Boğazları ve Balkanlardaki özel durumunu gayet iyi değerlendirmiş, Türkiye’yi Müttefikler tarafına bırakmayı göze alamamıştır. (Albayrak, 2004:35) Almanya’nın savaşı kazanma ihtimalinin olduğu dönemde Türk devlet adamları, 18 Haziran 1941’de Türk-Alman Saldırmazlık Paktı’nı imzalayarak hem Alman tehdidini önlemişler hem de İngiltere’ye Türkiye’nin tarafsızlığını kabul ettirmişlerdir. Almanların Rusya’da ve Kuzey Afrika’da yenilmesi Türkiye üzerindeki politikaların da değişmesine yol açmıştır. Müttefikler Türkiye’nin kendi yanlarında savaşa girmesi için baskılarını artırmış, Almanya da Türkiye’nin tarafsızlığını koruyabilmesi için yardımlarını artırmıştır. 1943 yılından itibaren savaşın Müttefikler lehine gelişmeye başlaması üzerine Türkiye, Kahire’de yapılan konferansta ilk defa prensip olarak Müttefiklerin yanında savaşa katılmaya razı olmuştur. (Özçelik, 2010:253)

Türkiye'nin savaş süresince, savaştan kaçınmak uğruna güttüğü tarafsızlık politikası, savaş sonrasında oluşan bloklaşma ortamında yalnız kalmasına neden olmuştur. Gerek bu yalnızlık gerekse demokratik ideolojinin zaferi ve tek partili otoriter rejimlere karşı duyulan kuşkunun motive edici etkisi ile Türkiye tercihini demokrasi yönünde yapmak durumunda kalmıştır. Türkiye'nin o dönemdeki koşulları bu tercihi kolaylaştırmıştır. Şöyle ki; ülkede uzun yıllar tek parti iktidarı tarafından yönetilmenin yarattığı olumsuz hava, bir muhalefete dönüşmüştür. 1930'dan itibaren dostluk ilişkileri yürütülen Nazi Almanya'sı savaşı kaybettiği gibi, siyasi rejimi de çöküntüye uğramıştır. Türkiye, 23 Şubat 1945'de Birleşmiş Milletlere (BM) kurucu üye olabilmek için Japonya ve Almanya'ya savaş ilan etmek suretiyle savaş sırasındaki tarafsız tutumunu savaş sonrasında terk etmek zorunda kalmış ve Batılı devletlerin safında yer almıştır. (Kirman, 2006:59) II. Dünya Savaşı biterken, dışarıdaki -özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD- siyasal ortam, Türkiye'nin siyasal yapısını demokratikleştirmedikçe Batı'dan beklediği yardımı elde edemeyeceğini göstermiştir. Birleşmiş Milletler Anlaşması'nı onaylamak üzere Nisan 1945'de San Francisco'ya giden Türk Heyeti Başkanı Hasan Saka, Reuter Ajansı'na verdiği demeçte, *"Cumhuriyet rejimi siyasi bir kurum olmak özelliği ile modern demokrasinin yolunda azimle ilerlemektedir. Anayasamız, en ileri demokratik anayasalarla karşılaştırılabilir, başkalarını da geride bırakır."* demiş ve *"her demokratik tezahürün savaştan sonra Türkiye'de gelişeceğini"* sözlerine eklemiştir.(Kürkçüoğlu, 1978:231)

Savaş sonrası bir süper güç olarak ortaya çıkan Sovyetler Birliği'nin Türkiye üzerindeki emelleri ve bunlara yönelik ileri sürdüğü istekler, Türkiye'nin Batı ittifakı içinde yer almasını zorunlu kılmıştır. Ekonomik ve askeri yönden Sovyetler Birliği karşısında oldukça güçsüz bir durumda bulunan Türkiye'nin, Batı'nın desteğini sağlayabilmesi için siyasal yapısını demokratikleştirmesi, çok partili hayata geçiş sürecinde bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği-Türkiye ilişkileri II. Dünya Savaşı sırasında, Türkiye'nin izlediği tarafsızlık politikası nedeniyle belli bir düzeyde devam etmiştir. Türk Hükümeti 23 Ağustos 1939'da, Alman-Sovyet Saldırmazlık Paketi'nden ve bunun sonucunda Sovyetlerin Türkiye'ye karşı değişen politikasından büyük kuşku duymuştur ancak Almanya Ekim 1940'da Romanya'ya girdikten sonra, ertesi yılın baharında da tüm Balkanları işgal edince hem Sovyetler Birliği'nde hem de Türkiye'de büyük kaygı duyulmuştur. Bunun üzerine Türk ve Sovyet Hükümetleri 25 Mart 1941'de 1925

Saldırmazlık Anlaşması'nı doğrulayan bir demeç imzalamışlar, birbirlerine karşı tekrar güven duymak istediklerini göstermişlerdir. (Kirman, 2006:56)

Savaşın son döneminde durumun Müttefikler lehine değişmeye başlamasıyla birlikte Türkiye'nin Sovyetlerle ilişkilerini düzeltmek için yaptığı iyi niyet gösterileri tepkisiz kalmıştır. 6 Eylül 1944'te Bulgaristan'ı işgal eden Sovyetlerin bu davranışı da Türkiye'yi endişeye sevk etmiştir. 4-11 Şubat 1945 tarihinde toplanan Yalta Konferansı'na gelinceye dek Türk-Sovyet ilişkilerinde önemli bir gelişme yaşanmamıştı. Savaş sonrası kurulacak dünya düzeninin ilkelerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu zirvede, tartışılan konular ve ortaya çıkan sonuçlar, Türkiye'yi yakından ilgilendirmekteydi. Stalin, zirvenin 10 Şubat 1945 günü yapılan yedinci oturumunda Boğazların ve Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin yeniden gözden geçirilmesini istemiştir. İngiltere adına Başbakan Churchill, ABD adına Başkan Roosevelt ve Sovyetler adına Stalin'in katıldığı Yalta Konferansı'nda savaşın son durumu ve bundan sonra takip edilecek adımlar belirlenmiştir. İngiltere ve ABD için Nazilere karşı onlarla aynı safta savaşmış ve zafer kazanmış bir ülke konumunda olan Sovyetlere karşılık, Türkiye savaş sırasında yürüttüğü politikalar ile yükümlülüklerini yerine getirmemiş ve savaşa girmemiş bir ülke konumunda olmuştur. (Özçelik, 2012:265)

Daha sonra Sovyetler Birliği, savaş sonrası dünyada elde ettiği siyasal nüfuz ve askeri gücüne dayanarak, Yalta Konferansı'nı takiben 19 Mart 1945'de bitecek olan 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nı yenilemek istemediğini bildirmiştir. Bu notayı aldığı anda savaş süresince izlediği tarafsızlık politikası nedeniyle yalnızlık içinde bulunan Türk Hükümeti, ilk olarak anlaşma zeminini aramıştır. Süresi sona ermekte olan 1925 Anlaşması'nın yerine yeni ve daha kapsamlı bir anlaşma yapma yönündeki tekliflere olumlu baktığını bildirmiştir. Sovyetler Birliği, 19 Mart 1945'de Türkiye'ye verdiği notayla şu istekleri ileri sürmüştür; Boğazlar bütün ülkelerin ticaret gemilerine açık olmalıdır. Karadeniz'de sahili bulunmayan devletlerin savaş gemilerinin boğazlardan geçmesi özel şekilde belirlenen durumlar dışında yasaktır. Boğazlar, Karadeniz Devletleri'nin savaş gemilerine daima açık olmalıdır. Karadeniz'e girmek ve Karadeniz'den çıkmak için doğal su yolu olan boğazlara yönelik rejimin kurulması, Türkiye'nin ve Karadeniz'e sahili bulunan diğer devletlerin yetkisi dâhilinde olmalıdır. Boğazlarda ticari seyrüseferin serbestisini ve boğaz güvenliğini, boğazların Karadeniz'e sahili bulunan devletlerin aleyhine

kullanılmasını önlemek amacıyla Türkiye ve Sovyetler Birliği ortak olarak sağlarlar. (Kirman, 2006:57)

Birleşik Amerika ile İngiltere'nin Sovyetler Birliği ile savaş sonrası işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla yaptıkları denemelerden biri olan Potsdam Konferansı'nda Sovyetlerin Türkiye'den toprak talepleri sorununun iki ülke arasında halledilmesi gerektiğini bunun iki ülkeyi ilgilendirdiğini söylemişlerse de

Boğazlar meselesinin tüm dünyayı ilgilendirdiği belirtilmiştir. ABD'de başkanlık makamına Roosevelt'in yerine Truman'ın geçmesi ile Sovyetlere karşı bir tavır değişikliği olmasına rağmen Sovyetlerin Türkiye'yi açıktan tehdit edebilecek bir tavır almadıkları düşünülmüştür. Sovyet istekleri 17 Temmuz-2 Ağustos 1945 tarihleri arasında, Müttefiklerin Potsdam Konferansı'nda bir kez daha gündeme gelmiştir. Sovyetler Türkiye'ye verdiği notaları da bu konferansa dayandırmıştır. Sovyetlerin isteklerine ulaşmak için baskı ve tehdit yöntemini kullanmaları ise Türkiye'yi Batı'ya yakınlaştırmıştır. (Özçelik, 2010:266)

Savaş süresince Türk dış politikasının temel hedefi Sovyet karşıtı gözükmeden Türkiye'nin güvenliğini sağlayacak Müttefik garantilerini sağlamak olmuştur. Öte yandan Türkiye, İngiltere ve Fransa ile ittifakı dolayısıyla sürekli Müttefik yanlısı bir politika izlediyse de aynı zamanda Almanya ile de ilişkilerini mümkün olduğunca dengede tutmaya çalışmış ve bu çerçevede Kasım 1940-Haziran 1941 dönemi hariç Almanya'dan kendisine yönelik ciddi bir tehdit hissetmemiştir. Haziran 1941'den sonra duyulan tedirginlik ise, olası bir Alman işgalinden çok, *"işgalden Sovyetler tarafından kurtarılma"* ihtimalinden kaynaklanmıştır. Nitekim başarılı bir dış politika uygulamasıyla savaş dışında kalmayı başarmış olan Türkiye'yi savaşın hemen ardından bekleyen tehlike savaş boyunca kaçınmaya çalıştığı şey olmuştur: Ortaya çıkan uluslararası konjonktürde iştahı açılan Kuzey komşusuyla baş başa kalmak. Bu korku ise Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sonrası dönemdeki iç ve dış politikalarının en önemli belirleyicilerinden biri olmuş, Sovyet tavırlarından endişeye kapılan Türkiye Kuzey komşusundan algıladığı tehdidi Batılı güçlerin, özellikle ABD'nin, desteğini elde ederek karşılama yoluna gitmiştir. (Oran, 2001:475)

1.1.3. Çok Partili Dönem'in Başlamasıyla Kurulan Partiler

İlk önce 18 Temmuz 1945 tarihinde Nuri Demirağ'ın önderliğinde Milli Kalkınma Partisi kurulmuş, bunu 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar başkanlığında, Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Refik Koraltan tarafından kurulan Demokrat Parti izlemiştir. Bu dönemde ayrıca Sosyal Adalet Partisi, Liberal Demokrat Partisi, Çiftçi ve Köylü Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi, Türkiye Sosyalist Partisi, Ergenekon Köylü ve İşçi Partisi, İslam Koruma Partisi, Yurt Görev Partisi gibi pek çok partinin kurulması takip etmiştir. 20 Temmuz 1948 tarihinde kurulan ve 1950 seçimlerine de katılan Millet Partisi (MP), DP'den zaman içinde kopmalar sonucunda kurulmuştur. (Olgun, 2011:21)

1.2. Demokrat Parti'nin Doğuşu

1.2.1. CHP İçindeki Muhalefet'in Belirginleşmesi

1.2.1.1. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu

Tek parti yönetiminden çok parti'li hayata doğru geçişte DP'nin önemli yeri olmuştur. DP'yi doğuran ve Adnan Menderes ile arkadaşlarının CHP'den ayrılmak zorunda kalmasında başlangıç süreci 1945'te Toprak Reformu Yasası'nın Meclisteki görüşmeleriyle ortaya çıkmıştır. 17 Ocak 1945'te toprak reformu Meclis'in gündemine bir kez daha gelmiştir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı üzerine bir komisyon oluşturulmuştur. Adalet, Bütçe, Ekonomi, Tarım, Maliye, Ticaret, Anayasa ve İçişleri Komisyonlarından dörder kişi seçilmek üzere karma komisyon meydana getirilmiş, Komisyon başkanlığını İzmir Milletvekili R. Köker, sözcülüğünü de Aydın Milletvekili Adnan Menderes yapmıştır. (Demir, 2009:28)

Karma komisyon çalışmalarını üç ay sürdürmüştür. 3 Mayıs 1945 tarih 1/386 sayılı raporuyla CHP Hükümeti'nin hazırladığı tasarıda birtakım değişiklikler yapmış, maddeleri detaylandırmış ve madde sayısını 50 den 66'ya çıkartmıştır. Meclise sunulan Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı, köylünün durumunu iyileştirmek ve Türkiye'de sosyal demokrasiyi ve toplumsal adaleti sağlamak amacıyla çıkarılmıştır. Yasa ile öngörülen topraksız ve toprağı yeterli olmayan çiftçiye geçimlerini sağlayacak kadar toprak dağıtmak ve dağıtılan toprağın sürekli işletilmesi için gerekli donanım ve maddi yardımın sağlanması amacı güdülmüştür. Dağıtılacak topraklar ile ilgili; hazine arazisi, vakıf ve

belediyelere ait arazi veya 5000 dönümden büyük çiftliklerden istimlak yoluyla elde edilmesi, bu araziler ihtiyacı karşılamazsa 2000 dönüme kadar orta büyüklükteki çiftlik arazileri de istimlak edilerek dağıtımına tabii tutulabilmesi kararlaştırılmıştır. Karma komisyonun hazırladığı raporun altına sözcü olmasına rağmen Adnan Menderes muhalefet şerhi koymuştur. Hükümetin, komisyonun uzun süreli bir çalışmasına son anda müdahale etmesine Adnan Menderes tepki göstermiştir. Menderes'e göre, komisyonun çalışma şekli ve kanunların hazırlanış tarzında Meclis iç tüzük ve hükümlerine aykırı yol izlenmiştir. Menderes, karma komisyon'un hakkıyla çalışmadığını, hükümetin komisyonu etkilediğini belirtmiştir. Menderes, içinde bulunduğu durumun görevini gerektiği biçimde yapmasına engel olacağını ileri sürerek komisyon sözcülüğünden istifa etmiştir. (Demir, 2009:29)

Adnan Menderes, Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı hakkında; *“Kabul etmek gerekir ki, şiddetli tedbirlere ve müfrit hadlere kadar gitmek taraflısı olanların durumları kolaydır ve ne derlerse desinler birçoklarına karşı büyük kütlenin menfaatlerini koruyor görünmek mazhariyetindedirler. Asıl zor olan, toprakla alakalı zümrelerin menfaatleri bakımından değil, meselenin gerçeklere dayanılarak ve memleketin umumi nizam ve menfaati ve kalkınması bakımından mütalaasına taraftar olanların durumudur. Bu yoldaki mütalaalar, derhal, topraksızlara toprak verilmesini istememek, birkaç bin mülk sahibinin menfaati için milyonlarca serfi topraktan mahrum bırakmakta devam taraftar olmak manasına alınarak karşılanmaya çok uygundur”* şeklinde açıklama yapmıştır. Adnan Menderes ısrarla Toprak Reformu'na karşı olmadığını, yalnızca 17. madde'ye itirazı ettiğini, bu madde ile çiftçiyi topraklandırma adı altında vahim hatalar yapıldığını vurgulamayı ihmal etmemiştir. (Konuşmanın tam metni için bkz. TBMM ZC, D. 7, C. 18, B. 67, s. 36-41) 11 Haziran 1945'te yapılan oylamada 455 üye'den 345'inin kabul oyu kullanmış, 104 milletvekili oylamaya katılmamış, 6 boş oy kullanılmıştır. Adnan Menderes oylamaya katılmayarak kabul oyu vermekten kaçınmıştır. (TBMM ZC, D. 7, C. 18, B. 72, s. 232)

1.2.1.2. Bütçe görüşmeleri

DP'nin doğumuna yol açan parti içi muhalefet, yeni demokrasi akımına uygun olarak, 1945 ortalarında iyice su yüzüne çıkmıştır. 21 Mayıs'ta başlayan bütçe görüşmeleri mecliste şiddetli bir muhalefetin varlığını göstermiştir. Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur, Emin Sazak gibi konuşmacılar,

hükümete kuvvetle çatmışlar ve tek parti devrinin alışık olmadığı bir sertlikle hükümeti eleştirmişlerdir. Eleştiriler, her şeyden önce şu noktalarda toparlanmıştır: bütçe açığı dolayısıyla artan devlet borçları, ölçsüz emisyon, hayat pahalılığı, dar gelirlilerin ve özellikle memurların acı durumu, vurgunculuk, karaborsa, vergi sisteminin verimsizlik ve adaletsizliği. Muhalifler ısrarla artık yeni bir hayat görüşünün idareye egemen olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. (Eroğul, 1998:27)

Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde uzun ancak ılımlı bir konuşma yapan Aydın Milletvekili Adnan Menderes: “*Bütçenin açık olması, devlet borcunun yıldan yıla artması, harcamaların artmasına karşılık vergi gelirlerinin düşmesi, emisyon yapmak zorunluluğunun ve hayat pahalılığı ile yüksek maliyetlerin hala devam etmek eğilimini göstermesi gibi üzücü ve sıkıcı durumlar, bütçe hakkında fazla görülmemektedir. Dünya’da yeni açılmakta olan safhanın gereklerine ve gerçeklerine uyarak yepyeni bir zihniyetle hareket edildiği takdirde, hiçte elverişli olmayan bu durum düzeltilebileceği gibi kalkınmamızın bütün alanlarında süreli ve sürekli planlarımızın başarı ile gerçekleşmesini görmekte mümkün olabilecektir*” demiştir. (Kirman, 2006:74) Nihayet, 29 Mayıs’ta yapılan bütçe oylamasında, 368 lehte oya karşı beş kişi; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Refik Koraltan ve Emin Sazak aleyhte oy kullanmıştır. (TBMM ZC, D. 7, C. 17, B. 65, s. 512)

Bütçe ve güven oylamasının yapıldığı gün Çankaya’da toplanan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Şükrü Saraçoğlu, muhalefetin organize şekilde büyümesini engellemek ve mecliste yapılan eleştirileri dikkate aldıklarını göstermek için harekete geçmişlerdir. Kabine’de ufak bir revizyonla bütçe görüşmelerinde en çok eleştirilen Ticaret Bakanı Celal Sait Siren ve İktisat Bakanı Fuat Sirmen değiştirilmiş, parti teşkilatında genel sekreter M. Şevket Esendal görevinden ayrılmıştır. (Demir, 2009:34)

1.2.1.3. Muhalefet ve Dörtlü Takrir

Çiftçiye Topraklandırma Kanun Tasarısı’nın ilk görüşmesinin tamamlanmasından iki gün sonra ve basında “*ikinci parti*”ye ilişkin haberlerin yayımlandığı hafta, 7 Haziran 1945 tarihinde, eski Başbakan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan, ileride siyasi literatüre “*Dörtlü Takrir*” olarak geçecek ünlü önergelerini, CHP Meclis Grubu Başkanlığı’na sunmuşlardır. (Koçak, 2010:313)

Tarihe, “*Dörtlü Takrir*” olarak geçen bu metin Fuad Köprülü’nün evinde hazırlanmıştır. Önergeyi İzmir Milletvekili Celal Bayar, İçel Milletvekili Refik Koraltan, Kars Milletvekili Fuad Köprülü ve Aydın Milletvekili Adnan Menderes imzalamıştır. Celal Bayar’ın ifadesine göre “*Dörtlü Takrir*” Fuad Köprülü’nün ve Adnan Menderes’in ısrarları üzerine hazırlanmıştır. (Yücel, 2001:47)

“*Dörtlü Takrir*”de, devletin ve CHP’nin en esaslı ilkesinin demokrasi olduğu vurgulanmış, ülkenin refah ve saadet ermesi demokrasinin tam olarak uygulanmasına bağlanmıştır. Önergenin gerekçesi de, bu demokrasi amacının gerçekleşmesi için gerekli görülen tedbirlerin alınması için olduğu belirtilmiştir. (İnan, 2002:80) Takrir’de ayrıca, 1925’ten sonraki yıllarda, özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında siyasi hürriyetlere bazı sınırlamaların getirildiğinin bilindiği söylenmekte; buna rağmen, mesela, Atatürk’ün ölünceye kadar Anayasa’nın demokratik ruhuna hep sadık kaldığı ve bu yüzden başarısızlıkla sonuçlanan Serbest Cumhuriyet Fırkası tecrübesinin yaşandığı belirtilmiştir. Fakat “*bütün dünyada hürriyet ve demokrasi akımlarının tam bir zafer kazandığı, demokratik hürriyetlere riayet ilkesinin milletlerarası güvenceye bağlanmak üzere bulunduğu*” ve ayrıca, “*okuma yazma bilmeyenlerin bile siyasi olgunluğa eriştiği*” böyle bir dönemde siyasi hayat ve örgütünü “*kuvvetle tecelli ettirmek*” vaktinin geldiği açıklanmıştır. Bu durumda, yapılması gerekenler de üç madde halinde şöyle özetlenmiştir: Meclis denetiminin Anayasa’ya uygun olarak gerçekleşmesini sağlayacak tedbirlerin aranması, vatandaşlara siyasi hak ve hürriyetlerinin Anayasa’nın gerektirdiği genişlikte kullanabilmeleri imkânının sağlanması, bütün parti çalışmalarının yukarıdaki iki esasa tamamen uygun bir şekilde yeni baştan düzenlenmesi. (İnan, 2002:81)

Yukarıda özetle meydana gelişi ve içeriği verilen önerge, Fuat Köprülü tarafından Meclis Başkan Vekili Kazım Özalp’e verilmiştir. Dörtlü Takrir, çoğaltılarak milletvekillerine dağıtılmış ve bir hafta içinde önerge’nin görüşülmesi Başbakanlıkça uygun görülmüştür. CHP Genel Yönetim Kurulu, 11 Haziran günü, gruba verilmiş bu önergeyi görüşmek üzere bizzat Genel Başkan İsmet İnönü’nün başkanlığında toplanmıştır. Toplantıyı önemli kılan, başkanlık mevkiinde bizzat Genel Başkan İsmet İnönü’nün olmasıdır. Bu toplantıda birkaç ayrı eğilim vardır. Başbakan ve CHP Başkan Vekili Şükrü Saraçoğlu konunun kapatılabileceğini, önergenin, sahiplerine geri aldırılabileceği fikrindedir. F. Ahmet Barutçu ise önerge sahiplerinin parti içinde fraksiyon (bölüğü) oluşturdukları, istediklerinin ıslahat değil, parti kurmanın ilk adımını atmak olduğu görüşündedir. İsmet İnönü’nün bu

toplantıda önerge'nin reddini istediği biliniyorsa da, bunu gerçekten bir parti kurulmasını teşvik etmek amacıyla isteyip istemediği, en azından o sıralarda belirsizdir. Aydemir'e göre, İnönü, bir ihtimal, olayların akışına henüz yukardan bakmayı tercih etme düşüncesindedir. “*Dörtlü Takrir*”, 12 Haziran 1945 tarihinde Meclis Başkan Vekili ve Balıkesir Milletvekili General Kazım Özalp'in başkanlığında toplanan CHP Meclis Grubu'nda, tavrircilerin isteği olan açık oturumun aksine kapalı oturumda görüşülmeye başlanmış ve toplantı yedi saat sürmüştür. Oturum açıldıktan sonra, önce önerge okunmuş ve sonra, önerge sahipleri tarafından önerge'nin açıklanmasına yönelik açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra önerge hakkındaki görüşlerini açıklamak amacıyla birçok milletvekili söz almıştır. Takrir sahipleri, aralarında vardıkları anlaşmaya göre konuşma için yalnız Refik Koraltan'ı sözcü olarak seçmişlerdir. Ancak, önerge hakkında Refik Koraltan konuştuğundan sonra, diğer imza sahipleri de eleştirilere karşı kendilerini savunma yoluna gitmişlerdir. Bu görüşmelerde özellikle Celal Bayar ve Adnan Menderes eleştirilmiştir. (İnan, 2002:82-83)

Görüşmeler sonunda, Saraçoğlu önergenin geri alınması fikrinde ısrar etmiştir. Takrir sahipleri tarafından önerge geri alınmayınca, Saraçoğlu'nun etkisiyle yapılan oylamada, önergede imzası olan dört milletvekili dışında, oturuma katılmış bulunan diğer milletvekillerinince önerge reddedilmiştir. Böylece, 7 Haziran 1945 tarihinde verilen önerge, CHP Meclis Grubu'nun 12 Haziran günü yaptığı toplantıda okunmuş ve reddedilmiştir. CHP Meclis Grubu bildirisinde “*Kanunlarda değişiklik usulü dairesinde bir teklif ile tüzük tadilatı ise kurultayda yapılabilir. Grupta görüşülmesine imkân ve lüzum yoktur*” şeklinde açıklama yaparak reddin gerekçesini açıklamıştır. (Fersoy, 1978:82)

1.2.1.4. Menderes'in, Köprülü'nün ve Koraltan'ın CHP'den ihraç edilmesi ve ardından gelen tepkiler, istifalar

Önergeleri reddedilen “*Dörtlü Takrir*” sahiplerinden ikisi, Adnan Menderes ve Fuad Köprülü, bir müddet sonra Vatan gazetesinde açık muhalefete geçmişlerdir. Adnan Menderes ve Fuad Köprülü, millet denetiminin sağlanması, insan hak ve hürriyetlerinin güvenceye bağlanması, antidemokratik hükümlerin ilgası, baskının kaldırılması gibi, liberal ve demokratik temaları dile getirmişlerdir. Bu yayın üzerine parti divanı toplanıp, 21 Eylül'de oybirliğiyle bu iki milletvekilinin ihracına karar vermişlerdir. O güne kadar susmuş olan Refik Koraltan, 2 Ekim'de, Vatan gazetesine bir beyanat vermiş arkadaşlarının ihracının

tüzüğe aykırı olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Refik Koraltan da CHP'den ihraç edilmiştir. “*Dörtlü Takrir*”in lideri olan Celal Bayar da Eylül sonunda milletvekilliğinden istifa etmiş fakat CHP üyeliği devam etmiştir. Aralık ayında CHP'den de istifa edince, “*Dörtlü Takrir*” sahiplerinin, yeni bir parti kurarak muhalefete devam edecekleri iyice belli olmuştur. (Eroğul, 1998:31)

Bu olaylar yaşanırken Türkiye’de, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’ne ve aynı zamanda sola karşı büyük bir tepki oluşmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB’nin Türkiye’den toprak talebinde bulunması, içte SSCB’ye karşı muhalefetin gelişmesine sebep olmuştur. Gazetelerde, SSCB ve komünizm aleyhtarı yazılara ağırlık verilmiştir. Ancak, bazı yayın organları, SSCB ve komünizm hakkında aleyhte görüş bildirmekten kaçınmışlardır. Bu tür yayın organlarının başında Zekeriya Sertel’in çıkardığı “*Tan*” gazetesi olmuştur. Bu gazete “*Görüşler*” isimli bir dergi de çıkartmıştır. (Yücel, 2001:50-51)

Tan gazetesi ve Görüşler dergisine tepki, 4 Aralık 1945 günü patlamıştır. Komünizm ve muhalefet aleyhtarı pankartlar taşıyan kalabalık Tan gazetesine yürümüştür. Tan gazetesi ve Görüşler dergisi ile sosyalist eğilimli La Turquie ve Yeni Dünya’nın makineleri parçalanmıştır. Ayrıca sol yayınlar satan bazı kitapçıları (Berrak, ABC) harap edilmiştir. Olayları çıkaran kalabalığın hemen hemen tamamı üniversite öğrencisiydi. İstanbul’da sıkıyönetim vardı ve polis istese göz açtırmayabilirdi. Ancak polis, eylemcileri yer yer desteklemiştir. Göstericilerden hiçbiri yakalanmamıştır. Sovyet Tass Ajansı’nın, Tan Olayı’nın polis koruması altında ve hükümet desteğiyle yapıldığı yorumu üzerine, Sovyet Büyükelçiliği Türk Hükümeti’ne bir nota vermiştir. Türkiye’de karşı notayla, gösterilerin bir iç mesele olduğunu bildirmiştir. Tan Olayı ile Menderes ve Köprülü, CHP tarafından verilen mesajı aldılar: “*Soldan, özellikle de Sovyetlerden uzak durun.*” Tan Olayı, Celal Bayar’ın 3 Aralık 1945’de CHP’den istifa etmesinden bir gün sonra gerçekleşmiştir. Tan Olayı’nın akşamı da, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile Celal Bayar Cumhurbaşkanlığı Köşkü’nde yemekte bir araya gelmişlerdir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, dolayısıyla iktidar, Bayar’a o gün parti kurma iznini vermiştir. (Yücel, 2001:0-51)

1.3. Demokrat Parti'nin Kuruluşu

Cumhurbaşkanı İsmet Paşa'nın 1 Kasım 1945'te Meclis açılış konuşması her açıdan son derece ilgi çekicidir. Çok partili hayata geçişte ve DP'nin kuruluş sürecinde son derece önemli bir konuşma olmuştur. Cumhurbaşkanı Meclis açılış konuşmasında; tek parti devrinin sona ermesi gerektiğinden ve çok partili hayata yönelik güçlü sinyaller verir. İsmet Paşa, *“Bizim tek eksiğimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda geçmiş tecrübeler vardı. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin ihtiyaçları sevkiyle, hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır.”* demiştir. (Demir, 2009:50)

İsmet Paşa'nın bu işareti Celal Bayar ve arkadaşlarını daha da umutlandırarak teşvik eder. Zira dörtlü grup sık sık toplantılar yapmış ve mevcut siyasi şartlar dâhilinde ne yapılabilir diye düşünmüşlerdir. İsmet Paşa'nın bu konuşması olası bir muhalefet partisi için son derece anlamlı bir destek olarak kabul edilmiştir. Aslında Menderes ve Köprülü CHP'den ihraç edildiği günlerde ilk kez yeni bir parti kurma fikrini kendi aralarında görüşmeye başlamışlardır. DP'nin Tüzük ve programı hazırlanırken, Adnan Menderes büyük emek vermiştir. Farklı yerlerde yapılan çeşitli toplantılarda Adnan Menderes, tüzük üzerinde titizlikle çalışarak bütün maddeleri teker teker gözden geçirmiştir. (Demir, 2009:51) Neticede 7 Ocak 1946'da Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuad Köprülü ve Adnan Menderes tarafından DP resmen kurulmuştur. (Yücel, 2006:29)

Celal Bayar, DP'nin kuruluşunu anlatırken, *“inkılâpların yerleştiği”* ve Batılılaşmanın artık *“Devletten millete değil, milletten devlete”* olması gerektiği şeklindeki fikirlerini, *“Arkadaşlarımla, uzlaşma gereğini duymadan anlayabildiğimiz temel düşünceler”* diye nitelemektedir. Daha sonra da, DP'nin toplumsal dayanaklarıyla ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır: *“Türkiye toplum yapısının, Batı milletleri toplum yapısına uymadığını görüyorduk. Bir kere milletimizde sınıflar, keskin çizgilerle birbirlerinden ayrılmamışlardır. Tersine birbirlerinin içinde, birbirleriyle mütedahil olarak yaşarlar. Patron işçi ile ağa çobanla hem menfaat hem hayat görüşü bakımından Batıdaki gibi bir çatışma içinde değildir.”* demiştir. (Timur, 2003:37)

1.3.1. Demokrat Parti'nin Programı, Tüzüğü ve Teşkilatlanma Çalışmaları

Seksen küsur maddelik program, iki ana bölüme ayrılmıştır: Birinci bölümde, partinin genel ilkeleri belirtilmiştir. Bunlar Liberalizm ve demokrasi olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Liberalizm, hem hürriyetler açısından, hem de iktisadi düzen olarak kabul edilmiştir. Bir kere, belli başlı insan hak ve hürriyetleri öngörülmüş (madde 4), özellikle dernek kurma hürriyeti üzerinde ısrar edilmiştir. İkincisi, Türk toplumunun aile ve mülkiyet esaslarına dayandığı belirtilmiştir (madde 5). Üçüncüsü, iktisadi açıdan anayasada yer almış olan devletçiliğin baş görevleri arasında özel kuruluşların desteklenmesi gereğine işaret edilmiştir. Genel ilkelerin ikinci ağırlık merkezini teşkil eden demokrasi görüşü ise doğrudan doğruya, parti'nin kuruluş gayesi olarak ilan edilmiştir. Programın birinci maddesi bunu açıkça ortaya koymuştur: *“Demokrat Parti... Türkiye Cumhuriyetinde demokrasinin geniş ve ıleri bir anlayışla gerçekleşmesine ve genel siyasetin demokratik bir görüş ve zihniyetle yürütülmesine hizmet maksadıyla kurulmuştur.”* Bunun başlıca vasıtası olarak tek dereceli serbest seçim görülmüş (madde 9 ve 10) ve ayrıca, idare'nin halkın emrinde ve hizmetinde bulunması gereği ısrarla vurgulanmıştır. Programın hükümet işleri bölümünde ise ikinci bir yargı kademesi kurulması istemiştir (madde 27), üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliğe sahip olmaları gerektiğine değinilmiş (madde 38) ve belli başlı konularda vaatlerde bulunulmuştur. Bu kısımda ayrıca, DP'nin iktisadi görüşü açıklanmıştır. Bu konuda, *“özel teşebbüs ve sermayenin faaliyetinin esas olduğu”* belirtilmiş (madde 42) ve hatta verimlilik gerekçesiyle, devlet kuruluşlarının özel girişime devredilebilmeleri istenmiştir (madde 47). Piyasanın faaliyetleriyle ilgili olarak tam liberal bir görüş benimsenmiştir. Kesin zorunluluk olmadıkça piyasalara karışılmama kararı alınmıştır (madde 51). Ülke kalkınmasında tarım sektörüne dayanılacağı ilan edilmiştir. Ayrıca denk bütçe esası (madde 71) ve vergi sisteminde *“vasıtalı vergilerden ziyade vasıtasız vergilere daha geniş yer verilmesinin”* (madde 73) gerekli bulunduğu belirtilmiştir. (Eroğul, 1998:33-34)

DP programını CHP'nin programından ayrıldığı noktalardan birisi *“devletçilik”* anlayışıdır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 yılında kabul ettiği programda devletçilik İlkesi şöyle tanımlanmıştır: *“Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi memuriyete erdirtmek için milletin umumi menfaatinin icap ettirdiği işlerde -bilhassa iktisadi sahada devleti fîilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır.”* CHP'nin 1943 Kurultayı'nda kabul ettiği programında da

devletçilik, kamunun çıkarını ön planda tutan bir anlayışla biçimlenmiştir. “Devletçiliğimiz, açık veya kapalı olarak hiçbir hususi menfaate vasıta kılınmaz. Devletçiliğimiz, millet menfaatinin zaruri kılmadığı hiçbir şekilde hususi menfaatlerle mücadele etmez.” CHP’ye göre, özel çıkarlar, “milletin menfaatlerine” feda edilebilir. DP’ye göre ise, iktisadi hayatta özel girişim ve sermaye’nin etkinliği asıldır (madde. 43). Devlet, özel girişim ve sermaye’nin yetmediği yahut yeterli kar görmediği için girişemeyeceği ancak bütün ekonomik faaliyetlere etkili olan ve özellikle ülke savunmasını ilgilendiren girişimlere el atmalıdır. Bunlar, büyük enerji santralleri, liman, demiryolu ve su işleri ile büyük maden ve orman işletmeleri gibi girişimlerdir (madde. 45). Devlet’in doğrudan doğruya iktisadi faaliyetlere girişmesi yanında bir görevi de, özel girişim ve sermaye’nin geliştirilmesidir. Devlet bunu özel girişimle genel çıkarın uyumu için yapacaktır (madde. 17). Devlet hiçbir işinde kazanç güdüsüyle hareket etmez. Bir de, devlet işletmelerine özel işletmelerden farklı muamele ve şartlar uygulanmaz (madde. 45). Kesin gereklilik olmadıkça devlet piyasalara karışmamalıdır (madde. 53). Programda üniversitelerin özerk olması gerektiği ifade ediliyor (madde. 39), devletin dolaylı vergilerden çok dolaysız vergilere ağırlık vermesi isteniyordu (madde. 75). DP’ye göre, paramızın değerini serbest piyasaya göre ayarlamalıyız. Bağımsızlığımıza aykırı olmamak koşuluyla dış borçlanmaya gidilebilir (madde. 74). Bunlar, bundan sonraki yıllarda giderek CHP’nin de benimsemeye başlayacağı görüşler olması bakımından önem taşımaktadır. 7 Eylül 1946’da alınan kararlarla Türk Lirası’nın değeri, dünya fiyatlarına uyum sağlamak gerekçesiyle düşürülmüştür. 1946’dan sonra Türkiye bütçe açıklarını dış borçlanmayla gidermeye başlamış, dış ticaret dengesini ise bir türlü tutturamamıştır. Muhalefet yıllarında DP, özel girişimi öne çıkaran bir tecim siyasasının savunucusu ve izleyicisi olmasına karşın, iktidarı süresince, Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin yanında olmuş, çoğalttığı KİT’ler aracılığıyla özel girişimciyi desteklemiştir. (Akın, 2004:79-80)

Tamamı 48 maddeden oluşan DP Tüzüğü’nün birinci maddesine göre, DP Cemiyetler Kanunu’na göre kurulmuş siyasi bir cemiyettir. Milli mücadeleye aykırı harekette bulunmamış, Türk milletinin birlik ve istiklalini parçalamayı hedefleyen ideolojilere saplanmamış, ağır hapis ya da şeref ve haysiyet kırıcı bir suç yüzünden hapis cezası ile mahkûm olmamış, hacir altına alınmamış ve halkça kötü tanınmamış, Türk kültürünü ve partinin prensiplerini kabul etmiş olan kadın ve erkek 22 yaşını bitiren her Türk’ün parti’ye üye olabileceği belirtiliyordu (madde.

3). Tüzüğe göre parti örgütü şu organlardan oluşmuştur: Büyük Kongre, Merkez Genel İdare Kurulu, Merkez Haysiyet Divanı ve İl Haysiyet Divanları, köy, mahalle, bucak, ilçe ve il kongreleri ve idare kurulları (madde. 5). Tüzüğe göre parti'nin geliri, parti üyelerince yılda 120 lirayı geçmemek üzere alınacak yardım paralarından ve partiye yapılacak bağışlardan ibarettir (madde. 41). (BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DP programı ve Tüzüğü belirlendikten sonra teşkilatlanma çalışmalarına başlamıştır. DP kurulduktan sonra, “*tavan teveccühünü*” görmemiştir. DP'ye sadece Antalya Milletvekili Dr. Cemal Tunca il Eskişehir Milletvekili Emin Sazak katılmıştır. Tavan böyleyken taşra çok farklı olmuştur. DP kurulduktan bir ay sonra il örgütlerini oluşturmaya başlamıştır. Anadolu'nun her köşesinde DP'ye olağanüstü bir ilgi, olağanüstü bir kayma söz konusu olmuştur. CHP tavanı yerinde dururken, tabanı hızla DP'ye akmaya başlamıştır. İlk Kurucular Kurulu 2 Şubat 1946'da Samsun'da Emekli Kurmay Albay Şefik Avni Özüdoğru başkanlığında kurulmuştur. Ethem Menderes 4 Şubat'ta Aydın, Avukat Zühtü Velibeşe de 5 Şubat'ta Ankara il Teşkilatı'nı kurmuşlardır. 12 Şubat'ta İzmir Teşkilatı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ öncülüğünde kurulmuştur. DP, kuruluşundan bir buçuk ay sonra 16 il ve 36 ilçede, üç ay sonra ise 26 il ve 75 ilçede teşkilatını tamamlamıştır. DP'nin Nisan başına kadar kurulan 26 il ve 75 ilçedeki başkanlarının meslekleri incelendiğinde “*eşraf*”ın üstünlüğü dikkat çekmiştir. Başkanların 40'ı tüccar, 16'sı avukat, 11'i çiftçi, 7'si serbest meslek sahibi, 5'i doktor, 5'i mühendis, 3'ü subay, 2'si fabrikatör, 2'si bankacı, 2'si eski belediye başkanı, 1'i öğretmen, 1'i eczacı, 1'i gazeteci, 1'i kooperatif başkanymış. (Yücel, 2001:52)

1.3.2. 1946 Belediye Seçimleri ve Demokrat Parti

26 Nisan 1946'da CHP Meclis Grubu toplanmış ve belediye seçimlerinin 1 Mayıs'a alınmasını ve oy vermenin bir günde bitirilmesini gündeme getirmiştir. Grup oy birliğiyle bu öneriyi kabul etmiştir. (Sertkaya, 2007:62)

Belediye seçimlerinin erkene alınacağına açıklanması üzerine, 28 Nisan 1946'da, DP Genel Merkezi'nde nasıl politika izleneceği konusunda devamlı toplantılar yapılmış ve sonunda seçimlerin erkene alınmasına karşı çıkılması fikri benimsenmiştir. Aynı gün, Meclis'te yapılacak görüşmeler için Adnan Menderes'in DP'nin sözcüsü olmasına karar verilmiştir. (*Demokrat İzmir*, 29 Nisan 1946:1) 29 Nisan 1946 tarihinde “*Belediye Kanunu'nun Bazı Maddeleri'nin Değiştirilmesi*

Hakkındaki” yasa tasarısı, Şemsettin Günaltay’ın başkanlığında TBMM’de başlanmıştır. Oturum açıldıktan hemen sonra, komisyon raporunda teklif edilen tasarı ivedilikle görüşülmüş, onaylanmış ve kabul edilmiştir. (TBMM ZC, D. 7, C. 22, B. 45, s. 215-216)

Adnan Menderes, seçimlerin öne alınmasını Meclis’te eleştirmiştir: *“Seçimlerin acele ve ani olarak Kanuni müddetinden bir hayli evvele alınması için ileri sürülen sebep, milletvekili seçimlerinin kış ayları içinde yapılamayacağı iddiasıdır. Kanaatimizce bu sebep varit değildir. Çünkü tek dereceli seçimde reye iştirak edecek olan Türk köylüsü, yaz aylarında tarlada, bahçede, yaylada işi gücü başına dağılmış ve fazlasıyla meşguldür... Seçimlerin böyle bir zamanda yapılmasını, yeni kurulmakta olan partilere birkaç ayın dahi esirgenmek istenmesini, millet iradesinin serbest tecellisini engelleyen bir karar olarak karşılamak mecburiyetindeyiz...” demiştir. (Demokrat İzmir, 30 Nisan 1946:1-4)*

Demokratların seçime iştirak etmemelerine İsmet İnönü, 10 Mayıs 1946 tarihinde gerçekleştirilen Halk Partisi’nin kurultayında son derece sert yaklaşmıştır. İsmet İnönü, kurultayda yapmış olduğu konuşmasında, *“Seçimlere girmemenin manası, yabancı devletlere memleketin iç idaresini itham etmektir. Kendi iç idaremizi yabancı devletlere karşı kötümsemek teşebbüsünü Türkiye denilen memlekette vatandaşların hoş görmeyeceklerine eminim”* ifadelerinde bulunmuştur. Halk Partisi’nin önemli kalemşorlarından biri olan Falih Rıfki Atay’a göre, Demokratların seçimlere korktukları için katılmama kararı almıştır. Çünkü Demokratlar teşkilat kurabildikleri yerlerde bile seçimi kazanamayacaklarını görmüşlerdir. Eğer kendilerini ortaya atsalar, bugünkü iktidara karşı derin bir hoşnutsuzluk olduğu iddiası yalanlanmış olacaktı. Ona göre, *“Demokrasilerde hiç de şerefsiz olmayan seçim başarısızlığı yerine... Ancak bazı yabancı propaganda servislerinin işine yarayabilecek bir bahaneye bürünerek sahneden uzaklaşmayı tercih etmişlerdi.”* (Çakmak, 2013:6)

Belediye seçimleri bu tartışmalar arasında 26 Mayıs 1946’da yapılmıştır. DP, resmî bir açıklamayla, partili ve taraftarı olan seçmenlerine sandığa gidip gitmemekte serbest bırakmıştır. Bu kararın alınmasında, İnönü’nün kurultaydaki sözleriyle, seçime katılmamakla vatan hainliğinin eşdeğer tutulacağı anlamını taşıyan uyarısı etkili olmuştur. Fakat DP gizliden bütün parti örgütlerine seçimlere katılmama çağrısı yapmıştır. Çünkü seçimlere katılma oranının düşük olması, DP’nin gücünü ortaya koyacaktır. Bunun yanında, DP seçimleri denetlemek için

sandık başlarına gözlemciler göndermiş ve onlardan raporlar almıştır. Ayrıca, vatandaşlar da şikâyetlerini DP merkezlerine bildirmeye davet edilmiştir. (İnan, 2002:124)

1.3.3. 1946 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti

TBMM 4918 sayılı “*Milletvekilleri Kanunu*” gereğince tek dereceli seçim yapılmasını sağlamak için 10 Haziran 1946 tarihinde toplanmış ve Anayasa’nın 25. maddesine göre, milletvekilleri seçimlerinin yenilenmesine karar vermiştir. Bu karar üzerine Eskişehir Milletvekili Emin Sazak söz alarak, milletvekili seçimlerinin yenilenme tarihine itiraz etmiştir. (*Demokrat İzmir*, 11 Haziran 1946:1-4) DP 1946 belediye seçimlerinde olduğu gibi genel seçimler öncesinde de bir danışma toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantıya katılan delegelerin de görüşleri alınarak oy birliği ile 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılacak olan milletvekili seçimlerine girme kararı alınmıştır. (*Demokrat İzmir*, 17 Haziran 1946:1-4)

DP’nin katılmadığı belediye seçimlerinden sonra her iki parti de yapılacak olan genel seçimler için, seçim kampanyalarına başlamıştır. Yıllardır muhalefetsiz bir seçime alışkın olan İsmet İnönü, bu yeni durum karşısında strateji değiştirip seçim meydanlarına inmiş, aktif propaganda ve miting çalışmalarına başlamıştır. DP ise ilk önemli girişim olarak, Kurtuluş Savaşı’nın önemli komutanlarından ve uzun yıllar Genelkurmay Başkanlığı yapmış olan Mareşal Fevzi Çakmak’ı parti listesinden bağımsız olarak aday göstermiştir. (*Demokrat İzmir*, 2 Temmuz 1946:1-4) Daha sonra da ülkenin dört bir yanında siyasi çalışmalarını hızlandırmıştır. 21 Temmuz 1946’daki Milletvekili Genel Seçimi, kabul edilen 4918 sayılı yasaya göre açık oy, gizli sayım ve çoğunluk sistemi esasına göre yürütülmüştür. Ayrıca bu yasaya göre, oyların sayımından sonra seçmen pusulaları yakılarak imha edilmiştir. (Bakan ve Özdemir, 2013:378)

DP seçim propagandası yapmak için açık hava toplantılarını tercih etmiştir. Çünkü o dönemde radyodan sadece iktidar partisi yararlanmıştır. DP’liler, açık hava toplantılarında büyük kalabalıklar toplayarak en iyi ve verimli şekilde faydalanmaya çalışmışlardır. Ayrıca propagandalarını kırsal kesimlere de yaymışlardır. (Sertkaya, 2007:63)

1946 seçimlerinde kullanılan propaganda araçlarından en önemlisi mitingler olmuştur. Mitingleri ilk kullanan ve daha başarılı bir şekilde yararlanan

DP olmuştur. DP, 30 Haziran'da Adana'da düzenlediği mitingle seçim çalışmalarını ve propaganda faaliyetlerini resmen başlatmıştır. DP'nin mitinglerinde yaptığı propaganda, iktidar olması durumunda neleri yapacağından bahseden, daha açık bir ifade ile kendi programlarını anlatan bir şekilde gerçekleşmiştir. DP'nin söylemlerindeki ana tema, iktidar partisinin yaptıklarının eleştirisiydi ve tüm seçim propagandasını da bu temel üzerine şekillendirmiştir. Hatta bizzat DP İstanbul İl Başkanı *“Bizim seçim propagandamız, Halk Partisi'nin bugüne kadar yaptıklarıdır.”* sözleriyle bu gerçeği ifade etmiştir. DP, seçim süreci boyunca CHP'nin devletçilik politikasını da şiddetli bir şekilde eleştirmiştir. Parti'nin bu konudaki düşünceleri, Celal Bayar'ın yurdun çeşitli yerlerinde yaptığı seçim konuşmalarında sıklıkla dile getirilmiştir. Bayar'a göre; *“Devletçilik memleketteki boşlukları doldurmak için 15 sene evvel elzemdi.”* fakat artık o kadar da sıkı uygulanmasına gerek yoktu, *“fert kazancı esas”* olmalıydı. DP, Varlık Vergisi uygulamasını da 1946 seçimlerinde bir propaganda malzemesi olarak kullanmıştır. DP'lilere göre, *“vaktinde tedbir alınsaydı Varlık Vergisi gibi, eşi tarihte görülmeyen bir vergiye başvurmak asla zaruri”* olmazdı. DP, CHP iktidarının çıkardığı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu, ormanları korumak için aldığı tedbirleri, köylerde okul binalarının köylülere yaptırılması uygulamasını da sert bir dille eleştirmiş ve seçim propagandası haline getirmiştir. DP'ye göre, Toprak Kanun'u yersiz bir kanun olduğu gibi, ormanları korumak için çıkarılan Orman Kanun'u da orman köylülerini çok zor duruma sokmuş ve köylerde ev yapmayı, tamir etmeyi neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Ayrıca şehirde yaşayanlar için böyle bir yükümlülük yokken, devlet'in, köylüleri okul binası yapmaya zorlaması haksızlıktı. DP iktidara gelecek olursa *“bu yükü (köylülerin) omuzlarından alacaktı”* ve tıpkı şehirlerde olduğu gibi köylerde de okul binası yapma işini *“Devlet”*in üstleneceğinin vurgusu yapılmıştır. (Burgaç, 2013:166-168)

DP'nin 1946 seçimlerinde kullandığı bir diğer propaganda konusu da *“Devlet Başkanı”*nın aynı zamanda parti başkanı olmasıydı. Demokratlar, bu konuyu seçimlerde bir propaganda malzemesi haline getireceklerinin ilk işaretini, yayınladıkları seçim beyannamesinde vermiştir. Nitekim beyannamede; *“Devlet Başkanının fiilen bir Partinin başkanlığında bulunması ve bütün milletin malı olması icap eden Devlet Başkanlığı yüksek makamının bütün yüksek masuniyet ve salahiyetler ile bir partinin tarafında yer alması diğer partileri gayet nazik ve zor bir mevkide bulundurmakta ve partilerin eşit hak ve şartlar altında çalışabilmeleri prensibine aykırı durumlar yaratmaktadır”* denilmiştir. DP'nin önemli

isimlerinden Adnan Menderes de 17 Temmuz'da Aydın'da yaptığı konuşmada; "*Devlet Başkanı*"nın seçim mücadelesinde makamının nüfuzunu parti işlerine karıştırmaya başladığını ve bu sebeple de bazı devlet memurlarının tarafsızlıklarını koruyamadıklarını dile getirerek eleştirilerini doğrudan İsmet İnönü'ye yöneltmiştir. (Burgaç, 2013:166-168)

1946 seçimlerinde partilerin kullandığı en önemli propaganda araçlarından biri de seçim afişleri olmuştur. DP 1946 seçimlerine, CHP'yi baskıcı olmakla suçlayan ve kendilerinin "*ülkeye hürriyet getireceklerini*" iddia eden söylemleriyle tam anlamıyla örtüşen bir afişle girmiştir. Dur işaretini gösteren bir el fotoğrafının kullanıldığı ve Selçuk Mılar'a hazırlatılan bu afiş "*Yeter! Söz Milletindir!*" ibaresini içermiştir. Çok başarılı olan afiş, gazetelerde de geniş şekilde yer almış ve kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmıştır. CHP, DP'nin bu propagandasına, Türk Ulusu'nun gözünde iki büyük kahraman olan Atatürk ve İnönü'nün CHP ile olan organik bağına vurgu yapan afişler hazırlatarak karşılık vermiştir. Seçimler için özel olarak bastırılan "*sanatkârane yapılmış renkli afişler*" yurdun her yanına gönderilmiştir. Bu afişlerin birinde, çeşitli kıyafetler içinde farklı kesimleri temsil eden kadınlı erkekli bir grup CHP'nin 6 ok ambleminin altında duruyorlar ve bu resmin altında da "*Atatürk ve İnönü Cumhuriyet Halk Partisi'nin başlarıdır. Oylarınızı onların partisine veriniz.*" yazmıştır. CHP Genel Sekreterliği bu afişlerin; vitrinlere, küçük salonlara, ulaşım araçlarının içine asılmaları için gereğinin yapılmasını Parti İl Başkanlıklarına bildirmiştir. (Burgaç, 2013:174)

1946 seçimleri, 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu'na göre yapılmıştır. Kanuna göre, her 40.000 kişi için bir milletvekili seçilmesi kararlaştırılmıştır. Bu esas'a göre, 1946'da yapılan milletvekili genel seçimlerinde seçilecek olan milletvekili sayısı 465 olarak belirlenmiştir. Seçimlere, CHP, DP, MKP, Liberal Demokrat Parti (LDP), Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi (TİÇP) ve Yalnız Vatan İçin Partisi (YVIP) olmak üzere 6 parti katılmıştır. Seçim sonuçlarına göre Meclise yalnızca CHP ve DP ve 7 tane Bağımsız milletvekili girmiştir. (Tuncer, 2010:7) Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), seçim sonuçlarını 1950'den sonra yayınlamaya başladığı için 1946 seçimlerinin resmi sonuçları yoktur. 1946 seçimleri sırasında İçişleri Bakanı olan Hilmi Uran'a göre 8.551.549 seçmenden 6.373.543 kişi seçimlerde oy kullanmıştır. Seçim sonunda yapılan açıklamaya göre CHP 394, DP 65, Bağımsızlar 7 milletvekilliği kazanmıştır. (Yücel, 2001:56)

DP sadece Afyonkarahisar, Çanakkale, Edirne, Eskişehir, İçel, İstanbul, Kayseri, Kastamonu, Kütahya, Muğla ve Sinop illerinde üyelik elde edebilmiştir. (Koçak, 2012:516)

Seçim sonuçlarına ilk sert tepki DP listesinden bağımsız aday olan Mareşal Fevzi Çakmak'tan gelmiş ve İstanbul Valisine bir protesto telgrafi göndererek kendisine verilmiş olan oyların Recep Peker'e aktarılmasının millet iradesiyle alay etmek olduğunu, doğacak akıbetlere dikkat edilmesini, seçimin istemine dokunulmamasını yazmıştır. (Fersoy, 1978:143)

DP, 1946 genel seçimi sonuçlarına 37 ilde itirazda bulunmuş, iktidarda bu itirazları incelemek amacıyla, 27 Ağustos 1946 tarihinde bir İnceleme Komisyonu kurarak, sonuçları incelettirmiştir. Demokratlar, CHP'lilere, TBMM'de, Başbakanlık odasında görüşmüş, hiç değilse, İzmit'te seçimlerin yenilenmesini önermişler, ancak bu istekleri de, iktidar tarafından kabul edilmemiştir. Bu konuda TBMM'de yapılan görüşmeler de, on beş buçuk saat sürmüş ve sonuçta, 350 milletvekilinin seçim tutanağı, iktidar milletvekillerinin oylarıyla kabul edilerek kesinlik kazanmıştır. (Albayrak, 2004:91)

1.4. Demokrat Parti Aydın Merkez İlçe Teşkilatı'nın Kurulması ve Seçim Faaliyetleri

DP'nin taşra örgütlenmesi, parti kurucularının inisiyatifi dâhilinde yapılmıştır. Celal Bayar ile Fuad Köprülü İstanbul'u, Refik Koraltan Çukurova bölgesini ve yine Celal Bayar ile Adnan Menderes İzmir ve Ege bölgesini örgütlemeye çalışmışlardır. (Koçak, 2012:102)

DP, Ankara'dan kısa bir süre ikinci il teşkilatını Aydın'da kurmuştur. Parti'nin Aydın'da kısa bir sürede teşkilatlanmasının ardında burada hazır bir alt yapı bulunması etkili olmuştur. Ethem Menderes bu alt yapının hazırlanmasında önemli bir görev üslenmiştir. DP il idare kurulu üyeleri Ethem Menderes başkanlığında bucak ve köylere bizzat gidip örgütlenmeyi gerçekleştirmişlerdir. Bazen köy ve bucaklardan, buralarda oluşturulan heyetler, DP İl İdare Kurulu'nu ziyaret etmişler ve idare heyetini buldukları yerlere davet ederek kendilerinden buralarda DP teşkilatı kurmalarını istemişlerdir. (Akdağ, 2007:109)

Aydın merkez örgütü, 3 Şubat 1946 tarihinde, Ethem Menderes başkanlığında Mükerrer Sarol, Ekrem Torunlu, Mustafa Kozacı, Eczacı Mithat

Levent ve Eyüp Şahin ile kurulmuştur. (Akın, 2004:87) DP Aydın İl İdare Heyeti üyeleri arasında Ethem Menderes de bulunmuştur. Menderes, DP Aydın il merkezini CHP'den istifa edenlerle birlikte kurmuştur. Menderes, DP Aydın İl Heyeti Başkanı idi. Hatırlanacağı gibi, Ethem Menderes, SCF'nin kapanmasından sonra 1930 yılında CHP Aydın İl İdare Heyeti Başkanlığı görevine atanmış ve bu görevini 1945 yılının son günlerine kadar da sürdürmüştür. Menderes, aynı zamanda Aydın Belediye Başkanlığı görevinde de bulunmuştur. Vatan gazetesi ise, daha Ocak ayında Ethem Menderes'in DP Aydın İl Başkanı olacağını haber vermiştir. DP Aydın İl İdare Heyeti üyeleri arasında Dr. Mükerrerem Sarol da bulunmuştur. Sarol, Nazlı Ilıcak ile bir sohbetinde, o sırada Aydın'da doğumevinin başhekimi ve kadın-doğum servisinin mütehassıs doktoru olarak görevli olduğunu, ancak Sağlık ve Sosyal Yardımı Bakanı Sadi Konuk ile aralarındaki bir tartışmadan sonra Burdur'a tayinin çıktığını ve bunun üzerine görevinden istifa ederek ayrıldığını belirtilmiştir. (Koçak, 2012:103-104)

Mükerrerem Sarol'un DP'ye katılması şöyle olmuştur: 1945 yılının son günlerinde Adnan Menderes Aydın'a gelmiş ve Mükerrerem Sarolla buluşmuştur. Adnan Menderes Mükerrerem Sarol'a, *"Dünyada ve memlekette olup bitenleri yakından takip ediyor musunuz? Geçirdiğimiz İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir dünya kuruluyor. Kurulan bu yeni dünyada Türkiye'de yerini alacaktır. San Francisco'da imzalanan insan hakları beyannamesi, yeni bir vakıa getirmiştir dünyaya; Birleşmiş Milletlerle yeni bir siyasi ve sosyal güven müessesesi ortaya çıkıyor. Türkiye içine girmediği, fakat içinde bocaladığı bir dünya savaşından sonra, toplumlararası yerini yeni baştan alacaktır. Demokratik bir düzene girmekteyiz. Bir parti kuruluyor... Sizin gibi aydın bir kimsenin buna ilgi duymaması düşünülemez! Doktorsunuz, Aydın'da hizmet ediyorsunuz. Binlerce insan sizin hizmetlerinizden yararlanıyor... Fakat politikaya girerseniz, milyonlar yararlanacak! Size Ethem'le birlikte Aydın'da Demokrat Parti'yi kurmayı teklif ediyorum. Biz partiyi birkaç güne kadar resmen açacağız, siz de merkeze bağlı paralel Aydın'da kurarsınız..."* demiştir. Bu görüşme sonrasında Mükerrerem Sarol düşünüp, araştırmış ve kararını vermiştir. Adnan Menderes'in bu teklifine *"Evet"* demiştir. (Sarol, 2014:11-12)

Adnan Menderes anılarında, DP'nin Türkiye genelinde teşkilatlanması sırasındaki karşılaştıkları tepkilerden buna karşın gördükleri ilgiden ve ayrıca Aydın İl Merkez Teşkilatı'nın kuruluşundan şöyle bahsetmiştir:

31 Mart 1946...

“İzmir’deyim. Parti İl Merkezi’nde bir basın toplantısı düzenledim. Burada özete şunları dile getirdim: ‘Unutmamak gerekir ki, memleket partiler için değil, partiler memleket içindir. Esefle belirtmek zorundayım ki, yer yer bazı idare amirlerinin partimize karşı yürüttükleri kışkırtıcı isnat ve iftiralarla çeşitli baskılar bizleri yıldırılmayacaktır. Demokrat Parti, yurdun her yetinde büyük bir ilgi, sevgi ve güvenle teşkilatlanmaktadır.’

Gerçekten, partimiz resmen kurulduktan bir ay sonra, Ankara’da teşkilatlanmamızı tamamladık. Ankara’dan hemen sonra Şubat ayında Ege’ye gitmişim ve memleketim Aydın’da çocukluk ve gençlik arkadaşım Ethem Menderes’le Aydın İl Merkezini kurmuş ve başına da bu güvendiğim dostumu getirmişim.” (Tuna, 2007:19)

Adnan Menderes’in parti örgütü üzerinde güçlü etkisi açık bir şekilde gözlenmiştir. DP’nin Aydın’da teşkilatlanma çalışmalarını, Adnan Menderes sık sık Aydın’a gelerek refakat etmiş ve denetlemiştir. 12 Nisan 1946 tarihlerinde Aydın Milletvekili Adnan Menderes DP müteşebbis heyetlerini oluşturmak için Aydın’da temaslarda bulunmuştur. Bu bağlamda Adnan Menderes Nazilli’ye de gitmiştir. Nazilli’de eski müteşebbis heyetinin çalışmalarını yeterli görmeyerek bu heyeti görevinden istifa ettirmiş, yerine yeni bir müteşebbis heyeti oluşturmuştur. Ethem Menderes ile birlikte Çine, Koçarlı, Yenipazar müteşebbis heyetleriyle görüşen Adnan Menderes bu ziyaretlerinden oldukça memnun ayrılmıştır. 16 Nisan 1946’da bu bölgedeki temalarını tamamlayan Adnan Menderes Ankara’ya dönmüştür. (Akdağ, 2007:109)

Dönem’in yerel gazeteleri DP’nin Aydın’da teşkilatlanışı hakkında sürekli ve düzenli bir bilgi verememiş sadece belirli ilçelerde kurulan teşkilatlanmalar hakkında bilgi aktarmıştır. DP Aydın il teşkilatını kurduktan sonra Aydın’a bağlı ilçelerde de teşkilatlanmaya devam etmiştir. Germencik’e bağlı Ömerbeyli köyü: Mustafa Telli başkanlığında, Hıdırbeyli köyü: Mehmet Demiral başkanlığında, Turanlar köyü: Ali Çelik başkanlığında, Neşetiye köyü: Ali Devrim başkanlığında, Reis köyü: Hüseyin Gökçen başkanlığında açılmıştır. (*Demokrat İzmir*, 20 Haziran 1946:4) DP Nazilli’de de faaliyetlerini hızlandırmıştır. Nazilli’ye bağlı Işıklar köyü: Hidayet Sökmen’in başkanlığında, Bağcılar köyü: Mehmet Şahin’in başkanlığında ve Aksu köyü: Mustafa Efe’nin başkanlığında açılmıştır. (*Demokrat*

İzmir, 25 Mayıs 1946:4) Aşağı Nazilli’de Çapahasan Ocağı: Çiftçi Bahri Yenipazar başkanlığında, Karaçay Ocağı: Ressam Hidayet Durak başkanlığında, Dumlupınar Ocağı: İnşaat Müteahhidi Ali Aksoy başkanlığında, Sümer Ocağı: Şevket Arıkan başkanlığında, Derebaşı köyü: Ali Demirtaş başkanlığında, İsabeyli köyü: İbrahim Aydın başkanlığında açılmıştır. (*Demokrat İzmir*, 10 Haziran 1946:4) Nazilli’ye bağlı Haydarlı köyü: Mehmet Ünal başkanlığında, Bereketli köyü: Ahmet Türkkaynağı başkanlığında, Cumhuriyet Mahallesi: Mustafa Akgüneş, Ahmet Demirci, Halit Akacan, Halil Kızılcın, Hüseyin Kabasakal, Atça bucağı: Nuri Atalay başkanlığında, Kocakesik köyü: Mehmet Ceylan başkanlığında, Sailer köyü: Ali Karakaş başkanlığında, Kozdere köyü: İbrahim Tarhan başkanlığında açılmıştır. (*Demokrat İzmir*, 14 Haziran 1946:4) Nazilli Arpac köyü: Ahmet Yılmaz başkanlığında, Hamidiye köyü: Muhtar Şükrü Kaçmaz başkanlığında, Demirciler köyü: Mehmet Uysal başkanlığında, İncealan köyü: İbrahim Çakır başkanlığında açılmıştır. (*Demokrat İzmir*, 17 Haziran 1946:4)

Aydın Germencik’e bağlı Ortaklar bucağı: Recep Süzen başkanlığında, Koçarlı’ya bağlı Haydarlı köyü: Mustafa Karpuzlu, Ali Bozça, Ömer Akoğlu, İsmail Gecilli, Süleyman Beşli, Aydın’ın Gülhisar köyü: Emin Köle başkanlığında, Şihnalı köyü: Mehmet Kavaklı başkanlığında açılmıştır. (*Demokrat İzmir*, 20 Haziran 1946:4) Bozdağan kazasına bağlı Cumhuriyet Mahallesi Ocağı: Mehmet Karabudak başkanlığında, Yenice Mahallesi Ocağı: Halim Taşlı başkanlığında, Hıdırbaba Mahallesi Ocağı: Osman Cengiz başkanlığında, Çarşı Mahallesi Ocağı: Kemal Şenyılmaz başkanlığında, Hisar Mahallesi Ocağı: Ali Uyan başkanlığında, Kazandere Ocağı: Mehmet Atalay başkanlığında, Koyuncular Ocağı: İbrahim Ülgen başkanlığında, Çakaldere Ocağı: Bekir Yılmaz başkanlığında, Yaykın Ocağı: Mehmet Ünal başkanlığında, Amasya Ocağı: Enver Öztürk başkanlığında açılmıştır. (*Demokrat İzmir*, 21 Haziran 1946:4) Aydın DP Söke ilçe teşkilatı Dr. Baki Özden başkanlığında açılmıştır. (*Demokrat İzmir*, 23 Haziran 1946:4)

Tablo 1.2. Demokrat Parti Aydın Teşkilatlanması (Koçak, 2012:40)

İl	İlçe	Bucak	Tarih
Aydın			4 Şubat 1946
Aydın	Çine		5 Mart 1946
Aydın		Köşk	5 Mart 1946
Aydın	Merkez		5 Mart 1946
Aydın		Dalama	5 Mart 1946
Aydın	Söke		4 Temmuz 1946
Aydın	Nazilli		12 Mart 1946
Aydın		Germencik	19 Mart 1946
Aydın		İncirliova	27 Mart 1946
Aydın	Bozdoğan		3 Nisan 1946
Aydın	Akçaova		22 Nisan 1946
Aydın		Bağarası	15 Haziran 1946
Aydın		Umurlu	21 Haziran 1946
Aydın		(D)atça	21 Haziran 1946

1.4.1. 1946 Genel Seçimleri ve Aydın

Aydın ilinde II. Dünya Savaşı sonrası dönemde nüfus artış oranı yüksek çıkmıştır. Aydın merkez ilçede 1945 yılına gelindiğinde 18.504 kişi'nin yaşadığı tespit edilmiştir. 1950'ye gelindiğinde bu nüfus 1.657 kişi artarak 20.161 kişi olmuştur. Bu % 17,1'lik artış oranı gerçekleşmiştir. Aydın ilinin 1945 yılı genel nüfusu ise 294.407 kişi iken 1950 yılında 335.663'e çıkmıştır. Nüfus artış oranı ise % 26,2 olarak gerçekleşmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye nüfusu da artış göstermiştir. Aydın'daki nüfus artışı ise Türkiye ortalamasının biraz üzerinde gerçekleşmiştir. (Akdağ, 2007:44)

Tablo 1.3. 1946 Milletvekili Seçimlerinde Aydın İlindeki Seçmen Sayısı (*Anadolu*, 8 Mayıs 1950:4)¹

İlçeler	Seçmen Sayısı	Seçim Sandığı Sayısı
Aydın Merkez İlçe	33.658	89
Bozdoğan	15.901	62
Çine	15.990	83
Germencik (Bucak)	10.423	24
Karacasu	6.549	24
Koçarlı	7.716	44
Nazilli	31.841	81
Söke	15.386	39
TOPLAM	137.464	446

1.4.1.1. Aydın'da seçimlere hazırlık ve propaganda faaliyetleri

1947 yılında yapılacak olan genel seçimlerinin erken bir tarihe alınarak, 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılması kararlaştırılınca DP hemen seçim çalışmalarına başlamıştır. DP'liler iktidarın seçimleri öne alabileceği dedikodusunun çıktığı mayıs ayından itibaren seçim çalışmalarını başlatmışlardır. Aydın ilinde DP'liler en ücra köylere kadar giderek partilerini tanıtmaya çalışmışlardır. Demokratların halka yaklaşımı bu partiye olan sempatiyi artıran unsurlardan biri olmuştur. Kuşadası DP Başkanı Dr. Hulusi Buyral, fakir halk'ın muayenesi ve tedavisi için parasız muayene uygulamasını başlatmıştır. Bu durum bir tellalla halka duyurulmuştur. Nazilli DP Müteşebbis Heyeti Başkanı Dr. İsmail Hakkı Şevkay, DP Bozdoğan ilçe merkezinde halkı ücretsiz muayene etmiştir. Siyasi partilerin sosyal etkinlikleri memnuniyetle karşılanmıştır. Parti etkinliği dışında yapılan muayene ücreti olan 250 kuruşu da DP Bozdoğan şubesine teberru edilmiştir. (Akdağ, 2007:295)

¹ Menderes Akdağ'ın tezinde tabloda belirtilen toplam seçmen sayısı 137.013 olarak hesaplamıştır. Tarafımızdan yapılan hesaplamada seçmen sayısını 137.464 olarak tespit ettik. Bkz. Menderes Akdağ, *1946-1950 Yılları Arasında Aydın'da Siyasal Yaşam*, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın, 2007, s. 44

Seçim hazırlıkları evvela milletvekili adaylarının belirlenmesiyle başlamıştır. Aydın ilinde DP adayları konusunda pek çok kişinin adı ortaya atılmıştır. Nazilli’de Şevki Hasırcı DP’den adaylığını koymak istemiştir. Bu nedenle yaşını düzeltmek üzere mahkemeye başvurmuştur. Eski Jandarma Karakol Komutanlarından ve Kömür Tüccarı Emin Ünal, DP Müteşebbis Heyeti Üyesi Fabrikatör Ali Nihat Amasya’nın damadı Yüksek Ticaret Okulu Memuru Kemal Topeli’nin DP’den aday olacakların arasında adı geçmiştir. Albay Ali Rıza’nın Nazilli muhitinden ve DP listesinden aday olacağını açıklamıştır. (Akdağ, 2007:300-301) Aydın’dan Adnan Menderes, Zekai Kavur, Av. Cevat Ülkü, Ahmet Or, Dr. Mükerrerem Sarol, Ahmet Vehbi Ayaydın DP milletvekili adayı olmuştur. (*Demokrat İzmir*, 17 Temmuz 1946:1-4)

Adnan Menderes seçim hazırlıkları sebebiyle ilk mitingini doğup büyüdüğü topraklarda yani Aydın’da yapmıştır. 17 Temmuz 1946 tarihinde, yani seçimlerden dört gün önce Aydın’da halka hitaben bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma, Adnan Menderes’in aynı zamanda ilk miting konuşmasıdır. Adnan Menderes, Aydın konuşmasına “*Ben size hesap vermeye geldim*” diye başlamış ve iktidardan şikâyetçi olmuştur. DP’nin izleyeceği yolun iktidar partisi tarafından belirlenmeye çalışıldığını ifade eden Menderes, iktidar’ın telkinlerini, doğu ve sınır illerinde DP’nin örgütlenmemesi ve hatta köylere kadar uzanmaması, DP’nin sınırlı sayıda üye kaydetmekle yetinmesi ve CHP’ye karşı hiç olmazsa 40-50 sene iktidara gelme iddiasında bulunmaması, olarak üç noktada toplamıştır. Adnan Menderes, aynı konuşmasında, DP’nin CHP’nin lütf ve müsaadesiyle kurulmadığını ve bir “*kukla teşekkül*” olmadığını belirtmekte ve bir güdümlü demokrasiden bahsedilemeyeceğini vurgulamaktadır. Menderes, milletin DP’ye ciddi ilgisinin iktidar partisi CHP’yi bazı tedbirler almaya sevk ettiğinden söz etmiş ve sözünü ettiği tedbirleri, tezvîr ve iftiradan ibaret propaganda, müsait gördükleri idare amirleri vasıtasıyla her türlü baskı, seçimleri öne almak, seçimleri kazanmak için her çareye başvurmak, olarak sıralamıştır. Menderes, ayrıca, İnönü’nün seçim mücadelesine katılarak, makamının nüfuzunu partisi için kullandığını ve bu durumun bazı devlet memurlarının tarafsızca davranmalarına engel olduğunu söylemiştir. (*Demokrat İzmir*, 18 Temmuz 1946:1-4)

Aydın’da Adnan Menderes ve Celal Bayar’ın katıldığı DP mitinginde tartışmalar yaşanmıştır. Kalabalık grup halinde bulunan CHP’liler: “*Bizi aldatamazsınız. CHP’ye ve Milli Şef İnönü’ye bağlıyız. CHP adaylarına oy vereceğiz.*” şeklinde bağırmiş ve Celal Bayar’ın sözünü kesmişlerdir. Daha sonra

bu grup, “*Dağ başını duman almış*” marşını söyleyerek Aydın sokaklarında dolaşmıştır. Nazilli’de ise Celal Bayar’ın Dalyan Palas’ta yaptığı konuşması sırasında CHP’li vatandaşlar, “*Bizi Halk Partisi’nden ancak Allah ayırabilir, başka çaresi yoktur.*” diye bağırılmışlar ve Celal Bayar’ı protesto etmişlerdir. Burada DP üyesi Dr. Fuat Köseoğlu, Celal Bayar’a Nazilli halkının yanında olduğunu söyleyince, CHP’li vatandaşlarla kendi arasında sert bir tartışma yaşanmıştır. CHP’li vatandaşlar Fuat Köseoğlu’nun Nazillililer adına söz söyleyemeyeceğini belirtmişlerdir. Tartışmalar daha sonra CHP idare binasında da devam etmiştir. CHP’li vatandaşlar, CHP yönetiminden Fuat Köseoğlu’nun resmen ihtar edilmesini istemiştir. CHP Nazilli İlçe Başkanı Emin Bilgen 21 Temmuz seçimlerine çok az bir zaman kaldığını belirterek verilecek oylarla DP’nin ve Fuat Köseoğlu’nun tekzip edileceğini söylemiş ve heyecanlı kitleyi sakinleştirmiştir.(*Anadolu*, 18 Temmuz 1946:1-3)

DP yanlısı gazeteler ise seçim sürecinin başladığı ilk günden son güne kadar büyük başlıklarla vatandaşı seçime iştirak etmeye ve DP’ye oy vermeye davet etmişlerdir. Gazeteler, “*İdare edilen değil, idare eden olmak için reyini DP’ye ver.*”, “*Harpte düşmandan korkmayan vatandaş! Sandık basında kimden korkacaksın? Korkmadan reyini kullan.*”, “*DP’ye rey vermek kendini hâkim kılmaktır.*” başlıklarını atarak halktan DP’ye destek vermelerini açık bir şekilde istemişlerdir. (Akdağ, 2007:297)

DP Aydın teşkilatının kurucularından, Ethem Menderes Aydın’da 1946 Genel seçimleri hazırlıklarına başladıktan sonra, teşkilatın diğer kurucu üyelerinden Mükerrerem Sarol’u “*halkla temas*” konusunda tecrübesi tecrübe kazanması için Balta köyüne götürmüştür. Köylüler Ethem Menderes ve Mükerrerem Sarol’u nezaketle karşılamıştır. Kahvede toplanan köylü vatandaşlara Ethem Bey, demokrasi’nin, halk iradesinin ne demek olduğunu, yeni kurulan partinin Aydınlılar için çok acı hatıraları bulunan Serbest Fırka’ya asla benzemeyeceğini kendine has bir dille anlatmıştır. Daha sonra köylülere Mükerrerem Sarol’u tanıtmış ve sözü ona bırakmıştır. Mükerrerem Sarol, köylülerin dikkatli bakışları arasında konuşmasına başlamış ve DP’ye girişinden, CHP’nin, Atatürk’ün ölümünden sonra nasıl ele geçirildiğinden bahsetmiştir. Ayrıca Türkiye’nin nasıl korkunç bir karanlığa itildiğini, yüz milyonu rahat yaşayacak bir ülkede vatandaşların yokluktan, açlıktan çırpındığını, yalın ayak, perişan, yırtık çarıklarla dolaşırken CHP’lilerin nasıl bir hayat sürdürdüklerini, mebusların, vekillerin hususi vagonlarda Milli Şef İsmet İnönü’nün ise saraya benzeyen beyaz trenle nasıl seyahat ettiğini,

ayrıntılına kadar köylülere anlatmıştır. O gün kahvede Deliorman isminde bir gazeteci konuşmayı takip etmiş ve kaleme almıştır. Bu Balat köyü ziyareti ertesi gün Moskova Radyosu'nda yayınlamıştır. Bunun üzerine Mükerrerem Sarol, bir hafta sonra Aydın Valisi Salim Gündoğan (Yurt Ansiklopedisi, 1982:1008) tarafından makamına çağırılmıştır. Moskova Radyosu'nun Balta köyü ziyareti ile ilgili yayın yaptığını Mükerrerem Sarol'a iletmış, ayrıca görüşmelerinde Mükerrerem Sarol'dan acilen parti ile ilişkisini kesmesini isteyen Aydın Valisi tehditkâr bir şekilde konuşmuştur. (Sarol, 2014:42-45)

Seçim kampanyasının son günlerinde yaşanan olaylardan en önemlileri, DP genel merkezince, Celal Bayar'ın İzmir nutkunun radyoda yayınlanması için, Basın-Yayın Umum Müdürlüğü'ne yapılan müracaatın, incelenen metinlerin yayınlanmaya uygun görülmemesi nedeniyle kabul edilmemesi ve seçimden 48 saat önce Aydın'ın Çakırbeyli köyü DP Başkanı, Adnan Menderes'in kâhyası ve bir öğretmen öldürülmesi olmuştur. (Atayakul, 2007:103)

Aydın'da 21 Temmuz Genel Seçimleri öncesi Adnan Menderes'in de çiftliğinin bulunduğu Çakırbeyli Köyü'nde işlenen cinayet ülke genelinde yankı bulmuştur. Bu olay Aydın'da seçimlerinden 48 saat önce DP Çakırbeyli ocak başkanı ve Adnan Menderes'in çiftlik kâhyasının öldürülmesiyle gerçekleşmiştir. Aydın'ın Koçarlı ilçesine bağlı Çakırbeyli köyü halkından Mehmet Budaklı ve Kadri Çelik ve köy eğitmeni Ali Eroğlu 18 Temmuz gecesi köye 10 dakikalık bir mesafede bulunan köy kahvesinde saldırıya uğramış ve saldırıda Adnan Menderes'in çiftlik kâhyası Kadri Çelik ile DP Çakırbeyli Ocak başkanı Mehmet Budaklı ölmüştür. Eğitmen Ali Eroğlu bu olayda yaralanmıştır. Olayın ardından DP Aydın İl Başkanı Ethem Menderes: *"CHP tarafından İzmir'ten Milletvekiliği adaylığı konulan Aydın valisi Salim Gündoğan kendisiyle görüşen gazetecilere bu hadiseyi basit bir zabıta vakası olarak bildirmiştir"* şeklinde açıklama yapmış ve üzüntüsünü dile getirmiştir. (Demokrat İzmir, 20 Temmuz 1946:1-4)

Kamuoyunu oldukça meşgul eden Çakırbeyli cinayetinin sorumlusu olaydan yaklaşık üç ay sonra yakalanabilmiştir. Mehmet Bardakçı adındaki bu kişi ilk ifadesinde cinayeti maktulle aralarındaki kırgınlıktan dolayı işlediğini, cinayetin siyasi bir yanının olmadığını söylemiştir. Mahkeme Kararını, 17 Eylül 1947 tarihinde vermiştir. Karar duruşmasında müdahil avukat Şahap Gürsel; Mehmet Bardakçı'nın, maktul Mehmet Budaklı'nın ekmeğini çok yediğini, aralarında bir husumetin mevcut olmasının mümkün olmadığını, cinayete azmettirenler olduğu

iddiasını yinelemiştir. Ancak mahkeme mevcut deliller doğrultusunda Bardakçı'yı idama mahkûm etmiştir ve diğer iddiaları delil yetersizliğinden dikkate almamıştır

Cinayet davası temyiz süreciyle beraber dört yıl sürmüştür. Yargıtay katil Mehmet Bardakçı hakkında verilen idam kararını bozmuştur. Dava'nın son aşamasında Aydın Ağır Ceza Mahkemesi'nde, sanık reddi hâkim talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine dava dosyası Muğla Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmiştir. Savcılık, duruşmada Yargıtay'ın bozma kararına uyulmasına talep etmiştir. Ancak Hâkimler Heyeti önceki kararda direterek sanık hakkında idam kararı vermiştir. Mahkeme, maktul ve katilin bir kahvenin işletmesinde ortaklık yaptığını, katilin nişanlısından ayrıldığını, bunun sorumlusu olarak maktulü gördüğünü, bu nedenlerle aralarında husumet oluştuğunu, cinayetinde bu yüzden planlı olarak işlendiği kararına varmıştır. Hükümlü 1950 yılında ilginçtir DP iktidarı tarafından çıkartılan genel aftan yararlanarak idam cezasından kurtulmuştur. Hükümlü toplam 14 yıl hapis yattıktan sonra 1960 tarihinde tahliye olmuştur. (Akdağ, 2007:311)

1.4.1.2. Aydın'da seçimin yapılması ve seçim sonuçları

Aydın'da 1946 seçimlerinde seçim komisyonları, ili 426 seçim bürosuna ayrılmıştır. Merkez kazada 113, Bozdoğan'da 62, Çine'de 81, Koçarlı'da 24, Karacasu'da 24, Nazilli'de 77, Söke'de 39 adet seçim bürosu kurulmuştur. (*Anadolu*, 15 Haziran 1946:3) Aydın'da İl Seçim Kurulu, Salim Gündoğan (Başkan, Aydın İl Valisi), Orhan Çiftçi (İkinci Başkan, Aydın Belediye Başkanı-CHP), Ethem Menderes (Üye, Demokrat Parti İl Başkanı), Ahmet Emin Arkayın (Üye, CHP), Rıfki Ulusoy (Üye), Fuat Dürük (Üye), Eyüp Şahin (Üye), Hüsnü Cihan (Üye), Dr. Nuri Erkan (Üye), İrfan Salyam (Üye) olmak üzere toplam 10 kişiden oluşmuştur. (Akdağ, 2007:298)

Aydın'ın ve ilçelerden gelen oyların büyük tasnifi belediye salonunda yapılmıştır. DP'nin temsilciliğini Mükerrerem Sarol yapmıştır. Mükerrerem Sarol, seçimlerin sonucunu, tasnif heyetinden aldıktan sonra arkadaşlarıyla birlikte neticeleri bekleyen Adnan Menderes'in yanına gitmiştir. DP'nin Aydın'da seçimleri kaybetmesi Mükerrerem Sarol'u şoke etmiştir. CHP'liler, DP grubunun karşısında kümelenmişler, davul zurna çalarak, sevinç zaferlerinin tadını çıkartmışlardır. Adnan Menderes, Mükerrerem Sarol'un yüz ifadesinden felaketi anlamış ve "*Doktorum, üzülme, bu darbenin altından kısa sürede kalkarız. Millet sandık farelerinin burnundan fitil fitil getirecektir,*" diyerek Mükerrerem Sarol'u

teselli etmeye çalışmıştır. Adnan Menderes Mükerrerem Sarol ile görüşmesi devam ederken “*Doktorum, aklımda kaldığına göre, beni arkadaşlarım Manisa’dan da aday göstermişlerdi.*” demiş ve birden bire gözleri parlamıştır, sanki bir ümit kıvılcımı gözlerinin içine düşmüştür. Adnan Menderes ile hemen postaneye giderek Manisa’yı aramış fakat orada da seçilemediğini öğrenince öfkelenmiştir. Karanlık sokaklarda bir süre daha sessiz sedasız dolaştıktan sonra Adnan Menderes henüz dönmüştü, Postaneden gelen bir memur Menderes’in Ankara’dan telefonla arandığını bildirmiştir. Prof. Fuad Köprülü Hoca telefon etmiş ve “*Adnan’ım sana ve bize geçmiş olsun. Üzülme, Kütahya’dan kazandın. Kütahyalılar kahramanca mücadele ederek seni mebus seçtiler. İlk vasıta ile hemen Ankara’ya gel, gözlerinden öperim.*” demiştir. Bu mutlu haber, Adnan Bey’e sanki yeniden yaşama gücü vermiştir. Artık Adnan Menderes’te ümitsizlikten, üzüntüden eser kalmamıştır. Adnan Menderes: “*Doktorum, göreceksin, bu eşirradan utanç verici marifetlerinin hesabını mecliste soracağız. Milli idareye tecavüz etmenin bedelini kendilerine pahalıya ödeteceğiz.*” demiştir. (Sarol, 2014:46-47)

1946 seçimlerinde nüfus oranına göre Kütahya on milletvekili çıkarma hakkına sahip olmuştur. 1946 seçimleri sonucunda on milletvekilliğinden üçünü CHP yedisini ise DP kazanmıştır. DP listesinden kazananlar arasında DP’nin ve sağın önde gelen liderlerinden Adnan Menderes de yer almıştır. 1946 seçimleri gizli sayım usulüne göre yapıldığı için genel ve iller düzeyinde seçim sonuçlarının sayısal sonuçlarına yönelik bir açıklama yapılmamıştır. Ancak 1946 tarihli Kütahya il gazetesi (Valilik yayını) 26 Temmuz 1946’da kazanan vekillerin oy sayılarını yayımlamıştır. 1946 seçimleri sonucunda Adnan Menderes 65.383 oy almış ve DP Kütahya Milletvekili seçilmiştir. (Göktürk, 2013:255)

Aydın’da seçim tasnifi bitmiş CHP adayları tam liste halinde kazanmıştır. CHP adaylarından General Refet Akman: 61.958 oy, Dr. Mazhar Germen: 58.012 oy, Nuri Göktepe: 58.278 oy, Mithat Aydın: 59.495 oy, Avukat Neşet Akkor: 59.204 oy, Ahmet Emin Arkayın: 59.219 oy, Emin Bilgen, 57.405 oy alarak Aydın’dan milletvekili seçilmişlerdir. DP adaylarından Adnan Menderes: 34.686 oy, Dr. Mükerrerem Sarol: 32.738 oy, Cevat Ülkü: 31.180 oy, Dr. Ali Vehbi Apaydın: 30.442 oy, Dr. Baki Özkan: 30.775 oy, Eyüp Şahin: 29.997 oy, Zekai Kavur: 19.513 oy almış ve Aydın’da seçimleri kaybetmişlerdir. (*Anadolu*, 23 Temmuz 1946:1-2)

21 Temmuz 1946 seçimlerinden sonra. DP, seçimlerde partileri aleyhine yolsuzluk yapıldığını, Aydın'da bulunan idari mekanizma'nın partiler karşısında tarafsız kalamadığını iddia etmiştir. DP'nin iddiasına göre idare mekanizması eliyle sandık başlarında usulsüzlükler yapmış ve vatandaşa da oyunu iktidar partisine verme konusunda baskı yapmıştır. DP bu iddiasına delil olarak; "*CHP müfettişliğince hazırlanan seçim raporunda Belediye, 21 Temmuz ve daha sonra il genel meclisi seçimlerinde Aydın ili Kaymakamlarının ve Valisinin devlet memuru olmalarına karşın CHP adına seçim çalışmalarından dolayı takdirname ile ödüllendirilmesi veya 500 lira kadar bir ikramiye ile CHP'ye hizmetlerine devamlarının sağlanmasının parti Genel Sekreterliğine teklif edilmesini*" göstermiştir. Adnan Menderes'e göre bu durum DP'nin Aydın'da seçim yolsuzluğu iddialarını güçlendirmiştir. (Kılçık, 1991:95)

Seçimlerde DP Aydın'da bazı yolsuzlukların yaşandığını iddia etmiştir. Nazilli'de "*Demokrat İzmir*" gazetesi seçim muhabiri sandık başlarına seçimle ilgili haber almak için gitmiş, CHP'den Avukat Hulusi Çoğullu'nun emri ile polis tarafından uzaklaştırılmıştır. Yine Zeytinlik Camisine konulan 81 sayılı sandık başında bulunan Mal Müdürü Süleyman Bülbül DP mensuplarının ellerindeki oy listelerini alıp yırtmış ve halk'ın eline CHP listeleri vermiştir. Yapılan yolsuzluklar, tazyikler Seçim Kurulu Başkanı'na ve Kaymakam'a bildirilmiş "*biz tetkik ederiz*" denilmiş ve geçiştirilmiştir. (*Demokrat İzmir*, 22 Temmuz 1946:4) Milletvekili seçimlerinde Nazilli'de yapılan yolsuzluklar serisi devam etmiş 3 numaralı sandık başkanlığını yapan Ortaokul Müdürü Arif Gönendik çok miktarda seçim zarfı içine CHP listesini yerleştirmiş ve sandığa atmak üzereyken DP müşahidi Nuri Baloğlu tarafından yakalanmıştır. Okul müdürünün hakkında zabıt tutulmuş bunun üzerine okul müdürü DP müşahidinin üzerine atılmış ve çıkan arbedede DP müşahidinin elindeki zaptı alıp yırtmıştır. CHP mümessillerinden iki kişinin imzasını da taşıyan yeni zabıt DP başkanlığına ve Cumhuriyet Savcılığı'na verilmiştir. Seçim akşamı oyların tasnifi yapılmış ve tasnifte atılan zarf adedi, imzalayan seçmen adedinden 22 tane eksik çıkmış bu durum okul müdürünün bu zarfları sandığa atmakta geciktiğini ispat etmiştir. (*Demokrat İzmir*, 23 Temmuz 1946:5)

DP, ortaya çıkan seçim sonuçlarını, seçimin adil yapılmadığını belirterek kabul etmeyeceklerini açıklamışlardır. Bu amaçla partililer seçim kurullarına gerekli itirazlarda bulunmuştur. DP yöneticileri seçimlerde sandık başlarında yolsuzluk yaptığına inandığı kişiler için adli mercilere başvurmuştur. Aydın İl Seçim Kurulu'nda yer alan Ethem Menderes, DP'li diğer arkadaşıyla birlikte seçim

mazbatalarını imzalamamıştır. Aydın'dan milletvekili seçilen CHP'li adaylar imza eksikliği bulunan bu mazbatalarla TBMM'ye gidip burada üye kayıtlarını yaptırmışlardır. Adnan Menderes ise Meclis'te yaptığı konuşmada bu mazbataların Meclis'çe iptalini istemiştir. Cumhurbaşkanı'na çekilen telgraflarla ve ülkenin değişik kentlerinde düzenlenen mitinglerle seçimlerde yaşanan yolsuzluklar protesto edilmiştir. Meclis'in toplanmasından sonra da ilgili itirazlar Meclis bünyesine taşınmıştır. (Akdağ, 2007:303)

Adnan Menderes, 21 Temmuz 1946 seçim sonuçları ile ilgili olarak 26 Ağustos 1946 günü TBMM'ye bir önerge vermiş ve seçim sonuçlarıyla ilgili konuşma yapmıştır. Adnan Menderes'e göre Aydın'da seçimler; muhtardan en yüksek mülki amire kadar bütün yetkililerin baskısı ve tehdidi altında geçmiştir. Bunun en somut belgesini Meclise sunulan dosyada görmek mümkündür. Adnan Menderes; vatandaşların CHP milletvekili listelerinin bizzat zarflara koyarak sandığa atmağa zorlanmış, sandık başında görevliler vatandaş adına zorla oy kullanmış, CHP aday listelerinin bulunduğu mühürlü zarflar muhtarlar eliyle dağıtılmış, mülki amirler, muhtarlara açıktan para vermiş, muhtarlardan köylünün oyunu CHP'ye attırması istenmiş. DP'li olan vatandaşların adları listelerden silinmiş, ölümler adına bile parmak basarak CHP için oy kullanılmış, oy kullanmaya geç gelenlerin yerine rey atılmış sonra rey atmalarına izin verilmemiş, mülki idareciler halka reyini CHP lehine kullanması için şiddet ve baskı kullanmış, seçim sonrasında tutanaklar değiştirilmiştir. Bunlar gibi yüzlerce örneğin olduğunu söyleyen Adnan Menderes, Seçim Kanun'una muhalefet edilerek Aydın'da sandık başında görevli 356 DP'li müşahitten 105'inin sandık başından uzaklaştırılmasının açıkça bir suç olduğunu belirtmiştir. Adnan Menderes, bütün bu haksızlık ve istismarın açık belgelerine rağmen Meclis Araştırma Komisyonu'nun seçimler hakkındaki şikâyetleri tahkikata tabi tutmamasının, İnceleme Komisyonu'nun görevini yapmamış olduğu anlamına geldiğini ifade etmiştir. Bu kadar örnek ve şikâyetin ardından Adnan Menderes, Aydın seçimleriyle ilgili rapor'un Komisyona geri gönderilerek hakikatin araştırılmasını teklif etmiştir. Önerge Meclis'te yapılan oylamayla reddedilmiştir. (TBMM ZC, D. 8, C. 1, B. 8, s. 202-206)

Nazilli ve Çine Kaymakamları o bölgelerde ki seçimler üzerinde çok büyük etki yapmıştır. Faik Ahmet Barutçu o tarihte Aydın'da CHP Müfettişi bulunan Dr. Şerafettin Bürge'ye yazdığı mektup'ta: "*Doktorcuğum, Celal Bayar, İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a 'senin kaldırılmasını istediğin, şikâyet ettiğin' Çine kaymakamının vatandaşlara eziyet ettiğini, kurulmuş Demokrat Parti ocaklarını*

zor kullanarak dayak tehdidiyle dağıttığını ileri sürerek kaymakamın Çine'den başka bir yere kaldırılmasını rica etmişti. Sadece Bayar'ın şikâyeti, Çine kaymakamının bize ne kadar faydalı ve sadık olduğunu göstermeye yeter. Rica ederim sen olsun kaymakamdan şikâyet etme,” diye yarı şaka yarı ciddi doktor'un gözünü açmaya çalışmıştır. Tabii Faik Ahmet Barutçu'nun bu uyarı mektubundan sonra Çine Kaymakamını yerinden oynatmak mümkün olmamış, o da şükran borcunu çeşitli türde baskılar yaparak Çine'de seçimi Halk Partisi'ne büyük çoğunlukla kazandırmıştır. (Sarol, 2014:42)

Seçim sonuçları için Aydın'da halkın iştiraki ile DP seçimleri protesto mitingi yapmıştır. Aydın'ın kazalarından da miting için gelenler olmuştur. Miting meydanına toplanan Aydınlılar hep bir ağızdan *“biz onları seçmedik”* diye bağırılmışlardır. İlk olarak Fikret Başadam konuşma yapmış ve kalabalığa hitaben: *“Görüyorum ki 21 Temmuz tarihinin heyecanını hala yaşıyorsunuz. Bu heyecan Kanunsuzlukların türlü hilelerin sınırları bozan şiddetinden doğuyor.”* demiş ve seçimleri protesto etmiştir. Daha sonra Mükerrer Sarol kürsüye çıkmış ve şu sözlerle kalabalığa seslenmiştir: *“Kendi iradesine millet iradesi süsü vermeye çalışıp milleti hiçe sayanların bağışlanmaz hakkını bir yandan Kanun yolu ile düzeltmeye başlururken bir yandan daha maşeri vicdanın usullerini temkinli bir şuur, inzibatlı bir cesaretle vatandaşların önüne sereceğiz.”* (Demokrat İzmir, 7 Ağustos 1946:1-4)

1.5. 1946-1950 Yılları Arasında Demokrat Parti

1.5.1. Bütçe Görüşmeleri ve Demokrat Parti

Seçimlerden sonra; önce Cumhurbaşkanı seçimi, güven oylaması ardından *“7 Eylül Kararları”* ile devalüasyon yapılmış ve bu olaylar iktidar-muhalefet ilişkilerini bozmuştur. Bunun üzerine DP her fırsatta 21 Temmuz 1946 seçimlerinde yapıldığını iddia ettikleri yolsuzlukları dile getirmiş, CHP Hükümet'in DP'ye ve teşkilatına karşı sert davrandığını iddia etmiştir. Hükümet'in 1940'dan beri altı vilayette (İstanbul, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Tekirdağ ve Çanakkale) devam eden sıkıyönetim'i uzatması siyaset ortamını gereğinden fazla germiştir. 1 Eylül'de yapılan ara seçimleri muhalefet partisi DP 21 Temmuz seçimlerinde yapılanları ileri sürerek protesto etmesi gerginliği daha artırmıştır. Bu ortamda 18 Aralık 1946'da Recep Peker Hükümeti Meclise bütçesini sevk etmiştir. (Demir, 2009:21)

Adnan Menderes bütçeyi: “*Millet Meclislerinin doğuşu bütçe fikrine sıkı sıkıya bağlıdır. Yani Millet Meclisleri, milletten alınacak paralarla, bunların umumi ve müşterek hizmet ve menfaatleri için sarfının millet adına murakabe edilmesi zaruretinin kavranmasından doğmuşlardır. Amme hizmetlerinin ve menfaatlerinin neler olduğunu ve bir yıl içinde bunlar için yapılacak masrafların miktar ve nevilerini tespit etmek ve bu masrafları karşılayacak gelir ve vergileri mükelleflerin verim takatleriyle ölçerek en münasip kaynaklardan sağlamak yolundaki bütün çalışmalar bütçe denilen vesaikata hüküm rakam olarak ifadesini bulur*” şeklinde tanımlamıştır. Menderes bütçe ve hükümet hakkında son derece ümitsiz konuşmuştur. Adnan Menderes’e göre dün ve bugün hatalarla doludur, yarınlardan da pek umut yoktur; “*Memleket’in içinde bulunduğu sıkıntı tedbirsizliklerin, hataların, israfların neticesidir. Yoksa bu güzel yurttaki bu büyük ve çalışkan milletin kaderi bu olmamak lazım gelirdi. Bugünkü durumu geçici bir intikal devresi diye göstermek isteyenler, muhakkak aldanıyorlar. Yarın için, hangi kaynaklardan temin olunacak imkânlarla bu dertlerin devasını bulacaklardır.*” demiştir. Adnan Menderes kürsüden inmeden evvel mevcut iktidara duyduğu güvensizliği, “*Bu ıstıraplı akışa dur diyebilmek işleri bu hale getiren ve gösterişe kolaya kaçan görüş ve zihniyetten beklenemez.*” Adnan Menderes ülkenin mali sorunlarına çözüm üretecek adresi de “*Milletin güvenini duyan yeni bir şuur ve hamlenin eseri olabilir*” diyerek yani DP’yi göstererek kürsüden inmiştir. (TBMM ZC, D. 8, C. 8, B. 23, s. 291-301)

1947 yılı bütçe görüşmelerinde çirkin bir olay yaşanmıştır. Başbakan Recep Peker, Adnan Menderes’in DP adına yaptığı ilk bütçe eleştirisi üzerine kendini kaybetmiş ve kürsüye çıkarak, Adnan Menderes için “*Psikopat bir ruh taşıyor*” demiştir. Fakat daha henüz sözünün tadına ve tutulmuş profesyonel şakşakçıların alkışlarına doyamadan sağına çevrilen mağrur ve mütehakkim başı, önde Celal Bayar, arkasında Adnan Menderes ve bütün DP’li Milletvekillerin Meclis toplantı salonunu terk ettiğini şaşkınlıkla görmüştür. Umursamak istememiştir ama Recep Peker sarsılmış, kekelemiş ve sonra kendi milletvekillerine dönerek sözlerine devam etmiştir. Bu sırada CHP Milletvekili Ali Dilemre Adnan Menderes’in ardından bağırarak “*Gitme Adnan! Dinle sana söylüyor...*” demiş. Bunun üzerine Adnan Menderes başını çevirmiş, “*Sen dinle! Bu sözler sana yakışıyor...*” demiştir. (Fersoy, 1978:169)

Bu çekişme Meclis’te ilk büyük siyasal bunalımın doğmasına neden olmuş ve DP’li Milletvekilleri Meclis’i terk etmişlerdir. Bu buhranda İsmet İnönü aracılık

yapmak zorunda kalmıştır. Demokratlar Meclise dönmüşler, fakat bu dokuz gün içinde siyasal gerginlik gittikçe arttığından, İsmet İnönü, Celal Bayar ve Recep Peker’le ayrı ayrı görüşmüştür. Demokratlar için güvenlik sağlanacağını garantilemiştir. İsmet İnönü’nün partiler üstü tutumu CHP’nin içindeki Peker Grubu için bir yenilgi, DP içinde bir zafer olarak görülmüştür. (Ahmad, 1976:28) DP 10 günlük bir aranın ardından tekrar Meclise dönmüş, bütçe görüşmelerine katılmış Hasan Polatkan: “*Köylünün zalim kaderinden*”, Emin Sazak: “*Zirai donatımın döviz ihtisarcılığından*” bahseden konuşmalar yapmıştır. (*Demokrat İzmir*, 28 Aralık 1946:1-4)

1.5.2. 12 Temmuz Beyannamesi

Hükümet ve CHP Meclis Grubu ile DP arasındaki söz düellosunun giderek dozunu artırıp tehditler içeren bir sertliğe dönüşmesi ve bu tartışmaların yurttaşlar arasında da sürtüşmeler doğurması karşısında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bir tür arabulucu olarak duruma el koyma gereği duymuştur. İsmet İnönü öncelikle Meclis’te ve CHP içerisinde Recep Peker’e alternatif bir ekip kurmakla işe başlamıştır. Aslında kişiliği bilinen Recep Peker’in muhalefete karşı beklenenden daha sert ve muhalefeti susturmaya yönelik bir politika izlemesi, onu hükümetin başına getiren İsmet İnönü’yü de rahatsız etmeye başlamıştır. CHP Meclis Grubu içinde de Başbakan’ın tutumunu beğenmeyen bir grup oluşmuştur. 35 kişiden oluştuğu için “*Otuzbeşler*” diye anılan grubun liderliğini İsmet İnönü’ye yakınlığı ile tanınan Prof. Dr. Nihat Erim üstlenmiştir. (Turan, 1999:245)

İsmet İnönü, yayımlanacak olan bildirinin metnini Celal Bayar’a verip DP’nin olurluğunu da almak istemiştir. Celal Bayar partinin kurucu üyeleri ile görüşmüş metinde bazı değişiklikler yapılması kararlaştırılmış ve bunlar İsmet İnönü’ye iletilmiştir. İsmet İnönü, DP’nin isteği doğrultusunda bazı değişiklikler yaparak son biçimini verdiği bildiri metnini 10 Temmuz sabahı Celal Bayar’a vermiştir. DP Genel Yönetim Kurulu’nun aynı günkü toplantısında ele alınan bildiri için iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Fuad Köprülü’nün sözcülüğünü yaptığı kesim bildiriye olumlu bulmuş, Ahmet Oğuz, Ahmet Tahtakılıç, Y. Kemal Tengirşenk, Hasan Dinçer ve Enis Akaygen’in içinde buldukları grup, İsmet İnönü’nün parti başkanlığını bırakmaksızın bir “*demokrasi oyunu*” oynadığını öne sürmüşler ve bildirinin kabul edilmemesini istemişlerdir. Sonunda DP Yönetim Kurulu, bildiriye Tengirşenk’in olumsuz oyuna karşın büyük çoğunlukla kabul etmiştir. (Turan, 1999:246)

DP kurucularından Refik Koraltan, beyannamenin İsmet İnönü başta olmak üzere, Nihat Erim ve arkadaşları tarafından hazırlanıp gönderildiğini, kendisiyle beraber birkaç arkadaşının da, bunun CHP tarafından tertiplenen yeni bir tuzak olduğunu söylediklerini, kabul edilmemesini istediklerini söylemiştir. Refik Koraltan daima anlaşma taraftarı olmasına rağmen, bu teşebbüsün altında partiyi içinden yıkmak için düşünülmüş bir tertip olduğunu izah etmiştir. *“O sıralarda iktidar hükümeti tazyikini o derece artırmıştı ki, çeşitli şekilde tecavüze uğrayan, dövülen, yaralanan, hapse tıkanan, nerede DP Ocağı açılrsa hemen o gün kapatılarak müteşebbisler hakkında kanun ve adalete telif mümkün olmayan zorbalıklar bütün şiddetiyle devam etmektedir.”* şeklinde açıklama yapan Refik Koraltan bu hallerden halkın adeta bizar olduğunu ve yılgın bir hale geldiğini, bu tazyikleri hafifletir ümidiyle gönderilen beyanname'nin bazı düzeltmeler yapılarak imzalandığını dile getirmiştir. (Maman, 2013:150)

Bu gelişmelerin ardından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 12 Temmuz 1947 tarihli meşhur *“12 Temmuz Beyannamesi”* adıyla ünlene bildirisini, 11 Temmuz günü radyo'ya ve ajans'a verilmiş, 12 Temmuz günü ise ulusal gazetelerde yayımlanmıştır. (Ulus, 12 Temmuz 1947:1) 12 Temmuz Beyannamesi, DP ve CHP'de önemli kırılmalara yol açmıştır. Öncelikle CHP içindeki sertlik yanlılarının başını çeken Başbakan Recep Peker Hükümeti istifa etmiş, onun yerine ılımlı 1. Hasan Saka Hükümeti kurulmuştur. DP'deki sarsıntılar ise daha derin olarak, Haziran 1949'da toplanacak olan II. Büyük Kongre'ye kadar sürmüştür. Önemli sayıda DP'li vekil, DP'nin de SCF gibi muvazaalı olduğu iddialarına mesnet teşkil etmiş, Aralık 1947'de başlayan fırtına, altı ay sonra dindiğinde DP'den (64 vekilden) otuz birinin ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. Böylece MP'nin kurulma sürecine giden yol da açılmıştır. (Şeyhanlıoğlu, 2011:182)

İsmet İnönü'nün bu bildirisini, muhalefete verilen güvenceler açısından çok önemlidir. İsmet İnönü, bildiride önce, iktidar ve muhalefet kanadıyla yapmış olduğu görüşmeleri hikâye etmiş, sonra da iki taraftan beklentilerini açığa vurmuştur. İsmet İnönü, bildirinin amacını, iki taraf arasında düğümlenen ilişkileri yansız konumuyla çözmek olarak açıklamıştır. Ona göre, şu aşamada kimin haklı kimin haksız olduğunu ortaya koymanın bir yararı yoktur. İsmet İnönü, aşırıya kaçmakla birlikte iki tarafın da yakınmalarında haklılık payı olduğu kanaatini taşımıştır. İsmet İnönü'nün bu sözlerinden, rağmen, muhalefetin dillendirdiği baskı iddialarını kabul ettiği anlamı çıkmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, iki partiye de eşit uzaklıkta olduğunu, *“ihtilalci bir teşekkül değil, bir kanuni siyasi*

partinin metotları ile çalışan muhalif partinin, iktidar partisi şartları içinde çalışmasını sağlamak gerekir” sözleriyle ortaya koymuştur. İsmet İnönü’ye göre, “meşru ve kanuni siyasi partilere karşı tarafsız ve eşit muamele mecburiyeti, siyasi hayat emniyetinin temel şartıdır”. Ancak siyasi partiler de, mensuplarının ya da öyle görünen özel amaç sahiplerinin “şirretliklerini pervasız olarak tesirsiz bırakmak hususunda” dikkat göstermelidirler. İsmet İnönü’nün varmak istediği sonuç, iki partinin birbirlerine güven duymalarını sağlamak olmuştur. “Muhalefet, teminat içinde yasayacak ve iktidarın kendisini ezmek niyetinde olmadığından müsterih olacaktır. İktidar, muhalefetin kanun haklarından başka bir şey düşünmediğinden emin bulunacaktır” demiş ve bu beyanname ile bu isteğini kanıtlamıştır. (Akın, 2005:98)

12 Temmuz Beyannamesi’nin yayınlanmasından kısa bir süre sonra (yaklaşık iki ay) muhalefete karşı sert tavırlar takınan Recep Peker’in istifa etmesi ve yerine daha ılımlı Hasan Saka’nın hükümeti kurmaya memur edilmesi beyannamenin çok partili sistemi sürdürmek yolundaki hedefine başarıyla ilerlediğini göstermiştir. Bu arada yeni Başbakan’ın belirlenmesi sürecinde muhalefet partisi başkanının da fikri sorularak ilişkilerde yeni bir sayfa açılması hedeflenmiştir. (Eraslan, 2001:147)

1947’de muhalefet partilerinin varlığını güvence altına alan 12 Temmuz Beyannamesi’nin yayınlanması, Demokratları daha yumuşak bir tutum takınmaya; teşkilatlarını takviye ederek, parti’nin laiklik ve devletçilik konularındaki görüşlerini açıklıkla belirtmeye sevk etmiştir. 12 Temmuz Beyannamesi’ni takip eden sükûnet, 1948’de DP içindeki çatışmaların patlak vermesini kolaylaştırmıştır. Bu çatışmaların bir hayli söz götürür şekilde halledilmesi DP’yi kuvvetlendirmiştir. Basın ve kamuoyu tarafından desteklenen liderlerin ciddi çabaları sonucunda, partiden ayrılanları ancak sınırlı sayıda üye takip etmiştir. MP, Demokrat liderlerin CHP ileri gelenleriyle danışıklı hareket ettiklerini, hiçbir zaman gerçek bir muhalefet yapamayacaklarını iddia etmiş ancak bu propagandaların etkisi olmamıştır. (Karpas, 2010:489-490)

1.5.3. 1950 Bütçe Görüşmeleri

Adnan Menderes iktidarı şiddetle eleştirmeye devam etmiştir. Bu eleştiriler yoğun olarak Meclis’te “*Bütçe Görüşmelerinde*” olmuştur. 13 Şubat’ta Meclis’te 1950 yılı bütçe müzakereleri başlamıştır. Hükümet adına konuşan Maliye Bakanı

İsmail Rüştü Aksal, hükümetin iktisadi ve mali durumu düzeltmek için aldığı tedbirler eksik olsa bile ve bunları almakta kusurları çok olsa bile geleceğe güvenle bakmak için güçlü sebepler bulunduğunu belirtmiştir. Buna karşın DP adına konuşan Adnan Menderes, bütçenin gelir kaleminin fazla gösterildiğini ve gerçek bütçe açığının hükümetin söylediğinden fazla olduğunu iddia etmiştir. Adnan Menderes'e göre mali ve iktisadi durum "*derin bir zaaf manzarası*" arz etmiş, Türkiye yeterince dış yardım alamamış, yardımlardan faydalanılmakta gecikilmiş ve yardımlar doğru yerlere aktarılmamıştır. Adnan Menderes'e göre hatalı yolların terk edilmesiyle durum hızla iyiye gidecek, ülke'nin geniş imkânlarıyla uyumlu bir kalkınma dönemine girebileceği belirtilmiştir. (Atayakul, 2007:159)

1.5.4. Demokrat Parti Kongreleri

DP bütün muhalefet yıllarında (1946-1950), hürriyet davasını, Anayasa'ya uymama noktasına bağlamıştır. Anayasa'ya aykırı kanunların değiştirilmesi, insan hak ve haysiyetini koruyucu kanunlar getirilmesi tezini savunmuş ve 7 Ocak 1947'de toplanan 1. Büyük Kongresinde, ikinci bir meclis kurulması ve Anayasa'ya aykırı kanunların incelenmesi için Anayasa Mahkemesi'nin oluşturulması tezi üzerinde durulmuştur. (Kaçmazoğlu, 1988:26)

DP Birinci Büyük Kongresi, sonuçları bakımından üç ana madde de toplanmıştır: İktidar ile demokratik yöntemlerle mücadele edilmesini öngören grup, bu kongrede üstünlüğünü kabul ettirmiştir. Bu grubun öncüleri DP'nin kurucularından oluşmuştur. İktidar ile gerektiğinde daha sert ve kanun yollarının da zorlanmasını isteyen "*müfritler grubu*", DP içinde ayrılıklar olduğunun açık bir kanıtı olarak belirlemiştir. Bayar'ın Büyük Kongre'nin açılış konuşmasında dile getirdiği üç önemli isteği içeren ve "*Hürriyet Misakı*" adı verilen bildiri, kongre tarafından kabul edilmiştir. (Albayrak, 2004:104)

O güne kadar Türk siyasi hayatında ilk kez bir muhalefet partisi, bu kadar özgürlükçü bir kongre toplamış ve kongreye katılan tüm delegelere özgürce konuşma hakkı tanınmış ve kongre'de iktidar partisine açıkça kafa tutulmuştur. (Şeyhanlıoğlu, 2011:179)

DP İkinci Büyük Kongresi, 20 Haziran 1949 günü Ankara'da, şimdiki Opera binası, o zamanki Sergievinde açılmıştır. Kongrede DP'li delegeler, Birinci Büyük Kongre'de kabul edilen "*Hürriyet Misakı*" ile Meclis'ten çekilme yetkisi

Genel İdare Kurulu'na verilmiştir. Siz neden ortamı yumuşatıp, İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi'ni kabul ettiniz? Bugüne kadar Seçim Kanun'u niçin demokratik bir şekilde dönüştürülemedi? Birinci Büyük Kongre'de bizim irademizle seçilen 14 Genel İdare Kurulu Üyesinden 6'sını niçin ihraç ettiniz? 65 milletvekilimiz varken, şimdi bu sayı 31'e düştü. CHP'den milletvekili koparmak bir yana niçin kendi milletvekillerimize sahip çıkmadınız? Niçin Müstakil Demokratlar Grubu'nun ve MP'nin kurulmasına yol açtınız? Gibi sorularla DP Genel Kurulu'nu sıkıştırmışlardır. (Yücel, 2001:71)

Partiden ayrılanlara karşı nefret hislerini belirten delegeler, bu şahısları bir "*parti haini*", "*demokrasi düşmanı*", "*siyasi mevta*" olarak vasıflandırmışlar, kendilerinden bahsedilmesine bile tahammül edemediklerini ifade etmişlerdir. (Zafer, 22 Haziran 1949:1)

Genel başkanlık için yapılan oylamada 917 delege'nin 901 reyini alan Celal Bayar tekrar seçilirken Adnan Menderes'in de içinde bulunduğu üst yönetimden diğer yöneticilere de üçer dörder oylar çıkmıştır. Genel İdare Kurulu için 15 kişi seçilmiştir. Kongrede en fazla tartışmaların yaşandığı alan tüzük değişikliği önerisi olmuştur. Genel Başkan Celal Bayar'ın, genel merkeze milletvekili seçiminde % 20 kontenjan tanınması isteği delegeler tarafından önce soğuk karşılanırsa da Celal Bayar'ın ikna edici konuşması ile kabul edilmiştir. Ayrıca DP Tüzüğü'nün 3. maddesinde yer alan siyasi suçluların partiye alınması, Büyük Kongre'nin toplanma süresi ve olağanüstü toplanma şekilleri ile parti genel başkanının cumhurbaşkanı seçilmesi halinde parti genel başkanlığından çekilmesi gibi değişiklik teklifleri kabul edilmiştir. (Demir, 2009:129)

2. DEMOKRAT PARTİ VE 1950 GENEL SEÇİMLERİ

2.1. Genel Seçimler Öncesi Seçim Sisteminde Yapılan Değişiklikler

Şubat 1947’de yapılan muhtar seçimlerinde CHP önceki seçimlerde olduğu gibi baskıcı politikalarına devam etmiştir. Hal böyle olunca, DP 1947 de yapılan milletvekili ara seçimlerine de katılmama kararı alarak demokrasi için aktif mücadeleden vazgeçmiş, siyasi ortam gittikçe gerginleşmiştir. 6 Nisan 1947’de yapılan milletvekili ara seçimlerini rakibi olmadığı için doğal olarak CHP kazanmıştır. DP seçime girmeyerek Recep Peker’i protesto etmiş, “*Hürriyet Andı*”nda verdiği sözleri yerine getirmiş ve muhalefetini o da sertleştirmiştir. (Sertkaya, 2007:75) Bu tartışmalara rağmen iktidar ısrarından ve kararından vazgeçmemiş; DP’de inadına direnmiştir. 16 Ekim 1949’da yapılan ara seçimlerde aynı gerekçeler öne sürülerek yine iki parti; DP ve MP seçimlere katılmamıştır. (Sertkaya, 2007:81)

2.1.1. Seçim Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler

DP yeni seçim Kanunu tasarısı ilgili bir “*Danışma Toplantısı*” yapmıştır. Bu toplantıdan sonra yayımlanan bir bildiriye DP: “*Önümüzdeki seçimler mutlaka dürüst olmalıdır. İktidar partisi geçen seferki gibi baskı yaparak seçim neticelerini kendi lehine çevirmeye kalkışırsa, Demokratlar seçimlere girmeme kararını verebilir. Seçimlere girsek bile sonradan Meclisten çekilebiliriz.*” görüşünü ileri sürmüştür. (Ahmad, 1976:60) “*Demokrat Parti Küçük Kongresi*” olarak adlandırılan toplantı, 7 Ocak 1950 tarihinde, 153 delegenin katılımı ile Ankara’da Gar Gazinosu’nun alt salonunda toplanmıştır. Danışma niteliğindeki bu kongre o sıralarda Meclise sevk edilmiş bulunan yeni seçim yasası konusunda iktidar üzerindeki manevi baskıyı güçlendirmek ve 1950 genel seçimlerine tam bir güvenlik ortamı elde edilmedikçe, girilmeyeceği uyarısını iktidara anımsatmak için amacıyla toplanmıştır. (Zafer, 8 Ocak 1950:1-5)

TBMM’de 7 Şubat 1950’de, yeni Seçim Kanunu Tasarısı görüşülmeye başlanmıştır. (TBMM ZC, D. 8, C. 24, B. 40, s. 149) Seçim Kanunu meselesi doğru dürüst bir sonuca bağlanmadıkça, çok partili rejimin bir türlü güvenceye kavuşamayacağı gerçeği, bu son denemeden sonra artık herkesçe anlaşılmıştır. CHP Grubu son bir direnişten sonra boyun eğmiş, 1949 Aralık ayında, seçimlerin yargı güvencesine bağlanmasını kabul etmiştir. Tasarı genel ilkeleri bakımından

demokratik olmuştur. “Gizli oy, açık tasnif” ve “yargı denetimi” ilkeleri kabul edilmiştir. Seçim kurulları başkanlığına yargıçlar getirilmiş ve ayrıca Yargıtay ve Danıştay üyelerinden kurulu bir Yüksek Seçim Kurulu (YSK) ön görülmüştür. (Sertkaya, 2007:81)

Seçimlerin bir önceki kanunda olduğu gibi çoğunluk sistemine göre yapılması (madde 1), her ilin bir seçim çevresi sayılması, her 40.000 kişi için de bir milletvekili seçilmesi (madde 4), seçmen yaşının 22 (madde 7), seçilme yaşının ise 30 olması (madde 33), daha önce kullanılan seçmen defterlerinin yerlerine bu kez daimi seçmen kütüklerinin oluşturulması (madde 10), mensup olduğu siyasi partinin aday listesine girmiş bulunan kimse, yazılı muvafakati olmadıkça, diğer bir siyasi parti tarafından başka bir seçim çevresi için aday gösterilmemesi ve hiçbir siyasi partiye aday olmayan kimsenin, herhangi bir siyasi parti tarafından aday gösterilmesi de aynı surette kendisinin yazılı onayına bağlı olması (madde 35), bir kimse en çok iki seçim çevresinden aday olabilmesi (madde 36), en az 5 seçim çevresinde aday göstermiş olan siyasi partiler, günde 10 dakikayı aşmamak üzere radyodan propaganda yapabilmesi, 20’den fazla seçim çevresinde aday göstermiş olan partiler ise bu yetkiyi günde iki kez kullanabilmesi (madde 45), seçim işlerinin seçim kurulları tarafından yürütülmesi bu amaçla Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşacak Yüksek Seçim Kurulu’nun oluşturulması ayrıca her seçim çevresinde bir il seçim kurulu, her ilçede bir ilçe seçim kurulu ve her sandık başında bir kurulu kurulması (madde 58), bu kurulların bütün işlemlerini yargıç gözetim ve denetiminde yapması (madde 59), siyasi parti temsilcilerinin, il ve ilçe seçim kurullarında ve sandık kurullarında kurul üyesi olarak yer alabilmesi (madde 64,68,72) kararlaştırılmıştır. (TBMM ZC, D. 8, C. 24, B. 48, s. 667-697-698, 713-750-753)

Demokratların yıllardır istedikleri esas güvence sağlanmıştır. Ancak ayrıntılar üzerinde çetin tartışmalar yapılmıştır. Demokratların bazı teklifleri kabul edildi, bazıları reddedilmiştir. Örneğin 36. maddenin öngördüğü tek yerden adaylık kaydı kaldırılıp muhalefetin isteğine uygun olarak, çift yerden adaylık imkânı tanınmıştır. Buna karşılık, bütün itirazlara rağmen, 43. madde hükümetin isteğine göre geçmiştir. Bu madde, kapalı spor salon toplantılarına yalnız o seçim çevresi seçmenlerinin katılabileceğini öngörmüştür. Muhalefet bunu toplantı hürriyetine aşırı bir kayıt olarak görmüştür. Gerçekten de, örneğin komşu ilden gelecek seçmenlerin parti propaganda toplantılarına katılmalarını önlemenin anlamı yoktu. Uzun tartışmalardan sonra madde aynen geçmiştir. Bu gibi meseleler yüzünden

görüşmeler bazen gergin bir hava içinde cereyan etmiştir. Fakat neticede, esas itibariyle demokratik bir kanun kabul edilmiştir. 16 Şubat 1950'de yapılan son oylamada DP ve CHP birlikte lehte oy kullanmışlardır. (Eroğul, 1998:81-82)

2.1.2. Seçim Tarihi'nin Belirlenmesi

Seçim Kanunu'nun yoğun tartışmalar neticesinde kabul edilmesinden sonra Meclis Genel seçimlerin yapılacağı tarihi belirlemek üzere toplanmıştır. Sekizinci dönem TBMM, dağılmadan önce son toplantısını 24 Mart 1950 tarihinde gerçekleştirmiş ve aynı gün, seçimlerin 14 Mayıs 1950 günü yapılmasına 23 ret oyuna karşılık 299 kabul oyu ile karar verilmiştir. (*TBMM ZC, D. 8, C. 25, B. 72, s. 1038-1046-1107-1110*)

2.2. Genel Seçimlere Hazırlık

Seçim şüphesiz büyük yurtta yapılacaktı. Fakat seçimin asıl cereyan edeceği şehir İstanbul olmuştur. Nüfusu, coğrafyası, ekonomisi, sosyal ve tarihi şartları itibariyle önemli bir metropol olan İstanbul'da partilerin çekişmeli bir yarışa girmesi beklenmiştir. DP tarafından İstanbul'da Bayar önderliğinde Kasımpaşa, Kazlıçeşme ve Eyüp'te yapılan toplantılarda, 1946 seçimlerine atıf yapılarak yeni seçimlerin 1946'daki gibi olmamasını ve jandarmalarla valilerin seçime karışmaması gerektiği vurgulanarak hükümet uyarılmıştır. (Tepekaya, 2012:292)

25 Ocak'ta CHP erkânı Manisa İl Kongresi'ne, DP erkânı ise İzmir İl Kongresi'ne katılmak için Ege bölgesine hareket ettiler. Kongreler seçim hazırlıklarının başladığını, seçim kampanyasının açıldığını göstermiştir. (Atayakul, 2007:157)

Her iki parti cephesinde de hazırlıklar hızlanmıştır. DP üyeleri ilçe ve köylerde propaganda nutukları vermeye başlamıştır. Nutuklarda özellikle oy sahiplerinin seçimde uyanık olması vurgulanmış ve iktidar partisinin ülkedeki yokluklara rağmen yaptığı ölçsüz harcamalara dikkat çekilmiştir. DP ayrıca Seçim Kanun'u hakkında halkı bilgilendirmeye yönelik konferanslar ve parti'nin propaganda komiteleri için seçim kursları düzenlemeye karar vermiştir. Parti'nin en önemli mesajı geleceğe ilişkin olmuştur. DP liderleri kamuoyuna, iktidara geldiklerinde eski hesaplar üzerinde durmayacakları ve geçmişin üzerine bir sünger çekecekleri mesajını vererek oylarını arttırmayı amaçlamışlardır. Adnan Menderes

“devri sabık zihniyetini” yaşatmayacaklarını belirtmiş, Celal Bayar ise 1946 seçimlerini kastederek “Biz maziye, istikbal için elde edilecek iyilikler adına, unutmaya hazırız” demiştir. 5 Mart’ta açılan DP Seyhan İl Kongresi’nde konuşan Celal Bayar seçim kampanyasını resmen açmadıklarını, ancak seçimler yakın olduğundan hazır olunması gerektiğini belirtmiş, ülkenin her tarafını gezdiğini, milletin DP ile beraber olduğunu ve seçimi kazanacaklarından şüphe duymadığını dile getirmiştir. DP’nin, seçimi kaybetse bile çoğunluğu kazanan partiye yardım edeceğini belirtmiştir. (Atayakul, 2007:160)

2.2.1. Demokrat Parti’nin Aday Belirleme Süreci

TBMM’nin aldığı kararlar seçim yarışı artık başlamıştır. Şüphesiz toplantılar, mitingler ve konuşmalardan önce seçim atmosferinin ve yarışının en önemli merhalelerinden biri ise aday belirleme ve adayları ilan etme süreci olmuştur. Parti genel merkezlerine insanların akın ettiği tatlı bir aday belirleme yarışının başladığı bir dönem olmuştur. 1950 Seçimleri sırasında bu aday belirleme yarışı İsmet İnönü’nün lideri olduğu CHP, Celal Bayar’ın lideri olduğu DP ve Yusuf Hikmet Bayur’un lideri olduğu MP arasında geçmiştir. Basına bu partilerden kimin nereden aday olacağı sürekli olarak sızmış ve bu haberler her gün manşetten verilmiştir. (Tepekaya, 2012:292-293)

DP’nin genel seçimler öncesinde kamuoyunda başarılı olduğunu gören bazı tanınmış kişiler, bu partiye girmeye başlamışlardır. Bunlar arasında; emekli General Ali Fuat Cebesoy, Korgeneral Fahri Belen, Yargıtay Başkanı Halil Özyürük, Amiral Rifat Özdeş, Sinan Tekelioğlu ve Suat Hayri Ürgüplü ilk sıraları alan isimler olmuştur. Özellikle Ali Fuat Cebesoy’un, CHP’den istifa ederken, bir açıklamada bulunmuş, “*iktidar partisi bu lideri ile yerinde kalırsa, yurt işleri iyi gitmeyecektir.*” demiştir. Bu durum CHP’nin kamuoyu önündeki prestijinin bir hayli sarsılmasına neden olmuştur. Aynı şekilde Yargıtay Başkanı Halil Özyürük de: “*Bugün yurttan bir adalet bunalımı değil, adalet huzursuzluğu vardır.*” demiş ve DP listesinden bağımsız aday olmuştur. Bu durum DP’ye bir hayli puan kazandırmıştır. Bunun yanı sıra DP listesinden bağımsız olarak yer alan Halide Edip Adivar, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Nadir Nadi gibi ünlü kalemlerin de, seçime katıldıkları yerlerde DP’nin şansını artırmışlardır. (Albayrak, 2004:162)

Milletvekili adaylarının % 80’ini DP taşra örgütleri, “*Büyük Kongre*” tarafından tanınan % 20’lik kontenjanı da DP Genel Merkezi belirlemiştir. DP aday

listesini 24 Nisan 1950 tarihinde açıklanmıştır. DP milletvekili adaylarının, 20'si mühendis, 88'i avukat, 12'si maliyeci, iktisatçı, bankacı, 52'si doktor, 23'ü subay, 37'si milletvekili, 12'si eski milletvekili, 56'sı çiftçi, 19'u Profesör, doçent, öğretmen, 69'u memur, idareci, adliyeci, 18'i gazeteci, muharrir, 1'i müftü, 1'i şair, 1'i vaiz, 55'i tüccar, 5'i eczacı, 1'i veteriner, 1'i kimyager, 3'ü işçi, 4'ü fabrikatör. Aynı zamanda DP aday listesindeki bazı bağımsız önemli şahsiyetlerde basında geniş yer almıştır. Halil Özyörük, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Halide Edip Adivar, Suat Hayri Ürgüplü ve Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı Nadir Nadi, Emniyet Genel Müdür Muavini Baha Koldaş ve Cihad Baban bağımsız olarak aday gösterilmiştir. 8 milletvekili iki yerden aday gösterilmiştir. (*Cumhuriyet*, 25 Nisan 1950:1-3)

2.2.2. Demokrat Parti'nin Seçim Beyannamesi

DP seçim beyannamesini 8 Mayıs'ta yayınlamıştır. Beyanname'nin ilk kısmında CHP beyannamesi ve CHP idaresi eleştirilmiş, ikinci kısımda ise DP'nin sorunlara getirdiği çözümler ve vaatlere yer verilmiştir. Bildiride CHP beyannamesini tenkit, tasarruf meselesi, ziraat, hayat pahalılığı, alınacak tedbirler, iktisadi imkânlar, iktidarın mücadelesi, seçimlerde sükûn, DP'nin faaliyeti, dış siyaset konularına değinilmiştir. (Tuncer, 2010:83)

DP kendi seçim beyannamesinde, CHP tarafından yayınlanan seçim beyannamesinin gerçekçi olmadığını ve ülke gerçeklerine dayanmadığı ileri sürmüştür. DP'lilere göre; CHP'nin beyannamesindeki konular rastgele ele alınmış, vaat edilen işlerin ne sürede yapılacağı, işlere ne kadar para tahsis olunacağı ile ilgili bilgi verilmemiştir. Ayrıca DP: *“CHP beyannamesi açık değildir, belirsiz vaatler yapılmıştır. Milli gelir ve devlet bütçesinin bu vaatleri karşılamaya yetmeyeceği açıktır. Beyannamenin genel görüntüsünden CHP'nin bugüne kadar takip ettiği iktisadi ve mali politikada esaslı bir değişiklik yapmak niyetinde olmadığı anlaşılmaktadır. Tek değişiklik ziraat davasının ön plana alınacağıın söylenmesidir. Bu konuda yapılan vaatler de samimi değil, bir seçim taktiğidir. 1950 bütçesinde bu değişiklik ile ilgili bir belirti yoktur. Son zamanlarda ziraat aletleri ve makineler getirme, yol yapmaya hız verme gibi teşebbüsler de, Amerikalıların Marshall Yardımı etkilerine dayanarak yaptıkları telkinler yüzünden yapılmıştır. İktisadi ve mali programda bir değişiklik yoktur. CHP bu zamana kadar devletçilik adı altında yaptıklarıyla, siyasi ve idari hayatı devlet eline geçirmiştir. Şimdi de ekonomik hayatı devlet eline geçirmek ve vatandaş*

iktisadi faaliyetlerinde de devlet iradesine tabi tutmaya çalışmaktadır. CHP iktisadi kalkınmayı, bütçe kuvvetiyle devletin girişeceği iktisadi teşebbüsler ve devlet inhisarcılığı olarak anlamakta, böylece devlet özel teşebbüsü baskı altına alarak, serbest iş alanını daraltmaktadır.

Türkiye nüfusunun yüzde 80'i köylerde yaşamakta, ziraat milli ekonominin temelini oluşturmaktadır. Her alanda kalkınma ancak bu temelini güçlendirilmesi ile olabilir. Oysa CHP iktisadi gelişmeyi doğal mecrası olan bu yoldan saptırmıştır. CHP beyannamesinden aynı sakat yolda yürünmeye ısrarla devam edileceği anlamı çıkmaktadır. CHP yine masraf yapacak, bu masrafların yükünü cılız zirai ve iktisadi bünyeye yükleyecektir. Böyle kalkınma olmaz. Yapılacak iş ve hizmetin faydası, milli ekonomiye faydası ile ölçülür. İstihsalı arttıracak, hayat pahalılığını yenecek, maliyetleri düşürecek ve ülkede hayat standardını yükseltecek iş ve hizmetlere dikkat verilmelidir.” şeklinde açıklama yapmıştır. (Zafer, 9 Mayıs 1950:1-2)

Ayrıca DP, seçim beyannamesinde şunları da dile getirmiştir: “Ekonomi, devlet yükleri altında ezilmektedir. Devlet iktisadi teşekkülleri verimli hale getirilmedikleri için ülkeye yük getirmekte ve pahalıya mal olmaktadır. Motorlu taşıtlar, akaryakıt fiyatlarının maksatlı olarak yüksek tutulmasına rağmen demiryollarıyla rekabet halindedir. Devlet, istikraz yapabilmek için devlet tahvillerinin faiz oranları ve devlet bankacılığındaki faiz ve iskonto oranlarını yüksek tutmakta, bu durum istihsal ve iş hayatı üzerinde çok kötü etkiler yaratmaktadır. Devlet vergi olarak alamadığını istikraz faizlerini yükselterek almaktadır. DP yeni teşebbüslere girişmeden önce iktisadi bünyeyi düzeltecek tedbirlere başvuracaktır. Alınacak ilk tedbirler devlet masraflarını asgariye indirmek, tasarrufla elde edilecek imkânları, istihsalimizi arttıracak en verimli sahalarda kullanmaktır. İş hayatını engelleyen bürokratik sınırlamaları ve devletin müdahalelerini asgariye indirmek amaçlanmaktadır. İktisadi imkânların ve milli tasarrufun devletçe dondurularak israf edilmesine son verilecek, böylece özel teşebbüs süratle gelişecektir. Milli sermaye ve özel teşebbüsün çalışma teminatı olmayan ve gelişme imkânları kısıtlı olan bir ülkeye, dıştan sermaye gelmez. Oysa dış sermayeye ve ileri tekniğe şiddetle muhtacız. Dıştan yardım almadan dünyanın ilerleme temposuna ayak uyduramayız. Geçmişte Varlık Vergisi gibi, sermaye ve teşebbüsün ihtiyaç duyduğu istikrar ve emniyeti vermeyen tedbirler, dıştan sermaye gelmesini önlemiş, bu durum da bugünkü ekonomik geriliği doğurmuştur. DP'nin iktisadi ve mali alanda izleyeceği yol, ülkenin milli gelirini arttıracak, hayat

standardını yükseltecek, sadece köylünün değil işçinin ve dar gelirli halkın da yaşam standartlarını arttıracaktır. Böylece hayat pahalılığına karşı gelinecektir.

Partimizin dört buçuk yıllık faaliyetiyle bütün milletçe malum olan hüviyeti, bir iktidar değişikliğinin memlekette maddi ve ruhi hiçbir sarsıntıya meydan vermeyeceği ve bilhassa bir devri sabık yaratmak gibi meşum temayülleri kati surette önleyeceği hususunda kâfi teminat teşkil eder. Hiçbir vatandaş veya zümre İktidar değişiminden sıkıntıya düşmeyecektir. DP ‘millete mal olmuş’ inkılâpları korumayı görev bilmektedir. Bu amaçla Anayasada vatandaş hak ve hürriyetlerini koruyacak değişiklikler yapılacaktır. Bugünkü Anayasa kuvvetler birliğine dayandığından tek parti ve zümre hâkimiyetine engel olamamıştır. Devlet memurları şahıs ve zümrelerin emir ve arzularına tabi olmaktan kurtarılmalıdır. Tüm devlet hizmetleri her şubede yeni baştan rasyonel olarak düzenlenmelidir. Böylece memurlar nispi bir refaha kavuşacak ve hiç kimsenin mağdur olmaması sağlanacaktır.

Geleneksel İngiltere, Fransa ve ABD ittifakına bağlı, barışçı dış siyasete devam edilecektir. ABD ile siyasi ve ekonomik ilişkilerin daha da kuvvetlendirilmesi amaçlanmaktadır. Dış siyasette değişiklik olmayacağından dost düşman herkes emin değildir. “Yakın bir komşumuzun” ülkemize yönelen karanlık emelleri karşısında milli güvenlik önemle göz önünde bulundurulacaktır” ve son olarak “Söz Milletindir” denilmiştir. (Zafer, 9 Mayıs 1950:1-2)

2.2.3. Anketler, Toplantılar, Kongreler, Radyo Yayınları, Mitingler ve Propaganda Faaliyetleri

1950 seçimleri Türk siyasi tarihinin en önemli seçim propagandasına sahne olmuştur. İlk defa halkın ayağına giden siyasetçiler halkın “bir oy’u” için bile diş diş; göze göz mücadele etmişlerdir. DP lideri Celal Bayar: “Elimizde atom silahı var. Bu silah bir zarf parçası içine sıkışmış bir rey pusulasıdır. Bunu kullandığımız zaman, silahlı kuvvetlere, hazineye ve idare amirlerine dayanan Halk Partisi ve zümre zihniyeti bir anda tarihe ve maziye karışacak, gelecek genel seçim, Yakın Doğu’da sürprizlerle dolu yeni bir devrin açılmasına sahne olacaktır. Bizi hiçbir tehdit yıldıramaz. Dumlupınar’da, istiklalimizi nasıl müdafaa ettikse; rey haklarımızı da aynı kaliteyle, azimle ve imanla koruyacağız.” demiş ve “rey”in önemini vurgulamıştır. (Şeyhanlıoğlu, 2011:189)

1950 seçimleri öncesinde gazetelerin yapmış olduğu seçim anketleri dikkat çekmiştir. İlk olarak, Vatan gazetesinin başlattığı ve 31 Mart 1950 tarihinde sonuçlandırdığı seçim anketi, 31 Mart 1950 tarihinde sonuçlandırılmış ve toplam 5386 cevap CHP ve DP temsilcilerinin de bulunduğu bir ortamda sayılmıştır. Buna göre sorular ve verilen cevaplar şu şekilde olmuştur: “*Seçimlerde rey kullanacak mısınız?*” şeklindeki ilk soruya katılanların % 94’ü “*evet*” cevabını, “*oy sandığının namusuna bu defa saygı gösterilecek mi?*” sorusuna ise % 50,9 “*hayır*” cevabını vermiştir. Katılanlara oylarını hangi partiye verecekleri sorulduğunda ise şu sonuçlar alınmıştır: % 56,44’ü DP’ye, % 11,24 CHP’ye , % 3,94 MP’ye, % 23,52 karışık listeye, % 4,11 bağımsız adaylara, % 0,54 ise MKP’ye oy vereceklerini söylemişlerdir. (Yıldırım, 2004:132)

DP ile CHP arasındaki seçim yarışında yeni bir safha ise karşılıklı afişler üzerinden yaşanmıştır. DP kendisine en uygun sloganı seçerek, bununla ilgili bir afiş hazırlatmıştır. İlk kez 1946 seçimlerinde kullanılan afiş, Selçuk Mılar tarafından bir gecede çizilmiştir. Afişteki “*Yeter Söz Milletindir!*” sloganı hafızalara kazınarak yıllar sonra bile akıllarda kalmıştır. Halkın haklı çıkarlarını savunmak, iktidara sert çıkışlarda bulunmak, halkın yönetimde etkin bir biçimde rol oynamasını sağlamak gibi ifadeler içeren bu slogan DP’nin yükselişinde büyük rol oynamıştır. DP “*Yeter söz milletindir*” sloganıyla CHP’ye karşı çıkarken, CHP ise afişlerinde “*İnkâr haksızlık eser ortada yeni Türkiye*”, “*Onları da deneyelim deme deneme zamanında değiliz*” ve “*Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olursun. Oyunu CHP’ye ver*” sloganlarını kullanmıştır. (Tepekaya, 2012:298)

DP her ne kadar açılışlarla, toplantılarla seçim atmosferini açmış olsa bile aynı zamanda farklı propaganda yollarını da denemiştir. Bunlardan birisi ise basın üzerinden olmuştur. DP Cumhuriyet gazetesinin 4. sayfasından verdiği reklamda “*7 Mayıs’ta çekiliyor*” ve “*Talihinizi bu hayırlı biletle deneyiniz*” başlıklarıyla duyurduğu kampanyasında eşya piyngosu başlattığını seçmenlerine duyurmuştur. (Cumhuriyet, 3 Nisan 1950:4)

Bir başka önemli propaganda aracı da “ *radyo konuşmaları*” olmuştur. Seçim Kanunu gereğince siyasi partilerin (iktidar ve muhalefet), radyodan faydalanacakları gün ve saatlerin Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü’nde, Genel Müdür Ahmet Şükrü Esmer’in Başkanlığı’nda yapılan bir toplantıyla kura yöntemiyle tespit edilmiştir. Kurayı Üçüncü Noter Zihni Nayman çekmiştir. Bu suretle 4 Mayıs 1950’den 10 Mayıs 1950’ye kadar, İstanbul ve Ankara

Radyolarından yararlanılacağı belirtilmiştir. (Zafer, 26 Nisan 1950:1-6) DP sözcüleri de 4-10 Mayıs 1950 tarihleri arasındaki radyo konuşmalarında, parti bildirisindeki konular üzerinde durdular ve halka çok sayıda vaatlerde bulunmayı göz ardı etmemişlerdir. 4 Mayıs akşamı radyoda ilk propaganda konuşmaları yapılmıştır. İstanbul Radyosu'nda CHP adına Reşat Şemsettin Sirer ve Sadi Irmak, DP adına İstanbul İl İdare Kurulu Başkanı ve İstanbul milletvekili adayı Enver Adakan ve Ahmet Hamdi Başar, MP adına İstanbul milletvekili adayı Avukat Ertuğrul Akça konuşmuştur. Aynı gün Ankara Radyosu'nda CHP adına Genel Başkan Yardımcısı Hilmi Uran ve Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, MP adına Afyon Milletvekili Sadık Aldoğan ve Zeki Mesut konuşmuştur. Radyoda konuşan DP'liler ise iktidarı eleştirmiş, CHP'nin verdiği sözleri tutmadığı ve programına bağlı olmayan bir parti olduğunu vurgulamışlardır. DP'ye göre CHP, halk ötesinde bir devlet fikrine bağlıydı ve devleti halkın dışında ve üstünde görmüştür. DP son dört yılda gerçekleştirilen başarılı icraatları kendi zaferi olarak yorumlamış ve radyo vasıtasıyla halkı oy vermeye davet etmiştir. DP sözcülerinin radyo konuşmaları sırasında özellikle; iktidarın başarısız karar ve icraatları nedeniyle oluşan kararsızlık ve güvensizlik ortamı, Kanunların birbiriyle ve Anayasa ile olan uyumsuzluğu sonucu yaşanan sorunlar, tutulmayan vaatler ve devletçi uygulamaların sonucu hem masraflı hem de verimsiz olan yatırımları eleştirmişlerdir. (Atayakul, 2007:206-207-208)

DP radyo konuşmalarının yanı sıra seçim propagandası için toplantılar yapmayı da ihmal etmemiştir. Dönemin gazetelerinde, 30 Nisan 1950 Pazar günü saat 10.00'da Cebeci Çayırı'nda, seçim propagandası için bir toplantı tertip edildiği ve vatandaşların bu toplantıya davet edildiği haberi yer almıştır. (Zafer, 27 Nisan 1950-1)

DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın seçim gezisine çıkmış ve bu bağlamda Bolu, Düzce, Kastamonu, Samsun ve Çorum illerini ziyaret etmiş buralarda mitingler yapmış ve DP'nin seçim beyannamesini halka anlatmıştır. Celal Bayar'ın Bolu gezisi sırasında Göynük'te yaptığı bir konuşmada Jandarma Üsteğmeni'nin bir müdahalesi olmuştur. Bayar'ın DP binasına giderken, Jandarma askerleri de parti binasının önünde sürekli dolaşmıştır. Üsteğmenin Bayar'a yazılı bir kâğıt göndermiş Bayar'ı seçim toplantısının uzamaması gerektiği hakkında uyarmıştır. Oysaki toplantı için 17.30'a kadar izin verilmiş, Üsteğmenin gönderdiği kâğıt ise Celal Bayar'a 17.20'de ulaşmıştır. Bu yüzdendir ki bu durum DP cephesi ve seçmenler tarafından bir engelleme olarak görülmüştür. Celal Bayar ise bu durumu

nezaketle karşılaşmış ve Üsteğmen için; “Genç ve nezaketli bir arkadaşımız” diyerek olayı büyütme istememiştir. (Zafer, 29 Nisan 1950:1-6)

DP mitinglerinden birinde daha ilginç olayların yaşanmıştır. Şöyle ki Zonguldak'ta yapılan mitingin jandarma müfrezesi tarafından basılmış ve DP topluluğunun dağıtılmak istenmiş, halk ise bu jandarma müdahalesine karşı tepki göstermiş, bunun üzerine jandarma komutanı askerlerine süngü takmalarını ve ilerlemelerini emretmiştir. Halk bir saf halinde göğüslerini açarak: “Bu süngüler ancak düşman bağına geçer, bizi düşman sanıyorsanız işte göğüslerimiz.” diyerek tepkilerini dile getirmişlerdir. DP Milletvekilllerinden İncealemdaroğlu ve Muammer Alakant'ın seçmenlerini yatıştırmış ve olay daha fazla büyümeden son bulmuştur. (Zafer, 4 Mayıs 1950:1-6)

Seçim yarışı tüm hızıyla devam ederken Mareşal Fevzi Çakmak'ın ölüm haberi, seçim yarışı ve gerginliği yumuşatmıştır. İsmet İnönü ve Celal Bayar'dan ardı ardına gelen taziye mesajları tansiyonu düşürmüş olsa da Mareşal'in ölüm haberini veren radyonun hemen akabinde müzik yayınına devam etmesi yeni bir gerginliğe neden olmuştur. (Cumhuriyet, 12 Nisan 1950:1-3) Milli Talebe Federasyonu'nun üniversiteli gençleri organize etmiş radyo önünde geniş katılımlı protesto gösterileri yapılmış, ertesi gün üniversite gençliği Beyoğlu'na çıkıp alkollü mekânları kapattırılmış ve 13 Nisan'daki cenaze töreni sırasında üniversite gençliği Arapça tekbirler getirmiş, sloganlar atmış ve bir anda ortamı gerginleştirmiştir. Daha sonra kamuoyuna ardı ardına yapılan açıklamalarla tansiyon düşürülmeye çalışılmıştır. (Cumhuriyet, 13 Nisan 1950:1-4)

Nisan ayının bitmesine günler kala toplantı ve miting sayısı hızla artmış, DP lideri Celal Bayar ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bu toplantı ve mitinglerde daha sık görünmüşlerdir. 1950 seçimlerinde, üzerinden propaganda yapılan temel konu “demokrasi” ve “milli irade” olmuştur. Hatipler, en demokrasi yanlısı ve milli iradeye en saygılı partinin kendilerinininki olduğunu, diğerlerinin ise seçimi kazanmak için demokratmış gibi göründüklerini ispatlamaya çalışmışlardır. Bu propaganda ve karşı propaganda savaşında DP daha başarılı olmuştur. DP, CHP'yi demokrasi karşıtı, şef sistemine göre idare edilen, millete uzak, milli iradeye saygı duymayan, baskıcı bir parti; CHP Hükümetlerini jandarma hükümeti, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü ise diktatör olarak göstermiştir. (Atayakul, 2007:184)

DP'nin büyük mitinglerinden birisi 30 Nisan'da Ankara'da gerçekleşmiştir. Cebeci Meydanı'nda düzenlenen mitingde Ankaralıları DP'yi şiddetli alkışlarıyla desteklemiştir. (Zafer, 1 Mayıs 1950:1-6) 6 Mayıs'ta Bayar, Diyarbakır ve Elazığ'daki mitinglerde partililerle buluşmuştur. Ardından Malatya'da da halka seslenen Bayar partililerden oy istemiştir. (Akşam, 7 Mayıs 1950:1-2) İzmir'de Halide Edip Adıvar 10.000 kişiye hitap etmiştir. Balıkesir'de de şiddetli yağmura rağmen 25.000 kişi meydanlarda toplanmıştır. (Zafer, 8 Mayıs 1950:1-8) 9 Mayıs'ta Bursa'da 40.000 kişiye seslenen Celal Bayar: "*Vatandaş, Reyini Demokrat Parti'ye ver!*" demiş partililerden oy istemiştir. (Zafer, 10 Mayıs 1950:1-6) Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes, İstanbul Fatih Camii meydanında yaptıkları büyük mitingde İsmet İnönü'nün nutuklarına cevap niteliğinde konuşmalar yapmışlardır. (Zafer, 10 Mayıs 1950:1-6)

DP'nin yurdun genelinde verdiği mitingler heyecan dolu büyük kalabalıklara sahne olmuş bu durum CHP'yi iyiden iyiye telaşlandırmıştır. Bütün parti propagandaları seçim yasağının başlaması nedeniyle 10 Mayıs 1950 gecesi 24.00'da son bulmuştur. (Zafer, 11 Mayıs 1950:1)

1950 seçimleri öncesinde ülkede üzücü olaylar cereyan etmiş ve bu olaylar neticesinde ölümler gerçekleşmiştir. Seçimler öncesi çıkan olaylarda, Zonguldak ve Malatya'da birer DP'li vurularak öldürülmüştür. DP Malatya Merkez İlçe İdare Kurulu'nun çok kuvvetli bir elemanı olan Mehmet Karakaş, akşam saatlerinde Şehir kulübünde otururken, belediye daimi encümeni üyesi CHP'li Nuri Şeftalici sarhoş vaziyette kulübe gelerek küfretmeye başlamış, Mehmet Karakaş'ın "*Neden küfrediyorsun?*" diyerek tokat atması sonucu silahını ateşleyen Nuri Şeftalici altı el ateş ederek Mehmet Karakaş'ı öldürmüştür. Diğer olay ise Zonguldak'ta cereyan etmiş, Dört sarhoş CHP'li ihtiyar bir DP'liyi öldürüp üç kişiyi de yaralamışlardır. Bu olayın üzerine Celal Bayar Malatya mitinginde, İsmet İnönü'nün kardeşlik tavsiyelerine karşı: "*Hâlbuki şimdi, şurada irtikâp edilmiş siyasi bir cinayetin elemi içinde titremekteyim. Nasihatlerini bize değil, kendi mensuplarına tevcih etmelidirler.*" demiş ve yaşanan üzücü olaylara tepkisi dile getirmiştir. Elim bir olayda Amasya'da yaşanmıştır. Şehre 35 kilometre mesafede bulunan, Durucasu Hidroelektrik Santrali'nin temel atma töreninden dönen CHP'lileri taşıyan kamyonlardan biri'nin Yeşilırmak Nehri'ne uçması sonucu 12'si ağır olmak üzere 40'tan fazla partili yaralanmıştır. (Zafer, 8 Mayıs 1950:1-8)

Bazı şehirlerin valilerinin ise görevli buldukları illerde, DP'lilere baskı ve şiddet uyguladıkları ya da CHP'lilerin uyguladığı baskı ve şiddete kayıtsız kaldıkları dönemin basın haberlerine yansımıştır. Özellikle de Konya ve Diyarbakır'da ki olaylar ve bu illerin Valileri bir anda gündem olmuşlardır. (Zafer, 17 Mayıs 1950:1-6)

Bu olaylardan ilki, benim doğup büyüdüğüm köy olan, o dönemlerde Konya'nın Akşehir ilçesine bağlı, Tuzlukçu bucağında cereyan etmiştir. Akşehir'in Tuzlukçu bucağında yapılan ve DP'nin kazanmasıyla neticelenen belediye seçimi, idarecilerin hazırladıkları usulsüzlük yüzünden iptal edilmiş, 17 Nisan 1950'de yeniden yapılmış ve süvari jandarmaları Halk Partisi bayrağı takılı diğer süvari arkadaşlarıyla DP'lileri sokak aralarında kovalamışlar ve evlerine girmeleri için zorlamışlar. Jandarmalar DP binasına sığınan bucak Başkanı ve üyelerini zorla dağıtmaya ve DP başkanlığını kapatmaya çalışmışlar, ayrıca o gün gece geç saatlere kadar Jandarma refakatindeki CHP'liler tazyik ve şiddete devam etmişler. DP'liler durumu nahiye müdürüne bildirdiklerinde ise nahiye müdürü kendilerini şaşırtan şu cevabı vermiştir: *"Evet, ben bunların hepsinin Kanunsuz olduğunu biliyorum ve kabul ediyorum, fakat yukardan (Valilikten) aldığım emir böyledir. Mesuliyet ona aittir ben karışmam."* Bucak Müdürü'nün ima ettiği şahıs bizzat Konya Valisi Şefik Soyer'dir. (Zafer, 17 Nisan 1950:1-6) Tuzlukçulu Demokratlar durumu Başbakanlığa bir mektupla bildirmiş, Konya Valisi Şefik Soyer'in olaylara kayıtsız kaldığı için istifasını istemişlerdir. (Zafer, 23 Nisan 1950:1-6) Şefik Soyer yapılan suçlamalar karşısında savunmasını bir telgrafla Ankara'ya bildirmiştir. Tuzlukçu'da ki olaylar bununla da sınırlı kalmamış şiddet artarak devam etmiştir. Sokaklarda Jandarmalar ve CHP'liler dolaşmış, Demokratlar dışarıya çıkamamışlardır. Evlerinin önünde üç DP'li, CHP'liler tarafından saldırıya uğramış ve yaralanmışlardır. Durumu ağır olan DP'li Durmuş Bağcı ve diğer iki yaralı hükümet hekimi tarafından tedavi edilmedikleri gibi kendilerine rapor da verilmemiştir. (Zafer, 19 Nisan 1950:1-6)

Bu olaylar üzerine DP Konya İl Başkanı Fahri Ağaoğlu ve üyelerden Saffet Gürol ve İl Müfettişi Saffet Ölçmen'den oluşan bir heyet şehre gelerek Parti Genel Kurulu ile temas etmişlerdir. Saffet Gürol: *"Valiye (Şefik Soyer) belki inanabilirdik. Fakat Niğde'den CHP adayı olduktan sonra artık tarafsız sayılamaz. Biz ondan namuslu ve şerefli bir vatandaş sıfatıyla partisi hesabına ve şahsı lehine propaganda yapmak üzere Niğde'ye gitmesini ve Konyalıları rahat bırakmasını istiyoruz. Ayrıca Tuzlukçu'da seçimin nasıl yapıldığını, kaymakamın, bucak*

müdürünün, jandarma komutanının ve maiyetlerinin hareketlerini bizzat müşahade eden bir insan olarak, vicdanıyla baş başa kaldığım zaman şuna karar verdim: Eğer milletvekilliği seçimine de idare mekanizması bu şekilde geçecek ve bu şekilde müdahale edecekse vay Demokrasi'nin haline.” demiş ve yaşananlara tepki göstermiştir. (Zafer, 19 Nisan 1950:1-6)

Buna benzer olaylar Diyarbakır merkezde, Bismil’de, Silvan’da Valilik DP’lilerin evlerinde usulsüz aramalar yapmış ve DP’li adaylara, parti üyelerine ve DP’lilere baskı uygulamışlardır. Diyarbakır Valisi Kemal Hadımlı da Konya Valisi gibi DP’lileri suçlamış, olaylara seyirci kalmışlardır. (Zafer, 18 Nisan 1950:1-6) Cumhuriyet gazetesi muhabiri Necdet Evliyagil, İç Anadolu’dan seçim haberleri başlığıyla yayınladığı haberde Sivas’ta idare adamlarının DP saflarında çalıştığını, Vali’nin ise köy köy dolaşarak CHP’ye oy istediğini bildirmiştir. (Cumhuriyet, 5 Mayıs 1950:5)

Gittikçe artan bu baskılar sonucunda, DP Genel Merkezi işi takibe almış, Tuzlukçu ve Diyarbakır’da ki hadiselerin şahidi olan DP mensuplarını Ankara’ya davet etmişlerdir. (Zafer, 19 Nisan 1950:1-6) Ayrıca Genel Merkez Tuzlukçu’da yaşanan hadiseler ve Konya Valisi’nin tavrından dolayı İç İşleri Bakanlığını acilen göreve çağırması ve olayların incelenmesini talep etmiştir. (Zafer, 21 Nisan 1950:1-6) Tuzlukçu bucağındaki halkın artan şikâyetleri ve DP Genel Merkezi’nin de isteği üzerine, Akşehir Savcılığı harekete geçmiş ve bir Mülkiye Müfettişi’ni olayların geçtiği bucağa göndererek tahkikatı başlatmıştır. (Zafer, 25 Nisan 1950:1)

2.3. Türkiye’de 1950 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti’nin Zaferi

Seçim yasakları 11 Mayıs 1950 günü başlamıştır. Seçim heyetleri 12 Mayıs’tan itibaren sandıkları teslim almaya başlamışlardır. Seçim günü de dâhil olmak üzere, seçimler öncesi ve seçimler sonuçlanıncaya kadar, Türk Bayrağı propaganda vasıtası olarak kullanılmaması, dini ibare ve Arap harfleriyle yazılmış her türlü matbu evrak sandık başlarına konulmaması şeklinde uyarılar yapılmıştır. Seçim günü işlemler gece yarına kadar süreceğinden dolayı, kapalı şişe de dahi içki satılması yasaklanmıştır. Halka açık eğlence yerleri de saat 17.00’ a kadar kapalı tutulmuştur. Sandık başına gelenlerden; gebeler, sakatlar, hastalar sıra beklemeyeceği, saat beşte sıra bekleyenlerden henüz oyunu vermeyen varsa bunların oyları da kabul edileceği Seçim heyetleri tarafından duyurulmuştur. Parti’lerin matbu listelerindeki isimler aynen konulabileceği gibi bunlardan

bazılarını silip, onların yerlerine başka isimler de yazmak mümkün kılınmıştır. Yalnız aday isimlerinin yeniden yazılacağı kâğıtların beyaz ve çizgisiz olması istenmiştir. Oylar atıldıktan ve saat on yediye geldikten sonra sandık heyetleri, zarfları açıp birer birer saymaları daha sonra mazbatayı hazırlamaları ve oyları bir torbaya koyarak mühürlemeleri kararlaştırılmıştır. (*Cumhuriyet*, 12 Mayıs 1950:1-3)

Seçim yasakları konulmasına konulmuş ama uymayanlar da elbette olmuştur. Özellikle basın yayın organlarından bazıları, seçimle ilgili propaganda yapmaya devam ettiklerinden dolayı Seçim Kanunu'nun 134. Maddesi gereğince ceza verilmiştir. Ali Dayı gazetesi ve Millet Mecmuası'nın yayınları toplattırılmış ve bu iki basın organı kapatılmıştır. (*Cumhuriyet*, 12 Mayıs 1950:3) Ayrıca DP, Seçim Kanunu'nun hükümlerine aykırı yayın yapan, İstanbul ve Ankara Radyo İdareleri aleyhine de dava açmaya karar vermiştir. (*Cumhuriyet*, 13 Mayıs 1950:3)

Seçim günü olan, 14 Mayıs 1950 tarihinde vatandaşlar sükûnet içerisinde oylarını kullanmışlardır ve katılım oranının çok yüksek olduğu gözden kaçmamıştır. Seçimler esnasında Trabzon'da, baskı ve hile yapıldığı iddia edilmiştir. Konya'da da bir Kaymakam aynı gerekçe ile tutuklanmıştır. Diyarbakır da ise iki Kaymakam mahkemeye verilmiştir. (*Zafer*, 17 Mayıs 1950:1-6)

2.3.1. 1950 Seçim Sonuçları

16 Mayıs tarihli gazeteler DP'nin seçimi 36 ilde tam liste halinde kazandığı ve 385'ten milletvekili çıkardığını okuyucularına duyurmuştur. Ancak yağmur nedeniyle bazı illerde ulaşım aksadığından, tüm yurdu kapsayan kesin sonuçlar bildirilememiştir. Basında yer alan habere göre, DP Afyon'da 9, Ankara'da 18, Antalya'da 7, Aydın'da 7, Balıkesir'de 13, Bolu'da 7, Bursa'da 12, Çanakkale'de 8, Çankırı'da 5, Çorum'da 8, Denizli'de 8, Edirne'de 5, Eskişehir'de 6, Gaziantep'te 7, Giresun'da 8, İçel'de 7, Isparta'da 5, İstanbul'da 27, İzmir'de 17, Kayseri'de 9, Kırklareli'nde 5, Kocaeli'nde 11, Konya'da 17, Manisa'da 12, Muğla'da 6, Rize'de 6, Samsun'da 10, Seyhan'da 11, Tekirdağ'da 5, Tokat'ta 9, Zonguldak'ta 10, Amasya'da 4, Bilecik'te 4, Burdur'da 3, Muş'ta 2, Ağrı'da 3, Sivas'ta 12, Kütahya'da 10, Kırşehir'de 4 ve Van'dan 1 milletvekili kazanmıştır. (*Zafer*, 16 Mayıs 1950:1-4)

Yapılan genel seçimler DP'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. Oyunu kullanmak için seçim kütüklerine kayıtlı 8.905.576 kişiden 7.916.091'i ya da başka bir deyimle, kayıtlı seçmenden % 88.88'i oyunu kullanmıştır. Bu oyların, Meclis'te 408 milletvekili ile DP 4.242.83'ini yani % 53.59'unu, CHP 69 milletvekili ile 3.165.096'sını yani % 39.98'ini almıştır. MP ise 1 milletvekili çıkararak oyların 240.209'unu yani % 3.03'ünü, Bağımsızlar 9 milletvekili ile 267.955'ini yani % 3,4'ünü kazanmıştır. (Ahmad, 1976:66) DP'nin tek başına iktidara geldiği 1950 seçiminin sonuçları dönemin gazeteleri tarafından okuyucularına “*taraf*” olma durumuna göre farklı yansıtılmıştır. Örneğin Zafer gazetesi: “*Demokrat Parti 434 Milletvekili ile kesin ve eşsiz bir zafer kazandı.*” manşetiyle seçim sonuçlarını bildirmiştir. (Zafer, 17 Mayıs 1950:1) Akşam gazetesi ise: “*Demokrat Parti'ye göre seçimlerde kendisi 434, CHP ise 51 mebusluk kazandı.*” manşetiyle seçim sonuçlarını bildirmiştir. (Akşam, 17 Mayıs 1950:1)

Tablo 2.1. 1950 Milletvekili Seçimleri Seçmenlere ve Oy Kullanımına İlişkin İstatistikler (İstatistik Yıllığı, 1951:225)

	Toplam	DP	CHP	MP	MKP	Bağımsızlar
Seçmenlerin Sayısı	8.905.576	4.242.831	3.165.096	240.209	9.257	258.698
Oyunu Kullananların Sayısı	7.916.091	-	-	-	-	-
Partiler Tarafından Elde Edilen Üyelikler	487	408	69	1	-	9

Seçimlerde DP, Seyhan (Adana), Afyon, Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Çoruh (Artvin), Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Manisa, Maraş, Muğla, Muş, Niğde, Rize, Samsun, Siirt, Sivas, Tekirdağ, Tunceli, Zonguldak olmak üzere bu illerde tam liste kazanmıştır. Yine seçim sonuçlarına göre iki parti'nin birden milletvekili kazandıkları iller ve bu illerden kazandıkları milletvekili sayıları da şu şekildedir: Bingöl (1 DP-1 CHP), Kastamonu (9 DP-1 CHP), Kırşehir (2 DP- 1MP), Kütahya (9 DP-1 CHP), Mardin (3 DP- 3 CHP), Ordu (2 DP- 6 CHP), Tokat (8 DP- 1 CHP), Trabzon (4 DP- 7 CHP), Urfa (6 DP- 1 CHP) ve Van (1 DP- 2 CHP)'dir. (Yücel, 2001:79)

Tablo 2.2. 14 Mayıs 1950 Genel Seçim Sonuçları (Albayrak, 2004:171)

Parti Adı	Aldığı Oy Toplamı	Oy Oranı %	Çıkardığı Millet Vekili Sayısı	Çıkardığı Millet Vekili Oranı
D.P	4.242.831	53.59	408	% 84
C.H.P	3.165.096	39.98	69	% 14
M.P	240.209	3.03	1	%--
BAĞIMSIZLAR	267.955	3.40	9	% 2

Seçim sonuçları, her iki büyük parti tarafından da, büyük bir şaşkınlıkla karşılanmıştır. DP'liler; seçim öncesinde, kazanacaklarına inanmalarına karşın, seçimi bu kadar büyük çoğunlukla alacaklarını tahmin etmemişlerdir. Örneğin; DP lideri Bayar, daha sonraki yıllarda bu seçimlere ilişkin görüşlerini açıklarken, *"İktidarı düşünüyorduk, ancak bu kadar büyük bir çoğunluk beklemiyorduk... Zaferin böyle büyük olacağını hayal etmemiştim doğrusu..."* demiştir. CHP lideri İnönü de seçim sonuçları konusunda oğlu Erdal İnönü'ye yazdığı bir mektupta, kaybetmenin nedenini çoğunluk sistemine yükleyerek, şu yorumu yapmıştır: *"Seçimi fena kaybettik, 69 yer alıyoruz, 487 içinde. Amma bu sistem Matjoritaire'nin aksi tecellisidir. Oysa iştirak edenlerin % 40'ını almış bulunuyoruz. Birçok illerde, 1000, 2.000, 4.000, 10.000 farkla, hatta 400, 500 farkla kaybettik. Nispi temsilde 6:4 yer alacaktık. Bu seçim, memlekette yeni bir hayat tarzı kurmak için giriştiğimiz teşebbüste ne kadar ciddi ve samimi olduğumuzu ispat etmiştir. Memleket için şeref olmuştur."* Seçim sonuçlarında diğer partilerden, MKP, İstanbul'dan hiç oy alamazken, Çanakkale'den 378, Tekirdağ'dan 490 oy alabilmiştir. Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, İşçi ve Çiftçi Partisi ve Türk Sosyal Demokrat Partisi'ne ise, aday göstermelerine karşın oy verilmemiştir. (Albayrak, 2004:172)

14 Mayıs 1950'de yapılan milletvekili seçimlerinden sonra CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, DP'nin 1950 seçimlerinde uyguladığı miting propagandaları hakkında bilgi edinilmesini istemiştir. Kasım Gülek: *"14 Mayıs seçimlerine takaddüm eden günlerde yurdun her tarafında DP'lilerce siyasi toplantılar, mitingler tertip edilmiş ve halk arasında her fırsattan faydalanarak çeşitli propaganda konuşmaları yapılmıştır. Çevrenizde bu neviden yapılmış toplantı ve mitinglerde; Konuşanların isimleri, bunların gazetelere geçmiş sözleri varsa bu gazetelerin isimlerini ve tarihlerini, Halk Partisine tevcih edilen tenkitleri, bu konuşmalarda hangi mahalli işler üzerinde durulduğu, bu konuşmalarda umumi olarak hangi memlekete işlerinden bahsedildiğini, yapılan*

vaatleri, bu vaatlerin yerine getirilmemiş olması ile yeni iktidar çalışmalarından duyulan şikâyetlerin neler olduğunu, sırası ile ve gayet açık olarak cevaplandırmanızı ve Genel Sekreterliğe göndermenizi rica eder, saygılarımı sunarım.” demiştir. (BCA, 490..1.0.0/447.1841..1.)

2.3.2. 1950 Seçim Sonuçlarının Türk ve Dünya Basını’ndaki Yankıları

1950 seçim sonuçları Türk basınında büyük bir heyecanla karşılanırken, dünyanın önde gelen gazeteleri de kendi ülkelerine seçim sonuçlarını duyurarak değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

17 Mayıs 1950 tarihli manşetinde Zafer gazetesi, “*Demokrat Parti’nin 434 milletvekili ile kati ve eşsiz bir zafer kazandığını, Halk Partisi’nin ise, Bütün Türkiye’de ancak 52 mebus kazanabildiğini*” okuyucularına duyurarak adeta Demokrat Parti’nin zafer mutluluğuna ortak olmuştur. (Zafer, 17 Mayıs 1950-1) Cumhuriyet gazetesi ise 17 Mayıs 1950 tarihli haberinde, “*Seçimlerin neticelerinin sabaha karşı belli olduğunu ve 487 milletvekilliğinden 434’ünü Demokrat Parti’nin, 52’sini CHP’nin ve 1’ini de Millet Partisi’nin kazandığını*” okuyucularına duyurmuştur. (Cumhuriyet, 17 Mayıs 1950-1) 15 Mayıs 1950 tarihli haberinde Demokrat İzmir gazetesi, “*Yurdun her tarafında devam eden tasniflere göre Demokrat Parti’nin zafer yolunda ilerlediğinden*” bahsetmiştir. (Demokrat İzmir, 15 Mayıs 1950:1)

New York Herald Tribune gazetesi, Türkiye’de Halk Partisi’nin mağlubiyeti ve Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinin Türkiye’nin güdümlü ve muntazam bir intikal suretiyle ve görülmemiş bir süratle Cumhurbaşkanlığı diktatörlüğünden demokrasiye geçtiğinin bir delili olarak kaydetmiş ve muhalefetin teşekkülünü teşvik etmesinden dolayı Cumhurbaşkanı İnönü’yü övmüştür. İngiliz gazetesi Daily Mali seçimlerin neticesini hayret ve ümit uyandırıcı olduğunu yazmıştır. Amerika’nın önde gelen gazetelerinden New York Times “*Türkiye demokrasiye oy verdi*” başlıklı makalesinde: “*Türk seçiminin hayret verici neticesinden, yalnız Türkler değil, garp demokrasileri de, hakkiyle gurur duysalar yeridir. Bir zamanlar Avrupa’nın hasta adamı adıyla anılan bu eski memleket, şimdi bizim inandığımız ve özlediğimiz cihana yeni bir kura efradı gibi katılmış bulunmaktadır.*” demiş, Türkiye’de ki 1950 seçim sonuçlarını değerlendirmiştir. (Akşam, 18 Mayıs 1950:2)

Fransa'nın önde gelen gazetelerinden Le Matin'de ki yazısında Henry Konob, Türkiye ile ilgili övücü cümlelerden sonra; *“Eğer temiz Türk köylüsü benliğini idrak etmişse, bu âlicenap milletin 4 senede 4 asırlık bir hamle yaptığını kabul etmek lazımdır.”* demiş, İsviçre gazetelerinden liberal-muhafazakâr eğilimli Journal de Geneve, 20 Mayıs tarihli yazısında; Celal Bayar'ın *“Kemalist geleneğin sadık bir müridi olduğunu”* belirtmiş iç politikada bazı değişikliklerin olacağı konusunda tahminde bulunmuş ve *“Demokratlar daha ferdiyetçi, mümkün olduğu kadar liberal bir ekonomi taraftarı ve Türkiye'nin durumu müsaade ettiği nispette istihlal vasıtalarının devletleştirilmesine muhaliftirler. Görülüyor ki, Türkiye'de siyasi ve iktisadi hayat daha yumuşayacak, fakat dış politikada hiçbir değişiklik olmayacaktır.”* diye yorumda bulunmuştur. (Albayrak, 2004:175)

Brezilya gazetesi Journal, 19 Mayıs 1950 tarihli sayısında, seçimlerin önemini şöyle açıklamıştır: *“Dört gün önce Türkiye'de bir demokrasi ihtilali vukua geldi. Bir doğu memleketinde yalnız seçim sandığını kullanmak suretiyle böyle tam bir değişiklik ilk defa hadis olmaktadır.”* Arjantin'in en büyük gazetelerinden olan La Nation, 19 Mayıs 1950 tarihindeki yazısında, *“Türk dış politikasında herhangi bir değişiklik olmayacağını, Türkiye'nin Sovyet nüfuzuna karşı Batıyı desteklemeye devam edeceğini, bu ülkenin coğrafi durumunun Orta Doğu'da Batılılar için önemli olduğunu ve DP'nin özel girişime ve yabancı sermayeye özel bir önem vereceğini”* öne sürmüştür. (Albayrak, 2004:176)

2.4. Aydın'da 1950 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti.

2.4.1. Seçimlere Hazırlık ve Propaganda Faaliyetleri

DP Türkiye genelindeki milletvekili adaylarını 24 Nisan 1950 tarihinde açıklamıştır. Prof. Dr. Fuad Köprülü (Milletvekili, DP Genel Kurul Üyesi), Adnan Menderes (Milletvekili, DP Genel Kurul Üyesi), Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu (Çiftçi, DP Genel Kurul Üyesi), Ethem Menderes (Avukat, DP Aydın İl Başkanı), Dr. Namık Gedik (Serbest Hekim), Şevki Hasırcı (Tüccar, Nazilli DP İlçe Başkanı), Dr. Baki Öktem (Serbest Hekim, DP Söke İlçe Başkanı). DP'nin 1950 Seçimlerinde Aydın'dan milletvekili adayı olmuşlardır. (Zafer, 25 Nisan 1950:1)

DP 1950 seçim çalışmalarına erken tarihlerde başlamıştır. Aydın'da ki ilk mitinglerini 1949 yılı Mayıs aylarında düzenlemiştir. Nazilli'ye bağlı Horsunlu köyünde yapılan DP mitinginde Nazilli'ye bağlı köy bucaklardan ve Nazilli ve

Aydın merkezden gelen pek çok kabile katılmıştır. Mitingde Burhaniye DP Başkanı Avni Sarıoğlu, Sultanhisar DP Başkanı Süleyman Kaya, Sultanhisar'dan Hasan Erdoğan, Nazilli DP Başkanı Şevki Hasırcı, Nail Geveci, Reşat Özer birer konuşma yapmıştır. Nail Geveci konuşmasında: “*(Başlayan yağmuru işaretle) Görüyorsunuz ki DP'nin girdiği yerde yağmur duasına ihtiyaç hissedilmiyor. Cevdet Kerim İncedayı koltuğunda oturup vatandaşları hakir görmekte; hasso, memo ve hamal olarak nitelendirmektedir. Biz hamalız. Çünkü bugüne kadar açlık, sefalet ve haksızlıkların yükünü taşıdık. CHP'liler görececek ki seçim sandıklarından Cevdet Kerim İncedayı değil ama Ahmedî, Hassoyu, Memoyu çıkaracağız.*” demiş, Nazilli İdare Kurulu ikinci Başkanı Reşat Özer de: “*Atatürk'ün mezarı hala yapılmamıştır. Peygamberlere layık bir hürmetle anılması gereken Atatürk'ün resimleri mahzenlere kaldırılmıştır.*” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. (Demokrat İzmir, 15-16 Mayıs 1949:1-4)

DP Aydın'da ki ikinci seçim mitingini Nazilli'de gerçekleştirmiştir. 19 Mayıs 1949 günü Nazilli'de Cumhuriyet Meydanı'nda DP çok büyük bir miting düzenlemiştir. Mitingi özel muhabiriyle takip eden Demokrat İzmir gazetesi, mitinge binlerce vatandaşın katıldığını söylemiştir. Mitinge Aydın DP İdare Kurulları'nın tamamı katılmış, eğlenceli geçen mitingde davul zurnalar çalınmıştır. Mitingde DP'de önemli konuma sahip pek çok kimse konuşma yapmıştır. Günün en önemli konuşmasını DP Genel İdare Kurulu Üyesi Muammer Alakant yapmıştır. Alakant konuşmasında: “*Bugün Nazilli'de iki bayramı birden kutluyoruz. Bu iki bayramın bir güne denk gelmesi, bu iki davanın birbiriyle olan yakınlığını pek güzel anlatmaktadır. Bunlardan birisi İstiklal davasıdır, diğeri hürriyet davasıdır. Anayasa hukukunu, insan haklarını her Türk'ün kullanacağı şekilde hâkim kılmak bir demokrasi meselesidir. Bu mesele hala hal edilmemiştir. İstiklal Mücadelesinde saltanatı isteyenler, bu mücadeleyi baltalamak için uğraştılar ama başarılı olamadılar. Bugünde bu tip insanlar karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu mankafalar milletin azmi karşısında mutlaka yıkılacaklardır. CHP milletin dertlerine çare bulamadığı ve demokrasiyi benimseyemedikleri için tutunamadı. 3 yıldır güç kaybediyor. Bundan 4 ay evvel Şemsettin Günaltay Kabinesi kuruldu. Bu kabine kurulurken milletin dertlerine çare bulacaklarına esasen inanmıştık. Bu kabine programına vatandaşlara eşit muamele etmek, demokratik prensipleri gereği gibi tatbik etmek, seçim Kanununu meclise sevk etmek gibi pek çok konuyu almıştı. Aradan bunca zaman geçti vaatlerin hiçbiri yerine gelmedi. Ümitlerimiz boşa çıktı. Şimdi bu Kanun 1950'de çıkar diyorlar.*”

Dün ile bugünkü zihniyet aynıdır. Sadece ifadeler değişmiştir. Seçim Kanunu istenirse 1 ayda çıkarılabilir. Başbakan seçimlerde adli teminatının sağlanması ilkesini kabul ettireceğini söylüyor. Bunu yerine getirmek bir borçtur. Vadesi gelmiş borçları ödemeyenler milletin itimadını kaybeder. DP, dış politikada CHP'yle birliktedir. Dış politikamızın esası, yurttan sulh cihanda sulh ve kolektif emniyet sistemi içinde, Dünya demokrasilerinin safında şanlı bir demokrat olarak yer almaktır. Birkaç seneden CHP dış politika konusunda başarısızlık göstermektedir. Bu konuda hükümeti tenkitten dış dünyaya zayıf görünmemek adına çekiniyorduk. Bu meseleler dünya ve Türk matbuatında yer aldıktan sonra yarın ülke mukadderatını ele almaya aday bir parti olarak görüşlerimizi açıklamak bir borç olmuştur. Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak Amerika'dan eli boş dönmüştür. Meclise bununla ilgili ciddi bir açıklama yapmadı. Biz yine bazı hassasiyetleri düşünerek sükût ettik. Dış siyasette iktidarın beceriksizliği, 1945 yılında düşünülen Marshall planında kendisini göstermiştir. Amerika, Türkiye ve Avrupa'ya yapılacak yardımlar konusunda planlarınızı hazırlayınız dedi. Ancak 1946'da Paris'te yapılan 16'lar toplantısına esaslı plan ve programlar göndermediler. Onun için bize 10 para bile Marshall yardımı yapmadılar. 2 yıl sonra faiziyle ödünç olarak 42 milyon lira verildi. Bir zaman düşman safında bulunan İtalya dâhil bütün Avrupa bu yardımlardan yararlanmıştı. Bugün dış dünyada tecrit edilmiş durumdayız. Bunun sebebi iktisadi planlarımızı hazırlamamız ve iç siyasetimizdeki aksaklık ve bozukluktur. Hala Demokrasi meselesi memlekette halledilmemiştir. Dünya iki bölüme ayrılmıştır. Bir tarafta demir perde, diğer yanda demokrasi âlemdir. Biz demokratik âlemde yer almak istiyoruz. Davamızı halletmedikçe demokratik milletler camiasında hak ettiğimiz itibarı görmememiz mukadder bir akıbetdir. 1950 senesinin bir pazar günü milletimiz için tarihi bir gün olacaktır. 18 milyon, millet iradesinin tecellisi için sandık başına gidecektir. Bunu engellemeye çalışmak beyhude harekettir. Bunu bir gün iktidar partisi de anlayacaktır. O zaman her bahsettiği meyveleri görecektir.” demiş özellikle DP'nin iktidara gelmesi durumunda nasıl bir dış politika ortaya koyacağını açıklamıştır. (Akdağ, 2007:349-350)

1950 yılında da mitingler tüm hızıyla devam etmiştir. DP ve CHP tarafından mitingler sıklaştırılmıştır. Bazen DP'yle, CHP arasındaki mitingler aynı yerde aynı güne denk gelmiştir. Bunlardan en ilginç olan İncirliova mitingidir. Sabah saatlerinde Adnan Menderes'in de iştirak ettiği DP mitinginden hemen sonra aynı meydanda CHP de miting tertip etmiştir. Sabah DP'nin Nazilli'de miting

yaptığı meydanda öğleden sonra CHP de bir toplantı yapmıştır. Mitingler Sümer Mahallesi'ndeki geniş meydanda yapılmıştır. (*Demokrat İzmir*, 10 Mayıs 1950:1-4)

Aydın'da seçmen kütüklerinin hazırlıkları şubat ayının bitmesine kısa bir süre kalarak bitirilmiş ve askıya çıkarılmıştır. Mahalle ve köy muhtarları ile birlikte DP ve CHP temsilcileri vatandaşlara seçmen listeleri konusunda yardımda bulunmuştur. Sadece MP seçmen listeleri başında gelen vatandaşa yardımcı olmak amacıyla temsilci bulunduramamıştır. (*Anadolu*, 28 Şubat 1950:2) Seçmen listeleri askıda iken Aydın Umurlu'da DP Bucak Başkanı Mehmet Derici ve İstasyon Mahallesi Ocak Başkanı Hasan Çavuşoğlu, Üye Muammer Serdar, İstasyon Mahallesi Muhtarı Mehmet Coşkun'a bazı kimselerin seçim kütüklerine kaydedilmediği gerekçesiyle sözlü ve fiziksel saldırıda bulunmuşlardır. (*Anadolu*, 9 Mart 1950:2)

1950 seçimleri öncesi Seçim Kanununda yapılan değişikliğe göre, seçmen kütükleri hâkim gözetiminde düzenlenmiştir. 1950 seçimlerinde görev alacak hâkimler belirlenmiştir. Nazilli Kaymakamı Hilmi Dağcıoğlu'nun, Anadolu gazetesine seçim ve şehir işleri ile ilgili verdiği beyanata göre; Seçim kütüklerinin hazırlanması ile ilgili tebligatın geldiğini, mahallelerin ve köylerin kütük defterlerinin hazırlanmasına başladıklarını bildirmiştir. Ayrıca İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı'na, Adalet Bakanlığı'nca Hukuk Yargıcı, Hüsnü Vidinlioğlu görevlendirilmiştir. (*Anadolu*, 5 Mart 1950:4)

1950 Seçimleri öncesi DP Aydın teşkilatından istifa eden üyelere olmuştur. Aydın merkez Orta Mahalle DP Ocağı'ndan dokuz kişinin istifa ederek CHP'ye katılmış, ayrıca mahallenin MP'den olan tek üyesi Ömer Işıkbaş da istifa etmiş ve CHP'ye katılmıştır. Karacasu İlçesinde sekiz kişinin DP'den istifa etmiş ve CHP'ye katılmışlardır. (*Anadolu*, 5 Mart 1950:4)

Germencik'te Başkanlığı'na Asliye Yargıcı Mustafa Rasim Baykal atanmış, hâkim göreve başladıktan sonra CHP, DP Germencik ilçe ve Ortaklar bucak başkanlarıyla bir toplantı yapmıştır. Toplantıda seçim kurulu oluşturmak için kura çekilmiş, çekilen kura sonucunda; İlçe Seçim Kurulu şu isimlerden oluşmuştur: Mustafa Rasim Baykal (Hâkim, baksan), Neşet Zincirci (Üye, CHP'den), Durmuş Ali Moralı (Üye, CHP'den), İhsan Sayar (Üye, DP'den), Kamil Sözer (Üye, DP'den), Nuri Zincirci (Üye, Belediye namına), Faik Avutmen (Üye, Belediye namına), Yedek üyeliklere ise: İsmail Ergen (CHP'den), Sabahattin

Rençber (DP'den), Hasan Tırtıl (Belediye'den) isimleri seçilmişlerdir. (*Anadolu*, 8 Mayıs 1950:1-4)

Aydın İl Seçim Kurulu başkanlığına Hâkim Hamdi İyigün atanmıştır. İlçe Seçim Kurulları'ndan gelen seçim sonuçlarını bu kurul değerlendirmiş ve il genelinde adayların aldıkları oyları hesaplayarak sonuçları açıklamış ve seçimleri kazanan adayların mazbatalarını imzalamıştır. Hâkim başkanlığında yapılan oylama sonucu teklif edilen kişiler arasından CHP ve DP üyelerin de bulunduğu İl Seçim Kurulu şöyle oluşmuştur: Hamdi İyigün (Başkan), Abdurrahman Akkum (Üye), Süleyman Eraydın (Üye), Cevat Ülkü (Üye), Mithat Levent (Üye), Fahri Emnalar (Üye), Muzaffer Kırımlı (Üye), Mahmut Oral (Üye), Nuri Köşklü (Üye), Mehmet Ali Denker (Üye). (Akdağ, 2007:360)

1950 Seçimleri öncesinde yapılan hazırlıklar sırasında Aydın Valisi Ethem Yetkiner, (Sonradan DP İstanbul Valisi), Aydın'da Adnan Menderes'i epey yormuştur. Jandarma, hatta telgraf, telefon dairelerinden bile garip engellemelerle karşılaşmıştır. Köyler, kasabalar arasında gidiş-geliş, vasıtaların tedariki, bunların serbest hareketleri üstünde de zorluklar çıkarılmıştır. (Aydemir, 1999:130)

2.4.2. Aydın'da 1950 Seçim Sonuçları

1950 Seçimlerinde oy verme saati tamamlanmıştır. Adnan Bey, partili arkadaşı ve hemşerisi Şevki Hasırcı'nın Aydın'daki evinde radyonun başında seçim sonuçlarının açıklanmasını beklemeye başlamıştır. Adnan Bey, büyük bir heyecan içinde adeta kendinden geçmiş, pür dikkat radyodan verilecek sonuçları takip etmiştir. Zaman zaman radyoda verilen aralara tahammülsüz, oda içerisinde sağa sola yürümüş, pencereye giderek uzaklara bakarak dalıp gitmiş; fakat her an her türlü sonucu beklemiştir. Radyoda önce önemsiz birkaç yerin sonuçları verilmiştir. Fakat saat 22.00'dan itibaren radyoda sık sık geçen CHP'nin adı seyrekleşerek DP'nin kazandığı yerler artmaya başlamıştır. Heyecanın zirvede olduğu esnada telefon çalmıştır. İstanbul'dan Adnan Bey'e; "*Ağam! Olanlar oldu, dik şapkanı başının üstüne! Çık sokağa ilan et. Seçildin! Artık İstanbul mebususun...*". Haber Adnan Menderes'i son derece sevindirmiştir; fakat ya parti'nin durumu? Çok geçmeden ikinci telefon o gece saat 01.00'de Ankara'dan Fuat Köprülü'den gelmiştir. Haber müjdelidir ve Adnan Menderes'i Ankara'ya davet etmiştir. Adnan Menderes'te ağır bir durgunluk ve doruğu ulaşan bir sevinç hali hâkim olmuştur. (Aydemir, 1999:130-131)

Tablo 2.3. 1950 Milletvekilleri Seçimi Aydın İlinde Kayıtlı Seçmen ve Sandık Sayısı (*Anadolu*, 8 Mayıs 1950:4)

İlçesi	Seçmen	Seçim Sandığı
Aydın Merkez	35.658	132
Bozdoğan	17.479	63
Çine	18.615	89
Germencik	11.008	41
Karacasu	7.739	30
Koçarlı	9.055	46
Nazilli	37.396	130
Söke	17.421	61
Toplam	154.371	592

Seçimlerde Aydın il genelinde 154.371 seçmenden 140.244'ü oy kullanmıştır. Seçime iştirak oranı % 90,84 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran oldukça yüksek ve Türkiye ortalamasının üstünde olmuştur. Seçimde CHP 60.860, DP 76.896, MP 2.820 oy almıştır. Kasaba ve köylerden seçim sonuçları geç ulaşmıştır. Seçimler genelde sakin bir şekilde geçmiştir. Ancak CHP'liler seçimleri gözeten yargıcı, seçimde DP lehine hareket ettiği iddiasıyla Yüksek Seçim Kurulu'na şikâyet etmiştir. Ortaklar, Söke, Aydın merkez ilçede de DP seçimi önde bitirmiş olduğu Demokrat İzmir gazetesi tarafından sütunlarına taşınmıştır. Seçimden iki gün sonra kesin sonuçlar ilan edilmiştir. Ülke genelinde olduğu gibi Aydın ilinde de seçimin galibi DP olmuştur. Zafer üzerine DP yanlısı gazeteler şu başlığı atmıştır: "*Bütün Memleket, DP'nin zafer şarkılarını terennüm ediyor.*" Seçimde Aydın ilinin 7 milletvekili kontenjanının tamamını DP kazanmıştır. CHP'nin Aydın'da aldığı oy miktarı azımsanmayacak kadar çok olduğu halde seçimde uygulanan oy çokluğu ilkesinden dolayı CHP Aydın'dan hiçbir milletvekili çıkaramamıştır. Aydın ilinde CHP'nin bilenen simaları Dr. Mazhar Germen, Neşet Akkor gibi isimler seçimi kaybetmiştir. Bunların içerisinde Dr. Mazhar Germen, I. Meclis'ten başlayarak 1950 seçimlerine kadar kesintisiz 8 dönem Aydın milletvekilliği yapmıştır. Seçim sonuçlarının kesinleşmesiyle birlikte 16 Mayıs 1950 tarihinde milletvekili seçilen kişilerin mazbatalarını İl Seçim Kurulu hemen düzenleyip ilgili kişilere vermiş, mazbatalarını alan milletvekilleri 17 Mayıs 1950 tarihinde Ankara'ya gitmek üzere yola çıkmışlardır. (Akdağ, 2007)

Tablo 2.4. Aydın İli 1950 Milletvekili Seçim İstatistikleri (TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri,1923-2011, Ankara, Haziran 2012: s. 34)

Kayıtlı Seçmen Sayısı	154.210
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	141.171
Katılım Oranı	%91,5
Seçilecek Milletvekili Sayısı	7

Tablo 2.5. Aydın İli 1950 Milletvekili Seçim Sonuçları (TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri: s. 34)

Seçime Katılan Siyasi Parti	Alınan Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
DP	76.896	%54,7	7
CHP	60.860	%43,3	-
MP	2.820	%2,0	-

Tablo 2.6.Aydın'dan Milletvekilliğini Kazanan Adayların Aldıkları Oy Miktarları (Akdağ, 2007:364)²

Milletvekili	Aldığı Oy Sayısı
Adnan Menderes	77.138
Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu	77.108
Namık Gedik	76.630
Şevki Hasırcı	76.784
Ethem Menderes	76.625
Baki Öktem	76.588
Lütfü Ülkümen	50.988

² Akdağ tezinde hem 1950 seçimlerinde Lütfü Ülkümen'in Aydın'dan DP Milletvekili adayı olarak gösterildiğini yazmış hem de 1950 Seçim sonuçlarının ardından, Aydın'dan 2 milletvekilliğinin boşaldığını belirtmiştir. (Bkz. Akdağ, *a.g.t.* s. 364-365) Fakat tarafımızdan yapılan araştırmalarda Lütfü Ülkümen'in değil Fuad Köprülü'nün Aydın'dan aday gösterildiğini (Bkz. *Zafer*, 25 Nisan 1950:1), Aydın'dan 2 değil 3 milletvekilliğinin boşaldığını ve Lütfü Ülkümen'in 16 Eylül 1951 Ara seçimlerinde Aydın'dan aday gösterilip seçildiğini tespit ettik. (Bkz. BCA, 30.10.0.0./78.515..8.)

Aydın'dan seçilen DP'li milletvekilleri, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Namık Gedik, Şevki Hasırcı, Baki Öktem ve Ethem Menderes'e ait 16.5.1950 tarihli seçim tutanakları TBMM'ye 18.5.1950 tarihinde teslim edilmiştir. (BCA, 30..10.0.0/77.509..18.)

Fuat Köprülü hem İstanbul'dan hem de Aydın'dan seçimi kazanmış fakat İstanbul milletvekilliğini tercih etmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 1, B. 2, s. 16) Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu Manisa'dan da seçimleri kazanmıştır. Karaosmanoğlu TBMM'ye verdiği dilekçeyle Manisa milletvekilliğini tercih ettiğini belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 1, B. 23, s. 686) TBMM'ce bu istek onaylanmıştır. Seçimlere İstanbul ve Aydın DP listelerinden giren Adnan Menderes her iki ilde de seçimleri kazanmıştır. Adnan Menderes TBMM Başkanlığı'na İstanbul milletvekilliğini tercih ettiğini bildirmiştir. Bu istek TBMM Genel Kurulu'nun 15 Aralık 1950 tarihli 19. Birleşiminde onaylanmıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 3, B. 19, s. 236) Diğer DP Aydın Milletvekilleri: Namık Gedik, Şevki Hasırcı, Ethem Menderes ve A. Baki Ökdem'in seçim tutanakları TBMM tarafından 5 Haziran 1950 tarihindeki oturumda onaylanmıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 1, B. 6, s. 153)

2.5. 16 Eylül 1951 Milletvekili Ara Seçimleri

Fuat Köprülü hem İstanbul'dan hem de Aydın'dan seçimi kazanmış fakat İstanbul milletvekilliğini tercih etmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 1, B. 2, s. 16) Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu Manisa'dan da seçimleri kazanmıştır. Karaosmanoğlu TBMM'ye verdiği dilekçeyle Manisa milletvekilliğini tercih ettiğini belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 1, B. 23, s. 686) TBMM'ce bu istek onaylanmıştır. Seçimlere İstanbul ve Aydın DP listelerinden giren Adnan Menderes her iki ilde de seçimleri kazanmıştır. Adnan Menderes TBMM Başkanlığı'na İstanbul milletvekilliğini tercih ettiğini bildirmiştir. Bu istek TBMM Genel Kurulu'nun 15 Aralık 1950 tarihli 19. Birleşiminde onaylanmıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 3, B. 19, s. 236)

TBMM'de gerek Aydın ilinden boşalan bu üç milletvekilliği gerek diğer illerden boşalan milletvekillikleri için ara seçim yapılma kararı alınmıştır. DP'nin on yıllık iktidarı döneminde, tek ara seçim 16 Eylül 1951 tarihinde yapılmıştır. 26 Haziran 1951 tarihinde DP Grup toplantısında ara seçimlerin 2,5 milyon lira masrafa yol açacağı bu sebeple ertelenmesi görüşünü savunanlarla, ara seçimlerin anayasa emri olması sebebiyle yapılması gerektiğini düşününler oylamaya katılmış ve yapılan oylama neticesinde seçimlerin ertelenmesi hakkındaki önerge 120'ye

karşı 139 oyla reddedilmiştir. Seçimler, 17 ilde boş bulunan 20 milletvekilliği için yapılmıştır. Aydın'dan 3, İstanbul'dan 2, Balıkesir, Bilecik, Bitlis, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Gümüşhane, İzmir, Kastamonu, Kırşehir, Muğla, Sinop, Sivas ve Zonguldak'tan da bir milletvekili seçilmesi kararlaştırılmıştır. (Yücel, 2001:93)

Grup toplantısında ara seçim hazırlıklarının 23 Temmuz 1951 tarihinde başlayacağı ve seçimlerin 16 Eylül 1951 Pazar günü yapılması kararlaştırılmıştır. (*Akşam*, 27 Haziran 1951:1-2) İsmet İnönü ara seçimlerle ilgili, “*Anayasa gereğince ara seçimlere giriyoruz. Memleketin kaderi bir kere daha Türk seçmenlerinin iradesine arz edilmiş bulunuyor.*” demiştir. (*Akşam*, 24 Temmuz 1951:1-2) DP Genel İdare Kurulu 2 Ağustos 1951'de Adnan Menderes'in başkanlığında toplanmış ve ara seçimleri için adayların merkez ve teşkilatın birlikte göstermesi konuşulmuştur. Toplantıda ara seçimlerin yapılacağı illerin DP başkanları ve il idare kurullarından seçilen üyelerde yer almıştır. (*Akşam*, 3 Ağustos 1951:1-2)

CHP ara seçimler için Aydın'dan Nihat Erim, İsmail Rüştü Aksal ve Cavit Oral'ı aday göstermiştir. (*Akşam*, 6 Ağustos 1951:1-2) Ara seçimlere katılma kararı alan MP Aydın'dan Dr. Mustafa Kentli, Avukat Ertuğrul Akça ve Dr. Cemal İşlak'ı aday göstermiştir. (*Akşam*, 16 Ağustos 1951:1-2)DP Aydın'dan Lütfi Ülkümen, Cevat Ülkü ve Nail Geveci'yi aday göstermiştir. (*Akşam*, 20 Ağustos 1951:1-2)

Ara seçimler için partilerin radyolarda yapacakları propaganda konuşmalarının tarihleri yapılan kura ile belirlenmiştir. Radyo konuşmalarının 6-12 Eylül tarihleri arasında her parti için 10'ar dakika yapılması çekilen kura ile belirlenmiştir. (*Akşam*, 2 Eylül 1951:1-2)

Adaylar belirlendikten sonra DP Ege'de propaganda yapmak üzere 100 milletvekili tespit etmiş bu milletvekilleri üçer beşer kişilik gruplar halinde köy köy dolaşmış, partililerle temas etmiş propaganda mevzusu üzerinde direktifler vermiştir. Seçim hazırlıkları sırasında partiler arası siyasi meydan muharebesinin Aydın'da verileceği tahmin edilmiştir. Çünkü Aydın ilinden 3 milletvekili seçilecektir. Bu yüzden DP'liler her ne pahasına olursa olsun Aydın'da seçimi DP kazanacaktır propagandasını en ücra köye kadar yaymaya çalışmışlardır. Bu bağlamda Aydın ili için yapılan yatırımlar da artırılmıştır. Örneğin Bayındırlık

Bakanlığı bütçesine köy yolları için konan yardım tahsisatından Aydın'a 80.000 lira ayırmıştır. (*Akşam*, 25 Ağustos 1951:1-2)

Seçim sonuçları, 1950 seçimlerine oldukça yakın çıkmıştır. DP'nin oy oranı % 61, CHP'nin oy oranı % 1,25 oranında gerilemiştir. MP'nin oy oranı ise % 3,1'den % 8,0'a çıkmıştır. DP 937.288 oy ve % 52,69 oy oranı ile 18 milletvekili, CHP 687.668 oy ve % 38,65 oy oranı ile 2 milletvekili kazanmış (Sivas ve Sinop), MP 142.359 oyla parlamentoya temsilci sokamamıştır. (Yücel, 2001:93)

DP Aydın adaylarından Cevat Ülkü, Nail Geveci ve Lütfi Ülkümen seçimleri kazanmıştır. (*Akşam*, 17 Eylül 1951:2) Aydın İl Seçim Kurulu Başkanı Hamdi İyigün, ara seçimlerde Aydın'dan seçilen DP Milletvekilleri Nail Geveci, Cevat Ülkü ve Lütfi Ülkümen'e ait 7.9.1951 tarihli seçim tutanaklarını Başbakanlığa göndermiştir. (BCA, 30..10.0.0./77.514.6.) Nail Geveci Yapılan seçimde 50.841 oyla Aydın'dan milletvekili seçilmiştir. 17.9.1951'de tutanağını almış, 1.11.1951'de Meclise katılmıştır. Tutanağı, 14.11.1951'de onaylanmıştır. Cevat Ülkü 9. Dönem ara seçimlerinde 50.895 oyla Aydın'dan milletvekili seçilmiştir. Tutanağını 17.9.1951'de almış, 1.11.1951'de Meclise katılmıştır. Tutanağı 14.11.1951'de onaylanmıştır. Lütfi Ülkümen 9. Dönem ara seçimlerine katılmıştır. Yapılan seçimde 50.988 oyla DP listesinden Aydın Milletvekilliğine seçilmiştir. Seçim tutanağını 17 Eylül 1951'de almıştır. 1 Kasım 1951'de Meclise gelmiştir. Tutanağı 14 Kasım 1951'de onaylanmıştır. (Öztürk, 1998:103-111-113)

Tablo 2.7. 1951 Yılı Milletvekilliği Ara Seçim İstatistikleri (DİE, 1952, s. 201)

Seçmen Sayısı	3.168.423
Oyunu Kullananların Sayısı	1.778.853
Seçime İştirak Oranı	% 54,14

Tablo 2.8. 1951 Yılı Milletvekili Ara Seçim Sonuçları (DİE, 1952, s. 201)

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Aldığı Oy Oranı
DP	937.288	% 52,69
CHP	687.668	% 38,65
MP	142.359	% 8,00
BAĞIMSIZ	10.323	% 0,58

Tablo 2.9. 1951 Yılı Milletvekilliği Ara Seçim Aydın İli Seçim İstatistikleri (DİE, 1952, s. 201)

Seçmen Sayısı	156.810
Oyunu Kullananların Sayısı	95.043

Tablo 2.10. 1951 Yılı Milletvekili Ara Seçim Aydın İli Sonuçları (DİE, 1952, s. 201)

Partiler	Oy Miktarı	Oy Oranı
DP	50.988	% 53,64
CHP	37.839	% 39,81
MP	6.176	% 6,49

3. DEMOKRAT PARTİ VE 1954 GENEL SEÇİMLERİ

3.1. 1954 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti

1954 seçimleri DP'nin ilk kez iktidar partisi olarak gitmiş, CHP'nin de ilk kez muhalefet partisi olarak katılmıştır. Seçmenler ilk defa iktidardayken icraatlarını gördükleri iki parti arasında bir seçim yapma durumunda kalmıştır. Seçim propagandalarında DP dört yıllık iktidarı döneminde yapmış olduklarını anlatırken milli irade kavramını ön plana çıkartmışlardır. CHP ise pahalılığın arttığı gibi sorunları gündeme getirirken özellikle “*Petrol Kanunu*” ve “*Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu*” üzerinden Türkiye'nin bağımsızlığının tehlikede olduğundan hareketle bir rejim sorunu üzerine vurgu yapmıştır. İlk kez Meclisi denetleyecek, egemenliğin kullanımında Meclis'ten başka kurumlara da yer verecek bir bürokratik mekanizma olarak Anayasa Mahkemesi'ni kurmaktan bahsedilmiştir. Seçimlerden DP daha da güçlenerek çıkmış ve bu gücün daha sonraları güdeceği politikalarda etkili olacağı seçimden hemen sonra görülmeye başlamıştır. DP egemenliğin tümüyle hükümet tarafından kullanılabilceği anlayışı doğrultusunda hareket etmiştir. CHP'de ise seçim yenilgisi partinin politikalarının hatta genel başkanını yeniden değerlendirmesine yol açmıştır. CHP'nin bu tarihten sonra nasıl bir politika izleyeceğinin dönüm noktası olmuştur. (Yılmaz, 2010:541)

3.1.1. Seçimler Öncesi Ülkedeki Siyasi Durum: İktidar ve Muhalefet Arasında Yaşananlar

İktidar ile muhalefet arasındaki tartışmalar, Halk Evlerinin kapatılması ve gayrimenkullerinin hazineye devri ile başlamıştır. Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve 7 arkadaşı 6 Ağustos 1951'de TBMM'de “*Resmî daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devir edemeyeceklerine ve bu daire ve müesseselerle münfesi derneklere ait olup siyasi partilere terk edilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve hazineye iadesi*”ne dair kanun teklifinde bulunmuşlardır. (TBMM ZC, D. 9, C. 9, B. 109, s. 575-631) Halk Evlerinin kapatılması ve mallarının hazineye devrini öngören kanun tasarısı 9 Ağustos 1951'de TBMM'de 342 milletvekilinin katıldığı oylamada 339 kabul 3 ret oyu ile kabul edilmiştir. DP Seyhan Milletvekilleri, Remzi Oğuz Arık, Yusuf Ziya Eker ve Cezmi Türk ret oyu vermişlerdir. CHP'li milletvekilleri oylamaya katılmamışlardır. (TBMM ZC, D. 9, C. 9, B. 112, s. 693-744)

Gerginliği tırmandıran gelişmelerden biri CHP'nin mal varlığına el konulması meselesi olmuştur. CHP'nin mal varlığını haksız olarak elde ettiğini iddia edip bu mallara el konulmasını ve hazineye devredilmesini öngören 9 Aralık 1953'te DP Antalya Milletvekili Akif Sarıoğlu, Aydın Milletvekilleri Namık Gedik ve Nail Geveci'nin de aralarında bulunduğu ve 92 milletvekilinin hazırladıkları tasarı, 14 Aralıkta genel kurul gündemine sunulmuş ve tasarı genel kurul gündemine alınmıştır. CHP'nin haksız iktisaplarının iadesi hakkındaki Kanun tasarısının oylanmasına 346 milletvekili katılmış, 341 kabul, 5 ret oyla kabul edilmiştir. Ret oyu verenler: CHP Kars Milletvekili Tezer Taşkıran, DP Tunceli Milletvekili Hıdır Aydın, MP Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı, DP Seyhan Milletvekilleri Remzi Oğuz Arık ve Cezmi Türk. (TBMM ZC, D. 9, C. 26, B. 17, s. 160-162-231-236)

Başbakan Adnan Menderes CHP'nin mal varlığı ile ilgili "*Halk Partisi'nin mallarını alacak mısınız? Diyorlar. İki kelime ile söyleyeyim: Alacağımız varsa bunlar Halk Partisi'nin malları değil. Halk Partisi'nin mallarına devlet asla tenezzül etmez. Millet hazinesi onların bir habbesini kabul etmek tenezzülünde bulunmaz. Fakat onlar tenezzül edip hazineyi soydular. Fakat bir devir gelir, millet hazinesinin sahibi olan insanlar, sizler gelip de hesap sorarlarsa ne dersiniz? Burada huzurunuz; Bir Halk Partisi var, bu partinin milyonları var. Bu milyonların ciheti iktisabı ne kendi nizamnamelerine, ne de o zamanın Kanunlarına uygun değildir diye bir mesele getirilse ve bunun için sizin fetvanız, kararınız, hükümlerinizi arzu edilse acaba siz millet hazinesinin vekilleri, sahipleri, bir hazinenin bu haklarını görmekten, ihkak etmekten imtina ederiz, diyebilir misiniz?*" demiştir. (Sükan, 1992:62)

Celal Bayar tarafından, onaylanarak yürürlüğe giren yasayla CHP'nin taşınır taşınmaz tüm malvarlığı hazineye devrolunmuştur. Yalnız parti binası ve maliye bakanlığınca kabul edilecek olanlar CHP'ye bırakılacaktır. Bu olaydan sonra kamuoyunda hatta DP gurubunda da tepkiler doğmuştur. Adnan Menderes, DP grubunda gelen eleştirilere yanıt vermiş, İsmet İnönü'nün TBMM'nde sürekli hakaret ettiğini konu gayri meşru saydığını anlaşmazlığın seçimlerde giderileceğini belirtmiş "*Önümüzde seçimler vardır. Haksız olup olmadığımızı seçimlerde millet tayin edecektir.*" demiştir. (Tepekaya, 2012:311)

CHP, tek parti döneminde devlet-parti özdeşleşmesi sonucu malvarlığı hızla artmıştır Mustafa Kemal Atatürk'ün vasiyeti gereği hatırı sayılır miktarda mal

varlığını CHP'ye bırakmıştır. DP'lilerin ve Adnan Menderes'in DP ile CHP'nin eşit şartlarda iktidar mücadelesi verebilmesini istemiştir. CHP'nin ekonomik imkânlarının fazlalığı yeni kurulmuş ekonomik yönden zayıf DP için bir eşitsizlik meydana getirmiştir. Kısaca DP, CHP'nin ekonomik imkânlarını kullanarak iktidarı tekrar ele geçirmesini istememiştir. (Demir, 2009:193)

DP'nin ilk iktidar döneminde yaşanan ve DP ile CHP'yi karşı karşıya getiren bir başka olay ise üniversite profesörlerinin partilerde fiili görev almamaları gerektiğini belirten 1953 tarihli kanun tasarısının kabul edilmesi olmuştur. Üniversite profesörlerinin siyasetle uğraşmalarını yasaklayan bu tasarıyı hazırlayıp 21 Temmuz 1953 tarihinde kanunlaşmasını sağlayan DP böylece üniversite profesörlerinin CHP ile olan ilişkilerini kesmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 24, B. 113, s. 935-975)

CHP'nin 1954 seçimleri sırasında iktidar partisi DP'ye karşı baskı var iddialarını söyleme dökerken öne sürdüğü başka bir durum ise 9 Mart 1954 tarihinde yasalaşmış olan ve ceza kanununda basınla ilgili yapılan değişikliktir. Bu değişiklikle o zamana kadar basında bakanlara yapılan hakaretin tahkikatı bakanların şikâyetine bağlı iken yapılan değişiklikte bundan böyle savcılık kendi kovuşturma açabilmiştir. Bu yasayla beraber aynı zamanda basın yayın yoluyla ve radyo ile işlenebilecek bazı suçlara yeni cürümler getirilmiştir. Yapılan oylamaya 333 milletvekili katılmış 300 kabul oya karşı 33 ret oy verilmiştir. 133 milletvekili oylamaya katılmamıştır. Neticede kanun kabul edilmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 29, B. 62, s. 569-572)

Adnan Menderes, iktidar dönemlerinde CHP'nin muhalefet anlayışından ve çalışma yönteminden çok dert yanmıştır. Adnan Menderes: "*Vazifeye başladığımız ilk günden itibaren muhalefetin nasıl insafsız, yıkıcı bir mücadele metodu tatbik ettiğini, yalan ve iftiraya tek silah olarak ne suretle kullanmış olduğunu burada tasvir ve izaha lüzum görmüyorum. Kurdukları ajanslar ve gazetelerle her gün yalanlar uydurup fikirleri teşvişe çalışmaktadırlar. O kadar ki bunların her gün tekzibinden biz usanmış bulunuyoruz*" demiştir. (Zafer, 12 Eylül 1951:1) CHP'nin muhalefet anlayışına yönelik eleştirilerinde Adnan Menderes: "*1950 seçimlerinden sonra daima muhalefette bulunacaklarını, gayet ciddi muhalefet yapacaklarını söylediler, memnun olduk. Muhalefette muvaffak olsalardı, hakikaten çok daha memnun olacaktık. Bu suretle memleketteki idarenin tekâmülünü tamamlamış olurlardı. Fakat arkadaşlar; bir insan olarak arz edeyim ki; o kemali*

göstermediler. Muhalefet için muhalefet. CHP muhalefeti, sadece muhalefet, için yapmıştır. Arkadaşlar, kendilerine söyleyeyim ki, muhalefeti sadece memleket için yapmak lazım gelir.” demiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 48, s. 865)

Adnan Menderes'in TBMM'de ki bu açıklamalarından sonra CHP'li Nihat Erim, DP-CHP ilişkilerinin neden bozuk olduğunu ve DP'yi niçin bu kadar sertleştirdiklerini şöyle açıklamıştır: *“14 Mayıs seçimleri neticesinde sevki kaderle DP'nin idaresini eline geçiren diktatörcük memleketin iç politikasını bir curcunaya çevirmiştir. Demokratik rejimi geliştirmek için hiçbir yeni ve ileri tedbir almamıştır. Ya iftira rejimine ne diyelim. DP iktidara gelinceye kadar antidemokratik Kanunlardan şikâyet etmiştir. On aydır bunların hangileri kaldırıldı. Hani hayat ucuzlayacaktı? Hani bütçe behemehâl denkleşecekti? Artık Halk efkâr-ı hükmünü vermiştir. DP'nin bu günkü diktatörcüğünden yeni ve iyi işler beklemekten çoktan vazgeçmiştir.” (Demir, 2009:184)*

1950-1954 yılları arasında iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olan en önemli olay ise, 8 Temmuz 1953 tarihinde MP'nin gerici faaliyetlerde bulunduğu gerekçesi ile kapatılması olmuştur. (*Yeni Asır*, 9 Temmuz 1953:1) CHP'nin, bu olay karşısında duyduğu panik sonucu yayınladığı anlaşılan, 15 Temmuz 1953 tarihli bildiri, iktidardan çok sert tepki görmüştür. CHP bu bildiride, siyasi partilerin yargı kararı olmaksızın, yönetim eliyle kapatılmasını kınamıştır. DP Meclis Grubu bu bildiri üzerine 16 Temmuz'da olağanüstü toplanmış, siyasi durumu ele almıştır. Grupta konuşan üyeler, CHP gibi Atatürkçü bir partinin, Atatürk ve O'nun Devrimlerine karşı olan gerici bir partiyi savunmasını, şiddetle eleştirmişlerdir. Grup toplantısında iki buçuk saat süren bir konuşma yapan Başbakan Adnan Menderes CHP'nin bildirisini ve MP'nin durumunu eleştirmiş, *“Artık CHP'ye müsamaha gösterilmeyecek”* demiştir. (Albayrak, 2004:249)

M. Serhan Yücel'in eserinde belirttiğine göre ise; MP 24 Haziran 1953'te Ankara Yeni Sinemada Dördüncü Büyük Kongresi'ni toplamış, bu kongrede parti içi mücadeleler ön plana çıkmıştır. MP'nin eski genel başkanlarından Prof. Dr. Yusuf Hikmet Bayur, parti'nin ideolojisinin olmadığını, ya inkılâpçılığı veya muhafazakârlığı şiar edinmesi gereğinin üzerinde durmuştur. Bayur parti içinde inkılâpçı kesimin önderi olmuştur. İnkılâpçı kesim parti programının bazı maddelerinin değişmesi için önerge vermiş fakat parti yönetimi tarafından kabul edilmeyince partiden istifa etmişlerdir. MP'den istifa eden inkılâpçılardan Saffet

Olgaç. MP'nin dinci, şeriatçı, Mecelleci ve hilafetçi bir takım cereyanlar peşinde olduğunu açıklamış ve genel merkezin bazı evrakları sakladığını ve yaktığını ihbar etmiştir. Bu ihbar üzerine harekete geçen adli merciiler, MP hakkında soruşturma başlatmış ve dava açmıştır. 9 Temmuz 1953 günü de MP'nin bütün teşkilatları geçici olarak kapatılmıştır. MP'nin yargılanması yaklaşık 7 ay sürmüş, 27 Ocak 1954 günü Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesi MP'nin kapatılmasına karar vermiştir. Kapatılan MP'nin üyeleri yeni parti kurmakta gecikmemiş 10 Şubat 1954 tarihinde Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) kurulmuştur. (Yücel, 2001:97)

3.1.2. Seçime Hazırlık ve Propaganda Faaliyetleri

1954 seçimleri yaklaşmıştır. DP dört yıllık ilk iktidar döneminin sonuna gelmekte ve Meclis 1954 seçimleri öncesi çalışmalarını tamamlamıştır. Bu bağlamda 11 Şubat'ta olağanüstü toplanan DP Meclis Grubu 2 Mayıs'ta seçimlere gidilmesine ittifakla karar vermiştir. Adnan Menderes yaptığı açıklamada: *"Partimizin seçimlerin her türlü şüphe, tereddüt ve şaibeden masun yapılmasını arzu etmekte, seçim emniyeti münakaşalarının cereyan ettiği devirleri kapamaya azmetmiş bulunmaktadır."* demiştir. Grupta, hükümetçe hazırlanan ve Seçim Kanunu'na değişiklik getiren kanun tasarısı da kabul edilmiştir. (Zafer, 12 Eylül 1954:1-6)

17 Şubat 1954'te Meclise sunulan tasarıyla Seçim Kanunu'nun, 16. 19. 27. 117. 119. 120. 122. 123. 124. 125. ve 126. maddelerinde değişikliğe gidilmiştir. İki geçici madde de eklenmiştir. 19. ve 27. maddelerde yapılan değişikliklerle, üzerinde değişiklik yapılan kütük listelerinin birer suretinin seçim bölgesinde teşkilatı olan partilere verilmesi usulü getirilmiş, Yüksek Seçim Kurulu'nun altı olan üye sayısı 120. maddedeki değişiklikle on kişiye çıkarılmıştır. 123. maddenin 3. 4. ve 5. firkalarıyla belirlenen ve Yüksek Seçim Kurulu'nun, il seçim kurullarının teşekkülü ve milletvekili tutanaklarına dair itirazlar hakkında, TBMM'ye rapor sunması usulü değiştirilmiş; bu itirazları inceleyerek karar bağlama yetkisi ve tutanakları iptal etme yetkisi Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir. İlk geçici madde gözden geçirilerek düzeltilmesi gereken seçmen kütüklerinin geçersiz sayılması ve yeni kütüklerin tanzim edilmesi şeklinde belirlenmiştir. İkinci geçici madde ise il genel meclisleri, belediye meclisleri, köy ve ihtiyar meclisi seçimlerine ait kütüklerin Haziran ayından itibaren yeniden düzenlenmesine ilişkin belirlenmiştir. Tasarı meclis geçici komisyonunda bir geçici madde eklenerek kabul edilmiştir. Ek madde 1954 genel seçimlerinde seçilecek

milletvekili sayısının 1950 nüfus sayımı sonuçlarıyla belirleneceğini, ancak sayının 1950 seçimlerinde her seçim çevresi için belirlenmiş olan milletvekili sayısından aşağı olamayacağını düzenlemiştir. Her 40.000 vatandaş için bir milletvekili hesabı ile 1950 sayımına göre 1954 seçimlerinde 534 milletvekili seçileceği kararlaştırılmıştır. 17 Şubat'ta TBMM'de görüşülen tasarı kabul edilmiştir. (*TBMM ZC, D. 9, C. 26, B. 44, s. 433-487*)

12 Mart 1954 tarihinde TBMM'de DP Bursa Milletvekili Hulusi Köymen milletvekili seçimlerinin yenilenmesine dair bir takrir sunmuştur. Yapılan oylama ile seçimlerin 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılmasına 353 kabul oyu ile karar verilmiştir. (*TBMM ZC, D. 9, C. 29, B. 65, s. 919-920-953-955*) 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılacak seçimlere 4 parti katılma kararı almıştır. Bu partilerden DP ve CHP bütün illerde seçime katılma kararı almış, CMP 40 ilde, Türkiye Köylü Partisi (TKP) ise 19 ilde seçimlere katılma kararı almıştır. (Tepekaya, 2012:312) Bu arada Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'na Yargıtay Başkanı Bedri Köker seçilmiş ve kurul'a beş tane Yargıtay'dan, beş tane de Danıştay'dan olmak üzere toplam on üye seçimi yapılmıştır. (*Zafer, 18 Mart 1954:1-4*)

3.1.3. Demokrat Parti'nin Aday Belirleme Süreci

Diğer seçim dönemlerinde olduğu gibi, 1954 seçimleri öncesinde de seçime katılma kararı alan partileri aday belirleme telaşı sarmıştır. Önemli seçim bölgelerinden seçimi kazanabilecek adayların belirlenmesine dikkat edilmiştir. İstanbul'da yoklamaları kazanan 11 DP adayının İstanbul'un önemini dikkate alarak adaylıktan feragat ettikleri açıklanmıştır. Bu kişilerin yerine yedek adaylar geçmek istediye de, genel merkez bu talebi reddetmiş ve feragat edenler yerine kendilerinin aday göstereceğini bildirmiştir. Birkaç gün sonra İzmir DP çevrelerinden sızan haberlere göre, DP genel merkezine önceden verilmiş olan feragat listesinden başka, 5 Nisan'da 110-115 kişi daha adaylıktan feragat etmiştir. Bu rakamlara göre genel merkezin göstereceği aday sayısı kendi % 20'si de dâhil olmak üzere 200'den fazla olmuştur. (*Akşam, 6 Nisan 1954:1-2*)

Seçim tarihi belli olduktan sonra, partiler hızla aday belirleme yarışına girdiler. Türk halkı çok partili hayata da iyice alıştığı için çok sayıda aday partilere akın etmiştir. Sadece DP ve CHP'ye müracaat eden aday sayısı 14.000 sayısını aşmıştır. (Tepekaya, 2012:312) DP aday tespitini 28 Mart 1954 Pazar günü yapmıştır. (Yücel, 2001:105) DP merakla beklenen aday listesini, 12 Nisan 1954

tarihinde saat 16.30'da Yüksek Seçim Kurulu'na vermiştir. (*Zafer*, 13 Nisan 1954:1) DP bütün illerde seçime katılmıştır. DP listelerinde halen milletvekili olan 256 kişi yeniden aday gösterilmiştir. Bunun yanında 150'den fazla milletvekili de yeniden aday gösterilmeyerek 1950 seçimlerine göre adaylarda yenilemeye gidilmiştir. DP listesinde sadece dört kurucu iki yerden birden aday olmuştur. Celal Bayar İstanbul ve Bursa'dan, Refik Koraltan İçel ve Kayseri'den, Fuad Köprülü İstanbul ve Zonguldak'tan, Adnan Menderes İstanbul ve Aydın'dan aday gösterilmiştir. Listede, İhsan Hamid Tiğrel (Diyarbakır), Lütfi Kırdar (İstanbul), Ali Fuat Cebesoy (İstanbul), Nadir Nadi (İstanbul), Hamdullah Suphi Tanrıöver (İstanbul), Behçet Uz (İzmir), Tezer Taşkiran (Kars), Hikmet Bayur (Manisa), Cavit Oral (Seyhan), Nuri Demirağ (Sivas) olmak üzere 10 tane bağımsız aday yer almıştır. (*Akşam*, 13 Nisan 1954:1)

Metin Toker'e göre, Adnan Menderes aday listesini istediği gibi düzenlemiştir. Konya'dan kaybeden M. Ali Ülgen'i Afyon'a koymuştur. Bahadır Dülger'i Erzurum'da bırakmıştır. Salih Keçeci Eskişehir'e, Zeki Rıza Sporel İstanbul'a, Velibeşe Isparta'ya, Nusret Kirişçioğlu Zonguldak'a alınmıştır. Cihat Baban İstanbul'dan İzmir'e verilmiştir. 1950 seçimlerinin talihsiz CHP İstanbul adayı Dr. Lütfi Kırdar bu sefer DP'nin İstanbul adayı olmuştur. Behçet Uz' da öyle. Yeni adlar da yer almıştır. Fatih Rüştü Zorlu çalkantılı Çanakkale'den Meclise adımını atmıştır. DP'nin ilk Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut İstanbul adayları arasında yer almıştır. (Toker, 1991:184)

Dönemin gazetelerinden *Zafer* aday listelerinin yurt bazında değerlendirilişini okuyucularına şöyle aktarmıştır: “*Demokrat Parti aday listesinin bütün yurttan büyük bir memnurlukla karşılandığı, gelen haberlerden anlaşılmaktadır. Liste, diğer parti listeleriyle kıyaslandığı zaman çok fark bulunmaktadır.*” (*Zafer*, 14 Nisan 1954:1)

3.1.4. Demokrat Parti'nin Seçim Propagandası

Yugoslav Devlet Başkanı Mareşal Tito'nun Türkiye'yi ziyareti sebebiyle, DP seçim beyannamesini hazırlamakta geç kalmıştır. DP bu ziyaret sonrası hemen çalışmalara başlamıştır. Seçim beyannamesinde, DP iktidarının dört yıllık icraatının bir bilançosu ortaya konulmuştur. Bunun yanında seçimlerden sonra da yapılacak icraatlardan bahsedilmiştir. Ayrıca beyannamede, DP'nin kısa iktidar döneminde gerçekleştirilen bu icraatların muhalefetin uzun iktidar yıllarında

yaptıklarından daha çok hayırlı ve faydalı olduğunun vurgusu yapılmıştır. (*Akşam*, 16 Nisan 1954:2)

Ana hatları belirlenen seçim beyannamesi kapsamında, DP seçim kampanyası olarak 1950-1954 arasındaki dört yıllık hizmetlerini kullanmıştır. Limanlar, barajlar, köprüler, karayolları, köy içme suları kampanyada sıkça değinilen konular arasında yerini almıştır. Partinin dört yıl boyunca uyguladığı ve “köylüyü çiftçi yapan” tarım politikaları (Traktörleşme, zirai krediler vb.) DP’nin köylünün oylarını almada sıkıntısının olmayacağını göstermiştir. (Yücel, 2001:105-106)

İktidar partisinin 1954 seçimleri öncesi kullandığı en büyük propaganda söylemi, yapılan icraatları ülkenin ekonomik anlamda büyük bir gelişme kaydedeceği ve çok yakında “küçük bir Amerika” olacağını vurgusu yapılmıştır. DP, büyük yatırımlar için ülkedeki yerli sermayenin yetersiz olduğunu bildiğinden 18 Ocak 1954’te “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu”nu, 7 Mart’ta ise “Petrol Kanunu”nu çıkartmıştır. Adnan Menderes, “bu memlekette biz kendi yağımızla kavrulacağız” diyenlerin çeyrek asır bin türlü ıstıraplar içinde milleti kavurdukları ifade etmiştir. Bayar ise “Memleket büyük eserlere kavuşuyor” demiş ve “hayat pahalılığı” konusundaki eleştirilerin yersiz olduğunu iddia etmiştir. Gerçektende bu dönemde Samsun, Haydar Paşa ve Mersin limanlarının temelini atılması, Ankara’da fişek, Konya’da şeker, Afyon’da çimento fabrikalarının açılması gibi icraatların gerçekleştirilmesi, hatta Çanakkale Anıtı’nın ve Boğaz Köprüsü inşaatının yapılacağı vaatleri ekonomideki canlılığı işaret etmiştir. Ancak bu hamlelerin dışa bağımlılığı artırdığı ve gelecekteki ekonomik sıkıntılara da neden olduğu da söylenmiştir. (Özküçük, 2012:104)

DP’ye göre yapılmakta olan temel atma ve açılışlar sadece bir başlangıç olduğu dile getirilmiş ve asıl gelişmelerin bundan sonra yaşanacağı vurgulanmıştır. DP’li hatipler, dört yılın nihai neticeyi almak için yeterli bir süre olmaması nedeniyle atılan bazı adımların sonuçlarının alınmadığını, DP’nin yeniden iktidara gelmesiyle yarıda kalmış tüm işlerin tamamlanacağını belirtmişler ve yeni yollar, yeni limanlar vaat etmişlerdir. Başbakan DP’nin hedefini şöyle açıklamıştır: “Türk milleti ileri Avrupa memleketlerinin ve Amerika’nın seviyesine ulaşmaya kadar bugünkü temel atmalar ve kurdele kesmeler devam edecektir.” (Atayakul, 2007:271)

3.1.5. Anketler, Toplantılar, Kongreler, Radyo Yayınları, Mitingler ve Propaganda Faaliyetleri

CHP'nin Halkevleri ile olan sıkı ilişkisi, gençlerin bu partiye büyük bir ilgi duymasına neden olmuş ve bu ilgi Halkevleri'nin kapatılması sonrasında da devam etmiştir. CHP iktidardan çekildikten sonra da, özellikle üniversite gençliğinin partinin gelişmesinde, propaganda ve öteki çalışmalarında önemli yararlılıkları görülmüştür. Hatta bu gençler İnönü'yü sık sık ziyaret etmiş, bu durum DP iktidarının rahatsız olmasına neden olmuştur. DP'nin kuruluş yıllarında, CHP'nin bu kurumlardan yararlandığı bilindiğinden, DP'nin Birinci Büyük Kongresi'nde Sabri Conkbay adlı bir delege, 22 yaşından küçüklerin partiye üye olarak alınmasını, 18-22 yaşındaki gençler için partiye bağlı bir gençlik örgütünün kurulmasını önermiştir. Ancak o günlerde bu öneri üzerinde fazla durulmamıştır. (Albayrak, 2004:238) DP de böyle bir boşluğu hissettiği için, bir gençlik örgütü kurulmasını yararlı görmüştür. Bu örgütün DP'nin bir güç kaynağı hatta okulu olması düşünülmüştür. Bu amaçla DP'nin 9. kuruluş yıldönümü olan 7 Ocak 1954 tarihinde, Ankara yüksek öğreniminden bazı öğrenciler, Gar gazinosunda toplanarak, "*Genç Demokratlar Teşkilatı*"nı kurduklarını açıklamışlardır. (Zafer, 8 Ocak 1954:1-5)³

Genç Demokratlar Teşkilatı, DP'den ayrı bir siyasi örgüt olarak kurulmamış olduğu için, bu örgütün ideolojisi de, DP'nin ideolojisi ile farklılık göstermemiştir. Bu örgüt üyelerinin siyasi yayınları iyi izlemeleri, çok okumaları, anlamaları ve bu yayınları başkalarına çok iyi anlatmaları amacına yönelik, DP'nin bir propaganda kuruluşu olmuştur. Genç Demokratlar Teşkilatı'nın Merkez İcra Komitesi Başkanlığı'na, o yıllarda genç bir hukuk öğrencisi olan Hüsamettin Cindoruk seçilmiştir. Bu örgüt ilk toplantısını, 23 Ocak 1954 tarihinde yapmış ve bu toplantıda, DP'nin hemen bütün ileri gelenleri bulunarak, bu örgüte önem verdiklerini göstermişlerdir. (Albayrak, 2004:239-240)

Ayrıca bu dönemde, yani 1954 seçimleri öncesinde sadece Genç Demokratlar Teşkilatı'nın oluşturulmasıyla kalınmamış, "*Kadın Kolları*"nın kurulması için de çalışmalara başlanmıştır. 1954 seçimleri için kayıtlı seçmen sayısı içinde kadın seçmenlerin sayısı çoğunluğu teşkil ettiğinin önemini göz önünde

³Albayrak, *a.g.e.* s. 238, Albayrak eserinde Genç Demokratlar Teşkilatı'nın kuruluşunun Demokrat Parti'nin 9. Kuruluş yıldönümüne denk geldiğini bildirmektedir. Fakat 7 Ocak 1954 DP'nin 8. Kuruluş yıldönümüdür. (Bkz. Zafer, 8 Ocak 1954, s. 1)

bulunduran siyasi partiler bu seçmen potansiyelini partilerine kazandırmak için büyük bir mücadeleye başlamıştır. DP bu bağlamda birçok Anadolu şehrinde, “Kadın Kolları” teşkiline başlamıştır. DP kadın üyelerini vazife almaya ve DP içinde topluluklar ve birlikler kurmaya davet etmiştir. Son sene zarfında bazı DP il kongrelerinde kadınları endişeye sevk eden teklifler ileri sürüldüğünü hatırlatan DP'liler, bu şekilde kuşkulanmış olan kadın seçmenlerin yeniden parti'ye bağlanabileceğini söylemişlerdir. (*Hür Aydın*, 7 Ocak 1954:4)

1950 Seçimleri öncesinde olduğu gibi 1954 Seçimleri öncesinde de bazı gazeteler seçim anketleri yapmışlardır. Vatan gazetesi 1954 seçimleri öncesinde de seçmenin nabzını yoklayan bir anket çalışması yapmıştır. 24 Nisan 1954'te sonuçlanan bu ankete göre; seçmenlerden % 59'u DP'ye , % 25,2'si CHP'ye , % 14,5'i karışık aday listesine, % 0,4'ü CMP'ye vereceklerini açıklamışlardır. Ankete katılanlardan, % 97,2'si seçimlere katılacaklarını belirtmiş; Cumhurbaşkanlığı seçimi için yapılan ankete katılanların, % 74'ü Celal Bayar'a oy vermişler; % 89'u da Başbakanlık makamı için Adnan Menderes'i tercih ettiklerini ortaya koymuşlardır. Yine bu anketin sonuçlarına göre; ankete katılanlardan % 73'ü muhalefetin kullandığı yöntemleri; % 53,1'i de iktidarın, muhalefete karşı izlediği sert tutumu onayladıklarını göstermişlerdir. (*Albayrak*, 2004:258) 1954 seçimlerinde de yukarıdaki ankete yakın sonuçlar çıkmıştır. Hürriyet gazetesinin yaptığı ankete göre ise, gazeteye gelen mektuplardan 6060 tanesinin neticesi açıklanmıştır. Bu sonuçlara göre: seçimde 5220 kişi DP'ye, 831 kişi CHP'ye ve 9'u CMP'ye şans vermiştir. (*Zafer*, 18 Mart 1954:1-4)

1954 seçimleri öncesinde, radyo vasıtasıyla yapılan seçim propagandası 22 Nisan'da başlamış ve 28 Nisan akşamına kadar sürmüştür. 16 Nisan 1954'te Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nde çekilen kura ile partilerin Ankara, İzmir ve İstanbul Radyolarında hangi gün ve saatlerde konuşacakları belirlenmiştir. DP, CHP ve CMP radyolardan günde ikişer defa olmak üzere, onar dakika süreyle yararlanmış, TKP 20'den az bölgede seçime katıldığı için günde bir defa on dakika konuşma yapma hakkına sahip olmuştur. (*Zafer*, 17 Nisan 1954:4) DP'nin radyodaki son konuşmasını Adnan Menderes yapacaktır. (*Akşam*, 19 Nisan 1954:2) Ayrıca partilerin radyodaki seçim konuşmaları yeni Basın Kanunu hükümlerine göre herhangi bir hakaret içermemesi kararlaştırılmıştır. (*Akşam*, 23 Nisan 1954:1)

22 Nisan akşamı radyolarda ilk propaganda konuşmaları yapılmıştır İlk gün İstanbul radyosunda DP adına İşletmeler Bakanı Sıtkı Yırcalı ve İçişleri

Bakanı Ethem Menderes, CHP adına Burhan Felek, Ankara radyosunda CHP adına Kasım Gülek, DP adına Ankara milletvekili adayı Atıf Benderlioğlu konuşmuştur. Radyo konuşmalarında iktidar partisine mensup hatipler iktisadi kalkınma, dış politikadaki başarılar, dış emniyet ve NATO'ya giriş ile DP'nin liberal ve demokrat yapısını öne çıkarmışlardır. Aynı konuşmalarda CHP ve tek parti dönemi de eleştirilmiştir. (Zafer, 23 Nisan 1954:1-2) DP İstanbul Milletvekili adayı Nazlı Tlabar İstanbul Radyosu'nda DP adına yaptığı konuşmada CHP'nin ülkeyi yıllarca devletçi, teorik, itaatkâr, mesuliyetten kaçan, nemelazımcı bir ruh ile idare ettiğini belirtmiş, DP'nin liberal olduğunu, liberalizmi reddeden bir zihniyetin demokrat olamayacağını ifade etmiştir. Tlabar'a göre CHP bir yandan devletçiliği "*yani kanuni solculuğu*" savunuyor, diğer yandan kapitülasyonlardan, Türk topraklarının yabancılara verileceğinden söz ederek milliyetçilik maskesi altında irticai bir sağcılık yapıyordu. (Akis, 4 Haziran 1954:21-22) Radyo ile propaganda süresinin son günü olan 28 Nisan'da İstanbul Radyosu'nda hükümet adına Adnan Menderes, DP adına Mükerrer Sarol, CHP adına İsmet İnönü ve CMP adına Ahmet Oğuz konuşmuştur. (Zafer, 28 Nisan 1954:1) Seçim propagandalarının 28 Nisan 1954 tarihinde sona ermesinden dolayı konuşmaların içerikleri hakkında basında haber yer almamıştır. (Zafer, 28 Nisan 1954:1)

Seçime bütün illerde katılacak olan DP ve CHP genel idare kurulları her gün toplanıyor ve seçim hazırlıklarıyla meşgul olmuşlardır. 4 Nisan'da DP basına 1954 seçimleri sırasında kullanacağı afişleri tanıtılmıştır. Afişlerde; "*Işık, sağlık, okul, su, yolumuz köye doğru*", "*Buğdayına otuz kuruşu çok görenlere oy verme*", "*İşçi vatandaş DP senin haklarının bekçisidir.*" ifadeleri yer almıştır. (Tepekaya, 2012:312) Adnan Menderes'in katılımıyla toplanan DP Genel İdare Kurulu seçim mitingleriyle ilgili kararlar almıştır. Bu toplantıda öncelikle İsmet İnönü'nün Malatya'da ki nutku gözden geçirilmiş ve DP seçim propagandasının esasları belirlenmiştir. Ayrıca muhalefet liderinin ve muhalefetin ileri gelen şahsiyetlerinin seçim nutuklarının gerçekleştiği yerlerde onların ardından mitinler düzenlenip muhalefetin iddialarına cevap verileceği kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda seçim afişleri ve diğer propaganda ve yayımlar kararlaştırılmıştır. (Akşam, 10 Nisan 1954:1)

Seçim propagandası başladığı sıralarda, Cumhurbaşkanı Celal Bayar mitinglerde DP'ye oy istemiştir. Elinde DP sembolü bastonuyla seçim gezilerine çıkan Celal Bayar 21-25 Nisan 1954 tarihleri arasında sırasıyla; Bursa, İzmit, Adapazarı, Diyarbakır ve Adana'da yaptığı mitinglerde verdiği nutuklarda,

seçmenlerden DP'yi desteklemelerini istemiştir. (*Zafer*, 21-25 Nisan 1954:1-6) Sivas'tan Amasya'ya yolculuk yapan Celal Bayar'ın treni durduğu her istasyonda köylüler, gecenin saat onu, on biri ellerinde fenerlerle bayraklarla buz gibi ayaz havada Cumhurbaşkanlarını tezahüratlar eşliğinde karşılamışlardır. “*Babamız nerede? Paşayı Göreceğiz...*” nidalarıyla istasyonlar inlemiştir. Celal Bayar vagonun penceresinde görüldüğü anda bir anda vagonun etrafını kalabalıklar kaplamış. İnsanlar hep bir ağızdan “*Hoş geldin, paşa hazretleri. Yolun açık olsun paşa...*” sloganları atmıştır. Cumhurbaşkanı, bazen “*paşa*” olmadığını köylülere hatırlatmış. “*Paşa yok artık, paşa devrildi.*” demiştir. Köylüler: “*Sağol paşam*” şeklinde karşılık vermiştir. Bir gün Cumhurbaşkanı'nın Treni Gemerek adında bir kasabadan geçiyor. Gemekliler DP iktidarından memnun görünüyorlar. İstasyonda sıra sıra DP bayrakları, dövizler var. Birinde ise: “*Dört yıl siz çalıştınız, 2 Mayıs'ta da biz çalışacağız*” diyor. İstasyondaki topluluklar, sadece Demokratlardan oluşmamıştır. Halkçısı, Milletçisi, taraflısı, tarafsızı hepsi istasyona Celal Bayar'ı görmeye ve tezahüratta bulunmaya gelmiştir. Halk Celal Bayar'a bir DP'li olarak değil de bir Cumhurbaşkanı olarak tezahürat yapmışlardır. (*Akşam*, 8 Nisan 1954:1-2)

Her ne kadar Cumhurbaşkanı Celal Bayar DP için seçim çalışmaları yapıp mitinglere katılsa da DP'nin asıl seçim mitingleri başbakan Adnan Menderes'in öncülüğünde yurdun büyük bir bölümünde yapılmıştır. Başbakan Adnan Menderes, ilk seçim mitingini Erzurum'da yapmıştır. Adnan Menderes bu mitinge, Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu ve birkaç DP'li milletvekilleri ile katılmıştır. Tebriz Kapısı Meydanında DP'li il başkanı hükümet erkânını halka takdim etmiş, ardından Koraltan, Zeytinoğlu ve Polatkan kısa birer konuşma yapmış, 14 Mayıs 1950'de kazanılan zaferin 2 Mayıs 1954'te de kazanılması temennisinde bulunmuşlar, yapılan işleri anlatmışlar ve muhalefetin sırf kendi menfaatlerini düşündüğünü söylemişlerdir. Bunlardan sonra söz alan Adnan Menderes, dört yıllık iktidar devresini memleket hizmetlerini kullandıktan sonra tekrar halkın huzuruna geldiğini ve muhalefetin derme çatma eleştirilerinin gerçekleri yansıtmadığını dile getirmiştir. 28 Nisan'a kadar yurt içi seçim seyahatlerinin devam edeceğini belirtmiştir. Doğu illerinde yeni baraj ve fabrikaların yapıldığını muhalefetin bu yapılanlar karşısında söylediklerinin aynı şeyleri çalan gramfon gibi olduğunu söylemiştir. İç politikadaki birçok yenilikten bahsettikten sonra Türkiye'nin NATO'ya girişine de değinen Adnan Menderes ülkenin dış itibarının

arttığının vurgusunu yapmıştır. Memlekette ekonomik bir kalkınmayı da kendileri tarafından sağlandığını belirtmiştir. (*Akşam*, 20 Nisan 1954:1-2)

Başbakan Adnan Menderes, Erzurum'dan sonra Karadeniz bölgesine giderek, bölgenin önemli şehirlerinden olan önce Rize'de ardından da Trabzon'da bir miting düzenlemiştir. Bu mitingde aynı zamanda muhalefet lideri İnönü'nün de eleştirilerine cevap niteliğinde bir nutuk söylemiştir. (*Akşam*, 21 Nisan 1954:1-2) Rize'de Şehir Kulübü balkonundan halka hitap eden Kemal Zeytinoğlu, dört yıl içindeki faaliyetlerini rakamlarla açıklayan bir konuşma yapmıştır. Ardından söz alan Hasan Polatkan, mali sahada ki başarılarını anlatmıştır. Bir gram has altın kalmadığına dair iddialara cevap veren Polatkan, bütün altınların Merkez Bankasında durduğunu seçmenlere söylemiştir. Bundan sonra alkışlar arasında hoparlörün önüne geçen Adnan Menderes, ilk iktidar dönemlerindeki iki senenin bütçeyi ıslah etmekle ve devlet gelirlerini artırmakla geçtiğini, diğer iki senede de çalışmalarının verimlerini almaya başladıklarından bahsetmiştir. Daha sonra Trabzon'a geçen Adnan Menderes, muhalefet lideri İnönü'ye çok sert çıkarak İnönü'ye milli jurnalci diye hitap etmiştir ve eleştirilere şu şekilde cevap vermiştir: *“Milli jurnalci kalkmış Yabancı Sermaye Kanunu ile kapitülasyonları karşılaştırıp duruyor: Milletın hafızasındaki derin yaraları deşiyor. Artık Türkiye'den imtiyaz almak isteyen bir devlet yoktur. Türkiye'de de kapitülasyonları verecek bir fert bile yoktur. Ey milli jurnalci bak iyi dinle yabancı sermaye başıboş bırakılmadı. Yabancı sermaye önce izin almak için hükümete başvuruyor. Merkez bankası, dış ticaret ve sanayi bakanlığı, sanayi işleri umum müdürlüğünden oluşan bir komisyon var. Bu komisyon tetkik edip ret ya da onay verir. Daha sonra konu vekiller heyetine gelir eğer uygun olursa heyet onay verir. Görüyorsunuz ki kapılar ardına kadar açık değil. Sermaye gelecek, çiftçinin toprağını alıp buğday ve fındık yetiştirecekmiş. İşte bunlar jurnalciliktir. Oysa şimdi müracaatların hepsini kabul etmedik ki. Otuz şirketi onayladık diğerleri bekliyor. Yerli sermaye karşısında yabancı sermaye daha üstün hale gelecek, diyenlere sesleniyorum. Açın kanunlara bakın eşit haklara haiz olduklarını belirten kanun maddelerimiz var.”* (Zafer, 22 Nisan 1954:1-4)

Tarihler 24 Nisan 1954'ü gösterdiğinde seçime az bir süre kalmış ve seçim çalışmaları da hararetlenmiştir. (*Akşam*, 24 Nisan 1954:1) Adnan Menderes, Samsun mitinginde, İnönü'nün Kayseri ve Sivas nutuklarına cevaben bir konuşma yaparak, doğrudan İsmet İnönü'yü hedef almış, *“İnönü'nün bizi savaşa sokmadığı yalandır. Savaşan devletlerin menfaatleri neyi gerektiriyorsa o olmuştur. Bir de*

kalkmış biz bu vatani sokakta bulmadık diyor. Bu vatan senin babanın malı değildir. Ne biçim söz bu? Vatan bir bütündür ve bütün Türk Milletinin malıdır.” demiştir. (Zafer, 25 Nisan 1954:1-4)

Samsun mitinginin ardından İzmir’e geçen Adnan Menderes, 20 bin metrekairelik Dokuz Eylül Meydanı ve civarındaki bulvarları dolduran yüz binden fazla insana, iktidar partisinin dört yıllık icraatlarını bilançosu ile birlikte anlatmış ve İsmet İnönü’nün eleştirilerine topyekûn bir cevap vermiştir. Adnan Menderes: *“Bize vatani satıyorsunuz diyenler bu ülkeyi ihtilala sevk etmektedirler. Seçim var ne koparabilirsem kardır diyorlar. Bunlar nasıl insanlar ki milletin seçtiği evlatlarına delilsiz mesnetsiz konuşabiliyorlar. CHP’nin 1950’de ellerinde bulunan gasp edilmiş malların kıymeti yarım milyonu aşmış idi. Dünyada hiçbir siyasi partide bu yoktur. Biz de milletin olan bu malı almak için Kanun çıkardık ve aldık. Bunlar gaspla aldılar biz de adaletin tecellisiyle geri aldık. Bir diğer konu ise haysiyet ve şerefleri koruma Kanunu. Eğer bu Kanun muhalefeti susturmak için çıkarılmış olsaydı şimdi susmuş olurlardı. Muhalefetin susturulması ne demek biz biliriz. Biz eğer Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile Petrol Kanunu’nu çıkarmasaymışız bu muhalefetin ele alacakları başka konu yokmuş demek ki”* diyerek CHP’yi ve İsmet İnönü’yü eleştirmiştir. (Zafer, 26 Nisan 1954:1-5)

DP mitinglerin yanı sıra siyasi toplantılar yapmayı da ihmal etmemiştir. Bu bağlamda 17 Nisan 1954’te Eskişehir’de bir açık hava toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıya Hasan Polatkan ve Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Muhtar Başkurt ve Salih Fuat Keçeci katılmışlardır. Toplantıda genellikle DP ile CHP’nin yapmış oldukları işler rakamlarla karşılaştırılarak anlatılmış ve muhalefetin eleştirilerine cevap verilmiştir. Bundan başka İstanbul’un çeşitli semtlerinde de siyasi toplantılar yapılmaya devam edilmiştir. Bu toplantılara, DP’li Milletvekilleri, Firuzan Tekil, Nazlı Tılabar, milletvekili adaylarından Naci Kurt, Nazım Bezmen ve Necmi Ateş katılmışlar ve birer konuşma yaparak CHP’ye yüklenmişlerdir. (Akşam, 18 Nisan 1954:2)

DP Ankara’da da bir miting düzenlemiştir. Yaklaşık 50 bin kişinin katıldığı mitingde, Osman Şevki Çiçekdağ, Atif Benderlioğlu, Mümtaz Tarhan, Muhlis Ete, Aliye Temuçin, Hüsametdin Cindoruk ve Meliha Görkmen katılmış birer konuşma yaparak, DP’nin dört yıllık çalışmalarından bahsetmişlerdir. (Zafer, 28 Nisan 1954:1-6) DP son mitingini yurdun nüfus olarak en kalabalık, en önemli şehri olan ve seçmen sayısının da en çok olduğu şehir İstanbul’da gerçekleştirmiştir. Mitinge

Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes katılmıştır. (*Akşam*, 28 Nisan 1954:1-2) Seçim Kanunu gereğince 28 Nisan 1954 akşamı seçim yasağı başlamış olduğundan, radyo ve basın yoluyla yapılan propaganda ve yayın yasaklandığından bu mitingle ilgili haber yapılmamıştır. (*Zafer*, 28 Nisan 1954:1)

3.2. Türkiye’de 1954 Genel Seçimleri ve Demokrat Parti’nin Zaferi

3.2.1. 1954 Seçim Sonuçları

29 Nisan sabahı Seçim Kanunu hükümlerine göre propaganda süresi sona ermiştir. Propaganda süresinin sona ermesine rağmen Başbakan ve Cumhurbaşkanı’nın ülkenin çeşitli yerlerinde yaptığı ve plağa alınan propaganda konuşmaları radyolarda yayınlanmıştır. Bu yayınların Seçim Kanunu’na aykırı olduğu gerekçesi ile CHP Ankara İl İdare Kurulu Ankara İl Seçim Kurulu’na başvuruda bulunmuş, ancak kurul Bayar’ın konuşmalarını Kanuna uygun bulmuştur. Daha sonra Yüksek Seçim Kurulu’na gönderilen itiraz burada kabul edilmiş ve bu konuşmalar Yüksek Seçim Kurulu’nca Seçim Kanunu’na aykırı bulunmuştur. (Atayakul, 2007:298)

1954 Seçimleri sabah saat 8.00’de başlamış, akşam 17.00’ye kadar sürmüştür. Seçim sonuçları için sayım işlemleri 2 Mayıs 1954 akşam 17.00’den itibaren başlamıştır. Seçim günü gecesi saat 23.45’den itibaren Ankara Radyosu ara vermeden yayınına devam etmiş ve sonuçları bildirmiştir. Radyo 3 Mayıs Pazartesi günü saat 07.30’dan itibaren öğleye kadar ara vermeden yayın yapmıştır. Ayrıca seçim sonuçlarına dair haberlerin basına aktarılması için Anadolu Ajansında bir büro kurulmuştur. (*Akşam*, 2 Mayıs 1954:1-2)

Bütün Türkiye genelinde 2 Mayıs 1954 tarihinde toplam; 10.262.063 seçmenden, 9.095.617’si, 43.174 sandıkta oy kullanmıştır. (Albayrak, 2004:258) Tepekaya’nın belirttiğine göre sandık sayısı 433.009’dur. (Tepekaya, 2012:324) 1954 seçim sonuçları, seçimlerin yapılmasından hemen sonra açıklanmaya başlanmıştır. Dönemin gazeteleri seçim sonuçları hakkında birbirine yakın rakamlar vermiştir. Örneğin; 4 Mayıs 1954 tarihli *Zafer*, DP’nin 500 küsur milletvekilliği, CHP’nin ise geçen devredeki seçimlerde seçilen elamanlarından çoğunu kaybederek 30-32 milletvekilliği kazandığını duyurmuştur. (*Zafer*, 4 Mayıs 1954:1) Aynı tarihli bir diğer gazete *Akşam* ise; DP’nin 508, CHP’nin 28 ve CMP’nin de 5 milletvekilliği kazandığını bildirmiştir. (*Akşam*, 4 Mayıs 1954:1)

Adnan Menderes günlüğünde seçim sonuçlarını şu şekilde değerlendirmiştir.

2 Mayıs 1954

“İşte Türk vatandaşı aradan dört yıl geçtikten sonra, yine sandık başında. Bu kez Aydın’da değil, Ankara’dayım. Oyumu, Çankaya İlkokulunda verdim. Akşama doğru önce Parti Merkezi’ne sonra da Başbakanlığa gidip, sonuçları almaya başladım. Gece yarısına yakın durum belli oldu sayılır: Olağanüstü bir zafer kazandık. Kahir bir ekseriyet diye nitelenecek bu başarı karşısında CHP silinip gitti.

3 Mayıs 1954

Seçim sonuçları açıklandı: Seçmen sayısının % 84’ü oy kullanmış. Meclis’teki sandalyelerin % 92.28’i bizim oluyor. Bu şu demek: DP sandalye sayısı 405 rakamına çıkıyor. CHP sandalye sayısı ise 31. Oysa CHP, 1950 yılında 60 milletvekili ile Meclis’te temsil ediliyordu. CHP milletvekilleri Aslan Bora ve Fethi Ülkü, partilerinden istifa ederek Demokrat Parti’ye katıldılar. CHP’nin sandalye sayısı 29’a düştü.” (Tuna, 2007:167)

Tablo 3.1. 2 Mayıs 1954 Milletvekili Seçimlerinin İstatistikleri (DİE, TÜİK, s. 92)

Nüfus	23.206.000
Kayıtlı Seçmen Sayısı	10.262.063
Seçmen Sayısının Nüfusa Oranı	% 44,2
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	9.085.949
Seçime Katılım Oranı	% 88,6
Geçerli Oy Sayısı	8.941.660
Oy Kullanan Seçmene Oranı	% 96,3

Tablo 3.2. 2 Mayıs 1954 Milletvekili Seçim Sonuçları (DİE, TÜİK, s. 92)

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Geçerli Oy Oranı	Kazandığı Milletvekili
DP	5.151.150	% 57,0	490
CHP	3.161.696	% 35,0	30
CMP	434.085	% 4,8	-
HP (Hürriyet Partisi)	57.011	% 0,6	5
BAĞIMSIZ	137.318	% 1,5	10

3.2.2. 1954 Seçim Sonuçları'nın Türk ve Dünya Basınında ki Yankıları

1954 seçim sonuçlarının DP açısından büyük bir başarıyla sonuçlanması evvela Türk basınında geniş bir şekilde yer almıştır. Dönemin gazeteleri, seçimin ardından günlerce DP'nin 1954 seçimlerinde ki başarısından söz etmiş ve zafer manşetleri atmışlardır. Zafer, *“Türk Milleti Halk Partisi'ni tam ve Kati bir tasfiye'ye tabi tuttu”* manşetiyle seçim sonuçlarını şöyle değerlendirmiştir. *“Demokrat Parti 60 vilayette kesin ve ezici bir farkla seçimleri kazanmış ve 14 Mayıs 1950'de ki seçimleri bile gölgede bırakan bir zafer elde etmiştir.”* (Zafer, 3 Mayıs 1954:1) Hür Aydın: *“Milli İrade DP lehine tecelli etti Millet bizimle”* manşetiyle DP'nin seçim zaferini yorumlamıştır. (Hür Aydın, 3 Mayıs 1954:1) Kıroba ise: *“İstanbul, Ankara, İzmir dâhil 60 vilayette DP, Sinop, Malatya ve Kars'ta CHP, Kırşehir'de CMP seçimleri kazanmıştır”* şeklinde seçim sonuçlarını değerlendirmiştir. (Kıroba, 4 Mayıs 1954:1) Akşam: *“DP milletin gösterdiği büyük itimada teşekkür ediyor ve iktidarın başladığı işleri tamamlamak için var gücüyle çalışılacağını kaydediyor”* manşetiyle seçim sonuçlarını değerlendirmiştir. *“CHP'de ise geniş ıslahatlar yapılacak”* şeklindeki haberiyle seçimin CHP açısından istenmedik şekilde sonuçlandığını okuyucularına duyurmuştur. (Akşam, 4 Mayıs 1954:1) Basın, seçim sonuçlarını DP'nin ezici zaferi şeklinde yorumlamış ve iktidar partisi DP'nin bir önceki seçimde 408 milletvekili çıkarmışken şimdi 502 milletvekili çıkararak rekor kırmamasını DP'nin dört yıllık icraatlarının halk tarafından onaylandığı şeklinde yorumlamıştır. Seçim sonuçlarının belli olmasının ardından yurt çapında DP'liler İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde attıkları zafer turları, eğlenceleri ve törenleri DP'lilerin zafer mutlulukları şeklinde yorumlanmış ve basında yer verilmiştir. (Tepekaya, 2012:325)

Başbakan Adnan Menderes seçim hakkındaki düşüncelerini soran, France-Presse Ajansı, United-Press Ajansı, Reuter Ajansı, Associadet Press Ajansı, Le Monde, New York Times gazetesi muhabirleri ile diğer yabancı basın temsilcilerine şu beyanatta bulunmuştur: *“1950 seçimlerini partimizin kazanmış olması, memleketimizde demokratik prensiplerin bir zaferi sayılabilir. O tarihten beri partimizin dört yıllık vazife müddeti içinde, genç demokrasimiz hem gelişmek imkânı bulmuş hem de iktisadi kalkınma sahasında mühim başarılar elde etmiştir. Şu anda 1954 seçimlerinin eskisinden daha büyük bir ekseriyetle partimiz tarafından kazanılmış olduğu anlaşılabilir. Bunun manası, bütün devlet faaliyetlerine şamil olmak üzere her sahadaki icraatımızın Türk milletince tamamıyla tasvip edildiğidir.”* (Zafer, 3 Mayıs 1954:4)

Adnan Menderes seçim sonuçlarını Türk basınına da şöyle değerlendirmiştir: “Seçim neticelerinin memleketimiz için hayırlı olmasını temenni ederken gösterdiği destekten dolayı, paha biçilmez büyük ve asil milletimize partimizin şükranlarını arz eyeriz. İrade ve kararında serbest olduğu takdirde daima iyiyi ve doğruyu bulup seçmesini bilen Türk milletine layık olmanın kalplerimizi meşru kıldığı mesuliyet hissiyle ve iktidarın çok büyük bir ekseriyetle bu defa partimize teveccüh etmiş olduğu şu anda milletimize hizmete devam edebilmek hususunda cenabı hakkın cümlemize muin olmasını niyaz ederiz. Bu meyanda Partimizin Birleşmiş Milletler, NATO, Ankara Paktı, Türk-Pakistan Anlaşması, çerçeveleri içerisinde gelişen dış politikasının da bir milli politika haline gelmiş olduğunu bu seçimlerin verdiği neticeyi işhad suretiyle ifade etmekte tereddüt olunamaz. Bu seçimler sonucunda elde ettiğimiz kuvvetle memleketimiz iç ve dış politikada iktisadi kalkınma yollarında daha büyük bir emniyet ve istikrar içinde ilerlemek imkânlarına sahip olacaktır.” (Zafer, 4 Mayıs 1954:1)

Yabancı basın organları seçim sonuçlarını ülkelerinde şöyle değerlendirmişlerdir. Paris gazetesi 2 Mayıs'taki seçimleri okuyucularına “*Tabii Netice*” başlığıyla duyurmuş ve seçim sonuçlarına göre DP'nin dâhili ve harici siyasetinin tasvip edildiğini belirterek seçim sonuçlarının Fransız çevrelerce de memnun karşılandığı yorumunu yapmıştır. New York Times gazetesi ise 2 Mayıs 1954 seçim sonuçlarını okuyucularına, “*Türkiye'deki seçim Türklerin hürriyet ve demokrasiye olan bağlılıklarını gösteriyor. Türkiye'deki seçim demokrasinin ileri bir merhalede olduğunu ispat etmektedir. Seçimler aynı zamanda Demokrat Parti'ye itimat edildiğinin göstergesidir. Aynı zamanda bu seçimler Türkiye'nin Batılı devletler ile sıkı bağının ve BM'ye dayanan siyasetinin onaylanması demektir.*” şeklinde duyurmuştur. Cumhuriyet gazetesi 4 Mayıs 1954 tarihli yayınında seçim sonuçlarının Sovyetler tarafından nasıl değerlendirildiğini şöyle aktarıyor: “*Sovyet basınında seçim sonuçları şu şekilde değerlendirilmiştir: Sovyet yönetimi Türkiye'deki seçimlerin neticesine çok büyük önem veriyordu. Seçimi kahir ekseriyetle DP'nin kazanmasını Sovyet resmi çevrelerinde rahatsızlık yarattı. Her ne kadar dış politikada CHP ile DP'nin aynı oldukları deklare edilmiş olsa da DP'nin gerek NATO gerekse diğer Batılı güçlerle işbirliği yapması Sovyet Hükümeti'nin hoşuna gitmiyordu.*” (Tepekaya, 2012:326-327)

3.3. 1954 Genel Seçimleri, Demokrat Parti ve Aydın

3.3.1. Seçimlere Hazırlık ve Propaganda Faaliyetleri

3.3.1.1. Genç Demokratlar Teşkilatı'nın Aydın'da kuruluşu

Aydın'ın o dönemdeki yerel gazetelerinden Hür Aydın 13 Ocak 1954 tarihi yayınında, Aydın'da Genç Demokratlar Teşkilatı'nın kurulması için teşebbüslere başlandığını ve gençlerin bu mevzudaki iştihak ve heyecanlarının sonsuz olduğunu bildirmiş ve bu gençlere başarılar dilemiştir. (*Hür Aydın*, 13 Ocak 1954:1)

Aydın Genç Demokratlar müteşebbis heyeti Aydın İl İdare Heyetine beyanname ile müracaat edip, teşkilatın kurulmasına müsaade istemiştir. Gençlerin bu içten gelen hareketi DP çevrelerinde memnuniyet uyandırmıştır. Gençlerin bu isteğine İl İdare Kurulu da olumlu bakmaktadır. Aydın Genç Demokratlar Müteşebbis heyeti şu kişilerden oluşmuştur: İbrahim Sabuncuoğlu (Ziraat Makineleri Yüksek İhtisas Okulu Mezunu), Hüdaverdi Dalyan (Mühendis, müteahhit), Şükrü Çelenk (Hür Aydın Muhabiri), Kemal Ünlü (Orta Okul Mezunu), Nuri Aydınel (Tüccar), Niyazi Eğin (Lise Mezunu), İbrahim Tuncay (Terzi). (*Hür Aydın*, 14 Ocak 1954:1) Yurtta kısa bir sürede faaliyete geçmekte olan Genç Demokratlar Teşkilatı öncelikle Aydın İl merkezinde ardından Kuyucak Kazasında da kurulmuş ayrıca Burhaniye ve Horsunlu Genç Demokratlar Teşkilatları'nın da kurulması çalışmalarına başlanmıştır. (*Hür Aydın*, 27 Ocak 1954:1-2)

29 Ocak 1954 tarihinde Nazilli İlçe İdare Kurulu tarafından toplantı düzenlenmiş ve Nazilli'de DP Gençlik Kolu tüzük hükümleri dâhilinde kurulmuştur. DP Nazilli Gençlik Kolları: Başkan Tahsin İğci, Sekreter Nuri Seyhan, Sayman İsmail Telek, Kültür Kolu Başkanı Mustafa Naim, Spor Kolu Başkanı Özer Kaynak, Lokal Müdürü Muzaffer Akarı'dan oluşmuştur. (*Hür Aydın*, 3 Şubat 1954:2) Germencik Genç Demokratlar Teşkilatı da 5 Şubat 1954 günü temelleri atılmıştır. Başkanlığa Hüseyin Çondur, Asil Üyelere: Mehmet Yıldız, Ömer Helvacı, Özer Zencirci, Feti Eroğlu, Ali Çağatay seçilmiştir. Yedek üyeliklere: Zihni Çimen, M. Ali Menekşe, Cemal Tuzcu, Ali Helvacı, A. İhsan Helvacı, Süleyman Dişli seçilmiştir. (*Hür Aydın*, 5 Mart 1954:4)

3.3.1.2. 1954 seçimleri öncesi Aydın'da siyasi partilerin durumu

Seçimlere üç ay kala “*İstanbul Ekspres*” gazetesini yazarı Nihat Silahdaroğlu, Aydın ili için yaptığı seçim öncesi değerlendirme de CHP için Ege’de en tehlikeli yerin Aydın olduğunu yazmıştır. Bu kaniya kısmi seçimlerin sonuçlarını kanıt olarak gösteren Silahdaroğlu, CHP’ilerin en büyük kozlarını oynamalarına, en büyük gayreti Aydın’da sarf etmiş olmalarına rağmen Türkiye’nin hiçbir yerinde bu kadar ağır bir mağlubiyete uğramadıklarını belirtmiştir. Silahdaroğlu: “*Aydın kazalarından; Nazilli, Söke, Çine ve Bozdoğan en şansız olduğu muhitlerdir. Karacasu’da belki CHP başarı gösterebilir. Germencik’te çekişme’nin süreceği Ortaklarda da CHP’nin ümidini kaybettiği anlaşılmıştır. DP’nin Germencik’teki imar faaliyetleri ve Ortaklar da mahalli teşkilatın ve belediyenin faaliyetleri de DP’nin zafer meşalesini alevlendirmiştir. Aydın’ın merkezinde CHP başarı sağlayabilir mi? Hayır! CHP Aydın merkezde de seçimleri kaybedecektir. Çünkü yeni rejimin şehre getirdiği heyecan en kötümser kimselerde dahi oy kullanırken vicdanlı ve insaflı hareket etmesini sağlayacak niteliktedir.*” demiştir. Silahdaroğlu’na göre CHP Aydın’da harcayacağı zamanı, vasıtaları ve parayı, kazanma ümidi daha yüksek olan yerler için kullanmalıdır. Ayrıca Silahdaroğlu CHP’nin oyunu Millet Partisi’ne veren kesimi CHP’ye döndürmeye çalışacağını dile getirmekte ve seçmeni uyarmaktadır. Yazısında, son olarak Aydın’da DP’nin yüz de yüz kati bir suretle kazanacağını, Halk Parti’lilerin ne şekilde çalışırlarsa çalışsınlar büyük bir hezimete uğrayacaklarının da altını çizmiştir. (*Hür Aydın*, 2 Şubat 1954:1-4)

3.3.1.3. Demokrat Parti’nin Aydın milletvekili adaylarını belirleme süreci

12 Mart 1954 Cuma günkü oturumunda, 9. devre içtimalarına son vererek tatil kararı alan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin onuncu devresine seçilmek isteğiyle, 14 Mart 1954 Pazar günü akşam saat 20.00’a kadar, intihap (seçim) bölgeleri DP vilayet idare heyetlerine müracaat hakkı olarak konan süre sona ermiştir. Her ilin DP adına denemeye iştirak edeceklerin isimleri ile sayıları belli olmuştur. 9. devrede yani 1950 seçimlerinde, 487 milletvekili seçilmesi kararlaştırılmıştı. Ülkede nüfus arttığı için onuncu dönemde yani 1954 seçimlerinde milletvekili sayısı 47 artırılarak 534 milletvekili seçilmesi kararlaştırılmıştır. Seçilecek milletvekili sayısındaki bu artışa uyularak Aydın ilinden seçilecek milletvekili sayısı da 7’den 9’a çıkarılmıştır. (*TBMM ZC*, D. 9, C. 29, B. 65, s. 919-956)

Aydın'da aday yoklaması süresince milletvekili adaylığı için toplamda 24 müracaat yapılmıştır. Bu adaylarda ilki Başbakan Adnan Menderes'tir. Adnan Menderes'in memleketi Aydın'dan seçimlere katılması Aydın'da büyük mutluluk yaratmıştır. Her ilde olduğu gibi Aydın'da da 21 Mart 1954 Pazar günü yapılmış olan DP aday seçimlerine katılmak üzere müracaat edenler: Adnan Menderes (Başbakan ve DP Genel Başkanı), Ethem Menderes (Dâhiliye Vekili), Namık Gedik (9. Dönem Aydın Mebusu), Dr. Baki Öktem (9. Dönem Aydın Mebusu), Avukat Cevat Ülkü (9. Dönem Aydın Mebusu), Nail Geveci (9. Dönem Aydın Mebusu), Şevki Hasırcı (9. Dönem Aydın Mebusu), Lütfü Ülkümen (9. Dönem Aydın Mebusu), Dr. Necati Çelime (DP Aydın İl Kurulu 2. Başkanı), Eyüp Şahin (9. Dönem Denizli Mebusu), Dr. Ali Rıza Çağlar (9. Dönem Çoruh Mebusu), Kemal Şahin (İstanbul'da Deri Fabrikası Mühendisi), Dr. İ. Hakkı Şavkay (Nazilli'de Doktor ve Gazeteci), Sami Tepeciklioğlu (Mühendis), Kemal Şenel (Teknisyen), Eyüp Sabri Menderes (Kara Efe, Çiftçi) Sami Yüksel (Mühendis), Hacı Suat Menderes (Ev Hanımı), Mesut Alpaz (Hâkim), Ali Bilgin (Horsunlu Köyü, Vilayet Genel Meclis Üyesi), Arif Hikmet Erdem (Emekli Jandarma Subayı), A. Hamdi Güçsav (Avukat), Reşat Özarda (Avukat), Y. Selahattin İyriboz (Hukukçu). (*Hür Aydın*, 17 Mart 1954:1)

12 Nisan 1954 tarihinde DP Genel Merkezi'nce yapılan açıklamayla 1954 seçimleri milletvekili aday listesi kamuoyuna duyurulmuştur. Buna göre; Adnan Menderes (Başbakan), Ethem Menderes (Dâhiliye Vekili), Dr. Namık Gedik (Parti Müfettişi), Dr. Baki Öktem, Cevat Ülkü (Avukat), Dr. Necati Çelime (DP Aydın İl 2. Başkanı), Nail Geveci (9. Dönem Aydın Milletvekili), Nihat Eğriboz (İyriboz, 9. Dönem Çanakkale Milletvekili), Zühtü Uray (Ticaret Bankası Kontrol Müdürü) Aydından Milletvekili adaylığına seçilmişlerdir. (*Yeni Asır*, 13 Nisan 1954:1-6)

Bu arada DP'den ihraç edilen, Avukat Reşat Özarda aday yoklaması sürecinde Adnan Menderes'in Nazillide 79 oydan 77 tanesini alabildiğini iddia etmiştir. Buna istinaden yapılan açıklamada Adnan Menderes'in Nazillide oyların tamamını alarak ve toplamda Aydın genelinde 542 delegenin oyunu alarak Aydın'dan aday gösterilmiştir. (*Hür Aydın*, 17 Nisan 1954:1) DP 1954 seçimleri Aydın milletvekili adaylarını belirledikten sonra, Aydın'da resmen seçim kampanyası başlamıştır. (*Hür Aydın*, 15 Nisan 1954:1)

3.3.1.4. Aydın'da siyasi toplantılar ve mitingler

DP Aydın'da seçim hazırlıkla babında siyasi toplantılara da başlamıştır. Bu toplantılardan ilkinin 6 Nisan 1954 tarihinde Atça'da açık hava toplantısı şeklinde gerçekleştirmiştir. Atça DP İdare Heyeti tarafından düzenlenen toplantı, Aydın'da seçim kampanyasının başlangıcı açısından ilk siyasi hareket olarak önem arz etmiştir. Toplantının yapıldığı gün Nazilli'de CHP'lilerin ilçe kongresi yapılmaktaymış. DP'lilerin konvoyu Nazilli'den geçerken CHP'li delegeler dışarıya çıkıp bando eşliğinde DP tezahüratları yapan kalabalık konvoyu izlemişlerdir. Aydın'ın her kaza, nahiye ve köylerinden, parti bayraklarıyla Türk bayraklarıyla süslenmiş otobüsler, kamyonlar, römorklu traktörlerle, yakalarında DP rozeti olan binlerce vatandaş Atça'da İstasyon ve Cumhuriyet Meydanlarını tıklım tıklım doldurmuşlardır. Araçların bir kısmı Kozdibi mevkiinde bekletilmek zorunda kalınmıştır. 1950'nin heyecanlı günlerini andıran bir toplantı olmuştur. Atça DP Başkanı'nın konuşmasının ardından Nazilli Genç Demokratlar Teşkilatı adına konuşan Necati Keçeci, Niyazi Ülgen, Sultanhisar'dan Kazım İnce, Horsunlu'dan Muhittin Kuyucak'tan İsmail Tekinden sonra, Germencik DP Başkanı Kemal Sözeri heyecanlı bir konuşma yapmıştır. Toplantı adeta bir mitinge dönüşmüştür. Aydın İl İdare Kurulu 2. Başkanı ve aynı zamanda milletvekili aday Necati Çelim, Nail Geveci, Dr. Baki Öktem, Cevat Ülkü konuşmalar yapmış, DP'nin seçim kampanyalarını anlatmışlar ve muhalefeti eleştirmişlerdir. Mesela bu konuşmalardan birinde Cevat Ülkü, İlk önce memleketin çoğunluğunu teşkil eden ve önemli bir unsur olan köylü ve çiftçi vatandaşları için çalışmalara başlanacağını ve ürettikleri ürünlerin değerlerinin artarak devam edeceğini dile getirmiştir. (*Hür Aydın*, 6 Nisan 1954:1-4)

DP'liler Atça'da adeta gövde gösterisi yaparak muhalefete gözdağı vermiştir. Aydın DP'li milletvekili adaylarının seçim gezileri devam etmiştir. Dr. Necati Çelim ve Cevat Ülkü Çine ve Akçaova bucaklarını, DP Müfettişi ve milletvekili aday Namık Gedik ise Karacasu kazasını ziyaret ederek halkla seçim konusu üzerine görüşmeler yapmışlardır. (*Hür Aydın*, 8 Nisan 1954:2)

Aydın merkez Mesudiye ve Kemer Mahallesi'nin DP toplantısı da 9 Nisan 1954'te kalabalık bir parti kitlesinin katılımıyla Ali Üzümcü'nün kahvesinde yapılmıştır. Bir gün öncesinde aynı yerde CHP'liler de toplantı yapmıştır. DP'liler o toplantıda muhalefetin attığı iftiralara cevap niteliğinde bir konuşma yapmışlardır. Mesudiye DP ocak başkanı Emin Arslan'ın konuşmasıyla başlamış

daha sonra İlçe başkanı Hulusi Çakıcı bir konuşma yapmıştır. Daha sonra Belediye Başkanı Selim Yatağan ve Milletvekili adayı Necati Çelim, Aydın Milletvekillerinden Cevat Ülkü de konuşmalar yapmıştır. Çine’de toplantı olduğu için Mesudiye’de ki toplantıya geç katılan Nail Geveci de orada bulunanların isteğiyle bir konuşma yapmış ve toplantı tamamlanmıştır. (*Hür Aydın*, 10 Nisan 1954:1-4)

Bir başka siyasi toplantı Umurlu’da bayram yerinde yapılmıştır. Toplantıya Umurlu, Nazilli, Koçarlı, Köşk, Çiftlik, Beyköy, kaza merkezi ve nahiye ve köylerinden gelen yüzlerce partilinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu toplantıdaki ilk sözü bucak DP kurucularından Hilmi Üzümcü yapmış ve 1946 yılında DP’nin kuruluşunu, amaçlarını, memlekette güçlülere göğüs gererek ilerlediğini anlatmıştır. Ayrıca muhalefete hayat pahalılığı ile ilgili iddialarını cevaplamıştır. DP milletvekili adayı Dr. Necati Çelim şunları söylemiştir: *“Aziz arkadaşlar, bütün duyduğum hisleri kalbimin duyduğu şekilde sizlerle konuşuyorum. Bir parça bu topraklarda aranızda uzun müddet bulundum, beraberce dert çektik, ıstırap duyduk, şimdi de bahtiyarlığa doğru gidiyoruz. DP iktidarı muhalefetten günümüze kalan sorunları halletmiştir. Bu gün bütçemiz denk, dünya ihracatçıları arasında başta geliyoruz. Memlekette şeker, çimento fabrikaları kurulmuş, mesken davası köye varıncaya kadar en az kredi ile halledilmiştir.”* (*Hür Aydın*, 13 Nisan 1954:1-4)

Bu toplantılardan bir diğeri, Karacasu Çamköyü’nde gerçekleştirilmiştir. 14 Nisan 1954 tarihinde Çamköy DP kahvesinde Çamköylü vatandaşlar ve civar köylerden gelen partililerin de katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda ocak başkanları, DP’nin dört yıllık icraatlarını anlatmışlardır. (*Hür Aydın*, 17 Nisan 1954:1-2)

Seçim çalışmalarına DP’li Aydın Belediye Başkanı Selim Yatağan da Söke’de halkın yoğun isteği üzerine bir konuşma yaparak başlamıştır. Selim Yatağan konuşmasında muhalefetin hiçbir delili olmadan yersiz ithamlarla partisini yani DP’yi suçladığını dile getirmiş ve CHP’yi eleştirmiştir. 1950-1954 yılları arasında DP’nin icraatlarını rakamlarla ve muhalefet partisiyle kıyaslayarak anlatan Selim Yatağan Sökelilerden partisi için destek istemiştir. (*Hür Aydın*, 16 Nisan 1954:1-2)

Koçarlı'nın Bıyıklı ve Güdüşlü köylerinde de dün birer açık hava toplantısı tertip edilmiştir. Toplantıya DP Aydın milletvekili adaylarından Cevat Ülkü ve Baki Öktem ile Koçarlı, Söke ve Bağarası DP İlçe başkan ve idare kurulu üyeleri katılmıştır. Baki Öktem, DP'nin kuruluşundan bu güne kadar yapılan hizmetlerden ve icraatlarından bahsetmiş ve hatta CHP'li muhtar ve belediye reisleri bulunan yerlerde bile parti farkı gözetmeksizin kalkındırma faaliyetlerinde bulunulduğunu Bıyıklı için de bu imkânların geniş ölçüde yer aldığını dile getirmiştir. (*Hür Aydın*, 18 Nisan 1954:1-3)

Germencik'te DP açık hava mitingi düzenlenmiştir. Erken saatlerde Germencik'te meydana yığılan kalabalıklar arasında Ege'nin her köşesinden kopan insanlar 250'ye yakın araçla mitinge katılmak için Germencik'e gelmişlerdir. Toplantıya milletvekili adayları da katılmıştır. (*Hür Aydın*, 20 Nisan 1954:1-2)

Karacasu'ya bağlı Çiftlik köyü, Bozdoğan'a bağlı Kalavuz köyü ve Kuyucak kazasında da bir açık hava toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıya binlerce DP'linin yanı sıra CHP'lilerin de olduğu dikkatlerden kaçmamıştır. DP milletvekillerinden Namık Gedik'in Yamalak köyündeki suikast hadisesini kalabalığa anlatırken orada bulunan CHP'liler de suikast olayındaki nefretlerini bildirmişlerdir. Daha sonra Namık Gedik, 1950-1954 yılları arasındaki zirai kalkınmadan, köylü ve çiftçiye tahsis edilen zirai krediler hakkında bilgiler vermiştir. DP iktidarının iç ve dış itibarından ve dış politikadaki hâkimiyetimizden de bahseden Namık Gedik konuşmasını yoğun tezahüratlar arasında sonlandırmıştır. (*Kıroba*, 22 Nisan 1954:1-4)

Umurlu'da 23 Nisan 1954 Cuma günü Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 34. Yıl dönümü kutlamaları yapılmıştır. Kutlamaların ardından DP bir miting düzenlemiştir. Cumhuriyet Meydanı'nda düzenlenen mitingde Aydın merkezden ve civar nahiye ve köylerden gelen DP'liler yer almıştır. Mitingde Umurlu Genç Demokratlarından başkan Mustafa Yaman kuruluş ve gayelerini açıklamış. Ardından Aydın Genç Demokratlar Teşkilatı'ndan Kültür Kolu Başkanı Şükrü Çelenk, CHP'nin 27 yıllık bir iktidar devresinde memleket için başarılı bir çalışma gösteremediğini söylemiştir. Bu konuşmacılardan sonra Sadık Canbaş, Belediye Başkanı Mehmet Derici, Germencik'ten Kamil Sözeri ve milletvekili adayı Nihat Eğriboz (İyriboz), DP Hükümeti'nin ele aldığı önemli memleket davalarının halledildiğini, bir kısmının da halledilmek üzere olduğunu halka anlatmışlar. Ayrıca CHP'yi de vatandaşlar üzerinde yaptıkları yolsuzluklar

konusunda eleştirmişlerdir. Köşk'te de bir miting düzenlenmiş. Mitingde Hulusi Çakıcı, milletvekili adaylarından Necati Çelim, Nail Geveci, Cevat Ülkü konuşmalar yapmış ve genellikle DP'nin icraatlarından bahsedilmiştir. (*Kıroba*, 24 Nisan 1954:1)

Mitingler Çine ve Koçarlı'da da devam etmiştir. DP Çine teşkilatının düzenlediği açık hava toplantısına DP'liler kalabalık bir halde katılmışlardır. DP Aydın milletvekili ve milletvekili adaylarının hepsi toplantıya iştirak etmişlerdir. Konuşmacılar muhalefete yüklenmişler ve eleştirilerine cevap vermişlerdir. İktidarın dört yıllık çalışması ile sağladığı yeniliklerden Petrol Kanunu, yabancı sermaye, ziraat ve ticaret sistemi, hayat şartlarının ucuzlatılması, köylüye sağlanan kredilerden ve genel olarak sanayi ve iktisadi kalkınmadan bahsetmişlerdir. DP Aydın milletvekili adayları yoğun bir şekilde çalışmaya devam etmişlerdir. Adaylardan Nail Geveci ve beraberindeki Atça Demokratları, Atça'ya bağlı köyleri dolaşarak iktidarın dört senelik icraatlarından bahsetmişlerdir. (*Kıroba*, 27 Nisan 1954:1-4)

DP seçime günler kala Aydın'da büyük bir miting düzenlemiştir. İstasyon meydanında yapılan mitinge civar kaza, nahiye ve köylerden akın akın gelen kalabalıklar mitinge katılmak için hazır bulunmuşlardır. (*Hür Aydın*, 28 Nisan 1954:1-4) Mitingin nasıl yapıldığı hakkında bir bilgimiz yok çünkü seçim yasağından dolayı 29 Nisan 1954'te seçim propagandası ve seçimle ilgili haberler YSK tarafından yasaklanmıştır. (*Zafer*, 29 Nisan 1954:1)

3.3.2. Aydın'da 1954 Seçim Sonuçları

Yoğun süren seçim hazırlıklarının ardından seçim günü olan 2 Mayıs 1954 tarihi gelip çatmıştır. Ülke genelinde büyük bir heyecan yaşanmıştır. Halk çok partili hayatta üçüncü kez sandık başına gitmiştir. Oy verme işlemine saat 8.00'de başlanmış 17.00'da sona ermiştir. Aydın'da seçimin yapıldığı gün tam bir bahar havası yaşanmıştır. Sandık başlarında oylarını kullanmak ve milli vazifelerini ifa etmek için ciddiyet ve sükûnet içerisinde oy kullanmışlardır. Aydın'da seçimleri DP'nin kazanacağına muhakkak gözü ile bakılmıştır. 14 mahalleden ibaret olan Aydın merkezde 31 sandık kurulmuş ve 12.966 seçmen oy kullanmıştır. Sandıklar akşam 17.00'da açılmış oylar bir zabıt ile tespit edilmiş ve ilçe seçim kuruluna teslim edilmiştir. Saat 17.00'dan itibaren İstasyon meydanını dolduran muazzam bir halk topluluğu merakla seçim sonuçlarını beklemiştir. DP İl İdare Kurulu'ndan

Avukat Hamdi Kestelli, peyderpey tasnif edilen ilk neticeleri parti binasının balkonundan hoparlör vasıtası ile vatandaşlara okumaya başlamış bunun üzerine şiddetli ve sürekli alkışlar ortalığı inletmiştir. Zaman zaman CHP ile DP'nin almış oldukları oy adetleri arasındaki muazzam farklar ilan edilirken alkış ve “*DP çok yaşa*” sesleri son haddini bulmuş ve DP lehine muazzam bir tezahürat yapılmıştır. Seçim günü Aydın'dan bildirilen son sonuçlara göre, Aydın ve kazalarında 180.000 seçmenden 156.278'i seçimlere iştirak etmiştir. Buna göre, Aydın'da DP 110.998, CHP 55.136, CMP 4759, bağımsızlar 277 oy almıştır. Bu sonuçlar açıklandığında daha açılmayan 28 sandık kalmıştır. (*Yeni Asır*, 3 Mayıs 1954:1-3)

Aydın'da 192.405 seçmenden 162.835'i sandık başına gitmiştir. 1954 seçimlerine Aydın'da ki katılım oranı % 89,1'dir. 105.682 oy alan DP seçimleri tam liste kazanarak büyük bir başarı daha elde etmiştir. CHP 33.718 oy, CMP ise 3.691 oy alabilmiştir. İlk sayımlara göre: Umurlu, Kocagür, İlyasdere, İstasyon, Bayramyeri, Beyköy, Aydın Orta mahalle, İncirliova, Merkez Damalan, Kuyucak İğdeli, Umurlu Kuyucular, Çine, Bölüntü, Çine Kadılar, Bozdoğan Kemer Öğrendik, Germencik Kızılca, Gedik, Bozdoğan Dutağaç, Kuyucak Feslek, Karahayıt, Çine Akçaova, Zeytinköy, Koçarlı Kuloğulları, Bozdoğan Kızılcahayıt, Aydın Kemer, Çine Akçaabat, Kuyucak, Aydın Kurtuluş ve Köprülü Mahallesi dâhil 8073 oy DP; 3635 oy CHP almıştır. Nazilli'nin 38 köyünden alından sonuçlara göre: 5178 oy DP, 2761 oy CHP alabilmiştir. (*Hür Aydın*, 3 Mayıs 1954:1)

Tablo 3.4. 1954 Genel Seçimleri Aydın Sonuçları (*Hür Aydın*, 3 Mayıs 1954:1)

Seçmen Adedi:	182.405
Oy Kullanan Seçmen Sayısı:	162.835
Katılım Oranı:	%89,1
Demokrat Parti:	105.682
Cumhuriyet Halk Partisi:	53.764
Cumhuriyetçi Millet Partisi:	3.861
Bağımsız:	180

Kıroba gazetesi ise DP'nin Aydın'da 105.672 oy aldığını CHP'nin ise 53.764 oy aldığını bildirmiştir. DP'nin ülke genelinde ve Aydın'da çok büyük bir farkla seçimleri kazanmasının ardından Aydın'lular binalarının DP önlerinde toplanarak adeta zafer günü gibi kutlama yapmışlardır. (*Kıroba*, 4 Mayıs 1954:1)

Tablo 3.5. 1954 Genel Seçimleri Aydın Sonuçları (Aydın İl Yıllığı, 1973:1007)

Partiler	Aldığı Oy	Yüzde	Kazandığ ı Milletvekili
DP	105.560	64,8	9
CHP	53.677	33,0	-
CMP	3.641	2,2	-
BAĞIMSIZLAR	238	-	-

Seçimlerin Aydın'da kazanılmasının ardından Başbakan Adnan Menderes ve Dâhiliye Vekili Ethem Menderes Aydın Genç Demokratlar Teşkilatı'na telgraf çekerek teşekkürlerini bildirmişlerdir. Seçimi kazanan Aydın Milletvekilleri Nihat İyriboz, Dr. Necati Çelim ve Cevat Ülkü 10 Mayıs 1954 tarihinde Aydın tren garını dolduran binlerce DP'li vatandaş bandoların çaldığı milli havalar ile milletvekillerini Ankara'ya uğurlamışlardır. Tren hareket ederken kalabalıktan; “yaşa!”, “uğurlu olsun!” nidaları yükselmiştir. Milletvekilleri de bu sevgi seline trenin penceresinden çiçek buketleri atarak karşılık vermişlerdir. (*Hür Aydın*, 11 Mayıs 1954:1)

DP Aydın'dan seçilen dokuz milletvekili, Adnan Menderes, Cevat Ülkü, Ethem Menderes, Namık Gedik, Necati Çelim, Baki Öktem, Nihat Eğriboz, Nail Geveci ve Zühtü Uray'a ait 3 Mayıs 1954 tarihli tutanak, 5 Mayıs 1954'te Aydın Vilayet İntihap Reisi Hamdi İyigün tarafından Başbakanlığa gönderilmiştir. (BCA, 30..10.0.0/78.515..8.)

4. DEMOKRAT PARTİ AYDIN MİLLETVEKİLLERİ VE TBMM'DEKİ FAALİYETLERİ (1950-1954)

4.1. Namık Gedik

1911 (1327) yılında Üsküdar'da doğmuştur. Babası Kâşif Bey, annesi Mecide Hanımdır. İlk ve ortaöğrenimini aynı yerde tamamlamıştır. 1929 yılında Lisesi'nin Edebiyat bölümüne kaydolmuş ve mezun olduktan sonra İstanbul Darülfünunu'nun Tıp Fakültesine kaydolmuştur. 1935-1936 eğitim yılı içinde Tabip unvanı ile mezun olmuştur. Gülhane Askeri Tatbikat Okulu'nda askerlik hizmetine başlamıştır. Bu okulda altı ay kurs görmüş ve 1 Mayıs 1937 tarihinde Elazığ 25. Piyade Alayı'nda göreve başlamıştır. 18 Ocak 1937'de Denizli'de 51. Piyade Alayı'nda görevlendirilmiştir. Daha sonra Çine Hükümet Tabipliği'ne atanmıştır. Bu görevde 2 Eylül 1942 tarihine kadar çalıştıktan sonra, 18 Kasım 1942'de Haydarpaşa Emrazı İntaniye Hastanesi'nde dâhiliye asistanı olarak tayin edilmiştir. Kısa bir süre sonra 22 Aralık 1942'de ikinci kez silâh altına alınmıştır. 10 Haziran 1944 tarihine kadar Antalya'da Sahil Muhafaza Alayı Başhekimliği görevi yapmıştır. 11 Haziran 1944'te, yarıda bıraktığı dâhiliye asistanlığına dönmüştür. İki yıllık asistanlık süresinin kalan bölümünü, isteği üzerine, Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde tamamlayarak, dâhiliye mütehassısı olmuştur. Mart 1948'de Muğla Memleket Hastanesi dâhiliye mütehassıslığına atanmıştır. Ek olarak hastane başhekimliği görevini de üstlenmiştir. 1950'de Haydarpaşa Numune Hastanesi Verem Pavyonu'na muavin kadrosu ile mütehassıs olarak tayin edilmiştir. Evli ve iki çocuk sahibidir. Bu görevde iken siyasete atılmıştır. 9. dönem seçimlerine girmiştir. Yapılan seçimde 76.930 oyla Aydın'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 16.5.1950'de almış, 22.5.1950'de Meclise gelmiştir. Tutanağı 5.6.1950'de onaylanmıştır. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil no:1574)

Milli edebiyat akımı doğrultusunda şiir ve hikâyelerinin bir bölümü 1932-1933'te Servet-i Fünun'da yayımlanmıştır. Nur Dağı'nın Etekleri, Akar Su, azlar ve Kurbağalar, Üç Eşiz, Meçhul Eser, Tövbe, Bademler Çiçekteyken başlıca yayımlanan hikâyeleridir. Şiirleri eşi Melahat Gedik tarafından, "*Namık Gedik, Şiirler*" adlı yapıtta toplanmıştır. (Öztürk, 1998:100-101)

10. ve 11. Dönemlerde de Aydın'dan milletvekili seçilen Namık Gedik, 17 Mayıs 1954'te İçişleri Bakanlığı'na getirilmiştir. Bu görevden, 30 Eylül 1955'te,

İstanbul'da meydana gelen ve tarihe "6-7 Eylül Olayları" olarak geçen gelişmeler üzerine istifa etmiştir. 1956'da ikinci (24.12.1956-25.11.1957), 1957 seçimlerinde (25.11.1957-27.5.1960) üçüncü kez İçişleri Bakanlığına getirilmiştir. Bu görevi 27 Mayıs 1960 müdahalesine kadar sürdürmüştür. 27 Mayıs 1960'ta tutuklanarak Harp Okulu'nda gözaltında bulunduğu sırada, 29 Mayıs 1960'ta, kendini pencereden atarak intihar etmiştir. 19 Haziran 1960'ta Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. (Öztürk, 1998:100)

4.1.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954)

Namık Gedik, 9. Dönem'de TBMM'de Sağlık ve Sosyal, Çalışma ve Dışişleri Komisyonlarında çalışmıştır. Çalışma Komisyonu'nun sözcülüğünü yapmıştır. Sigortalı işçilerin tedavisi konusunda sözlü sorusu, Genel Kurul'da 17 değişik konuda 70 konuşması vardır. (Öztürk, 1998:100)

6 Temmuz 1950 tarihinde Çalışma Bakanlığına Sigortalı işçi ve hizmetlilerin hastalık hallerinde işçi sigorta kurumu tarafından tesisi zorunlu sağlık müesseseleri hakkında ne gibi teşebbüsler yapıldığına dair sözlü soru önergesi veren Namık Gedik, Bakanlığın soru önergesine vermiş olduğu cevaptan dolayı memnuniyetini bildirerek teşekkür etmiştir. DP Aydın Milletvekili Namık Gedik'in sözlü sorusuna dönemin Çalışma Bakanı Hasan Polatkan, yapılan çalışmalar hakkında sözlü soru sahibi Namık Gedik'i ve TBMM'yi bilgilendirmiştir. Çalışma Bakanı Hasan Polatkan'ın bu açıklamasından sonra tekrar söz alan Namık Gedik, 6.7.1950 tarihinde, Çalışma Bakanlığına, 6 madde halinde sunmuş olduğu sözlü soru önergesine, itina ile hazırlanmış bakanlık cevabını; sayın bakanın bizzat cevaplandırmasından dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 2, B. 6, s. 127)

Sigortalı işçilerin tedavisi konusunda çalışmalar yapan dönemin TBMM Çalışma Komisyonu Sözcüsü Namık Gedik, Çalışma Komisyonu'nda bir diğer önemli konu olan işçilere hafta tatili ve genel tatil günlerinde ücret ödenmesi hakkında yapılan kanun teklifi 9 Ağustos 1951'de TBMM'de görüşülürken söz almıştır. Namık Gedik, "Bugün bu kanunla, memlekette iş hayatımızda çarkı ve makinesi başında, toprak üstünde, 600 metre derinlikte toprak altında çalışan işçiye, diğer ileri memleketlerde tanınmış olan hakların bahsedilmesi, bizim için, saadet verici bir neticedir. Gönül isterdi ki bu işçilere yarım yevmiye olarak tanımak istediğimiz bu dinlenme gününü bir yevmiye olarak tahsis edelim. Fakat

arkadaşlar bugün Büyük Millet Meclisince imkânlarımız ve memleketin içinde bulunduğu şartlar muvacehesinde işçilere sağlanmış olan bu hakkı hiçbir zaman küçümsemeye imkân yoktur. Aziz Türk işçileri bu iktidarın kendilerine vermiş olduğu bu hakkı hiçbir zaman küçümsemeyecekler ve bu hakkın verilmesi dolayısıyla kendilerini düşünmüş olan bugünkü iktidar hükümetini takdirle anacaklardır.” diyerek işçi hakları konusunda fikrini beyan etmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 9, B. 112, s. 774-789)

TBMM’de Radyoloji, radyum ve elektrikle tedavi ve diğer fizyoterapi müesseseleri hakkında ne gibi teşebbüsler yapıldığına dair soru münasebetiyle 12 Şubat 1951 tarihinde söz almıştır. Namık Gedik Bakanlık teşkilatına ve özel idarelere bağlı hastanelere röntgen kadrosu verildiği halde bu kadroların doldurulamadığını, hastanelerde röntgen cihazlarının mevcut olduğunu fakat bu cihazları kullanacak uzman olmadığını dile getirmiştir. O dönemde tüberküloz (verem) hastalığı yaygın olduğu için röntgen cihazlarının verem savaşındaki teşhis ve tedavide önemli bir yeri olduğunun da vurgusunu yapmıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 5, B. 42, s. 119)

Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle 25 Şubat 1951’de söz almıştır. Namık Gedik köylülerin alın terleriyle yapılan köy okullarının tamir ve bakımını, ayrıca okullarda ki hijyen şartlarının iyileştirilmesi söylemiştir. Özellikle yatılı okullarda doktor bulundurulması gerektiğini de belirterek konunun Milli Eğitim Bakanlığı’na bir an evvel halledilmesini istemiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 5, B. 51, s. 778)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle 26 Şubat 1951’de söz almıştır. Özel idarelere bağlı hastanelerin vaziyetlerinin kötü olduğunu özellikle de Devlet hastaneleri bünyesindeki verem hastanelerinde hastalara sıra gelmediğini bazı hastaların tedavi sürecini beklerken öldüğünü söylemiştir. Namık Gedik bütçeden yapılan tasarrufun, kanserli hastaların tedavisini sağlayacak bir müessesenin kurulması için tahsis edilmesini istemiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 5, B. 52, s. 951)

İhtiyarlık Sigortası Kanunu’nun 40. maddesinin kaldırılması hakkındaki Kanun münasebetiyle 2 Mart 1951’de söz almıştır. Bahsi geçen 40. maddeye göre; işçi ihtiyarlık aylığından faydalanacak durumda iken yani ihtiyarlık aylığı

bağlanabilmesi için Sigorta Kanunu'nda gösterilmiş bulunan şartları yerine getirmiş bir vaziyette iken, işveren iş akdini feshedecek olursa işçiye bir kıdem tazminatı verilmeyecektir. Namık Gedik bu maddenin kaldırılması yönünde görüş bildirmiş ve neticede yapılan oylama ile 40. madde kaldırılmıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 6, B. 55, s. 5- 9)

Difteri aşısının mecburi olarak tatbik edilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle 13 Nisan 1951'de (TBMM ZC, D. 9, C. 6, B. 64, s. 187-190) ve 21 Ocak 1952 tarihlerinde söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 12, B. 29, s. 187-190:225-226)

5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu'nun 2. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle 1 Haziran 1951 tarihinde söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 8, B. 84, s. 13-18-19-87)

5502 sayılı Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu'nun 15. maddesinin tadiline ait kanun teklifi münasebetiyle 18 Haziran 1951'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 8, B. 91, s. 263)

İhtiyarlık Sigortası Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle 7 Aralık 1951'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 11, B. 14, s. 84-85)

Sayıştay 1950 yılı Bütçesi münasebetiyle 22 Şubat 1952'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 44, s. 534-538)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçeleri münasebetiyle 27 Şubat 1952'de söz almıştır. CHP'nin iktidar yıllarındaki hastanelerin içler acısı durumda olduğunu belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 49, s. 1074)

Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçeleri münasebetiyle 27 Şubat 1952'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 49, s. 975)

Türk Tabipleri Birliği Kanunu münasebetiyle 12 Ocak 1953'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 19, B. 26, s. 155:380)

Garson ve benzeri işçilerin hizmet karşılıkları hakkındaki kanun münasebetiyle 21 Ocak 1953'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 19, B. 30, s. 318-328)

İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu'nun 5565 sayılı Kanunla değişen 20. maddenin değiştirilmesi kanun teklifi münasebetiyle 12 Şubat 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 20, B. 42, s. 246)

Turizm Endüstrisi'ni Teşvik Kanunu münasebetiyle 13 Şubat 1953'te (TBMM ZC, D. 9, C. 20, B. 43, s. 290-528), 20 Nisan 1953'te (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 71, s. 537-598) ve 6 Mayıs 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 22, B. 77, s. 46-205)

4.1.2. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957)

Namık Gedik'in 10. Dönem TBMM'de dört önergesi, Genel Kurul'da otuz üç konuşması vardır. (Öztürk, 1998:83)

Malatya vilayetine bağlı Adıyaman kazasında (Adıyaman) adıyla yeni bir kaza kurulması hakkındaki Kanun münasebetiyle 14 Haziran 1954'te söz almıştır. Namık Gedik, Malatya merkeziyle iktisadi yönden münasebetleri bulunmayan ve kış mevsiminde ulaşımları kesilen Adıyaman, Kâhta, Gerger ve Besni kazalarının Malatya'dan ayrılarak yeni bir vilayet haline getirilmesinin zorunlu olduğundan bahsetmiştir. Bu kanun teklifi Meclis'te yapılan oylama ile kabul edilmiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 1, B. 8, s. 164-176)

Kırşehir vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair kanun münasebetiyle Dâhiliye Vekili Namık Gedik 30 Haziran 1954 tarihinde TBMM'de konuşma yapmıştır. Cumhuriyetçi Millet Partisi liste halinde Kırşehir'de 1954 seçimlerini kazanmıştı. Meclis'te böyle bir kanun teklifi gündeme gelince CMP'li Milletvekilleri, DP'nin bu kanun teklifinde art niyetli olduğunu dile getirmiştir. Namık Gedik bu iddiaların doğru olmadığını savunmuş ve Meclis'e bir dosya getirmiş, dosya içerisinde Nevşehirli vatandaşların kazalarının bir vilayet haline getirilmesini istediklerine dair dilekçelerini göstermiştir. Kırşehir'e bağlı Kaman'ın Ankara'ya, Çiçekdağı'nın ise Yozgat'a bağlanmasının çeşitli sebeplerle zorunlu olduğunu ve Kırşehir'in nüfusunun 80.000 olduğunu ve bu nüfusla vilayet olarak kalamayacağını dile getirmiştir. Nevşehir'in ise Ürgüp dahil 200.000 nüfusa sahip olduğunu ve vilayet

olması gerektiğini belirtmiştir. Meclis'te yapılan oylama neticesinde Kırşehir'in vilayetlikten çıkartılmasına ve Nevşehir'in vilayet olmasına karar verilmiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 1, B. 15, s. 353-356)

Bursa Mebusu Hulusi Köymen'in 7 Kasım 1954 günü yapılan muhtar seçimlerine dair şifahi sualine cevabı münasebetiyle 15 Kasım 1954'te söz almıştır. 8 Kasım 1954 tarihli Halkçı gazetesinin, muhtarlık seçimlerinde DP'nin yüz kızartıcı ağır baskılar yaptı şeklindeki haberini kınayan Namık Gedik: "*Artık hatırlanması bizlere üzüntü ve yüreklerimize ezinti veren yakın mazinin 1950 yılından beri millet iradesiyle iflâs etmiş, itibardan düşmüş tahrik ve tezvir metotlarının, büyük millet vicdanındaki tepkisi, son defa milletimizin iktidarına karşı izhar etmiş olduğu manalı ve muhteşem itimat ve delil ve tezahürleriyle meydandadır.*" diyerek Halkçı gazetesinin neşrettiği bu yazıyı eleştirmiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 2, B. 4, s. 70)

Belediye Kanunu'nun ikinci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi ve Dâhiliye Encümeni Mazbatası Münasebetiyle 10 Aralık 1954'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 3, B. 15, s. 73)

Devlet Memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (A) işaretli cetvelin Emniyet Umum (genel) Müdürlüğü kısmına bazı kadrolar ilavesi hakkındaki Kanun münasebetiyle 20 Aralık 1954'te söz almıştır. Türkiye'de, üç bin kişiye bir polis, İngiltere'de 550 kişiye, Norveç'te 480 kişiye, İtalya'da 385 kişiye, Fransa'da 220 kişiye bir polis düştüğünü belirten Namık Gedik polis teşkilatının yükünü hafifletmek maksadıyla 250 kişilik kadro talebinde bulunulmasını desteklemiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 3, B. 19, s. 168)

Kırşehir Mebusu Tahsin Taşer'in, Avanos-Himmetdede yolunun yapılmaması sebebine ve Avanos yolunun hangi tarihte ikmal edileceğine dair şifahi sualine cevabı münasebetiyle 20 Aralık 1954'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 3, B. 19, s. 158)

Kırşehir Mebusu Tahsin Taşer'in, Kozaklı kazası hükümet konağının inşası için 1955 yılı bütçesine tahsisat konulup konulmadığına ve mezkûr (adı geçen) kaza merkezinin Karahasanlı'ya naklinin düşünülüp düşünülmediğine dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 10 Ocak 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 4, B. 25, s. 41)

Dâhiliye Vekâleti 1955 yılı bütçesi münasebetiyle 23 Şubat 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 5, B. 47, s. 556-563)

Emniyet Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçesi münasebetiyle 23 Şubat 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 5, B. 47, s. 566)

6085 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'un 77. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun layihasını (tasarı) görüşmek üzere Muvakkat (geçici) Encümen kurulması hakkında 25 Şubat 1955'te TBMM'ye önerge vermiş ve önerge ile ilgili söz almıştır. Trafik Kanunu'nun 77'nci maddesinin tadiline ait bir hükümet lâyihası (tasarı) ayrı ayrı beş komisyona havale buyrulduğunu belirterek, bunun o beş komisyondan alınacak 3 er kişilik aza ile kurulacak muvakkat bir komisyona havalesini rica etmiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 5, B. 49, s. 750-751)

Trabzon Mebusu Sabri Dilek'in, Trabzon vilayetinin Şalpazarı ve Köprübaşı nahiyelerinin tam teşkilatlı hale getirilmesi hususunda ne görüşüldüğüne dair sualine cevabı münasebetiyle 8 Nisan 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 6, B. 61, s. 262-263)

Tescil edilmeyen birleşmelerle bunlardan doğan çocukların cezasız tesciline dair Kanun münasebetiyle 13 Nisan 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 6, B. 63, s. 314-315)

Elazığ Mebusu Selahattin Toker'in, polis ve jandarma karakollarıyla zabıta amir ve memurları yetiştiren okulların sayısına, yabancı memleketlere tahsile gönderilen zabıta memurlarından ne kadarının meslekte çalıştığına, zabitanın tevhide için ne gibi hazırlıklar yapıldığına, Polis Radyosu ile polis ve jandarma telsiz istasyonlarının faaliyetine dair sualine cevabı münasebetiyle 27 Nisan 1955'te söz almıştır. Namık Gedik, halen polis kuvvetlerinin barındığı 659 karakol ve merkez binasının bulunduğunu ve bunlardan 193'ünün kira ile tutulduğunu belirtmiştir. Jandarma kuvvetlerinin ise vilâyet ve kaza kumandanlıklarıyla çeşitli karakolları dâhil halen barınmakta oldukları bina adedi 3129 olduğunu ve bunlardan 559'unun kira ile tutulduğunu ve senede 194.404 lira icar bedeli ödendiğini açıklamıştır. Halen polis âmir ve memurlarını yetiştirmek maksadıyla açılan Ankara Polis Enstitüsü ve İstanbul Polis Okulu faaliyetlerinden bahsetmiştir. Şimdiye kadar yabancı memleketlere 36 emniyet mensubu gönderildiğini ve halen

20'sinin meslekte çalıştığını dile getirmiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 6, B. 68, s. 475-476)

Belediye Kanunu'nun 23, 24 ve Ek 1. maddeleriyle 6437 sayılı Kanunun 2. maddesinin değiştirilmesine dair Kanun münasebetiyle 11 Mayıs 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 7, B. 74, s. 162-163)

Emniyet Umum Müdürlüğü kadrosuna dâhil memurlara fazla mesai ücreti verilmesi hakkındaki Kanun münasebetiyle 13 Mayıs 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 7, B. 75, s. 228-229)

Kars Mebusu Ali Yeniaras'ın, Afyonkarahisar vilayetinin Emirdağ kazasının Bademli köyünde yenilenen muhtar seçimine ve hala köyde muhtarlık vazifesinin ne suretle idare edildiğine dair ve Amasya vilayetinin Selağzı Köprübaşı mevkiindeki belediyeye ait binaya dair suallerine cevabı münasebetiyle 13 Mayıs 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 7, B. 75, s. 196)

Bursa Mebusu Hulusi Köymen ve üç arkadaşının, TBMM çalışmalarına 1 Kasım 1955 tarihine kadar ara verilmesi hakkındaki tavrı münasebetiyle 21 Mayıs 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 7, B. 79, s. 620)

CHP Kars Mebusu Mehmet Hazer'in, son günlerde idare ve zabıta amirleri arasında yapılan nakil ve tayinlerin yapılma sebeplerine, İstanbul'daki vazifelerinden başka yerlere tayin olunanlarla bazı kaymakamların vekâlet emrine alınmalarının 6/7 Eylül hadiseleriyle alakalı bulunup bulunmadığına ve bu yüzden İstanbul Valisi hakkında bir muamele yapılıp yapılmadığına dair suali münasebetiyle 26 Aralık 1955'te söz almıştır. 6-7 Eylül hâdiseleri hakkında gerek idare âmirleri, gerek vazifeli Vali'nin durumunun tahkik edilmekte olduğunu söyleyen Namık Gedik ayrıca görevinden istifa ettirilmediğini kendi isteğiyle Dâhiliye Vekilliği'ni bıraktığını belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 8, B. 19, s. 437)

CHP Kars Mebusu Mehmet Hazer'in, 6/7 Eylül hadiseleri dolayısıyla Başvekil ve eski Dâhiliye Vekili haklarında Meclis tahkikatı açılmasına dair tavrı münasebetiyle 13 Ocak 1956'da söz almıştır. Namık Gedik 6/7 Eylül hadiseleri yaşandığı esnada İstanbul'da bulunmaları arasında herhangi bir bağlantı olmadığını vurgulayarak Mehmet Hazer'in bu iddiasını reddetmiştir. CMP Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı: *"Polisi hareketsiz bırakan kuvvet acaba İstanbul Emniyet Müdürü müdür, hiç zannetmiyorum. Bu kadar mesuliyeti bir devlet*

memuru üzerine alamaz. Acaba onun üstünde olan ve şimdi yerinde duran İstanbul Valisi midir? Onu da hiç zannetmiyorum. O halde zabıtayı hareketsiz bırakan kuvveti Hükümet'te aramak akla geliyor.” diyerek Namık Gedik ve Adnan Menderes’i eleştirmiş bunun üzerine söz alan Namık Gedik: “Kim göz yumdu? Söyle.” devamında, “Bunun hesabını senden soracağım.” demiş ve Osman Bölükbaşı’na tepki göstermiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 9, B. 23, s. 65-72)

Namık Gedik ve iki arkadaşı Münhal (boş) mebusluklar için bu sene ara seçimi yapılmaması hakkında 11 Temmuz 1956’da TBMM’ye önerge vermişlerdir. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 88, s. 201:223-238:241)

Namık Gedik ve iki arkadaşı TBMM’nin çalışmalarına 15 Ağustos 1956 Çarşamba gününe kadar ara verilmesine dair 16 Temmuz 1956’da TBMM’ye önerge vermişlerdir. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 90, s. 341)

Namık Gedik ve iki arkadaşı Ruznamede görüşülecek mühim bir madde kalmadığından ve mebusların seçim bölgelerinde vatandaşlarla temaslarını temin maksadıyla 1 Kasım 1956 Perşembe günü saat 15.00’da toplanılmak üzere Meclis çalışmalarına ara verilmesine dair 1 Eylül 1956’da bir önerge vermişlerdir. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 104, s. 1026)

1957 mali yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu münasebetiyle 22 Şubat 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 43, s. 463:465-469:470)

Dâhiliye Vekâleti, Jandarma Umum Kumandanlığı ve Emniyet Umumi Müdürlüğü 1957 yılı bütçesi münasebetiyle 25 Şubat 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 46, s. 772-773-776:784-786:791-792:796-797)

Edirne Mebusu Cemal Köprülü’nün, “İcra organı karşısında hâkimlerin istiklâli” adlı konferansın Ankara Valiliği’nce menedildiğinin doğru olup olmadığına dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 25 Mart 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 18, B. 50, s. 6-10)

Kocaeli Mebusu Cemal Tüzün’ün, Kocaeli vilâyetine bağlı köylerin su, yol, mektep ve köprü ihtiyaçlarının ne zaman temin edileceğine dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 6 Mayıs 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 19, B. 64, s. 14-16)

Trabzon Mebusu Emrullah Nutku'nun, Başvekil'e maruzatta bulunan bir vatandaşın karakola götürüldüğü hakkında Demokrat İzmir gazetesinde intişar eden haberin doğru olup olmadığına dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 15 Mayıs 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 19, B. 68, s. 151-155)

Elâzığ Mebusu Selâhattin Toker'in, encümenlerde müddeti zarfında İntaç edilmeyen kanun tekliflerinin ruznameye alınması hakkındaki takriri münasebetiyle 20 Mayıs 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 19, B. 70, s. 234)

Manisa Mebusu Yunus Muammer Alakant ve 5 arkadaşının, mebusların mal beyanında bulunmaları hakkındaki kanun teklifi ve Dâhiliye, Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenleri mazbataları münasebetiyle 24 Mayıs 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 19, B. 72, s. 300-301)

Kırşehir'in vilayetlikten düşürülmesinden sonra Meclis'te konu tekrar gündeme gelmiş ve Nevşehir vilâyetine bağlı Kırşehir kazasında (Kırşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkındaki Kanun münasebetiyle Namık Gedik 10 Haziran 1957'de TBMM'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 20, B. 79, S. 135-138)

İdare-i Umumiye-i Vilâyet Kanunu'nun 5048 sayılı Kanunla muaddel 140. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki Kanun münasebetiyle 19 Haziran 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 20, B. 83, s. 328:338-339)

Yeniden (77) kaza kurulması ve İzmir vilâyetine bağlı Kuşadası kazasının Aydın vilâyetine bağlanması hakkındaki Kanun münasebetiyle Aydın Milletvekili Namık Gedik Kuşadası kazasının Aydın vilayetine bağlanması hakkında 19 Haziran 1957 tarihinde TBMM'de konuşma yapmıştır. Namık Gedik birinci müzakeresi yapılacak maddelerin 4'ncü sırasında bulunan yeniden 64 kaza kurulması ve İzmir vilâyetine bağlı Kuşadası kazasının Aydın vilâyetine bağlanması hakkında kanun lâyihasının takdimen ve müstaceliyetle (acilen) görüşülmesini arz ve teklif etmiştir. Meclis'te yapılan oylama sonucunda 77 yeni kaza ile birlikte, İzmir vilâyetine bağlı Kuşadası kazası Aydın vilâyetine bağlanmıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 20, B. 83, s. 352-359)

Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı'nın teşriî masuniyetinin kaldırılmasına dair Başvekâlet tezkeresi ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden

mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası münasebetiyle 24 Haziran 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 20, B. 85, s. 487)

4.2. Nail Geveci

1911(1327) tarihinde, Bafra Alaçam'da doğmuştur. Aydın Nazilli Turan Mahallesinde nüfusa kayıtlıdır. Babası Ahmet Efendi, annesi Fatma Hanımdır. 17.9.1942 yılında Ali Vehbi-Nazlı kızı Havva Berrin (1921) hanımla evlenmiştir. Tunç (1943) ve Nedret (1949) adlarında iki çocukları olmuştur. İlkokulu Alaçam'da 1919-1926, orta ve liseyi İstanbul Terakki Lisesinde 1928-1933 ve yükseköğrenimini 1934-1937 yılları arasında İstanbul Hukuk Fakültesinde tamamlamıştır. 1 Kasım 1937'de Yedek Subay Okuluna girip, asteğmen rütbesiyle 15. Tümen Levazımında askerliğini tamamlamış 31 Ekim 1938 tarihinde terhis edilmiştir. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil No:1922)

30.12.1938'de Aydın hâkim adaylığına 27.9.1939'da Bahçe Sorgu hâkimliğine, 15.1.1940'ta Nazilli Müddeiumumîliğine, 28.5.1943'te Gürün Müddeiumumî Muavinliği'ne, 21.8.1943'te Çivril Sorgu Hâkimliğine, 10.6.1944'te Torbalı Hâkimliğine atanmıştır. Bu görevinden 12 Ağustos 1947'de isteği ile istifa edip avukatlığa başlamıştır. 2.9.1947'de Aydın Barosu'na girmiştir. Mesleki çalışmaları Aydın'da (Nazilli'de) 8 Haziran 1970'e kadar sürmüş, 23 Eylül 1971'de Ankara Barosuna geçmiştir. Buradaki çalışmaları 1 Nisan 1987'ye kadar sürmüştür. Bu tarihte kendi isteği ile mesleki çalışmalarına son vermiştir. (Öztürk, 1998:102) 9. Dönem ara seçimlerine katılmıştır. Yapılan seçimde 50.841 oyla Aydın'dan milletvekili seçilmiştir. 17.9.1951'de tutanağını almış, 1.11.1951'de Meclise katılmıştır. Tutanağı, 14.11.1951'de onaylanmıştır. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil No:1922)

TBMM'de İçişleri ve Adalet Komisyonlarında çalışmıştır. Akaryakıt ve Borçlar Kanunu, Turizm Endüstrisini Teşvik, Orman Genel Müdürlüğü Teşkilatı ve Petrol Kanunu konularında kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır. Genel Kurulda, değişik 8 konuda 14 konuşması vardır. 10. ve 11. dönemlerde de Aydın'dan milletvekili seçilen Nail Geveci, Yassıada yargılamalarında Yüksek Adalet Divanınca, Anayasa'yı çiğnediği suçlanmış, 6 yıl ağır hapis ile cezalandırılmıştır. 9.7.1969-13.7.1971 yıllarında Ankara Belediyesi EGO Genel Müdürlüğünde Ticari İşler Müşavirliğinde bulunmuştur. 13.7.1971'de emekliye ayrılmıştır. (Öztürk, 1998:103)

4.2.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954)

3308 sayılı İş Kanunu'nun 5518 sayılı Kanunla tadil edilen 13. maddesinin (Ç) fırcasının değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle 30 Ocak 1952'de söz almıştır. 13. maddesinin yazılış şeklini kanun tekniğine uyguna bulmayan Nail Geveci maddenin değişikliği ile ilgili Meclis'e bir önerge vermiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 12, B. 33, s. 412)

Adalet Bakanlığı 1952 yılı Bütçesi münasebetiyle 24 Şubat 1952'de söz almıştır. Nail Geveci, yargıç ve savcılarının kadrosuzluk yüzünden terfi edilememeleri ile ilgili sorunun çözülmesini istemiştir. Ayrıca yargıç ve savcılarının yalnız Yargıtay'da incelenen dosyalarıyla terfi hakkında hüküm vermenin haksızlık olduğunu belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 46, s. 679)

Harçlar Kanunu münasebetiyle 25 Şubat 1952'de söz alan Nail Geveci, Harçlar Kanunu'nun 35. maddesinin değiştirilmesi teklifinde bulunmuştur. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 47, s. 728-748-749-768)

Türk Tabipleri Birliği Kanunu münasebetiyle 10 Ocak 1953'te söz almıştır. Nail Geveci, doktorluğu bırakan şahıslar için aidat konması umumi prensiplere aykırı olduğunu çünkü doktorluk yapmayan bu mesleki tamamen bırakmış bir şahıs hakkında da bu kanuna göre inzibati muameleler tatbik edileceğini söylemiştir. *"Hem doktorluk yapmıyor , hem de doktorluk yapıyormuş gibi cezalar koyuyoruz. Usule tamamen aykırıdır."* diyerek kanun maddesine karşı çıkmıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 19, B. 26, s. 150-152)

Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle 8 Haziran 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 23, B. 93, s. 113-121)

Eczacılar ve eczaneler hakkındaki kanun münasebetiyle 30 Kasım 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 25, B. 11, s. 478)

Petrol Kanunu münasebetiyle 6 Mart 1954'te söz almıştır. Bu kanun görüşüldüğü sırada, CHP Trabzon Milletvekili Cemal Reşid Eyüboğlu Petrol Kanunu ile Türkiye'de kurulacak yabancı şirketleri Osmanlı Devleti döneminde yabancı devletlere verilen kapitülasyonlara benzetmiş ve karşı çıkmıştır. Bunun üzerine Nail Geveci Petrol Kanunu'nda böyle bir maddenin olmadığını ve

CHP'lilerden vatanperverlik dersi almayacaklarını söylemiş Cemal Reşid Eyüboğlu'nu eleştirmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 29, B. 59, s. 294)

4.2.2. 10 Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957)

Millî Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin tadiline dair Kanun münasebetiyle 1 Haziran 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 12, B. 71, s. 28)

4.3. Şevki Hasırcı

8 Şubat 1919 (1335) tarihinde, Nazilli'de doğmuştur. Babası Emin Efendi, annesi Hatice Hanımdır. İlk ve ortaöğrenimini Nazilli'de, liseyi İzmir'de bitirmiştir. İstanbul Hukuk Fakültesine kaydolmuş fakat birinci sınıftan ayrılarak Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası'nda görev almıştır. Son olarak İzmir satın alma Müdürlüğü Ekip Şefliğinden ayrılmıştır. 1944 yılından itibaren Nazilli'de ticaretle uğraşmaya başlamış daha sonra DP Müteşebbis Heyetine teşkil etmiş ve 1947'den 1950'ye kadar DP Nazilli İlçe Başkanlığı yapmıştır. 9. Dönem seçimlerine katılmıştır. Yapılan seçimde 76.784 oyla Aydın'dan milletvekili seçilmiştir. 16.5.1950'de tutanağını almış, 22.5.1950'de Meclise katılmıştır. Tutanağı 5.6.1950'de onaylanmıştır. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil no:1575)

TBMM'de Meclis Hesaplarını İnceleme ve Sayıştay Komisyonlarında çalışmıştır. Gayrimişru servet yapanlar, düğünlerde yakılan mermi, ithal edilen mensucat (tekstil, dokuma), Sümerbank siparişleri ve sulama kanalları konularında sözlü soruları, bir Kanun teklifinin geri verilmesine dair önergesi, Genel Kurul'da 20 değişik konuda 25 konuşması vardır. (Öztürk, 1998:104-105)

10. ve 11. dönemlerde Bilecik'ten milletvekili seçilen M, Şevki Hasırcı'ya, Yassıada Yüksek Adalet Divanı'nca, Anayasa'yı çiğnediği gerekçesiyle suçlanmış 5 yıl ağır hapis cezası verilmiştir. 27.11.1967'de Kuşadası Turizm Şefliği Memuru olmuştur. 20.10.1969'da Sümerbank Alım ve Satım İzmir Mağazaları Müdürlüğü Hesap Memurluğu yapmış, 4.2.1970'te Kuşadası Mağazaları Şefliğine getirilmiştir. Bu görevde uzun süre çalıştıktan sonra 4 Nisan 1977'de isteği ile emekliye ayrılmıştır. 25 Ocak 1989'da vefat etmiş ve Kuşadası Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. (Öztürk, 1998:105)

4.3.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954)

Muamele Vergisi Kanunu'nun 9. maddesinin değişik 12. fıkrasının (A) bendinin değiştirilmesi hakkındaki Kanun münasebetiyle 5 Temmuz 1950'de söz almıştır. Şevki Hasırcı un üzerinden alınan "*Muamele Vergisi*" kaldırılırken geniş bir halk kitlesinin memnun edildiğini fakat unculukla uğraşan esnaf ve firincıların da mağdur edileceğini dile getirmiş bu yüzden elinde un stoku bulunan vatandaşlardan bu kanun yürürlüğe girdiği andan itibaren ellerindeki stokların tespit edilmesi ve ödedikleri verginin geri iade edilmesini istemiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 1, B. 17, s. 348)

Askerlik Kanunu'nun beşinci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesi hakkında Kanun münasebetiyle 11 Temmuz 1950'de söz almıştır. Şevki Hasırcı: "*Muhterem arkadaşlar; askerlik hizmetinin kısaltulması mevzuubahis edilirken deniz, jandarma ve gümrük sınıfları için iki yıldan daha uzun bir müddet kabul edilmiştir. Askerlik sanatı harp sanatı olduğuna göre, bu sınıfların da esas itibariyle müddetlerinin iki yıl olarak nazarı itibara alınmasının ve piyadeler gibi ve iki yıl sonunda harp sanatını iyice öğrenmiş olan bu mütehasıs (uzman) sınıfın imtihanında muvaffak olanlarının terhis edilmesinin doğru olacağı kanaatindeyim, iki yıl sonunda deniz, jandarma ve gümrük sınıfı eratı imtihana tâbi tutulsun aranılan vasıfları kazandıkları takdirde bunların terhisleri cihetine gidilsin.*" şeklinde Meclis'e teklifte bulunmuştur. Şevki Hasırcı'nın yapmış olduğu teklif Meclis'te yapılan görüşme sonucu reddedilmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 1, B. 20, s. 523)

Japonya ve İtalya'dan memleketimize ithal edilen mensucat (tekstil) ve Sümerbank tarafından yabancı memleketlere sipariş edilen malzeme hakkında Meclis'e sözlü önerge sunmuştur. Dönemin İşletmeler Bakanı Muhlis Ete ile Ekonomi ve Ticaret Bakanı Zühtü Hilmi Velibeşe Şevki Hasırcı'nın sözlü soru önergesini cevaplandırmışlardır. (TBMM ZC, D. 9, C. 2, B. 5, s. 73-75)

Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle 27 Aralık 1950'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 3, B. 24, s. 837)

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü 1951 yılı Bütçesi münasebetiyle 23 Şubat 1951’de söz alan Şevki Hasırcı: *“Muhterem arkadaşlarım, benden evvel konuşmuş olan arkadaşlarım tapusuzluğun ıstırabını uzun boylu arz ettiler. O fikirlere tamamen iştirak ederim. Ege çiftçisi elinde tapu bulunmasının da ıstırabını çekmektedirler. Sebebi şudur, biliyorsunuz ki memleketimizde büyük bir zirai kalkınma vardır. Bu zirai kalkınma gerek ziraat kredileri verilirken, gerekse Marshall Plânı gereğince zirai aletler köylüye tevzi edilirken, tapular esas tutulmaktadır. Banka mektuplarında tapu kıymetleri esas tutulmaktadır. Tapu kıymetleri, tapu senedinde yazılı kıymetler eski zamana ait olup bugünkü rayice uymamaktadır. Köylü elindeki tapunun faydasını hiçbir suretle görmemektedir. İhtiyacı bulunduğu kredi ve zirai malzemeyi ele geçirememektedir. Bu bakımdan Sayın Hükümetten ricam şudur ki, tapu kıymetlerinin kredi esaslarında kullanılması için yeni bir formül bulunsun. Köylünün elindeki tapusundan hakkıyla istifadesi temin edilmiş bulunsun. Maruzatım bundan ibarettir.”* demiş ve Ege çiftçisinin tapusuzluktan çektiği sıkıntıyı belirtmiştir. Adalet Bakanı adına söz alan Tapu ve Kadastro Genel Müdürü Mümtaz Tarhan en kısa sürede gerekli tapulaştırma çalışmalarına başlanacağı hakkında bilgi vermiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 5, B. 49, s. 521)

Maliye Bakanlığı ve Devlet borçları 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle 24 Şubat 1951’de söz almıştır. Şevkis Hasırcı: *“Bütçe Komisyonu raportörlerinin bütçeye ilişik raporunda gördüğümüz Devlet borçları 31.12.1949 tarihinde 2.148.887.498 lira iken 31.12.1950 tarihinde borç 2.565.546.236 liraya çıkmıştır. Şu vaziyet karşısında geçen seneye nazaran 416.658.738 lira artmıştır. Bu artışın sebebi nedir? Bunun izahını Sayın Maliye Bakanımızdan rica ediyorum.”* demiştir. Bütçe Komisyonu adına Abidin Potuoğlu gerekli açıklamayı yapmıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 5, B. 50, s. 746)

Gümrük, Tekel Bakanlığı ile Tekel Genel Müdürlüğü ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle 26 Şubat 1951’de söz almıştır. Şevki Hasırcı: *“Muhterem arkadaşlar, halk tarafından yapılmış olan sağlık merkezlerinin temeline, su yerine halkın alın terleri karışmıştır. Bu sağlık merkezlerinin gene temellerinde, yataksızlıktan, ilâçsızlıktan, gıdasızlıktan ölen yavrunun anasının göz yaşları mevcuttur. Bu binaların çatısı arasında, fakir halkın akşam sofralarından ayırdıkları birer parça mevcuttur. Kaldı ki bu binalar yapılmaya başlandığı zaman, eski iktidarın bakanları, kendilerine yapılan müracaatlar karşısında siz,*

binalarınızı yapınız, biz onun kadrosunu ve işletmesini üzerimize alırız, demişlerdi. İşte bu yüzdendir ki yurdun muhtelif yerlerinde adedini bilmediğim pek çok sağlık merkezleri binası yapılmıştır. Muhterem arkadaşlar, bu dava başka şeye benzemez. Hastane kapılarında yatak beklerken ölen vatandaşlarımız vardır. Bunların başı için sizden rica ediyorum; bu Önergemizi kabul ediniz ve bu vereceğiniz 500 000 lira ile bu sağlık merkezlerini faaliyete geçirelim.” şeklinde açıklama yapmıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 5, B. 52, s. 952-978)

Çalışma Bakanlığı ve Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğünün 1951 yılı Bütçeleri münasebetiyle 27 Şubat 1951’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 5, B. 53, s. 1058:1107-1108)

Aydın Milletvekili Şevki Hasırcı Askeri Memurlar Kanunu’nun 8’nci maddesinin değiştirilmesi hakkında 26 Mart 1951’de TBMM’ye kanun teklifi vermiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 6, B. 56, s. 27) Şevki Hasırcı kanun teklifinin geri verilmesine dair 20 Nisan 1951’de TBMM’ye bir önerge sunmuştur. (TBMM ZC, D. 9, C. 6, B. 67, s. 245)

Devlet sulama kanallarından istifade edenlerin su ücretlerine yapılan zam hakkındaki sorusu münasebetiyle 22 Haziran 1951’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 8, B. 93, s. 339)

Düğünlerde yakılan mermi ve içilen içki yüzünden birçok can kaybına sebep olan hâdiseler ile ilgili 4 Şubat 1952’de söz alan Şevki Hasırcı, özellikle Ege’de son zamanlarda düğünlerde yaralanan ve ölen vatandaş sayısının bir hayli çok olduğunu dile getirmiş ve İçişleri Bakanı’nın bu konuda ne gibi önlemler alındığını sormuştur. Yine Şevki Hasırcı II. Dünya Savaşı’nın devamı müddetince gayrimeşru surette servet yaparak umumî efkâr ve ahlâkı rencide edenlerle Kore Harbi’nin başlangıcından beri büyük çapta ilâç ve sair ithal malı stokları yapanlar hakkında ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair İçişleri Bakanlığı’na soru yönelmiştir. Dönemin İçişleri Bakanı Fevzi Lutfi Karaosmanoğlu Şevki Hasırcı’nın soruları ile ilgili gerekli açıklamayı yapmıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 35, s. 43-44)

Uçuş Tazminatı hakkındaki kanun münasebetiyle 21 Mayıs 1952’de (TBMM ZC, D. 9, C. 15, B. 74, s. 286) ve 2 Haziran 1952’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 16, B. 79, s. 16)

İşletmeler Vekâleti 1953 yılı Bütçesi münasebetiyle 2 Şubat 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 20, B. 36, s. 44)

Milli Eğitim Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle 4 Şubat 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 20, B. 37, s. 63)

Ulaştırma Vekâleti, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü, Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle 27 Şubat 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 20, B. 55, s. 1217)

Deniz İş Kanunu münasebetiyle 10 Mart 1954'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 29, B. 63, s. 646)

4.4. İbrahim Ethem Menderes

1899 (1315) yılında İzmir'de doğmuştur. Babası Kadri Efendi, annesi Huriye Hanımdır. Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Avukatlık ve çiftçilik yapmıştır. Siyasi hayata Serbest Fırka ile başlamıştır. 15 yıl Aydın'da CHP Başkanlığı yapmıştır. Belediye Başkanlığı, Vilayet Umumi Meclis Azalığı yapmıştır. 1945 yılında CHP'den istifa etmiştir. Aydın'da DP'yi kurmakla görevlendirilmiş ve 4,5 yıl Aydın'da DP Müteşebbis Heyet ve İl İdare Kurulu Başkanlığı yapmıştır. 9. Dönem seçimlerine girmiştir. Yapılan seçimde 76.625 oyla Aydın'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 16 Mayıs 1950'de almış, 22 Mayıs 1950'de Meclise katılmıştır. Tutanağı 5 Haziran 1950'de onaylanmıştır. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil no: 1576)

TBMM'de Bütçe Komisyonunda çalışmıştır. 1 Ağustos 1952'de İçişleri Bakanlığı, 17.5.1954-15.9.1955 ve 19.1.1958-27.5.1960 tarihleri arasında Milli Müdafaa Bakanlığı, 15.9.1955-30.9.1955 tarihleri arasında Devlet Bakanlığı, 30.9.1955-12.10.1956 tarihleri arasında Dâhiliye Bakanlığı, 12.10.1956-19.1.1958 tarihleri arasında Nafia (Bayındırlık) Bakanlığı yapmıştır. Bakan olarak Genel Kurulda değişik 39 konuda 57 konuşması vardır. 10. ve 11. dönemlerde de Aydın'dan milletvekili seçilen Ethem Menderes'e Yassıada Yüksek Adalet Divanında, Anayasa'yı çiğnediği suçlamasıyla 10 yıl ağır hapis cezası verilmiştir. 18 Eylül 1992'de vefat etmiş ve Aydın Telli Baba Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. (Öztürk, 1998:107)

Ayrıca Ethem Menderes Adnan Menderes'in çocukluk arkadaşıdır. Adnan Menderesle Ethem Menderesin tanışıklıkları orta mektep yaşlarından başlar yani İttihat ve Terakki mektebinde okurken. Ethem Bey mektebin gündüzlü öğrencisidir. Adnan Menderes, bu mektepte rüştiye kısmını bitirdikten sonra Amerikan Koleji'ne geçmiştir. Bu arada Ethem Menderes'in de tahsil hayatında bir değişme olmuştur. O, rüştiyeyi bitirdikten sonra bir süre İngiliz Skoç mektebine devam etmiştir. İdadiye de bir sene sonra geçmiştir. Ama asıl arkadaşlık, İstanbul'da ve yedek subaylar talimğâhında kuvvetlenmiştir. İki arkadaş, ayrılmaz bir yakınlıkla bir birine bağlanmıştır. Adnan Menderes'in babaannesi Fitnat Hanım işte bu sırada ve İstanbul'da vefat etmiştir. Adnan Menderes böylece tamamen yalnız ve kimsesiz kaldıktan sonradır ki, Ethem de sadık, vefalı ve devamlı bir yakınlık bulmuştur. Bu yakınlık, hayat boyunca bir kader birliği halini almıştır. (Aydemir, 1999:33)

4.4.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954)

Çorum Mebusu Hüseyin Ortakçioğlu'nun, Çorum ve Amasya illerine bağlı Sarayözü ve Kızılcaviran köyleri arasındaki hudut ihtilâfının bugüne kadar karara bağlanmaması sebebine ve hasat mevsiminde vukuu melhuz vakaların önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sözlü sorusuna cevabı münasebetiyle 28 Kasım 1952'de söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 9, C. 17, B. 10, s. 358-260)

Maraş Mebusu Salâhattin Hüdayioğlu'nun, Maraş civarında Ceyhan Nehri üzerinde tesisine karar verilmiş bulunan hidroelektrik santralının iki seneden beri kurularak faaliyete geçirilmemesi sebebine, varsa müsebbipleri hakkında ne muamele yapıldığına, inşaata ne zaman başlatılacağına ve son şekli kaç liraya mal olacağına dair sorusuna cevabı münasebetiyle 28 Kasım 1952'de söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 9, C. 17, B. 10, s. 348-349)

Sivas Mebusu Reşat Şemsettin Sirer'in, 8 Ekim 1952'de Balıkesir'de CHP mensuplarının yapmak istedikleri açık hava toplantısında vuku bulan hâdiseye dolayısıyla Vali'nin durumuna ve Devlet Vekili Muammer Alakant'ın, bazı nutuklarında bu hadiseye temas ederek söylediği bildirilen sözlerinin doğru olup olmadığına dair sözlü sorusuna 28 Kasım 1952'de Başbakan Adnan Menderes adına cevap vermiştir. İçişleri Bakanı Ethem Menderes, Balıkesir'de 8 Ekim 1952'de CHP'ye mensup vatandaşlar zümresinin siyasi hürriyetlerini ihlal eden bir

hareket olmadığını ve Balıkesir Valisi'nin CHP'lilere açık hava toplantısı ile ilgili müsaade verdiğini belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 17, B. 10, s. 367)

Mardin Mebusu Aziz Uras'ın, Mardin ilinin asayiş durumu hakkındaki sözlü sorusuna cevabı münasebetiyle 3 Aralık 1952'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 18, B. 12, s. 44-46)

İzmir Mebusu Pertev Arat'ın, CHP Genel Başkanı ve Malatya Mebusu İsmet İnönü'nün, 5 Ekim 1952 Pazar günü İzmir'de Cumhuriyet Meydanı'nda söylediği nutuk hakkında umumi olarak Hükümet görüşünün açıklanmasına dair sözlü sorusuna cevabı münasebetiyle 15 Aralık 1952'de söz almıştır. Pertev Arat, Hazine, özel idare, belediye ve köy şahsiyeti mâneviyelerine intikal eden halk odası, halkevi ve Halk Partisi binalarının miktarını sormuştur. Ethem Menderes, Halk Partisi'nden geri alınan bina sayısının 1020, arsa ve tarla sayısının 181 olduğunu belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 18, B. 17, s. 263-264)

Balıkesir Mebusu Ali Fahri İşeri'nin, taşıt kazalarını önlemek için ne gibi tedbirler alındığına ve Erzincan Mebusu Sabit Sağıroğlu'nun, Tercan'da Hükümet konağı yaptırılması için 1953 yılı Bütçesine tahsisat konulup konulmadığına dair sözlü sorularına cevabı münasebetiyle 22 Aralık 1952'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 18, B. 20, s. 377-379)

Malatya Mebusu Mehmet Sadık Eti'nin, Elbistan Belediye Başkanı Ahmet Arıkan'a ne zaman ve hangi sebeplerle işten el çektirildiğine ve hakkında yapılan muamele neticesine ve Yozgat Mebusu Yusuf Karşlıoğlu'nun, düğünlerde Men'i İsrâfat (yasaklama) Kanunu'nun tatbik edilmemesi sebebine dair sorusuna cevabı münasebetiyle 14 Ocak 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 19, B. 27, s. 180-181:201-202)

Kars Mebusu Sırrı Atalay'ın, Sarıkamış ve Göle ilçelerinin bazı köyleri ile Erzurum İli arasında devam eden hudut ihtilâfının halli için ne düşünüldüğüne dair sorusu münasebetiyle 26 Ocak 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 19, B. 32, s. 414)

Sinop Mebusu Muhtar Acar'ın, 1951 ve 1952 senelerinde İstanbul Sergisi'nde Şehir Meclisi üyelerinin vazifelendirildiğinin doğru olup olmadığına, ayrıca kaç kişinin istihdam edildiğine ve bunlara ücret, yevmiye ve gece mesaisi namı altında ne kadar para ödendiğine ve İstanbul İmar Plânına göre yeşil sahaya

tesadüf eden bir arsanın satış mevzuunun tetkiki için bu husustaki evrakın Daimî Komisyona nasıl ve ne sebeple gönderildiğine dair sözlü sorularına cevabı münasebetiyle 26 Ocak 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 19, B. 32, s. 416-417-419)

Emniyet Umum Müdürlüğü ve İçişleri Vekâleti 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle 23 Şubat 1953'te söz almıştır. İç politikadan bahseden Ethem Menderes, muhalefet teşkilatının huzur ve emniyet içinde çalışma imkânlarına daima sahip olmalarını, vatandaşların siyasi kanaatleri bakımından her türlü müdahale ve emniyetsizlikten masun olmaları ve eşit muameleye tabii tutulmalarının teminat altına alınması için daima Bakanlıkça mesai sarf edildiğini belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 20, B. 51, s. 805-812-816-817)

Yeniden 21 Kaza Kurulması hakkındaki Kanun münasebetiyle 27 Şubat 1953'te söz almış ve yeniden 22 kazanın teşkili için hazırlanmış olan kanun lâ-yihası bugün huzurunuzda gelmiş bulunuyor. Ethem Menderes bütçe ile alâkası dolayısıyla bu kanun lâ-yihasının öncelik ve ivedilikle müzakere edilmesini teklif etmiştir. Teklif TBMM'de kabul edilmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 20, B. 55, s. 1202)

Kars Mebusu Sırrı Atalay'ın, valilere buldukları mıntikalara göre farklı ve fevkalâde salâhiyetler (yetki) verilip verilmediğine dair sorusuna cevabı münasebetiyle 9 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 65, s. 304-305)

Sinop Mebusu Muhtar Acar'ın, 1951 ve 1952 senelerinde İstanbul Sergisi'nde Şehir Meclisi üyelerinin vazifelendirildiğinin doğru olup olmadığına, ayrıca kaç kişinin istihdam edildiğine ve bunlara ücret, yevmiye ve gece mesaisi namı altında ne kadar para ödendiğine dair sorusuna cevabı münasebetiyle 9 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 65, s. 293-294)

Sinop Mebusu Muhtar Acar'ın İstanbul Belediyesince Eyüp'te Dökmeciler Caddesi'nde mubayaasına tevessül (satın alma girişimi) edilen arsanın satın alınması muamelesine dair sorusuna cevabı münasebetiyle 9 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 65, s. 299-300)

Sinop Mebusu Muhtar Acar'ın, İstanbul Genel Meclisi'nin kanunun tayin ettiği toplantı devreleri haricinde ihtisas komisyonlarının çalışıp çalışmadıklarına

ve bu komisyonlara dâhi bulunanlara hakkı huzur verilip verilmediğine, İstanbul Birleşik Mahalli İdareci ile Belediyesine bağlı müesseseler kadrolarında istihdam edilenler arasında vazifeye uğramadıkları halde namlarına istihkak tahakkuk ettirilenlerle meslekle alâkası olmayanların bulunduğu hakkındaki iddiaları, doğru olup olmadığına dair sorusuna cevabı münasebetiyle 9 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 65, s. 297)

Sinop Mebusu Muhtar Acar'ın Sokoni Vakum Anonim Türk Petrol Şirketi ile İstanbul Belediyesi'nin bir mukavele akdedip etmediğine dair sorusuna cevabı münasebetiyle 9 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 65, s. 302-304)

Urfa Mebusu Feridun Erginin, 1951 ve 1952 seneleri zarfında Urfa Vilâyeti köy suları için ne kadar yardım yapıldığına ve kaç köyün ihtiyacının temin edildiğine, aynı il dâhilindeki köy ve Devlet yolları için 1952 yılı Bütçesinden ne miktar tahsisat ayrıldığına ve Birecik köprüsü inşasının ne zaman tamamlanacağına dair sorusuna cevabı münasebetiyle 9 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 65, s. 289)

Balıkesir Mebusu Ali Fahri İşeri'nin, Balıkesir ve Çanakkale vilâyetleri dâhilinde vukua gelen zelzeleden Hükümetin derhal haberdar edilip edilmediğine, felâketzedelerin barınmaları için ne kadar çadır tevzi edildiğine ve Bandırma'da da zelzele olduğu hakkında radyo ile yayınlanan yanlış habere dair olan sorusuna cevabı münasebetiyle 24 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 72, s. 492)

Balıkesir Mebusu Ali Fahri İşeri'nin, Bandırma Emniyet Amiri Zeki Şahin hakkında vaki şikâyetlerin doğru olup olmadığına dair sorusuna cevabı münasebetiyle 24 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 72, s. 504)

Diyarbakır Mebusu M. Remzi Bucak'ın, kadrosuzluk yüzünden terfi ettirilemeyen bucak müdürleri hakkındaki sorusuna cevabı münasebetiyle 24 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 72, s. 484-485)

Malatya Mebusu Mehmet Kartal'ın, vilâyet makamında Gülpınar Köyü Muhtarını döven Malatya Valisi hakkında ne muamele yapıldığına ve bu husustaki

tahkikatın ne safhada olduğuna dair sorusuna cevabı münasebetiyle 24 Nisan 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 72, s. 491)

Yozgat Mebusu Yusuf Karşlıoğlu'nun, dilenciligi mendedek tedbirlerin alınması hakkındaki kanun hükümlerinin şimdiye kadar yerine getirilmemesi sebebine dair sorusuna cevabı münasebetiyle 7 Mayıs 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 22, B. 78, s. 91)

Zonguldak Mebusu Abdurrahman Boyacıgiller'in, Demokrat İzmir gazetesinin İzmir Belediye Başkanı Rauf Onursal ile Belediye Daimî Encümen azaları hakkındaki iddialarının doğru olup olmadığına dair sorusuna cevabı münasebetiyle 7 Mayıs 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 22, B. 78, s. 99)

Balıkesir Mebusu Ali Fahri İşeri'nin, Bandırma'da Komiser Şevki Gürkaya hakkında vaki şikâyetlerin doğru olup olmadığına dair sorusuna cevabı münasebetiyle 27 Mayıs 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 22, B. 88, s. 428-430)

Trabzon Mebusu Hamdi Orhon'un, İstanbul'da Veremle Savaş Derneği Kongresi'ne vaki müdahale dolayısıyla ne muamele yapıldığı hakkında sorusuna cevabı münasebetiyle 27 Mayıs 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 22, B. 88, s. 427)

Yozgat Mebusu Yusuf Karşlıoğlu'nun, Çankaya'ya yakın bir köyde vuku bulduğu söylenen çirkin bir hâdise dolayısıyla mütecevizleri hakkında cereyan eden muamelenin ne safhada olduğuna, ırz, can ve mal emniyeti hususunda ne düşünöldüğüne dair sorusuna cevabı münasebetiyle 27 Mayıs 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 22, B. 88, s. 433)

Kastamonu vilâyetine bağlı Kargı kazasının Çorum vilâyetine bağlanması hakkındaki kanun münasebetiyle 15 Temmuz 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 24, B. 109, s. 693-694)

Diyarbakır Mebusu Yusuf Azizoğlu'nun, bazı gazetelerin memleket birliğini bozan mütecevizine neşriyatı hakkında bir tahkikat yapılıp yapılmadığına dair sözlü sorusuna cevabı münasebetiyle 16 Kasım 1953'te söz alan Ethem Menderes: *“memleketimizin her hangi bir bölgesinde hususi bir endişe kaynağı teşkil edecek hiçbir fevkalâ delik mevcut değildir. Memleketin hiçbir tarafında,*

meslek, sanat ve hüviyeti ne olursa olsun, buna cesaret edebilmesine; maksadı ne kadar hainane, niyetleri ne dereceye kadar mütecasir bulunursa bulunsun hiçbir kimsenin ayaklanmasına imkân olmadığını Şark'ta yaşayan takrir sahibi arkadaşım yakinen bilmesi ve endişelenmemesi lâzım geldiğini arz eylerim.” demiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 25, B. 5, s. 262)

Malatya Mebusu Hikmet Fırat'ın, Malatya vilâyetinin Besni kazasında mevcut Trahom Hastanesi'nde yapılan silâh araması esnasında vuku bulan dövme hâdisesi dolayısıyla müsebbipleri hakkında ve Malatya vilâyetinin Çataltepe köyü Muhtarı Ömer Erkenekli'nin işine keyfi olarak son veren Besni Kaymakamı ile görevini kötüye kullanan Jandarma Komutanı hakkında vaki müracaat üzerine ne muamele yapıldığına dair sözlü sorusuna cevabı münasebetiyle 16 Kasım 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 25, B. 5, s. 251-252:272)

Mardin Mebusu M. Kâmil Boran'ın, hudut harici edilmek istenen Cizreli Türk vatandaşları hakkındaki sözlü sorusuna cevabı münasebetiyle 16 Kasım 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 25, B. 5, s.266-267)

Kars Mebusu Sırrı Atalay'ın, Kars Belediyesi Gaz ambarında vuku bulan yangın neticesinde ölen ve yaralananların ailelerine ne gibi yardım yapıldığına ve bu hâdisi dolayısıyla ihmalleri görülenler hakkında tahkikat yapılıp yapılmadığına dair sözlü sorusuna cevabı münasebetiyle 20 Kasım 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 25, B. 7, s. 345-346)

Mardin Mebusu M. Kâmil Boran'ın, İstanbul'daki CHP'nin toplantısında vaki polis müdahalesine dair sözlü sorusuna cevabı münasebetiyle 20 Kasım 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 25, B. 7, s. 341-342)

Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü kısmında değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle 6 Ocak 1954'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 27, B. 25, s. 48)

Dâhiliye Vekâleti 1954 yılı Bütçesi münasebetiyle 23 Şubat 1954'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 28, B. 48, s. 753-754:757-761)

Yeniden 21 Kaza Kurulması hakkındaki kanun münasebetiyle 4 Mart 1954'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 29, B. 57, s. 191)

İller Bankası Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle 11 Mart 1954'te söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 9, C. 2, B. 64, s. 806-807)

4.4.2. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957)

Âmine hizmetlerine mahsus olup kullanılmasına lüzum kalmayan gayrimenkullerinin tasfiyesi hakkındaki Kanun münasebetiyle 9 Haziran 1954'te söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 10, C. 1, B. 6, s. 110-112-117-120)

Millî Müdafaa Vekâletine ait iş yerlerinde çalıştırılacak işçilere ilâve tediye yapılması hakkındaki Kanun münasebetiyle 11 Haziran 1954'te söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 10, C. 1, B. 7, s. 143)

Samsun Mebusu Muhittin Özkefeli'nin, Belediye Kanunu'nun esaslı bir değişikliğe tâbi tutulup tutulmayacağına ve bu hususta bir hazırlık yapılıp yapılmadığına dair sualine cevabı münasebetiyle 18 Kasım 1955'te söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 10, C. 8, B. 3, s. 68)

Malatya Mebusu Nüvit Yetikin'in, 12.8.1954 günü Zonguldak'ta hürriyeti tehdit ve memuriyet sıfat ve nüfuzunu suiistimal eden emniyet mensuplarına ne muamele yapıldığı hakkındaki sualine cevabı 23 Kasım 1955'te söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 10, C. 8, B. 5, s. 118-120)

Kars Mebusu Ali Yeniaras'ın, Amasya vilâyetinin Selağzı Köprübaşı mevkiindeki belediyeye ait binaya dair sualine cevabı münasebetiyle 28 Kasım 1955'te söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 10, C. 8, B. 7, s. 159-160)

Kırşehir Mebusu Osman Alişiroğlu'nun, Yerköy belediye seçimi hakkındaki sualine cevabı münasebetiyle 19 Aralık 1955'te söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 10, C. 8, B. 16, s. 342-343)

Kocaeli Mebusu Cemal Tüzün'ün kimsesiz çocuklar ve dilenciler hakkındaki sualine cevabı münasebetiyle 19 Aralık 1955'te söz almıştır. (*TBMM ZC*, D. 10, C. 8, B. 16, s. 361-362)

Malatya Mebuslarından Mehmet Zeki Tulunay ile Ahmet Fırat'ın, Malatya Valisi'nin belediye seçimine takaddüm eden günlerdeki faaliyetine ve Malatya

Mebusu Mehmet Kartal'ın, Malatya Belediye seçiminde cereyan eden hâdiselere dair suallerine cevabı münasebetiyle 19 Aralık 1955'te söz almıştır. Ethem Menderes olayın tetkiki ve tahkiki için Malatya'ya iki mülkiye müfettişinin gönderildiğini belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 8, B. 16, s. 353)

Sinop Mebusu Şerafettin Ayhan'ın Gediz kazası jandarmanın vekilinin iki kişiyi dövdüğünün ve kaza kaymakamının bir köye ait muhtar mührünü hiçbir resmî sıfatı olmayan birine teslim için emir verdiğinin doğru olup olmadığına dair sualine cevabı münasebetiyle 19 Aralık 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 8, B. 16, s. 339)

Diyarbakır Mebusu Mustafa Ekinci'nin, Dâhiliye Vekili'nin 20 Ekim 1955 tarihinde askeri bir uçakla Diyarbakır'a gitmesinin sebebine dair sualine cevabı münasebetiyle 23 Aralık 1955'te söz almıştır. Ethem Menderes Diyarbakır'a gidiş sebebinin şöyle açıklamıştır: *“Lice ve Kulp kazalarında belediye seçimleri münasebetiyle hâdiseler çıkması için sebepler mevcut olduğu Başvekil'e ihbar edilmiş; Başvekil derhal mahallinde bir tetkik yapmamı lüzumlu gördü. Aynı gün yani 20 Ekim Perşembe günü bir askeri tayyare ile Diyarbakır'a gittim. Ertesi gün Lice ve Kulp kazalarında tetkikte buldum. Başvekil'e yapılan ihbarın, bir tahmin veya vehimden ibaret olduğuna kanaat getirdim.”* (TBMM ZC, D. 10, C. 8, B. 18, s. 401-404)

Seyhan Mebusu Sinan Tekelioğlu'nun, Adana'daki şehir oteli noksanlarının bugüne kadar ikmal edilmemesi sebeplerine dair sualine cevabı münasebetiyle 23 Aralık 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 8, B. 18, s. 425-426)

Kars Mebusu Mehmet Hazer'in, son belediye seçimlerinde istifa etmeden adaylıklarını koyan ve seçilen memur ve müstahdemlerin unvanları ile hangi parti adayı olduklarına ve belediye azalığına, seçilen İller Bankası Umum Müdürü'nün durumuna dair sualine cevabı münasebetiyle 26 Aralık 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 8, B. 19, s. 437-438)

Kars Mebusu Mehmet Hazer'in, son günlerde idare ve zabıta âmirleri arasında yapılan nakil ve tayinlerin sebeplerine, İstanbul'daki vazifelerinden başka yerlere tayin olunanlarla bası kaymakamların vekâlet emrine alınmalarının 6/7 Eylül hadiseleriyle alâkalı bulunup bulunmadığına ve bu yüzden İstanbul Valisi

hakkında bir muamele yapıp yapılmadığına dair sualine cevabı münasebetiyle 26 Aralık 1955'te söz almıştır. Ethem Menderes nakil ve tayinlerin, Vekâletçe makbul görülen taleplere, sıhhi duruma, terfi suretiyle başka yere nakil zaruretine, mahrumiyet bölgelerindeki hizmetlerinin ikmaline, Garptan mahrumiyet bölgelerine yapılan nakillere, şikâyet ve tahkikattan alınan neticelere ve bazı hallerde de hâsıl olan idari lüzumun beliren zaruretlerine dayandığını ve 6/7 Eylül olayları ile ilgili bir durumun olmadığını söylemiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 8, B. 19, s. 434-436)

Elâzığ Mebusu Mehmet Şevki Yazman'ın, yabancıların Fırat'ın şarkına seyahatlerini ayrı bir müsaadeye tâbi tutan kararnamenin değiştirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 1 Şubat 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 10, B. 31, s. 7)

Maraş Mebusu Mazhar Özsoy'un Elbistan ve Göksun ilçeleri içme suları inşaatına dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 1 Şubat 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 10, B. 31, s. 6)

Kırşehir Mebusu Tahir Tager'in, İçtimaatı Umumiye Kanunu'nun sureti tatbiki hakkında yapılan tebliğin ne gibi bir sebep ve zaruret altında yapıldığına dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 13 Şubat 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 10, B. 36, s. 187:189-190)

Dâhiliye Vekâleti 1956 yılı bütçesi münasebetiyle 25 Şubat 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 10, B. 44, s. 705-707)

Ethem Menderes, Toplantılar ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanun lâyihasını müzakere etmek üzere Muvakkat (geçici) Encümen teşkiline dair 22 Haziran 1956'da TBMM'ye bir önerge vermiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 12, B. 80, s. 428-429)

Tunceli Mebusu Arslan Bora'nın, Nusaybin Ovası'nın sulanması için yapılacak tesisatta dair olan sualine şifahi cevabı münasebetiyle 16 Kasım 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 14, B. 4, s. 66)

Urfa Mebusu Feridun Engin'in, siyasi hâdiselerin takip ettiği seyir ve Türk Hariciyesi ile müttefik hükümetlerin görüşleri hakkında izahat verilmesine dair takriri münasebetiyle 16 Kasım 1956'da söz almıştır. Dış İşleri Bakanlığı'na

vekâlet eden Ethem Menderes: *“Muhterem arkadaşlar, hiç şüphe yok ki, son haftalar zarfında, haricî hâdiseler, dünya sulhu bakımından çok ciddi endişeler uyandıracak bir mahiyet iktisap etmiştir. Siyasi hâdiselerin sıklet merkezi bölgemizde ve memleketimiz etrafındadır. Bu itibarla, Orta Şark’taki vaziyetin Türkiye’yi ve Türkiye’nin dâhil bulunduğu geniş ittifak manzumesini pek yakından alâkalandırılması tabii idi Bu sebeptendir ki, Hükümet, hâdiseleri günü gününe ve anbean daha da büyük dikkatle takip etmektedir. Ayrıca, müttefiklerimiz ve dostlarımızla, yalnız hâdiseleri tahlil ve teşhis için değil, icap eden tedbirleri almak için de hiçbir zaman ve fırsatı kaybetmeksizin temas halindeyiz.”* demiş ve dış siyasetle ilgili Türkiye’nin takip ettiği politika hakkında bilgi vermiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 14, B. 4, s. 66-67)

Sinop Mebusu Haşim Tarı’nın Gerze kasabasının yeniden imar ve ihyasına ne zaman başlanacağına ve Gerze felaketzedeleri için Milli Yardım Komitesi’ne yapılan yardımların miktarına dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 21 Kasım 1956’da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 14, B. 6, s. 110-111)

Bursa Mebusu İbrahim Öktem’in, Türkiye Pakistan ve Irak Başvekilleri ile İran Hariciye Vekili’nin 23 Kasım’da Bağdat’ta yaptıkları toplantı neticesinde neşrettikleri müşterek tebliğin üçüncü ve dördüncü maddelerine dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 26-28 Aralık 1956’da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 15, B. 21-22, s. 281:325-335)

İzmir Mebusu Cihad Baban’ın, Kıbrıs’ın mukadderatı etrafında cereyan eden görüşmeler hakkındaki sualine şifahi cevabı ve Kırşehir Mebusu Ahmet Bilgin’in, Süveyş Kanalı harekâtı ile Bağdat görüşmelerine, İsrail ile münasebetlerimizin kesilmesi sebeplerine ve Suriye olayları hakkında ne gibi tedbirler alındığına dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 26-28 Aralık 1956’da söz almıştır. Ethem Menderes Stalin’in ölümünden sonra Rusya’nın geniş ve devamlı bir sulh taarruzuna geçmiş olduğundan bahsetmiştir. Atlantik Paktı teşekkülü ile Bağdat ve Balkan Paktlarını harici (dış) siyasetin temelini oluşturduğunu aktaran Ethem Menderes Bağdat Paktı için: *“Kasım ayı içinde Tahran’da, sonra da Bağdat’ta, İran, Irak, Pakistan ve Türkiye arasında yüksek seviyede yapılan toplantıların Bağdat Paktı’nın prestiji ve nüfuzunu takviye bakımından büyük hizmetleri dokunmuştur. Bu toplantıların, diğer Orta - Şark memleketlerine karşı ne kadar hayırhahlık ve anlaşma zihniyeti içinde cereyan ettiğinin bariz bir delilini daha, Bağdat toplantısı sonunda neşredilen tebliğde, kısa*

bir müddet evvel Beyrut'ta vuku bulmuş olan Arap Devletleri Konferansı'nın neşrettiği tebliğe yapılan atıfta görmek mümkündür.” demiştir. Ethem Menderes Suriye Hükümeti'nin Türkiye'yi ve Irak'ı Birleşmiş Milletler Kâtibi Umumisi'ne (genel sekreter) Suriye'ye tecavüze hazırlanıldığı iddiasıyla şikâyet ettiğinden de bahsetmiştir. Ayrıca Ethem Menderes o dönemde cereyan eden Filistin sorunu hakkında da şu açıklamada bulunmuştur: *“Filistin meselesinin muallâkta kalmasının yarattığı zehirli havadan, Türkiye'nin, Arap devletleri ile yaklaşım anlaşmasını önlemek için istifade etmek isteyenlerin, İsrail ile normal münasebetimiz mevcudiyetini, Arap efkârı umumiyesini, aleyhimize kıskırtmak için, bol bol istismar ede gelmişlerdir.”* Ethem Menderes Mısır'daki İsrail tecavüzünün Türkiye-İsrail ilişkilerini daha nazik hale getirdiğini ve Filistin meselesinin de halledilene kadar Telaviv'deki Türk Elçimizin geri çekildiğinden de bahsetmiştir. Yunanistan ile yaşanan Kıbrıs sorununa da değinen Ethem Menderes, Kıbrıs meselesinin Balkan Paktı'nın dışında olan bir mesele olduğunu, Yunan Hükümeti'nin Kıbrıs meselesi halledilmedikçe Balkan Paktı'nı feshedebileceğini ve Türkiye'yi üstü kapalı olarak tehdit ettiğini açıklamıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 15, B. 21-22, s. 281:325-335)

Muş Mebusu Şemsi Ağaoğlu'nun, Muş vilâyeti dâhilindeki nehir ve ırmaklar üzerinde köprüler inşa edilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 13 Şubat 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 38, s. 202)

Manisa Mebusu Hikmet Bayur'un, Amerika'dan geniş ölçüde ekonomik kredi sağlanılacağı hakkındaki söylentiye dair sualine şifahi cevabı münasebetiyle 15 Şubat 1957'de söz almıştır. Ethem Menderes: *“Türkiye'nin gerek askerî bakımdan, gerek iktisadi bakımdan kuvvetlenmesi; büyük dost ve müttefikimiz Birleşik Amerika ile aramızda mevcut karşılıklı yardımlaşma münasebetlerinin en mühim bir esasını teşkil eder, Dolayısıyla iktisadi yardım meselesinin de karşılıklı yardımlaşma çerçevesi içerisinde mütalâası yerinde olur.”* demiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 39, s. 217-218)

Hariciye Vekâleti 1957 yılı bütçesi münasebetiyle 25 Şubat 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 46, s. 799-807)

Nafia Vekâleti, Devlet Su İşleri Karayolları Umum müdürlükleri 1957 yılı bütçeleri münasebetiyle 26 Şubat 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 47, s. 902-904)

4.5. Abdülbaki Ökdem

1915 (1331) yılında, Yunanistan'ın Drama vilayetinde doğmuştur. 1924'te mübadil olarak Söke'de iskân edilmiştir. Babası Mehmet Efendi, annesi Fatma Hanımdır. İlkokulu Söke'de tamamlamış ve 1935'te İzmir Lisesi Fen Bölümü'nden mezun olmuştur. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girmiş 1941'de hekimlik diploması almış, 1 Eylül 1941'de askere alınmıştır. Ankara Gülhane Tatbikat Okulu'ndaki stajını tamamlayarak 1942 başında Çanakkale Ezine'ye 16. Tümen 44. Piyade Alayı 2. Tabur Tabipliğine atanmıştır. Ekim 1943'te terhis edilmiştir. 1944 yılında evlenmiştir. 1945 yılında Söke Belediye Doktorluğuna tayin edilmiştir. Bu arada 21 Haziran 1946'da siyasete atılarak DP'nin İlçe Müteşebbis Heyetini kurmuştur bu sebepte 22 Haziran 1946'da Belediye Tabipliğinden istifa etmiştir. Serbest Hekim ve DP Söke İlçe Başkanı bulunduğu sırada 9. Dönem seçimlerine girmiştir. Yapılan seçimde 76.588 oyla Aydın Milletvekilliğine seçilmiştir. Tutanağını 16.5.1950'de almış, 22.5.1950'de Meclise katılmıştır. Tutanağı 5.6.1950'de onaylanmıştır. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil no:1577)

TBMM'de Sağlık ve Sosyal Yardım, Dilekçe ve Milli Savunma Komisyonlarında çalışmıştır. Genel Kurulda Cemiyetler Kanunu ve Sağlık Bakanlığı bütçesi üzerinde konuşmalar vardır. 10. Dönemde de Aydın'dan milletvekili seçilen Abdülbaki Ökdem, yasama görevi sona erdikten sonra Söke'de serbest hekimliği sürdürmüştür. 31 Ocak 1967'de Çalışma Bakanlığı'nda İş Güvenliği Müfettişliğine atanmıştır. Bu görevi 14 Temmuz 1980 tarihinde yaş sınırından emekliye ayrılana kadar sürmüştür. 18 Ocak 1997'de Ankara'da vefat etmiş ve Karşıyaka Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. (Öztürk, 1998:109)

4.5.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle 26 Şubat 1951'de söz almıştır. Abdülbaki Ökdem, Askeri ve sivil hastanelerin tevhidini hakkında ne gibi çalışmalar

yapıldığına dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ'a soru yönelmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 5, B. 52, s. 942)

Cemiyetler Kanunu'nun 33. ve 35. maddeleriyle muvakkat maddesinin tadiline dair olan Kanun münasebetiyle 28 Nisan 1952'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 14, B. 65, s. 503)

4.5.2. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957)

İzmir Mebusu Pertev Arat'ın, eski Devlet Vekili Mükerrer Sarol hakkında tahkikat icrasına dair takriri ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden mürekkep muhtelit Tahkikat Encümeni mazbatası münasebetiyle 28 Haziran 1956'da söz almıştır. Konu Meclis'te görüşülürken CHP Malatya Milletvekili Mehmet Zeki Tulunay: "*Hüsniyet (temiz yürekli) sahibi arkadaşlar zaten dağıtılan mazbatada malûmdur*" şeklinde beyanda bulunmuş bunun üzerine Abdülbaki Ökdem: "*Komisyonadaki hakareti burada da tekrar edecek, 40 gün komisyona gelmedi bir kelime söylemedi*" tepki göstermiştir. Söz alan bir başka CHP Malatya Milletvekili Ahmet Fırat Mükerrer Sarol'a "*hırsız*" demiş ve Abdülbaki Ökdem de Ahmet Fırat'a yönelik "*atın bunu dışarı*" diyerek Fırat'ı eleştirmiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 12, B. 78, s. 370)

4.6. Cevat Ülkü

19 Nisan 1913' (1329) de Gazze'de doğmuştur. Aydın Merkez Cuma Mahallesinde nüfusa kayıtlıdır. Babası Ali Osman Efendi, annesi Naile Makbule Hanımdır. 27 Ekim 1943'te Nusret-Hafize Belkıs kızı Süzan (1925) Hanımla evlenmiştir. Bu evlilikten, Erten (1944), Mutlu (1948), Ali Aydın (1950) ve Makbule Esen (1950) adlarında dört çocukları olmuştur. İlk ve ortaokulu Manisa'da, liseyi Bursa'da tamamlamıştır. 1933'te girdiği İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 1936-1937 ders yılında mezun olmuştur. 1 Kasım 1937'de Yedek Subay Okuluna girmiştir. 30 Nisan 1938'de asteğmen rütbesiyle Manisa'da 44. Alay'da askerliğini tamamlamıştır. 1 Kasım 1938'de teğmenliğe yükselmiş ve 30 Ekim 1938'de terhis edilmiştir. (Öztürk, 1998:110)

14 Kasım 1938'de Manisa Hâkim adayı olarak adalet hizmetine girmiştir. 21 Eylül 1939'da Çine sorgu hâkimliğine, 18 Kasım 1944'te Çine Hâkimliği'ne getirilmiştir. Çine Hâkimliği'nden 12 Ekim 1945'te istifa ederek ayrılmıştır. 27 Ekim 1945'te Aydın Barosu'na başvurarak Baro'nun 32 numaralı üyesi olarak

avukatlığa başlamıştır. 26 Haziran 1946'da ikinci kez silâhına alınmıştır. Burdur'da askeri hâkim olarak hizmet vermiştir. 25 Mart 1947'de Üsteğmen rütbesine yükselip aynı tarihte terhis edilmiştir. 7 Eylül 1950'de Aydın Belediye Başkanlığı'na seçilmiştir. Bu görevde 22.6.1951 yılına kadar kalmıştır. Belediye Başkanlığı sona erince 22.6.1951'de Baro kaydını yenilemiştir. Böylece 27.10.1945-7.9.1950 tarihleri arasında ve 22.6.1951-24.10.1966 tarihleri arasında olmak üzere 20 yıldan fazla serbest avukatlık yapmıştır. (Öztürk, 1998:111)

9. dönem ara seçimlerinde 50.895 oyla Aydın'dan milletvekili seçilmiştir. Tutanağını 17.9.1951'de almış, 1.11.1951'de Meclise katılmıştır. Tutanağı 14.11.1951'de onaylanmıştır. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil no: 1923) TBMM'de Sağlık ve Sosyal Yardım ve Adalet Komisyonlarında çalışmıştır. İlkokul öğretmenleri Yapı Sandığı konusunda yazılı sorusu vardır. 10. ve 11. dönemlerde de Aydın'dan milletvekili seçilen Mehmet Cevat Ülkü'nün yasama görevi, 27 Mayıs 1960'da sona ermiştir. Yassıda yargılamalarında Yüksek Adalet Divanınca, Anayasayı çiğnediği suçlamasıyla 5 yıl ağır hapis cezası verilmiştir. Cezası Kayseri Cezaevinde infaz olunmuştur. 1.10.1965-16.6.1969 tarihlerinde Aydın Tekstil İşletmesi A.O'nun Müşavir Avukatlığı'nda bulunmuştur. 29.5.1970'te Aydın Belediyesi Elektrik, Su, Otobüs İşletmesi Müdürlüğüne getirilmiştir. Bu görevde 2.8.1971'e kadar kalmıştır. 12 Eylül 1980 öncesinde Anadolu Bankası Murakıbbı (denetçi, müfettiş) görevinde bulunmuştur. (Öztürk, 1998:111)

4.6.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954)

Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle 30 Kasım 1951'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 10, B. 11, s. 324-325)

Sayıştay Başkanlığı 1952 yılı Bütçesi münasebetiyle 22 Şubat 1952'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 44, s. 539)

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü 1952 yılı Bütçesi münasebetiyle 23 Şubat 1952'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 45, s. 618)

Adalet Bakanlığı 1952 yılı Bütçesi münasebetiyle 24 Şubat 1952'de söz almıştır. Cevat Ülkü, suç giderleri için 720.000 lira ayrılmasını yeterli bulmamış ve şu açıklamayı yapmıştır: “Bu suç giderleri, tabir caizse, bir motorun laçka

olmaması, iyi çalışabilmesi ve uzun zaman aynı şekilde çalışmasının temadi edebilmesi için kullanılan yağ mesabesindedir. Yağsız motor nasıl çalışamazsa, suç giderlerinin yetersizliği karşısında da adli cihazımızı sıkıntıya uğratabilecek vaziyetler hâsıl olabilir. Nitekim tatbikatta bunun birçok misallerini görmekteyiz. Bu suç giderleri ödeneği içinde, biliyorsunuz, mevkûfların, mahkûmların ve nihayet adli müşahede için gideceklerin hastanelere nakilleri ve Cumhuriyet savcılarının bir vaka hususunda mahallî vakaya gitmek için taşıt temini gibi hususlara sarf edilen meblâğ bunun içindir.” Cevat Ülkü, 720 bin liranın 63 vilâyete, onun kaza ve nahiyelerindeki adli teşkilâtına taksim edilince bu meblâğın kâfi gelmeyeceğini belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 46, s. 684)

Harçlar Kanunu münasebetiyle 24 Şubat 1952’de söz almıştır. Cevat Ülkü Kanun ile ilgili maddeler Meclis’te görüşülürken şu açıklamayı yapmıştır: “*mezkûr maddenin (b) bendinde, doğrudan doğruya veya ihbar suretiyle vasi tayin ve azline dair kararlardan harç alınması mevzubahistir. Biliyoruz ki, vesayet müessesesi, kimsesiz bir çocuğa reşit oluncaya kadar vasi tayin edilmesini muhtarlara dahi bir mecburi vazife haline sokmuştur. Mahallin, sulh hâkimince köyde bulunan küçüğe vasi tayin edilmesi hakkında alâkalılara bir ihbar mecburiyeti koymuştur. Şimdi düşünelim, bir muhtar kimsesiz bir çocuğa vasi tayin edilmesini mahkemeye ihbar etti ve sulh hâkimi aradı, taradı, bir yakın akrabasını da bulamadı; netice itibariyle köyde o çocuğun menfaatlerini, koruyabilecek bir kimseyi kendisine vasi tayin etti. Şimdi buradaki kararlardan alınacak harç kime tahmil edilecektir?*” (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 46, s. 719-740-741-745-765)

Akaryakıtlardan alınacak “*Yol Vergisi*” hakkındaki kanun münasebetiyle 25 Şubat 1952’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 47, s. 789)

Gayrimenkule Tecavüzün Def’i hakkındaki kanun münasebetiyle 2 Nisan 1952’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 14, B. 56, s. 151-155-225-249)

Afyonkarahisar Özel İdare Müdürü Fuat Çetinkaya’nın çocuk zammı hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararı münasebetiyle 11 Nisan 1952’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 14, B. 60, s. 337)

Temsil Ödeneği hakkındaki kanuna ek kanun teklifi münasebetiyle 1 Aralık 1952’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 18, B. 11, s. 26)

Kan Gütme Sebebiyle İşlenen Adam Öldürme ve Buna Teşebbüs Cürümleri Failleri Hısımları hakkında Tatbik Olunacak Muameleye dair 3236 sayılı Kanun'un bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle 12 Aralık 1952'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 18, B. 16, s. 207-211-215)

Türk Tabipleri Birliği Kanunu münasebetiyle 16 Ocak 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 19, B. 28, s. 226)

Garson ve benzeri işçilerin Hizmet karşılıkları hakkındaki kanun münasebetiyle 21 Ocak 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 19, B. 30, s. 327)

Saffet Kâhyaoğlu hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararı münasebetiyle 26 Ocak 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 19, B. 32, s. 441)

Basın Kanunu'nun 36. maddesinin ikinci fıkrasının tadili hakkındaki kanun münasebetiyle 6 Şubat 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 20, B. 39, s. 146-148-155-157)

Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu münasebetiyle 13 Şubat 1953'te söz alan Cevat Ülkü, Turizm Teşvik Kanunu'nda en mühim noktayı, Turizm Belgesi'nin teşkil ettiğini, Turizm Belgesi'nin doğrudan doğruya vilâyetlerce dahi verilmesin doğru olmadığını beyan etmiştir. Turizm müessesesi belgesini bir elden idare etmek, bu kanunun şumulü dâhilinde ancak o vasfı haiz olanlara vermek ve verdirmek zaruretinde olduklarını belirtmiş ve bu itibarla bu belgenin merkez komitesi tarafından bir elden verilmesini istemiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 20, B. 43, s. 294)

Karayolları Trafik Kanunu münasebetiyle 25 Mart 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 58, s. 79-115-148)

Trabzon Mebusu Hamdi Orhon'un, Belediye Kanunu'nun bazı maddeleriyle 4573 ve 4617 sayılı kanunların kaldırılmasına ve 2226 sayılı Kanunda yazılı "Genel Meclis" tabirinin "Belediye Meclisi" olarak düzeltilmesine dair olan kanun teklifinin gündeme alınması hakkındaki önergesi münasebetiyle 27 Mart 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 59, s. 100-103)

442 sayılı Köy Kanunu'nun 28 ve bu kanuna ek 5672 sayılı Kanun'un 1. ve 2. maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle 29 Nisan 1953'te söz almıştır. Cevat Ülkü: *“Muhterem arkadaşlar; Necip Bilge arkadaşımızın kanun teklifi doğrudan doğruya muhtarlar seçimi ile seçimlerde tatbik edilecek yol hakkında idi. Hâlbuki malûmu âliniz Köy Kanunu kül halinde yeni baştan Heyeti Umumiye'ye arz edilmiş ve gündeme alınmış bulunmaktadır. Adalet Komisyonu, tamamıyla köy muhtarları seçimleri ve tatbik olunacak yollarla ilgili bulunan bu teklifi reddetmişti. Bu itibarla heyeti umumiyesinin, kül halinde tetkik edilecek olan Köy Kanunu içinde tetkik edilmek üzere reddine karar verilmesini teklif ediyoruz.”* demiştir. Cevat Ülkü'nün Adalet Komisyonu adına verdiği bu rapor Meclis'te kabul edilmiş ve Necip Bilge'nin kanun teklifi reddedilmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 21, B. 74, s. 554)

Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun teklifleri münasebetiyle 24 Haziran 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 23, B. 96, s. 219-222-225)

Adli Tıp Müessesesi Kanunu münasebetiyle 7 Temmuz 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 24, B. 103, s. 297-310-316)

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun münasebetiyle 9 Temmuz 1953'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 24, B. 105, s. 411)

4.6.2. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957)

Arzuhal Encümeni'nin 25.2.1955 tarihli haftalık karar cetvelindeki 366 sayılı Kararın Umumi Heyet'te görüşülmesine dair 28 Şubat 1955'te TBMM'ye önerge vermiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 5, B. 52, s. 972) Bu önerge ile ilgili olarak 2 Aralık 1955'te (TBMM ZC, D. 10, C. 8, B. 9, s. 186-206-208-221-231), 6 Şubat 1956'da (TBMM ZC, D. 10, C. 10, B. 33, s. 69), 25 Nisan 1956'da (TBMM ZC, D. 10, C. 11, B. 57, s. 180-186) ve 11 Temmuz 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 88, s. 199)

5680 sayılı Basın Kanunu'nun 33. maddesinin tadiline dair olan kanun münasebetiyle 25 Nisan 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 6, B. 67, s. 449-452)

Dikkatsizlik ve tedbirsizlik neticesi ölüme sebebiyet vermektan hükümlü Kocaeli Ceza evinden Ayşe Kaçmaz hakkında Adliye ve Arzuhal encümenleri mazbatası münasebetiyle 27 Nisan 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 6, B. 68, s. 485)

Gayrimenkul kiralari hakkındaki kanun münasebetiyle 16 Mayıs 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 7, B. 76, s. 297-339)

Eski Tabiiye öğretmeni Osman Özeke hakkında Arzuhal Encümeni'nin ittihaz ettiği karar münasebetiyle 5 Aralık 1955'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 8, B. 10, s. 206-208-211-224)

Arzuhal Encümeni'nin 16.1.1956 tarihli haftalık karar cetvelindeki 2586 sayılı Kararın Umumi Heyet'te görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle 15 Şubat 1956'da (TBMM ZC, D. 10, C. 10, B. 37, s. 202), 29 Haziran 1956'da (TBMM ZC, D. 10, C. 12, B. 83, s. 569) ve 6 Temmuz 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 86, s. 105)

İmar Kanunu münasebetiyle 18 Nisan 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 11, B. 55, s. 125-241)

Sabahattin Ayyıldız hakkında Arzuhal Encümeni kararı münasebetiyle 6 Temmuz 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 86, s. 105)

Orman Kanunu münasebetiyle 23 Ağustos 1956'da söz almıştır. Cevat Ülkü: *“Muhterem arkadaşlar; Hilmi Dura arkadaşımızın tamamıyla bir muhakeme usulüne ait olan görüşmesi üzerine söz almak mecburiyetinde kaldım. Zira bu Orman Kanunu münasebetiyle vatandaşları her türlü külfetten kurtaralım derken, hukukun bazı umumi prensiplerinden, âdeta o prensipleri haleldar eder şekilde, hüküm vaaz etmek, nihayet bir kanun olarak Meclisimize de yakışmayacaktır kanaatindeyim. Zira bir davanın açılış şekilleri Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzda, musarrahtır (açıklanmış). Bir davayı açacak olan kimse, kendi hak ve iddiasını ispatla mükelleftir. Bir davanın açılması için evvel emirden tarafların malûm ve muayyen olması lâzımdır. Dava'nın da hak iddia edildiği şekilde yine malûm ve muayyen olması lâzımdır. Orman İdaresi'ne davayı mukabil taraf olarak yani vatandaş lehine ispat külfetini tahmil (yüklemek) etmek, bugünkü mevcut hukuk prensipleriyle bağdaşamaz. Zira bir davanın açılması her şeyden evvel onunla alâkalı kimselerin o davada hak sahibi olduğunu delille ispata ve karşı*

tarafı hasım telâkki etmesine bağlıdır.” demiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 97, s. 617-620-699-712-725)

İstimlâk Kanunu münasebetiyle 28 Ağustos 1956’da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 101, s. 832-833-837-895-896)

Sivas Mebusu Nuri Demirağ’ın, Amme nizamını ihlâl edenler ve umumi ahlâkı bozanlar hakkındaki kanun teklifi ve Dâhiliye ve Adliye encümenleri mazbataları münasebetiyle 9 Ocak 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 16, B. 23, s. 14)

Ateşli silâhlar ve bıçaklar hakkındaki 6136 sayılı Kanun’a 6768 sayılı Kanunla eklenen muvakkat 5. maddenin tadiline dair kanun teklifi münasebetiyle 11 Ocak 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 16, B. 24, s. 38-40-55-56)

Fatma Fikret Mayda’nın (Berktin) hükümlü olduğu cezanın affi hakkındaki Kanun münasebetiyle 18 Şubat 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 40, s. 272-273)

Adliye Vekâleti 1957 yılı bütçesi münasebetiyle 24 Şubat 1957’de söz almıştır. Cevat Ülkü: “*Muhterem arkadaşlar; adalet bütçesi münasebetiyle muhalefet grupları reis ve sözcüleri çeşitli mevzulara temas ettiler. Ancak bu meyanda Demokrat Parti programına göre de hiçbir iş yapılmamış olduğu hakkındaki Tahir Taşer (MP Kırşehir Milletvekili) arkadaşımızın vaki beyanı üzerine bunları cevapsız bırakmaya da gönlüm razı olmadı.*” demiştir. Cevat Ülkü, 1950’ye kadar 2.454’ü geçmeyen hâkimlik kadrosunun, 1956 sonunda 3.423’e yükseldiğini önceki iktidarlar dönemindeki kadrosuzluğun DP Hükümetleri tarafından önemli derecede giderildiğini vurgulamıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 45, s. 730)

Trabzon Emniyet kadrosu polis memurlarından Mustafa Savaş’ın mahkûm olduğu 7 ay 3 günlük hapis cezası hakkında Adliye ve Arzuhal encümenleri mazbataları münasebetiyle 10 Mayıs 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 19, B. 66, s. 102)

Ziraat Odaları ve Ziraat, Odaları Birliği Kanunu münasebetiyle 15 Mayıs 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 19, B. 68, s. 166-168)

Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin tadili hakkındaki kanun münasebetiyle 29 Mayıs 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 19, B. 74, s. 374)

Oğuzeli'nin, Kefesarı köyü 3 numaralı hanesinde kayıtlı Alioğlu 18.3.1936 doğumlu Fethi Oğuz'un, ölüm cezasına çarptırılması hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle 31 Mayıs 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 19, B. 75, s. 414-416)

Avukatlık Kanunu'nun 4. maddesinin tadili hakkındaki Kanun münasebetiyle 14 Haziran 1957'de söz almıştır. Cevat Ülkü: *“Muhterem arkadaşlarım, Sırrı Atalay arkadaşımızın endişe ve hassasiyetle üzerinde durduğu Avukatlık Kanunu'nun 4'ncü maddesindeki tadil teklifi için sarf etmiş olduğu son cümle ile işe bağlayacağım. Dediler ki, bir kısım şahsiyetleri korumak maksadıyla teklif getirildi. Böyle bir kısım eşhasın himayesi bizce mevzubahis olmamakla beraber bunun manayı muhalifinden de anlaşılıyor ki, kendisi böyle birkaç şahsa sırf takılmak için bir maksadı mahsus ile kürsüyü işgal etmiş bulunmaktadır. Avukatlık Kanunu'nun dördüncü maddesi istisnaları zikrederken son fıkrası ile bunlardan mebuslarla bir kısmı serbest meslek erbabını kendi vazifeleri yanında serbest mesleklerini de idame ve icra eylemek yetkisini tanımaktadır.”* şeklinde açıklama yaparak Milletvekillerinin aynı zamanda sahip oldukları bir takım serbest meslekleri de yapabileceklerinin kanunen mümkün olduğunu vurgulamıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 20, B. 81, s. 236-238:287-288)

Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı'nın teşrii masuniyetinin kaldırılmasına dair Başvekâlet tezkeresi ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası münasebetiyle 24 Haziran 1957'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 20, B. 85, s. 481-488)

4.7. Lütfi Ülkümen

1904' (1320) de Maraş'ta doğmuştur. Babası Vakıflar Müdürü Maraşlı Mesut Efendi, annesi Anahanım'dır. İlköğretimine Maraş'ta başlamış Urfa'da tamamlamıştır. Maraş Öğretmen Okulu'na girmiş, 1922'de mezun olmuştur. 1924'te bakalorya sınavını vermiş Halkalı Yüksek Ziraat Okulu'na girmiştir. 1928'de pekiyi derece ile ziraat yüksek mühendisi diploması almıştır. Haziran 1928'de Tarım Bakanlığı tarafından öğrenimini tamamlamak üzere Almanya'ya

gönderilmiştir. Almanya’da Geischenheim Bağ-Bahçe Ziraatı İhtisas Okulunda bağ-bahçe nebatları ziraatı, Berlin Üniversitesi Yüksek Ziraat Okulunda Tabii İlimler, Berlin Veraset Enstitüsü ile Muncheberg’teki Kaiser Wilhelm Nebat Islahı Araştırma Enstitüsü’nde bağ-bahçe nebatları ıslahı üzerinde ihtisas yapmış 1932’de yurda dönmüştür. Sicilinde çok iyi Almanca, orta derecede Fransızca ve İngilizce bildiği yazılıdır.20 Temmuz 1932’de Niğde Ziraat Mücadele Müdürü ve 7 Mart 1933’te Malatya Ziraat Mücadele Müdürü olmuştur. Malatya’daki görevinden ayrılmış 5 Ekim 1934’te yedek subay olarak silâhına alınmış, Çankaya Muhafız Alayı Süvari Grubunda askerliğini tamamlamış ve 31 Ekim 1935’te yedek subay olarak terhis edilmiştir. Askerlik dönüşü 22 Kasım 1935’te Yüksek Ziraat Enstitüsü Bağ-Bahçe Enstitüsü’ne Baş Asistan olmuştur. 6 Mayıs 1937’de doktora sınavını vermiş ve doktor unvanı almıştır. 1 Ocak 1938’de Yüksek Ziraat Enstitüsü Bahçıvanlık Enstitüsü Şefliğine yükselmiştir. 15 Ekim 1939’da doçentlik sınavını vermiş ve ikinci sınıf doçent olmuştur. 1939’dan itibaren Bağ-Bahçe Bitkileri Tarımı ve Islahı Enstitüsü’nün Müdürlüğü ile Haziran 1942’de ek görevle yaptığı Yüksek Ziraat Enstitüsü Bilimsel ve Ekonomik İşletmeleri Müdürlüğünü yürüttüğü sırada 7. dönem seçimlerine katılmış, 28 Şubat 1943’te 631 oyla CHP’den Mardin Milletvekilliği’ne seçilmiştir. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil no: 1269)

Bu dönemin sonunda yasama etkinliği kesintiye uğradığından yeniden mesleğine dönmüştür. 31 Ekim 1946’da Yüksek Ziraat Enstitüsü İkinci Sınıf Doçentliğine atanmıştır. 27 Temmuz 1949’da Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Doçentliğine ve 31 Mart 1950’de Profesörlüğe getirilmiştir. Ziraat Fakültesi Profesörü bulunduğu sırada 9. dönem ara seçimlerine katılmıştır. Yapılan seçimde 50.988 oyla DP listesinden Aydın Milletvekilliğine seçilmiştir. Seçim tutanağını 17 Eylül 1951’de almıştır. 1 Kasım 1951’de Meclise gelmiştir. Tutanağı 14 Kasım 1951’de onaylanmıştır. TBMM’de Tarım Komisyonu’nda çalışmıştır. Bu komisyonun sözcülüğünü yapmıştır. Orman Kanunu ile Orman Genel Müdürlüğü Teşkilatı için kurulan geçici komisyonlarda görev aldı. Genel Kurul’da değişik 3 konuda 12 konuşması vardır.(Öztürk, 1998:113)

Yasama etkinliği 9. Dönemle sınırlı kalan Ömer Lütfi Ülkümen, dönem sonunda partisinde değişik görevler almıştır. 1957’de İş Bankası İdare Meclisi Üyeliğinde bulunmuştur. 1 Şubat 1958’de kendi isteği ile emekliye ayrılmıştır. 23 Şubat 1961’de açıktan, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bağ-Bahçe Bitkileri Ziraatı Islahı Profesörlüğüne atanmıştır. 8 Haziran 1961’de Ziraat Fakültesi Dekanı

olmuştur. Bu görevinden 6 Nisan 1964'te istifa ederek ayrılmıştır. 1964'te Adalet Partisi Ankara İl Başkanlığına getirilmiştir. 30 Haziran 1966'da açıktan Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Fitotekni Bölümü Öğretim Üyeliğine, 15 Şubat 1947'te Atatürk Üniversitesi İslami Bilimler Fakültesi Dekan Vekilliğine getirilmiştir. 15 Ocak 1975'te 04-441-02 sicil numarasıyla ikinci kez emekli işlemleri tamamlanarak görevinden ayrılmıştır. Emekli yaşamını sürdürürken 5 Mart 1982'de vefat etmiş ve Ankara'da Karşıyaka Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. (Öztürk, 1998:114)

4.7.1. 9. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1950-1954)

Islahı Hayvanat Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun münasebetiyle 15 Şubat 1952'de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 40, s. 273)

Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü 1952 yılı Bütçesi münasebetiyle 24 Şubat 1952'de söz almıştır. Lütfi Ülkümen iç iskân meselesinin mıntıkavi bir şekilde basit olarak ele alınıp halledilecek davalardan olmadığını, memleketin birçok mühim meselelerinin çözüm noktasının iç iskân üzerinde toplandığını izah etmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 13, B. 46, s. 640)

Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar hakkındaki 5516 sayılı Kanun'un bazı maddelerini değiştiren kanun münasebetiyle 4 Haziran 1952'de söz almıştır. Lütfi Ülkümen, Kanunun esasını "*bataklıkların istismarcı zümre tarafından Hükümetin elinden koparılmasını önleyerekten Hükümete bu gibi bataklıkları kurutmak imkânını temin etmek ve bu sayede bataklıklardan elde edilecek toprakları topraksız çiftçiye veya göçmenlere dağıtmak imkân ve salâhiyetini Hükümete bahşetmektir.*" şeklinde belirtmiştir. (TBMM ZC, D. 9, C. 16, B. 80, s. 60-62-64-288)

Orman Kanunu lâiyhası münasebetiyle 15 Temmuz 1953'te (TBMM ZC, D. 9, C. 24, B. 109, s. 715), 11 Aralık 1953'te (TBMM ZC, D. 9, C. 26, B. 16, s. 146-149-150), 29 Ocak 1954'te (TBMM ZC, D. 9, C. 27, B. 5, s. 436) ve 15 Şubat 1954'te söz almıştır. (TBMM ZC, D. 9, C. 28, B. 43, s. 347) Lütfi Ülkümen bu kanunun çözülmesi güç, bilhassa köylü ve orman münasebetleri bakımından birbirleriyle tezat halinde bulunan birçok meseleleriyle, yurdumuzda iki başlı derin ıstıraplara yol açan büyük bir orman davasıyla karşı karşıya olduklarını söylemiştir.

Bir yandan şiddetli bir şekilde orman tahribatı yapıldığını öbür yandan ormanlık bölgelerde toprak darlığı ve geçim zorluğu içerisinde bunalan köylünün durumunu dile getirmiştir. Lütfi Ülkümen Orman Kanunu ile ilgili olarak kendince çözümü şöyle açıklamıştır: *“orman mevzuatımızı tedvin ederken, köylü ve orman menfaatleri karşı karşıya geldiği hallerde, prensip olarak meseleyi köylü lehine halletmek zarureti teslime kendimizi mecbur telâkki etmeliyiz.”*

4.8. Necati Çelim

1909 Aydın'a bağlı Köşk nahiyesinde doğmuştur. Babası Ahmet Bey, annesi Muhsine Hanımdır. İlk tahsilini Aydın Güzelhisar İlkokulunda, ortaokulu Manisa'da tamamlamıştır. İstanbul'da Kabataş Lisesi'nden mezun olmuştur. Yüksek tahsilini İstanbul Tıp Fakültesinde yapmış 1937-1938 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Tabip Asteğmen olarak 37. Piyade Alayı'nda askerlik vazifesini tamamlamıştır. Cizre Hükümet Tabipliğine atanmış ardından 1942'de Cizre'den Söğüt Hükümet Tabipliğine nakledilmiştir.1944 yılı Mart ayında Sağlık Bakanlığınca müfettişliğe tayin edilmişse de görevinden istifa ederek ayrılmıştır. İzmir Bölgesi Sıtma Mücadelesi Bayındır ve Ödemiş Sıtma Savaşı Tabipliği, İstanbul Zeynep Kâmil Doğumevi Nisaiye Servisinde Asistanlık, yine İstanbul Şişli Çocuk Hastanesi Nisaiye Servisinde Asistanlık, Aydın Doğum ve Çocuk Bakımevi Kadın Hastalıkları Mütahassıslığı, Ordu Memleket Hastanesi Mütahassıslığı ve serbest doktorluk yapmıştır. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil no: 1957)

10. dönem DP Aydın Milletvekili seçilmiş ve TBMM'de görev almıştır. Evli ve 1 Çocuk babası olan Necati Çelim 05.03.1986 tarihinde vefat etmiştir. (TBMM Albümü 1920-2010:616)

4.8.1. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957)

10. dönem Milletvekilliği seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekilliği'ne seçilen Necati Çelim, TBMM'de Çalışma Komisyonu'nda görev almıştır. Eski eserlerin bulunduğu yerlerde ikamet edenlerin başka mahallere nakli ve bu yerlerin istimlâki hakkında kanun teklifi, bu teklifin bir geçici komisyonda görüşülmesine dair önergesi ve Genel Kurul'da değişik 4 konuda konuşması vardır. (Öztürk, 1998:82)

Sihhat ve İctimai Muavenet Vekâleti ile Hudut ve Sahiller Umum Müdürlüğü 1956 yılı bütçeleri münasebetiyle 27 Şubat 1956'da söz almıştır. DP Tekirdağ Milletvekili Zeki Eratman'ın sağlık kadrolarına tabip bulunamamış olması dolayısıyla bu kadroların kaldırılması fikrine karşı çıkan Necati Çelim “*Türkiye’de zaman zaman sıtmanın yarattığı epidemiler memlekette felâketler yaratmıştır. Ben sıtmalı bir bölgenin çocuğuyum. Sıtma savaşında da uzun müddet hizmet ettim. Sıtma mücadelesi için kurulmuş 265 şubemiz var. Buradaki kadrolardan 70 tanesinin çıkarılması hizmetin aksamasına sebebiyet verecektir. Vekâletle temas ettim, kadroya 35 tabip ilâve edilirse bu 265 şubenin hizmetlerinde bir aksaklık olmayacaktır. Bunun, 48 küsur milyon liralık Sağlık Vekâleti’nin memurlar maaşı faslında portesi 105 bin liradan ibarettir. Bu para gayet cüzdür. 48 milyon lira içinde bunu tenkis yoluna gitmek doğru değildir.*” demiştir. Necati Çelim’in bu konudaki tavrı reddedilmiştir. (TBMM ZC, D. 10, C. 10, B. 46, s. 997-998)

Eski eserlerin bulunduğu yerlerde ikamet edenlerin başka mahallere nakli ve bu yerlerin istimplâki hakkında 9 Ocak 1957’de TBMM’ye kanun teklifinde bulunmuştur. (TBMM ZC, D. 10, C. 16, B. 23, s. 4)

1957 mali yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu münasebetiyle 20 Şubat 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 41, s. 357)

Bütçe görüşmelerinde söz müddetinin tahdidi hakkındaki tavrı münasebetiyle 23 Şubat 1957’de söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 44, s. 578)

Maliye Vekâleti 1957 yılı bütçesi münasebetiyle 25 Şubat 1957’de söz almıştır. DP Trabzon Milletvekili Osman Turan bütçe’den Türk Ocakları için destek istemiştir. Bunun üzerine söz alan Necati Çelim: “*Bendeniz eski bir Türk Ocaklıyım. Bunların içerisinde kültürel çalışmalar yaptık. Fakat hiçbir Türk Ocaklı memlekette bir Türk Ocağı kurmak için ne devletten ne de şuradan buradan yardım istemedik ve bu ocaklar içerisinde millî şuur ve gayelerimizin devam ve temadisini temin ettik. Uğraştık, bunların içerisinde çalışanlar muvaffakiyetlerini gösteremedilerse, uzun müddet başka sebepler dolayısıyla faaliyetten geri kaldıysa, bir noktayı sormak isterim. Kaldığı günden bugüne memleket sahında Türk Ocaklarının faaliyetleri bakımından umumi mahiyette, Türkiye çapında ne gibi gayretler sarf edildiğini müşahade edemedim, bunun ıstırapı içindeyim. Büyük*

Meclis, aleyhte rey kullandığı takdirde Türkiye’de milli şuur aleyhinde bir müतालânın cereyan edeceğini ne kabul diyor ve ne de tasvip ediyorum.” (TBMM ZC, D. 10, C. 17, B. 46, s. 833)

Necati Çelim, Eski eserlerin bulunduğu yerlerde ikamet edenlerin başka mahallere nakli ve bu yerlerin istimlâki hakkında 29 Mayıs 1957’de TBMM’ye kanun teklifinde bulunmuştur. (TBMM ZC, D. 10, Cilt 19, B. 74, Sayfa 354)

4.9. Nihat İyriboz

1893 (1309) yılında Selanik’te doğmuştur. Babası Abdullah Şevket annesi Sergüzel Hanım’dır. 1914 yılında Yüksek Ziraat Okulu’ndan mezun olmuştur. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil no:1618)

Köln Tarımsal Araştırma Enstitüsü’nde Bitki Koruma İhtisaslığı yapan İyriboz Almanca bilmektedir. Nebat Hastalıkları alanında çalışmalar yapmıştır. Edirne Merkez Numune Okulu Ziraat Öğretmenliği ve Müdür Yardımcılığı, Edirne Seyyar Ziraat Memurluğu, Halkalı Ziraat Yüksekokulu Müstahzarlığı, Ankara Ziraat Okulu, Mersin ve Cebelibereket Ziraat Okulu Müdürlüğü, İstanbul ve Ankara İli Ziraat Müzesi Müdürlüğü, Yüksek Baytar Okulu Ziraat Öğretmenliği, Yüksek Orman Okulu Hayvanat ve Haşarat Öğretmenliği, Ankara İli Ziraat Mütchassis Ustabaşı, İzmir Ziraat Mücadele İstasyonu Müdürlüğü, Ziraat Genel Müdürlüğü Mütchassislığı, İzmir Bornova Ziraat Mücadele Enstitüsü Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda yazar’dır. 9. dönem Çanakkale, 10. dönem DP Aydın Milletvekili seçilmiştir.1950’de Çanakkale’den DP milletvekili seçilen İyriboz, 19. Hükümette Tarım Bakanlığı yapmıştır. Gümüş Liyakat Madalyası sahibidir. Evli ve 3 Çocuk babasıdır. (TBMM Albümü 1920-2010:617)

10. dönem Milletvekilliği seçimlerinde Aydın’dan 105.412 oy alarak DP Milletvekili seçilmiştir. 3 Mayıs 1954’te seçim tutanağını almış, 14 Mayıs 1954’te Meclise katılmıştır. Dört yazılı sorusu, Genel Kurul’da üç konuşması vardır. Dönem içinde Meclis Kütüphane ve İktisat encümenlerinde görev yapmıştır. Zirai mücadele ve zirai karantina Kanun layihasını müzakere için kurulan muvakkat encümene reis seçilmiştir. (Öztürk, 1998:85)

4.9.1. 10. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri (1954-1957)

İzmir Mebusu Halûk Ökeren ve 8 arkadaşının, 3116 sayılı Orman Kanunu'nun 71. maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun teklifi ve Ziraat Encümeni mazbatasını münasebetiyle 15 Ağustos 1956'da söz almıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 91, s. 377)

Orman Kanunu münasebetiyle 21 Ağustos 1956'da söz alan Nihat İyriboz: *“Efendim, (e) fıkrasındaki tabir, -sahipli arazi- olmasaydı yani Hükümetin teklif ettiği maddenin (e) fıkrasına -sahipli arazi- kelimesi konmasaydı, bendenizce bu münakaşalar olmayacaktı. (e) fıkrasının kalmasında fayda vardır arkadaşlar. Arkadaşlarımızın burada saydıkları bazı mahzurlar müteakip maddelerdeki hükümlerle ortadan kaldırılmıştır, (e) fıkrasının konmasındaki gaye, vegetationu kuvvetli ağaç yetiştirmek; yeni yetişen ağaçlardan yeni ormanlar teşkil etmektir. Bunda telâş edecek bir şey yoktur.”* şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. (TBMM ZC, D. 10, C. 13, B. 95, s. 534-742)

Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu münasebetiyle 15 Mayıs 1957'de DP Antalya Milletvekili Burhanettin Onat *“Ziraat ile hiç alâkası olmayan, buğday başağını hiç eline almamış bir insan, ben biyologum diye gelir, buğdaya ziraata musallat olan bir haşerenin biyolojisini yapmaya kalkarsa, bütün etrafı ile muvaffak olamaz arkadaşlar, muvaffak olamaz.”* demiştir. Bunun üzerine söz alan Nihat İyriboz: *“Burhanettin Onat Bey -burada ziraatçıdan başka kimse muvaffak olamaz- diyorlar. Olur. Misal göstereceğim, yabancı memleketlerdeki muadil müesseselerde ziraat mühendisi olarak % 5 kişi bulabilirsiniz. Bunların hepsi üniversitenin biyoloji enstitüleri, tabiye fakültelerinden, kimya bölümlerinden, bakteriyoloji bölümlerinden mezun olan insanlardır. Şimdi dünya otoriteleri olarak sayacağım beş, on profesörden hiçbiri ziraat mühendisi değildir. Türkiye'nin tanıdıklarını arz edeyim; Profesör Bluk, Profesör Gasser Bunlar bile ziraat mühendisi değildirler. Şimdi, biz bu kanunda Burhanettin Bey'in teklifini kabul edersek esasen bir yüksek ziraat mühendisi kıtlığı içerisindeyiz ve bu kıtlık mevcuttur. Bunlar dışarıda daha fazla para buldukları için hususi işlerde çalışıyor ve resmî Devlet ve meslek işlerinden kaçmıyorlar. Bu kıtlık karşısında, bu vazifeyi ifa edecek yüksek mektep mezunları, meselâ orman mühendislerini ve üniversitenin tabiiye fakültesi mezunlarını, biyologları almazsak, müessese böyle kalır. İdareten yapılan bu işlerin kanunen yapılmasını istiyor. Kanuna bu ilâve yapılırsa, müessese için büyük bir felâket olur. Böylece kalır. Biz, buraya ilim adamlarını*

almalyız diye bunu koyduk. Encümenin gayesi bu idi. Aksi takdirde yalnız ziraat mühendislerinin inhisarında bir müessese olarak kalır” diyerek Burhanettin Onat’ın kanun teklifine karşı çıkmıştır. (TBMM ZC, D. 10, C. 19, B. 68, s. 160-163)

4.10. Zühtü Uray

1901 İstanbul’da doğmuştur. Babası Mehmet Nuri Bey, annesi Hatice Hanımdır. (TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili Sicil no:1958) Lise ve Hukuk Fakültesi tahsillerini İstanbul ve Ankara’da tamamlamış ve Milano’ya eğitime gönderilmiştir. Milano Üniversitesi’nden İktisat ve Bankacılık eğitimi alarak iktisat doktoru olmuştur. Tercüme ve telif olmak üzere bu alanlarda eserler vermiştir. Zühtü Uray, İtalyanca, Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Hukuk, İktisat ve Bankacılık alanında çalışmalar yapmıştır. İtalya Milano’da Banca Commerciale Italiana Memurluğu, İstanbul’da Sovyet Ticaret Bankası Memurluğu, İstanbul’da Banco Di Roma Memurluğu, İktisat Bankası Murakıplığı, Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Mütercimliği, Özel Kalem 1. Kâtipliği (*Hür Aydın* gazetesi, 17 Nisan 1954:1, Bkz TBMM Tercüme-i Hal Kaydı, Milletvekili sicil no:1958), Devlet Demiryolları Müfettişliği, İstanbul Ticaret Borsası Büro ve Tescil Şubesi Müdür Yardımcılığı ve Kontrol Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. Siyasi hayata 1946 yılında DP’ye katılarak başlayan Zühtü Uray, 1946 seçimlerinde Çorum milletvekili adayı olmuştur. Bu sırada DP’nin neşriyat ve propaganda şefliğini yapmıştır. (*Hür Aydın* gazetesi, 17 Nisan 1954:1) 10. dönem DP Aydın Milletvekili seçilmiş TBMM’ye girmiştir. Uray, 02.05.1981 tarihinde vefat etmiştir. (TBMM Albümü 1920-2010, 2010:617)

10. Dönem milletvekilliği seçimlerine katılan Zühtü Uray, Aydın’dan 105.144 oy alarak DP Milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 3 Mayıs 1954’te almış ve 14 Mayıs 1954’te Meclis’e katılmıştır. (Öztürk, 1998:89)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Milli Şef Dönemi boyunca meşru bir şekilde kendisini ifade ve temsil imkânı bulamayan siyasal muhalefet akımı, II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği günlerde gerek kamuoyu ve basında ve gerekse CHP ve TBMM'de belirginleşmeye başlamıştır.

1945 yılında, yönetimin savaş yıllarında uyguladığı ekonomik politikasının doğurduğu ağır ekonomik ve sosyal sıkıntılar, Türk toplumunun geniş kesimlerinde tek parti yönetimine karşı derin bir tepki ve hoşnutsuzluk yaratmıştı. Savaş yılları boyunca sessiz ama derin bir şekilde oluşan muhalefet, savaşın sonunda artık kendisini gösterecek düzeye ulaşmıştır. Savaşın başlarında tarafsızlık politikası izleyen İnönü her ne kadar savaşa katılmak istemese de savaş sonrası oluşabilecek olası kutuplaşmada dış siyasette yalnız kalmamak için taraf seçmek zorunda kalmıştır. Neticede savaşın sonları yaklaştıkça Türkiye'nin Müttefik devletler yanında savaşa girmesi için baskı iyice artmış ve Türkiye II. Dünya Savaşı'na Müttefikleri (ABD, İngiltere, Fransa) yanında savaşa katılma kararı almış ve savaşa katıldıktan kısa bir süre sonra hiç kurşun atmadan yani silahlı mücadele de bulunmadan savaş sona ermiştir. Neticede savaşın müttefik devletlerce kazanılması, yani demokrasi cephesinin bu savaştan galip çıkması, tek-parti yönetimlerinin gözden düşmesine yol açmış ve pek çok ülkede serbest seçimlere dayalı demokrasilerin ortaya çıkmasına ve canlanmasına neden olmuştur. Siyasal liberalleşme eğilimlerini destekleyen uluslararası ortam, Türkiye'de de hem iktidarı hem de belirginleşmeye başlayan muhalefeti etkilemiştir.

Türkiye II. Dünya Savaşı'nda oluşacak yeni siyasi düzende yalnız kalmamak, dünya siyasetinde aktif rol almak ve güçler dengesini korumak amacıyla mevcut siyasi durumunu değiştirmesi lazımdı. Tek partili düzenden çok partili hayata geçiş artık gerçekleşmeliydi. Bu aşama da ilk önce CHP' de parti içi muhalefet baş göstermiştir. Adnan Menderes ve arkadaşları gerek bütçe görüşmelerinde gerek Toprak Reformu Kanunu'nda Hükümeti eleştiren konuşmalar yapmışlardır. Tek parti yönetiminden çok partili hayata doğru geçişte DP'nin önemli yeri vardır. DP'yi doğuran ve Adnan Menderes ile arkadaşlarının CHP'den ayrılmak zorunda kalmasında başlangıç süreci 1945'de Toprak Reformu Yasası'nın meclisteki görüşmeleriyle ortaya çıkmıştır. 17 Ocak 1945'te Toprak Reformu Meclisin gündemine bir kez daha gelmiştir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı üzerine bir komisyon oluşturulmuştur. Adalet, Bütçe, Ekonomi,

Tarım, Maliye, Ticaret, Anayasa ve İçişleri Komisyonlarından dörder kişi seçilmek üzere karma komisyon meydana getirilmiş, Komisyon başkanlığını İzmir Milletvekili R. Köker, sözcülüğünü de Aydın Milletvekili Adnan Menderes yapmıştır. Aydın Milletvekili Adnan Menderes'in bu Kanun tasarı komisyonunda görev alması bizim tabirimizle onun yıldızının parlamasını sağlamıştır. O'nun bu Kanun görüşmeleri esnasında yaptığı konuşmalar etkin bir siyasi kimlik olarak ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile başlayan, bütçe görüşmeleri ile hız kazanan CHP Hükümetine ve dolaylı olarak CHP'ye karşı ortaya çıkan muhalefet iyice adından söz ettirmeye başlamıştır. CHP ve TBMM'de başlayan bu gelişmeler basında ve kamuoyunda da merakla izleniyordu. Muhalefetin yukarıda belirttiğimiz toplu hareketleri, kamuoyu ve basında yeni bir parti kurulacağı inancının doğmasına yol açmıştır. CHP'ye karşı başlayan muhalefette, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve bütçe görüşmelerinden sonra belki de en önemli gelişme: "*Dörtlü Takrir*" olarak bilinen bildiri ve ya belgenin 7 Haziran 1945'te CHP Meclis Grubu'na sunulmasıdır. Hükümete muhalif milletvekilleri iç ve dış gelişmeleri değerlendirmek amacıyla mutut toplantılarla bir araya gelerek karşılıklı görüş alış verişini hızlandırmışlardır. Bu toplantılar sonucunda birbirlerini daha iyi tanıma imkânı bulan dört milletvekili C. Bayar, A. Menderes, F. Köprülü ve R. Koraltan ülkemizin demokratikleşmesi için ne yapılabilir sorusuna yanıt aramışlardır. Muhalif dört CHP milletvekili öncelikle partilerinin demokratikleşmesinin önünü açacak bir takrir verilmesinde anlaştılar. Verilen "*Dörtlü Takrir*" CHP tarafından mecliste yapılan oylamayla reddedilmiştir. Bu olay bu dört ismin partiden ayrılmasına sebep olmuş ve neticede 1945 yılının Kasım ayının sonunda, tavrircilerden üçü (Menderes, Köprülü ve Koraltan) partiden ihraç edilmiş, biri de (Bayar) milletvekilliğinden istifa etmiştir. Bu dört milletvekili parti kurma hazırlıklarına başlamıştır. Nihayet Bayar, 04 Ocak 1946'da parti hazırlıklarının tamamlandığını ve yeni partinin isminin, "*Demokrat Parti*" olarak belirlendiğini açıklamıştır. 7 Ocak 1946'da DP'nin kuruluş dilekçesi Refik Koraltan tarafından İç İşleri Bakanı Hilmi Uran'a verilmiştir. CHP hükümeti müracaata yarım saat gibi kısa bir süre de izin verildiğini açıklamıştır. 8 Ocak'ta Genel Başkanlık seçimi yapılmıştır. Celal Bayar DP'ye Genel Başkan seçilmiştir. Böylece DP'nin kurulmasıyla çok partili hayat başlamıştır.

DP'nin kurulmasından bir ay sonra il örgütleri oluşmaya başlamıştır. İlk il örgütü 1 Şubat'ta Samsun'da Şefik Avni Özüdoğru başkanlığında kurulmuştur.

Bunu 4 Şubat'ta Ethem Menderes'in başkanlığında oluşturulan Aydın örgütü izledi. DP'nin kuruluşundan bir buçuk ay sonra 16 il ve 36 ilçede, üç ay sonra ise 26 il ve 75 ilçede örgütünü kurmuştur.

Çok partili hayata geçişten sonra ilk olarak belediye seçimleri yapılmıştır. 26 Nisan 1946'da CHP Meclis Grubu toplandı ve belediye seçimlerinin 1 Mayıs'a alınmasını ve oy vermenin bir günde bitirilmesini gündeme getirmiştir. Grup oy birliğiyle bu öneriyi kabul etmiştir. DP seçimlerin aniden 4 ay önceye alınması karşısında seçimlere girmekten vazgeçmiştir. Seçimlere girmeme kararı alan DP'liler Hükümeti sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Sonuçta yapılan Belediye seçimlerini CHP kazanmıştır. Belediye seçimlerinin erken bir tarihte yapılmasının kararlaştırılmasının ardından, CHP'nin 1947 genel seçimlerini de erken bir tarihte yapma isteği aşikârdı. Belediye seçimleri erken bir tarihe alındıktan sonra seçimlere katılmama kararı alan DP'nin genel seçim öncesi izleyeceği politika merak konusuydu. Çok partili döneme geçilmesiyle birlikte en çok tartışma konusu yapılan konuların başında uygulanmakta olan "*Seçim Kanunu*"nun gelmekte olduğunu görmekteyiz. 5 Haziran 1946 yılında Tek Dereceli Seçim Yasa Tasarısı mecliste görüşülürken, Hükümet ve DP milletvekilleri arasında çok sert tartışmalar olmuş, Demokratlar belediye seçimlerinde ortaya koydukları suçlamaları tekrarlamışlardır. Türkiye'de 1946 yılına gelinceye kadar, iki dereceli ve çoğunluk usulüne dayalı bir seçim sistemi uygulamıştır. 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 Sayılı Yasa ile Tek Dereceli Seçim Sistemi kabul edilmiştir. Demokrat Parti'nin 1946 genel seçimleri öncesi mitinglerde ele aldığı ve CHP'yi eleştirdiği konu başlıklarına dikkat edecek olursak; genellikle iktidarın ekonomi politikasını eleştirdiklerini görmekteyiz. Özellikle CHP'nin "*Tek Parti*" döneminde uygulamış olduğu ekonomi politikalarına ağır eleştirilerde bulunulmuştur. Seçmenlere, o günler tekrar hatırlatılmıştır. Ayrıca İsmet İnönü de eleştirilerden nasibini fazlasıyla almıştır. İnönü'yü tarafsız kalmamakla suçlamışlardır. Keza İsmet İnönü'nün seçimlerde düzenlediği mitinglerde CHP lehinde konuşmalar yapması bu suçlamaları haklı çıkartmaktadır.

DP'liler iktidarın seçimleri öne alabileceği dedikodusunun çıktığı Mayıs ayından itibaren seçim çalışmalarını başlatmışlardır. Aydın ilinde DP'liler en ücra köylere kadar giderek partilerini tanıtmaya çalışmışlardır. Demokratların halka yaklaşımı bu partiye olan sempatiyi artıran unsurlardan biri olmuştur. Seçim çalışmalarına başlayan Adnan Menderes ilk mitingini doğup büyüdüğü topraklarda yani Aydın'da yapmıştır. 17 Temmuz 1946 tarihinde, yani seçimlerden dört gün

önce Aydın'da halka hitaben bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma, Adnan Menderes'in aynı zamanda ilk miting konuşmasıdır. Adnan Menderes, Aydın konuşmasına "*Ben size hesap vermeye geldim*" diye başlamış ve iktidardan şikâyetçi olmuştur. DP 1946 genel seçimlerini Aydın'da kazanamamıştır. Adnan Menderes Kütahya'dan milletvekili seçilerek Meclise girebilmiştir. Ülke genelinde 1946 milletvekili seçimlerinde, 4.490.876 kadın ve 4.060.673 erkek olmak üzere toplam 8.551.549 seçmenden, 6.373.543'ü oy kullanmıştır. Genel oy kullanma oranı % 75'e tekabül etmekteydi. Seçim sonuçlarına göre; CHP 395, DP 64, bağımsızlar ise 6 milletvekilliği kazanmıştır. Seçime katılan diğer partiler herhangi bir başarı elde edememiştir. DP sadece 11 ilde üyelik kazanabilmiştir.

1946-1950 yılları arasında yani DP'nin muhalefetlik döneminde CHP ile sürtüşmeler ve tartışmalar devam etmiştir. DP'liler seçimlere hile karıştığını ve bazı Kanunların değişmesi gerektiği ile ilgili iktidarı suçlamışlardır. Bu sürtüşmeler ve suçlamalar 1947 yılındaki bütçe görüşmelerinde kendini göstermiştir. Bütçe görüşmeleri mecliste yoğun tartışmalara sebep olmuştur. Özellikle de DP adına söz alan, Adnan Menderes, hükümeti eleştirmiştir. DP bütün muhalefet yıllarında (1946-1950), hürriyet davasını, Anayasaya uymama noktasına bağlamıştır. Anayasaya aykırı Kanunların değiştirilmesi, insan hak ve haysiyetini koruyucu Kanunlar getirilmesi tezini savunmuş ve 7 Ocak 1947'de toplanan 1. Büyük Kongre'sinde bu duruma yönelik kararlar almıştır.

Dört yıllık muhalefet döneminin ardından 1950 seçimleri yaklaşmıştır. DP seçim Kanununun değişmesi yönündeki baskısı iyice artırmıştır. 7 Şubat 1950'de, yeni seçim Kanunu tasarısı mecliste görüşülmeye başlanmıştır. Tasarı genel ilkeleri bakımından demokratikti. Gizli oy, açık tasnif ve yargı denetimi ilkeleri kabul edilmiştir. Seçim kurulları başkanlığına yargıçlar getirilmiş ve ayrıca Yargıtay ve Danıştay üyelerinden kurulu bir Yüksek Seçim Kurulu öngörülmüştür. TBMM, dağılmadan önce son toplantısını 24 Mart 1950 tarihinde gerçekleştirmiş ve aynı gün, seçimlerin 14 Mayıs 1950 günü yapılmasına karar vermiştir. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP büyük bir zafer kazanmıştır. Oy sonuçlarına gelince: DP toplam 4.391.694 oy ve % 55,2 oy oranı ile kazandığı milletvekili sayısı 416'dır. CHP toplam 3.148.626 oy ve % 39,6 oy oranı ile 69 milletvekili sayısı elde etmiş. Millet Partisi toplamda 368.537 oy ve % 4,6 oy oranı ile 1 milletvekili çıkarabilmiştir. Bağımsızlar toplam 44.537 oy ve % 0,6 oy oranı ile 1 milletvekilliği kazanmışlardır. Toplam 63 ilin 44'ünde DP, 8'inde CHP tam liste halinde seçimi kazanmışlardır; 11 ilde ise hiçbir bu başarıyı gösterememiş ve birden çok partinin

adayı çoğunluğu sağlayarak milletvekilliğine hak kazanmıştır. 1950 genel seçimlerinde Aydın il genelinde 154.371 seçmenden 140.244'ü oy kullanmıştır. Seçime iştirak oranı % 90,84 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran oldukça yüksek ve Türkiye ortalamasının üstünde olmuştur. Seçimde CHP 60.860, DP 76.896, MP 2.820 oy almıştır. DP Aydın ilinden 7 milletvekilinin tamamını kazanmıştır. Adnan Menderes, Namık Gedik, Nail Geveci, Şevki Hasırcı, İbrahim Ethem Menderes, Abdülbaki Ökdem, Ceval Ülkü, Lütfi Ülkümen Aydın'dan Milletvekili seçilerek Meclise katılmışlar Adnan Menderes İstanbul'dan da Milletvekili seçildiği için İstanbul Milletvekilliğini tercih etmiştir.

Aydını temsil eden bu 7 milletvekili 9. dönemde yani 1950-1954 yılları arasında Mecliste önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu milletvekillerinden, Namık Gedik, Sağlık ve Sosyal, Çalışma ve Dışişleri Komisyonlarında çalışmış ve Çalışma Komisyonu'nun sözcülüğünü yapmıştır. Sigortalı işçilerin tedavisi konusunda sözlü sorusu, Genel Kurul'da 17 değişik konuda 70 konuşması vardır. Diğer bir milletvekili Nail Geveci ise İçişleri ve Adalet Komisyonlarında çalışmış, Akaryakıt ve Borçlar Kanunu, Turizm Endüstrisini Teşvik, Orman Genel Müdürlüğü Teşkilatı ve Petrol Kanunu konularında kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır. Genel Kurul'da, değişik 8 konuda 14 konuşması vardır. Yine bir başka DP'li Aydın Milletvekili Şevki Hasırcı da Meclis Hesaplarını İnceleme ve Sayıştay Komisyonlarında çalışmıştır. Gayrimeşru servet yapanlar, düğünlerde yakılan mermi, ithal edilen mensucat (tekstil, dokuma), Sümerbank siparişleri ve sulama kanalları konularında sözlü soruları, bir Kanun teklifinin geri verilmesine dair önergesi, Genel Kurul'da 20 değişik konuda 25 konuşması vardır. Adnan Menderes'in yakın arkadaşı Ethem Menderes ise Meclis Bütçe Komisyonu'nda çalışmıştır. 1 Ağustos 1952'de İçişleri Bakanlığı, 17.5.1954-15.9.1955 ve 19.1.1958-27.5.1960 tarihleri arasında Milli Müdafaa Bakanlığı, 15.9.1955-30.9.1955 tarihleri arasında Devlet Bakanlığı, 30.9.1955-12.10.1956 tarihleri arasında Dâhiliye Bakanlığı, 12.10.1956-19.1.1958 tarihleri arasında Nafia (Bayındırlık) Bakanlığı yapmıştır. Abdülbaki Ökdem de Meclis'te Sağlık ve Sosyal Yardım, Dilekçe ve Milli Savunma Komisyonlarında çalışmıştır. Genel Kurul'da Cemiyetler Kanunu ve Sağlık Bakanlığı bütçesi üzerinde konuşmalar vardır. Ceval Ülkü ise Sağlık ve Sosyal Yardım ve Adalet komisyonlarında çalışmıştır. İlkokul öğretmenleri Yapı Sandığı konusunda yazılı sorusu vardır. Lütfi Ülkümen Tarım Komisyonu'nda çalışmıştır. Bu komisyonun sözcülüğünü yapmıştır. Orman Kanunu ile Orman Genel Müdürlüğü Teşkilatı için kurulan geçici komisyonlarda

görev almıştır. Genel Kurul'da değişik 3 konuda 12 konuşması vardır. 9. Dönem Aydın Milletvekilleri için yoğun bir çalışma dönemi olmuştur.

1950-1954 yani 4 yıllık bir iktidar süresinin ardından 1954 seçimleri yaklaşmış ve partiler seçim hazırlıklarına da başlamıştır. 12 Mart 1954 tarihinde TBMM'de alınan kararla seçimlerin 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılmasına karar verilmiştir. 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan seçimlere 4 parti katılmıştır. Bu partilerden DP ve CHP bütün illerde seçime katılırken CMP 40 ilde, Türkiye Köylü Partisi ise 19 ilde seçimlere katılmıştır. DP seçim kampanyasını temel olarak 1950-1954 arasındaki dört yıllık hizmetlerine dayandırmıştır. Limanlar, barajlar, köprüler, karayolları, köy içme suları kampanyada sıkça değinilen konular arasındaydı. Partinin dört yıl boyunca uyguladığı ve *"köylüyü çiftçi yapan"* tarım politikaları (Traktörleşme, zirai krediler vb.) DP'nin köylünün oylarını almada sıkıntısının olmayacağını göstermiştir. Zaten o tarihlerde köylünün oylarını alan seçimi alıyordu. Seçimlerin resmi sonuçlara göre; DP'nin toplam oyların 5.313.659'unu alarak, 541 milletvekilliğinden 503'ünü; CHP'nin 3.193.471 oy alarak 31'ini; CMP'nin de 480.249 oy ile 5 milletvekilliğini kazandığı; Bağımsızların ise; 56.393 oy alarak 2 üyelik kazanabildikleri anlaşılmıştır. Aynı sonuçlara göre; Köylü Partisi'ne 50.935; İşçi Partisi'ne de 910 oy verildiği görülmüştür. Aynı sonuçlara göre; DP kullanılan oyların % 58.42'sini; CHP % 35.11'ini; CMP % 5.28'ini; KP % 0.56'sını; İP % 0.01'ini; Bağımsızlar da % 0.62'sini almışlardır. Yine seçim sonuçlarına göre; DP 57 vilayette seçimleri tam liste kazanırken, CHP 3 ve CMP ise 1 vilayette seçimleri kazanabilmiştir.

1954 seçimlerinde Aydın ilinde de sonuç ülke genelinde ki gibi olmuştur. Aydın'da 192.405 seçmenden 162.835'i sandık başına gitmiştir. 1954 seçimlerine Aydın'da ki katılım oranı % 89,1'dir. 105.682 oy alan DP seçimleri tam liste kazanarak büyük bir başarı daha elde etmiştir. CHP 33.718 oy, CMP ise 3.691 oy alabilmiştir. DP Aydın'da 9 milletvekili kazanmıştır. Yani 1950 seçimlerindeki gibi listenin tamamını DP kazanmıştır. 10. dönemde Aydın'dan 9. dönem milletvekili seçilmiş isimlerin yeniden seçilmesinin yanı sıra Nihat İyriboz, Zühtü Uray ve Necati Çelime gibi yeni isimler de Aydın'dan milletvekili seçilerek Meclise girmişlerdir.

Bu yeni isimlerden Necati Çelime 1954-1957 yılları arasında Meclis'te önemli bazı faaliyetlerde bulunmuştur. Eski eserlerin bulunduğu yerlerde ikamet edenlerin başka mahallere nakli ve bu yerlerin istimlâki hakkında Meclise Kanun

teklifinde bulunmuştur. Tekrar Aydın Milletvekili seçilen Namık Gedik bu dönemde Dâhiliye Vekilliği görevinde bulunmuştur. 1954 seçimlerinde de Aydın ilinden DP Milletvekili seçilen ve Dâhiliye Vekili (İçişleri Bakanı) olarak görevlendirilen, İbrahim Ethem Menderes'te Meclis'teki faaliyetlerine devam etmiştir. Dönemin Meclis Adliye Encümeni Reisi DP Aydın Milletvekili Cevat Ülkü ise Orman Kanunu münasebetiyle mecliste konuşmalar yapmıştır. Genel olarak 1954 seçimlerinde Aydın ilinden seçilen Milletvekilleri arasında Meclis'te çalışmalarıyla ön plana çıkanlar arında yukarıda belirttiğimiz isimleri görmekteyiz.

Genel sonuç olarak söylemek gerekirse DP 1950 ve 1954 yıllarında ülke genelinde ve Aydın'da yapılan seçimleri kazanmıştır. 9. dönem ve 10. dönem Aydın Milletvekilleri ülke adına TBMM'de önemli çalışmalar yapmışlardır.

KAYNAKLAR

- Ahmad, F. (1977). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, İstanbul, Hil Yayın.
- Ahmad, F. ve Ahmad, B. (1976). *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Akandere, O. (1998). *Milli Şef Dönemi*, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Akandere, O. Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak Dörtlü Takrir’in Amacı ve mahiyeti. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5-28.
- Akdağ, M. (2007). *1946-1950 Yılları Arasında Aydın’da Siyasal Yaşam*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.
- Akın, F. (2004). *Türkiye’de Çok Partili Dizgiye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Akın, F. (2005). 12 Temmuz Beyannamesi’nin Türk Siyasi Tarihi’ndeki Yeri ve Önemi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 92-109.
- Akşam
- Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara, Phoenix Yayınevi.
- Anadolu
- Atayakul, F. A. (2007). *Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı: İstanbul.
- Aydemir, Şevket S. (1999). *Menderes’in Dramı*, Ankara, Remzi Kitabevi.
- Aydın İl Yıllığı, (1973).
- Bakan, S. ve Özdemir, H. (2013). Türkiye’de 1946-1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)’ye Karşı. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14 (1), 373-397.

BCA/30.00.0./77.509..18.

BCA/30.10.0.0./78.515..8.

BCA/30.10.00.0./77.514.6.

BCA/490..1.0.0./447.1841..1.

BCA/490..1.0.0/435.1807..1.

Burgaç, M. (2013). 1946 Genel Seçimlerinde Propaganda. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13 (26), 163-184.

Cumhuriyet

Çakmak, F. (2013). Demokrat Parti'nin Muhalefeti Sürecinde İzmir'de İktidar Muhalefet İlişkisi (1946-1950). *İzmir Kent Ansiklopedisi*, 1-20.

Demir, Ş. (2009). *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü: İstanbul.

Demokrat İzmir

DİE, (1951). İstatistik Yıllığı, Cilt 19, Ankara.

DİE, (1952). İstatistik Yıllığı, Cilt 20, Ankara.

Eraslan, C. (2001). Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayatın Kurulmasında Bir Dönüm Noktası: 12 Temmuz (1947) Beyanamesi. *Anakara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, (22), 141-157.

Eroğul, C. (1998). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara, İmge Kitabevi.

Fersoy, O. C. (1978). *Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes*, İstanbul, Hun Yayınları.

Göktürk, G. (2013). Kütahya'da 1946-1960 Yılları Arasında Milletvekili Genel Seçimlerinin Analizi ve Siyasal Yapı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (37), 253-266.

Güler, B. A. (2009). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi: Türkiye Cumhuriyeti İdare Tarihi Araştırması (1940-1949)*, Ankara.

Hür Aydın

- İnan, S. (2002). *Muhalefette Adnan Menderes, (1945-1950)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, SDÜ/ Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- İnan, S. (2004). Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 13 (1), 50-66.
- Kaçmazoğlu, H. Bayram. (1988). *Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları*, İstanbul, Ziya Ofset.
- Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- Kılçık, H. (1991). *Adnan Menderes'in Konuşmaları, demeçleri, makaleleri*, Ankara, Demokratlar Kulübü.
- Kıroba
- Kirman, E. (2006). *Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi, (1946-1950)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- Koçak, C. (2013). *İktidar ve Demokratlar*, Cilt 2, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Kürkcüoğlu, Ö. (1978). Türk Demokrasisi'nin Kuruluş ve İşleyişinde Dış Etkenlerin Rolü. *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, 33, Ankara, 213-247.
- Maman, K. (2013). *Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne Demokratlar* (Refik Koraltan), İstanbul, Timaş Yayınları.
- Oran, B. (2001). *Türk Dış Politikası Cilt 1 (1919-1980)*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Özçelik, M. (2010). İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (29), 253-269.
- Özküçük, A. (2012). Demokrat Parti'nin Demokrasi Söylemleri. *Tarih Okulu*, (7), 95-115.
- Öztürk, K. (1998). *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem 1950-1954*, Cilt 7, Ankara, TBMM Vakfı Yayınları.
- Sarol, M. (2014). *Bilinmeyen Menderes*, Cilt 1, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
- Sertkaya, İ. (2007). *Demokrasi Şehidi Adnan Menderes*, İstanbul, Yağmur Yayınları.

Sükan, F. (1991). *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları (1950-1960)*, Ankara, Kültür Yayınları.

Şener, S. (2004). İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Tarım Politikası Arayışları. *Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (7), 73-92.

Şeyhanlıoğlu, H. (2011). *Türk Siyasal Muhafazakârlığın Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, Ankara, Kadim Yayınları.

TBMM Albümü 1920-2010, . Cilt (1950-1980), Ankara, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010

TBMM, Tercüme-i Hal Kayıtları, Milletvekili Sicil Dosyaları.

TBMM, ZC, D. 10, C. 1, B. 15, (30.6.1954)

TBMM, ZC, D. 10, C. 1, B. 6, (9.6.1954)

TBMM, ZC, D. 10, C. 1, B. 7, (11.6.1954)

TBMM, ZC, D. 10, C. 1, B. 8, (14.6.1954)

TBMM, ZC, D. 10, C. 10, B. 31, (1.2.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 10, B. 33, (6.2.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 10, B. 36, (13.2.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 10, B. 37, (15.2.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 10, B. 46, (27.2.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 11, B. 55, (18.4.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 11, B. 57, (25.4.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 12, B. 71, (1.6.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 12, B. 78, (28.6.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 12, B. 80, (22.6.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 12, B. 83, (29.6.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 13, B. 101, (28.8.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 13, B. 104, (1.9.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 13, B. 86, (6.7.1956)

TBMM, ZC, D. 10, C. 13, B. 88, (11.7.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 13, B. 90, (16.7.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 13, B. 91, (15.8.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 13, B. 95, (21.8.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 13, B. 97, (23.8.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 14, B. 4, (16.11.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 14, B. 6, (21.11.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 15, B. 21 (26.12.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 15, B. 22, (28.12.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 16, B. 23, (9.1.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 16, B. 24, (11.1.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 17, B. 38, (13.2.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 17, B. 39, (15.2.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 17, B. 40, (18.2.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 17, B. 41, (20.2.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 17, B. 43, (22.2.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 17, B. 44, (23.2.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 17, B. 45, (24.2.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 17, B. 46, (25.2.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 17, B. 47, (26.2.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 19, B. 64, (6.5.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 19, B. 66, (10.5.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 19, B. 68, (15.5.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 19, B. 70, (20.5.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 19, B. 72, (24.5.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 19, B. 74, (29.5.1957)

TBMM, ZC, D. 10, C. 19, B. 75, (31.6.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 2, B. 4, (15.11.1954)
TBMM, ZC, D. 10, C. 20, B. 79, (10.6.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 20, B. 81, (14.6.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 20, B. 83, (19.6.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 20, B. 85, (24.6.1957)
TBMM, ZC, D. 10, C. 3, B. 15, (10.12.1954)
TBMM, ZC, D. 10, C. 3, B. 19, (20.12.1954)
TBMM, ZC, D. 10, C. 4, B. 25, (10.1.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 5, B. 47, (23.2.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 5, B. 49, (25.2.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 5, B. 52, (28.2.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 6, B. 61, (8.4.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 6, B. 63, (13.4.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 6, B. 67, (25.4.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 6, B. 68, (27.4.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 7, B. 74, (11.5.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 7, B. 75, (13.5.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 7, B. 76, (16.5.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 7, B. 79, (21.5.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 8, B. 10, (5.12.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 8, B. 16, (19.12.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 8, B. 18, (23.12.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 8, B. 19, (26.12.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 8, B. 3, (18.11.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 8, B. 5, (23.11.1955)

TBMM, ZC, D. 10, C. 8, B. 7, (28.11.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 8, B. 9, s. (2.12.1955)
TBMM, ZC, D. 10, C. 9, B. 23, (13.1.1956)
TBMM, ZC, D. 7, C. 17, B. 65, (29.5.1945)
TBMM, ZC, D. 7, C. 18, B. 67, (1.5.1945)
TBMM, ZC, D. 7, C. 18, B. 72, (11.6.1945)
TBMM, ZC, D. 7, C. 22, B. 45, (29.4.1946)
TBMM, ZC, D. 8, C. 1, B. 8, (26.8.1946)
TBMM, ZC, D. 8, C. 24, B. 40, (7.2.1950)
TBMM, ZC, D. 8, C. 24, B. 48, (16.2.1950)
TBMM, ZC, D. 8, C. 8, B. 23, (26.12.1947)
TBMM, ZC, D. 9, C. 1, B. 17, (5.7.1950)
TBMM, ZC, D. 9, C. 1, B. 2, (26.5.1950)
TBMM, ZC, D. 9, C. 1, B. 20, (11.7.1950)
TBMM, ZC, D. 9, C. 1, B. 23, (14.7.1950)
TBMM, ZC, D. 9, C. 1, B. 6, (5.6.1950)
TBMM, ZC, D. 9, C. 10, B. 11, (30.11.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 11, B. 14, (7.12.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 12, B. 26, (12.1.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 12, B. 29, (21.1.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 12, B. 33, (30.1.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 13, B. 48, (26.2.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 13, B. 35, (4.2.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 13, B. 40, (15.2.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 13, B. 44, (22.2.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 13, B. 45, (23.2.1952)

TBMM, ZC, D. 9, C. 13, B. 46, (24.2.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 13, B. 47, (25.2.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 13, B. 49, (27.2.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 14, B. 56, (2.4.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 14, B. 60, (11.4.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 14, B. 65, (28.4.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 15, B. 74, (21.5.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 16, B. 80, (4.6.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 17, B. 10, (28.11.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 18, B. 11, (1.12.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 18, B. 12, (3.12.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 18, B. 16, (12.12.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 18, B. 17, (15.12.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 18, B. 20, (22.12.1952)
TBMM, ZC, D. 9, C. 19, B. 26, (10.1.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 19, B. 27, (14.1.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 19, B. 28, (16.1.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 19, B. 30, (21.1.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 19, B. 32, (26.1.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 2, B. 5, (13.11.1950)
TBMM, ZC, D. 9, C. 2, B. 6, (6.7.1950)
TBMM, ZC, D. 9, C. 20, B. 36, (2.2.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 20, B. 37, (4.2.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 20, B. 39, (6.2.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 20, B. 42, (12.2.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 20, B. 43, (13.2.1953)

TBMM, ZC, D. 9, C. 20, B. 51, (23.2.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 20, B. 55, (27.2.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 21, B. 58, (25.3.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 21, B. 59, (27.3.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 21, B. 65, (9.4.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 21, B. 71, (20.4.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 21, B. 72, (24.4.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 22, B. 77, (6.5.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 22, B. 78, (7.5.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 22, B. 88, (27.5.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 23, B. 93, (8.6.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 23, B. 96, (24.6.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 24, B. 103, (7.7.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 24, B. 105, (9.7.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 24, B. 109, (15.7.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 24, B. 113, (21.7.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 25, B. 11, (30.11.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 25, B. 5, (16.11.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 25, B. 7, (20.11.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 26, B. 16, (11.12.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 26, B. 17, (14.12.1953)
TBMM, ZC, D. 9, C. 27, B. 25, (6.1.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 27, B. 5, (29.1.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 28, B. 43, (15.2.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 28, B. 44, (17.2.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 28, B. 48, (23.2.1954)

TBMM, ZC, D. 9, C. 29, B. 57, (4.3.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 29, B. 59, (6.3.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 29, B. 62, (9.3.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 29, B. 63, (10.3.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 29, B. 64, (11.3.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 29, B. 65, (12.03.1954)
TBMM, ZC, D. 9, C. 3, B. 19, (15.12.1950)
TBMM, ZC, D. 9, C. 3, B. 24, (27.12.1950)
TBMM, ZC, D. 9, C. 5, B. 42, (12.2.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 5, B. 49, (23.2.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 5, B. 50, (24.2.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 5, B. 51, (25.2.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 5, B. 52, (26.2.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 5, B. 53, (27.2.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 6, B. 55, (2.3.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 6, B. 56, (26.3.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 6, B. 64, (13.4.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 6, B. 67, (20.4.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 8, B. 84, (21.6.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 8, B. 91, (18.6.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 8, B. 93, (22.6.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 9, B. 109, (6.8.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C. 9, B. 112, (9.8.1951)
TBMM, ZC, D. 9, C.21, B. 74, (29.4.1953)
TBMM, ZC, D. 10, C. 10, B. 44, (25.2.1956)
TBMM, ZC, D. 10, C. 18, B. 50, (25.3.1957)

TBMM, ZC, D. 8, C. 25, B. 72, (24.3.1950)

Tepekaya, M. (2012). Türk Basınında Demokrat Parti Genel Seçimleri. *Başbakan Adnan Menderes'in Yaşamı ve Siyasal Mücadelesi Cilt 2*, Aydın, 251-354.

Timur, T. (2003). *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, Ankara, imge Kitabevi.

Toker, M. (1991). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, DP'nin Altın Yılları 1950-1954*, Ankara, Bilgi Yayınevi.

Tuna, T.(2007). *Adnan Menderes'in Günlüğü*, İstanbul, Şule Yayınları.

Turan, Ş. (1999). *Türk Devrim Tarihi, Çağdaşlık Yolunda Türkiye*, Ankara, Bilgi Yayınevi.

TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri,1923-2011, Ankara, Haziran 2012.

Ulus

Yeni Asır

Yıldırım, S. (2004). 1950 Seçimleri ve Propaganda. *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, 1 (6), 131-157.

Yılmaz, E. (2010). 1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları. *Yeni Dünya Bilimleri Akademisi*, 5 (4), 541-551.

Yücel, S. M. (2001). *Demokrat Parti*, İstanbul, Ülke Kitapları.

Yücel, S. M. (2006). *Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2005)*, İstanbul, Alfa Yayıncılık.

Zafer

EKLER

121256

DEVLET BAŞVURU GENEL BAŞKANLIĞI
CUMHURİYET ARŞİVİ

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Genel Sekreterliği

Ankara: 00/4.1951

III/3334

C.H.P. İlçe İdare Kurulu
Başkanlığına

14 Mayıs seçimlerine tekaddüm eden günlerde yurdun her tarafında D.P.çe siyasî toplantılar, mitingler tertip edilmiş ve halk arasında her fırsattan faydalanarak çeşitli propağanda konuşmaları yapılmıştır.

Çevrenizde bu neviden yapılmış toplantı veya mitinglerde:

- 1 - Konuşanların isimleri
- 2 - Bunların gazetelere geçmiş sözleri varsa bu gazetelerin isimlerini ve tarihlerini
- 3 - Halk Partisine tevcih edilen tenkitleri
- 4 - Bu konuşmalarda hangi mahallî işler üzerinde durulduğunu
- 5 - Bu konuşmalarda umumî olarak hangi memleket işlerinden bahsedildiğini
- 6 - Yapılan vaatleri
- 7 - Bu vaatlerin yerine getirilmemiş olması ile yeni iktidar çalışmalarından duyulan şikâyetlerin neler olduğunu

Sırası ile ve gayet açık olarak cevaplandırmanızı ve Genel Sekreterliğe göndermenizi önemle rica eder, saygılarımı sunarım.

C.H.P. Genel Sekreteri
Kasım Gülek
Kasım Gülek

Not: İl ve İlçe İdare Kurulu Başkanlıklarına bilgi için Genel İdare Kurulu Temsilcilerine gönderilmiştir.

490 01 11 58 11

Belge 1: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde DP'nin mitingleri hakkında, CHP İl ve İlçe Kurulu Başkanlıklarından istenilen bilgilere dair.

(BCA, 490..1.0.0/447.1841..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

İSİM VE MAKSAT

MADDE 1 — Demokrat Parti, Cemiyetler kanununa göre kurulmuş siyasi bir cemiyettir. Merkezi Ankara'dadır.

MADDE 2 — Partinin maksadı, programında yazılı esasları gerçekleştirmek için, kanunun verdiği haklar ve tüzüğü hükümleri dairesinde çalışmaktır.

ÜYELER

MADDE 3 — Demokrat Partiye :

- a — Milli Mücadele'ye aykırı harekette bulunmamış,
- b — Türk milletinin birlik ve istiklâlini parçalamaya hedef tutan ideolojilere saplanmamış,
- c — Ağır hapis veya şeref ve haysiyet kırıcı bir suç yüzünden hapis cezası ile mahkûm olmamış, hürriyetini almamış, ve halkça kötü tanınmamış,
- ç — Türk kültürünü ve Partinin prensiplerini kabul etmiş olan kadın ve erkek yirmi iki yaşını bitiren, her Türk girebilir.

Belge 2: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

MADDE 4 — Üçüncü maddedeki vasıf ve şartları haiz olup da partiye girmek isteyen her vatandaş, parti' de kayıtlı iki arkadaş tarafından gireceği yerin Ocağına tanıtılır. Ve kendisi de parti program ve tüzüğünü kabul ettiğine dair bir taahhütnâme verir.

Bu istek kabul olunmazsa, istekli, bir derece üst idare kuruluşuna müracaatla itiraz edebilir; bunun üzerine verilecek karar kat'idir.

PARTİ TEŞKİLÂTI

MADDE 5 — Parti teşkilâtı şunlardır :

- a — Büyük Kongre,
- b — Merkez Genel İdare Kurulu,
- c — Merkez Haysiyet Divanı ve İl haysiyet divanları,
- ç — Köy, mahalle, bucak, ilçe ve il kongreleri,
- d — Köy, mahalle, bucak, ilçe ve il idare kurulları.

BÜYÜK KONGRE

MADDE 6 — Büyük Kongre, iki yılda bir, genel idare kuruluşunun tayin edeceği yer ve zamanda toplanır. Gerekli hallerde genel idare kurulu kararı ile Büyük Kongre toplantıya çağırılabilir. Bu takdirde, ancak, toplantıyı gerektiren meseleler konuşulur.

MADDE 7 — Büyük Kongre, parti başkanı ve genel idare kurulu üyeleri ile, il kongreleri'nden seçilen üçer, ve üye sayısı iki bin geçen illerden her fazlası bin üye için ayrıca gene kongrelerce seçilecek birer üyeden teşekkül eder.

Belge 3: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

MADDE 8 — Büyük Kongre, mürettep üyesinin mutlak çoğunluğu ile parti başkanı tarafından açılır. Çoğunluk yoksa, ertesi günü yapılacak toplantıda bulunan üye ile açılır.

MADDE 9 — Büyük Kongre, gündemindeki meseleleri konuşmağa başlamadan önce, bir başkan ve iki başkan vekili ile lüzumu kadar yazman seçer.

MADDE 10 — Büyük Kongre, gündemini ve çalışma usûllerini tesbit etmekle işe başlar.

MADDE 11 — Büyük Kongre, partinin en yüksek makamıdır. Partiyi ilgilendiren bütün meseleleri inceleyebilir. Parti genel kurulu hesaplarına bakar; idare kurulu bütçesini tedkik ve kabûl eder; parti başkanı ile on kişilik genel idare kurulu ve yedi kişilik merkez haysiyet divanı üyelerini seçer.

Parti program ve tüzüğü'nün yapılması ve değiştirilmesi üyelerden üçte ikisinin reyî ile olur.

PARTİ BAŞKANI

MADDE 12 — Parti Başkanı, Partiyi temsil eder. Büyük Kongre'nin, genel idare kurulumun tabii başkanıdır. Parti namına söz söylemek yetkisi Başkanına aittir. Gerekirse, kendisini ilgilendiren işler için genel idare kurulu üyelerinden birisini tevkil eder.

GENEL İDARE KURULU

MADDE 13 — Genel İdare kurulu, Büyük Kongre'den sonra partinin en yüksek mercii olup vazifeleri şunlardır :

— 5 —

Belge 4: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TUZÜĞÜ

a — Parti program ve tüzüğü hükümlerine, kongre kararlarına göre partinin bütün teşkilâtını idâre eder.

b — Lüzûm görülen yerlerde teşkilât yapar.

c — İl kongreleri'nce idâre kurullarına seçilen üyelerin seçimlerini tedkik eder, gereken kararları alır.

ç — Teşkilâtı teftiş ettirir.

d — İl idare kurulları'nın mütalâasını alarak, gerek umumî vasıfları ve gerek seçim kudretleri bakımından en uygun görülenleri Parti namına millet vekilliğine aday gösterir.

e — Parti program ve tüzüğünün tatbiki ve sair lüzumlu gördüğü husûslar hakkında talimatnameler yapar.

f — Parti prensiplerini yaymak için bütün neşir ve telkin vâsıtalarından faydalanmağa çalışır.

g — İl bütçelerini ve bunlar üzerinde yapılacak münâkale isteklerini tedkik ve kabûl eder.

h — Parti tüzüğünü, icabında, tefsir eder.

MERKEZ VE İL HAYSİYET DİVANLARI

MADDE 14 — Aşağıdaki maddelerde yazılı hareketlerde bulunan parti mensuplarına, idâre kurullarının bildirimini veya parti mensuplarının müracaatı üzerine tedkikat yapmak ve inzıbatî karar vermek üzere, illerde ve merkezde haysiyet divanları kurulur.

MADDE 15 — İl haysiyet divanı, il kongreleri'nce seçilen beş, merkez haysiyet divanı, büyük kongrece

Belge 5: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

seçilen dokuz kişiden ibârettir. Bu divanlara üye olanlar idare kurullarında bulunamazlar. Divanların müddeti, illerde bir, merkezde iki yıldır.

MADDE 16 — İnzibat hükümleri şunlardır :

- a — Dikkati çekme,
- b — Çıkarma.

MADDE 17 — İnzibat hükümlerinin tatbikini gerektiren haller şunlardır :

a -- Parti programına, tüzük hükümlerine ve bu esaslara uygun olarak parti genel kurulu ve diğer parti kurulları ve teşkilât kademeleri tarafından verilen kararlara aykırı hareket etmek.

b — (a) fıkrasındaki esaslara uymayan neşriyat yapmak veya bu yoldaki neşriyatı tahrik etmek.

c — Her türlü seçimlerde parti nâmına adaylıkları tensip ve ilân edilenlere rey vermemek veya bu adaylar aleyhinde açık veya gizli propaganda yapmak.

c -- Partiyi, şahsî menfaatlerine âlet etmek.

d — Umûmiyetle siyasî hayatta, memleket ve parti bakımından, nezahat ve sevgiyi bozacak hareketlerde bulunmak.

MADDE 18 — Merkez haysiyet divanı, il haysiyet divanlarınca verilen ve itiraz yolu ile gelen inzibat kararlarını kat'î olarak neticelendirir. Genel idare kurulu ile, il haysiyet divanları üyeleri hakkında karar vermek, merkez haysiyet divanına aittir. Bu divanın

Belge 6: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

karanına itiraz vukuunda kat'i karar büyük kongrece verilir.

MADDE 19 — Haysiyet divanları ile büyük kongrece verilecek inzibat kararları, gerekirse, fiilin derecesine göre, doğrudan doğruya çıkarma kararı da olabilir.

MADDE 20 — Verilecek kararlara ittula tarihinden itibaren on beş gün içinde yazılı olarak itiraz edilebilir. Bu takdirde, evrak ilgililerin müdafaanâmeleri ile birlikte merkez haysiyet divanına gönderilir. Çıkarma kararlarının tatbiki, merkez haysiyet divanının tasdikine bağlıdır.

KONGRE HAKKINDA MÜŞTEREK HÜKÜMLER

MADDE 21 — Kongreler yılda bir toplanır.

MADDE 22 — Kongrelerin toplanma zamanı, mevsim, iklim ve iş gereklerine göre, merkez genel idâre kurulunca tesbit edilerek il idâre kurullarına en az bir ay evvel bildirilir.

MADDE 23 — Ocak kongre toplantılarına, o yerin parti ocağına kayıtlı her üye, mazereti olmadıkça, gelmeğe borçludur.

MADDE 24 — Bucak kongresine, köy, mahalle ocağına kayıtlı bulunan üyenin elliye kadar kısmı için bir, ve bundan yukarı üyenin eflî ve fazlası için birer ; ilçe kongresine, bucakta kayıtlı bulunan üyenin beş

Belge 7: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

ytize kadar olanı için iki, ve bundan yukarı üyenin beş yüz ve fazlası için birer; il kongresine, ilçelerde kayıtlı bulunan üyenin bine kadar olan kısmı için iki, ve bundan yukarı üyenin fazlası için ikişer, delege seçilir.

MADDE 25 — Doğrudan doğruya ilçeye bağlı bulunan ocaklar, ilçe idare kurulunun münasip gördüğü zaman ve yerde toplanarak beher elli üye için ilçe kongresine birer delege seçerler.

MADDE 26 — Kongreler, kendi idare kurullarının başkanları tarafından, yoklama yapıldıktan sonra, tiyelerin mutlak çoğunluğu ile açılır. Çoğunluk yoksa, toplantı bir gün sonraya bırakılır; ve mevcut üye ile açılır.

MADDE 27 — Her kongre, bir başkan ve bir başkan vekili ile yazman seçer.

MADDE 28 — Her kongre, kendi gündemine hâkimdir. Bu itibarla işlerini kolaylaştırmak için gereken komisyonları seçer.

MADDE 29 — İlk önce idare kurulunun yıllık raporu okunur.

MADDE 30 — Kongrelerin vazifeleri şunlardır:

a — Her kongre, delegeler tarafından yapılacak tekliflerle partinin mahallî hareket ve faaliyetlerini inceler ve icap eden kararları verir. Üst derecedeki kongrelere bildirilecek hususlar hakkında isteklerini bildirir. İdare kurulunun hâ-

Belge 8: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

saplarını ve gelecek çalışma devresi için hazırlanan bütçeleri tedkik ve kabûl eder.

b — Ocak, mahalle ve bucak kongreleri, ocak ve bucak idâre kurullarına üçer, ilçe kongreleri ilçe idare kurullarına beşer, il kongreleri ile idare kurullarına yedişer üye ile birer misli yedek üye seçer.

c — Kendilerine bağlı idâre kurulları ile başkanlarının seçimlerini, lüzumunda, inceler; ve bir yolsuzluk görürse seçimin yenilenmesine karar verir.

MADDE 31 — Bir ve evvelki toplantının zabıt hufâsası, ertesi toplantıda, ve son konuşmalardaki zabıt hufâsaları da kongre sonunda okunur.

İDARE KURULLARI HAKKINDA MÜŞTEREK HÜKÜMLER

MADDE 32 — İdare kurulları, kendi aralarından bir başkan, bir muhasebeci ve bir yazman seçerler.

MADDE 33 — İdare kurullarına seçilenlerin vazifeleri, bir üst derece idare kurulumun tasdiki ile tekmimül eder.

MADDE 34 — İdare kurulları, en az haftada bir gün toplanırlar.

MADDE 35 — İdare kurulları kararları, konuşma misabına çoğunluğu ile alırlar.

Belge 9: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

MADDE 36 — İdare kurullarının müddetleri, mülteakip kongrelere kadar devam eder. İdare kurullarına tekrar seçilmek caizdir. Baba veya ana ile çocuklar ve kardeşler ile karı koca, aynı idare kuruluşunda bulunamazlar.

MADDE 37 — Başkan, idare kuruluşunun mümessilidir. Bu sıfatla parti teşkilât kademeleri ile, mahallindeki hükümet ve sair müesseseler mümessilleri ile temas eder ve yazılan kâğıtları imzalar. Hesap işlerinde muhasebeci üye ile birlikte imza eder.

MADDE 38 — Mazereti olmadığı ve mazereti olup da bildirmedığı halde üst üste belirli üç toplantıya gelmeyen üye yerine, vazifesinde en fazla oy alan yedek üye getirilir.

İDARE KURULLARI VE VAZİFELERİ

MADDE 39 — İdare kurullarının vazifeleri şunlardır :

- a — Parti prensiplerini her fırsattan faydalanarak yaymak ; halkın partiye karşı sevgisini arttırmak.
- b — Tüzük hükümlerini, parti kararlarını ve talimat icaplarını yerine getirmek.
- c — Seçimlerde parti namına aday gösterileceklerin haklarında fikir ve mütalâalarına bildirmek.
- ç — Bütçeleri ile senelik hesap defterlerini yaparak kongrelere sunmak.

Belge 10: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

d — Partililer arasındaki geçimsizlikleri önlemek.

MADDE 40 — İl umumi meclis üyeliklerine seçilecek parti adayları, ilçe idare kurullarının fikir ve mütalâaları alındıktan sonra, il idare kurullarınca tesbit ve ilân edilir. Belediye seçimlerinde aday göstermek, o yerin idare kuruluşuna aittir.

MALİ HÜKÜMLER

MADDE 41 — Partinin geliri :

- a — Parti üyelerince yılda yüz yirmi lirayı geçmemek üzere alınacak yardım paralarından,
- b — Partiye yapılacak bağışlardan, ibarettir.

MADDE 42 — Parti paraları, banka olan yerlerde bankalarda durur. İdare kurulları başkan ve muhasip üyelerinin çift imzaları ile çekilir. Banka olmayan yerlerde, parayı, idare kurulu, müşterek mes'uliyetleri altında saklarlar.

GEÇİCİ HÜKÜMLER

MADDE 43 — Büyük kongre toplanıncaya kadar, genel idare kurulu vazifesini, Demokrat Partiyi kuranlar yapar. Bunlar, aralarından birini parti başkanı seçerler. Genel idare kurulu, üyelerinin sayısını on beşe kadar çıkarabilirler.

MADDE 44 — Genel idare kurulu, Demokrat Parti teşkilâtını yapmak için, münâsip gördüğü il ve ilçelerde, üyesi üçten yediye kadar olmak üzere, müteşebbis hey'etler kurar.

Belge 11: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

DEMOKRAT PARTİ TÜZÜĞÜ

MADDE 45 — Müteşebbis hey'etler, tüzük hükümlerine göre partiye üye kabul ve kaydederler.

MADDE 46 — Bütün partililer ve kurullar, büyük kongre kararına kadar, işbu tüzük hükümlerine uyarlar.

MADDE 47 — Parti, resmen faaliyete başlamasından itibaren bir seneye kadar büyük kongreyi toplantıya çağırır.

PARTİNİN MÜESSİSLERİ

MADDE 48 — Parti müessislerinin isim, meslekleri ve oturdukları yer aşağıda yazılıdır :

- 1 — Celâl Bayar, eski Başbakan
Meşrutiyet caddesi, Alevok apartmanı, N° 5.
- 2 — Fuad Köprülü, Profesör, Kars Milletvekili,
Atatürk bulvarı, N° 311.
- 3 — Refik Koraltan, İçel Milletvekili
İsmetpaşa caddesi, N° 58.
- 4 — Adnan Menderes, Aydın Milletvekili
Kavaklıdere, Güven mahallesi, Güneş sokak, N° 4.

Belge 12: DP Tüzüğü

(BCA, 490..1.0.0/435.1807..1.)

T. C. BAŞBAKANLIK YAZI İŞLERİ VE SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ		ÖZETİ :	
		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	
Gelen evrakın Tarihi	16/6/1950	<p>Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına</p> <p>14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimde Aydın, milletvekilliklerine seçilen ad ve soyadları ilâk listede yazılı zatlara ait olup 5545 sayılı kanunun 117 nci maddesinin son fıkrasına göre Aydın İlî Seçim Kurulu Başkanlığından gönderilen 7 adet ikişer nüsha tutanağın bağı olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim.</p> <p>Başbakan</p> <p>18.5.950</p>	
Gelen evrakın No.	235		
Yazan Memur	F. Erkey		
Yazı tarihi	18/5/1950		
Beyaz eden			
Beyaz tarihi			
Karşılaştıranlar	6/20/7		
Dosya No.	6/7		
Gidiş No.	1790		
Ekleri	15		
Sevk tarihi	8-5-950		
Kaydeden			
Not :			
-4-			

Belge 13: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde Aydın'dan Seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0/77.509..18.)

Aydın İli

Adnan Menderes
Fuat Köprülü
Fevzi Lütü Karacemanoğlu
Nemik Gedik
Şevki Hasırcı
Baki Öktem
Ethem Menderes

2

Belge 14: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde Aydın'dan Seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0/77.509..18.)

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Aydın İl Seçim Kurulu Başkanlığı
Sevi
235

Seçim

Yüksek Başbakanlığa

5545 Sayılı Millet vekilleri seçimi konusunun II7 nci maddesi gereğince yapılan birleştirme sonucunda, Demokret partiden Millet vekili seçilmiş olan Adnan Menderes, Fust köprülü, Fevzi Lütfi Karasmanoğlu, Nemik Gedik, Şevki Hacıralı, Beki Üktem ve Ethem Menderese ait ikisinden on dört tane 16/5/1950 günlü tutanak dizi kağıtları ilişik olarak sunuldu.

Gereğine buyrukları hususu yüksek takdir ve tesviplerine saygı ile sunulur. 16/5/1950

İl seçim kurulu
Başkan
Hamdi Yiğün

y. i. Ullat
18.5.1950

YATIRILAN KİTAP NO	18-5-1350	1956	16
--------------------	-----------	------	----

CSO	10	77	509	18
-----	----	----	-----	----

18-5-1350 3559 15 3

Belge 15: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde Aydın'dan Seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0/77.509..18.)

432

Aydın
İl seçim kurulu
Başkanlığı
Seviye 235
Dizi no 61

Adet	Evrenin nevi
2	Millet vekili seçilen Adnan Mendere sit tutanak
2	Millet vekili seçilen Fust KÜprülüye sit tutanak
2	Millet vekili seçilen Fevzi İltifi Karacaoğlu sit tutanak
2	Millet vekili seçilen Namık Gedige sit tutanak
2	Millet vekili seçilen Şevki Husarcıye sit tutanak
2	Millet vekili seçilen Beki Ükteme sit tutanak
2	Millet vekili seçilen Ethem Kenderese sit tutanak
14	Toplam

Yalnız on dört edettir . 16/5/1950
İl seçim kurulu
Başkanı
Hamdi-iyigün

830	10			77	509	18
-----	----	--	--	----	-----	----

4

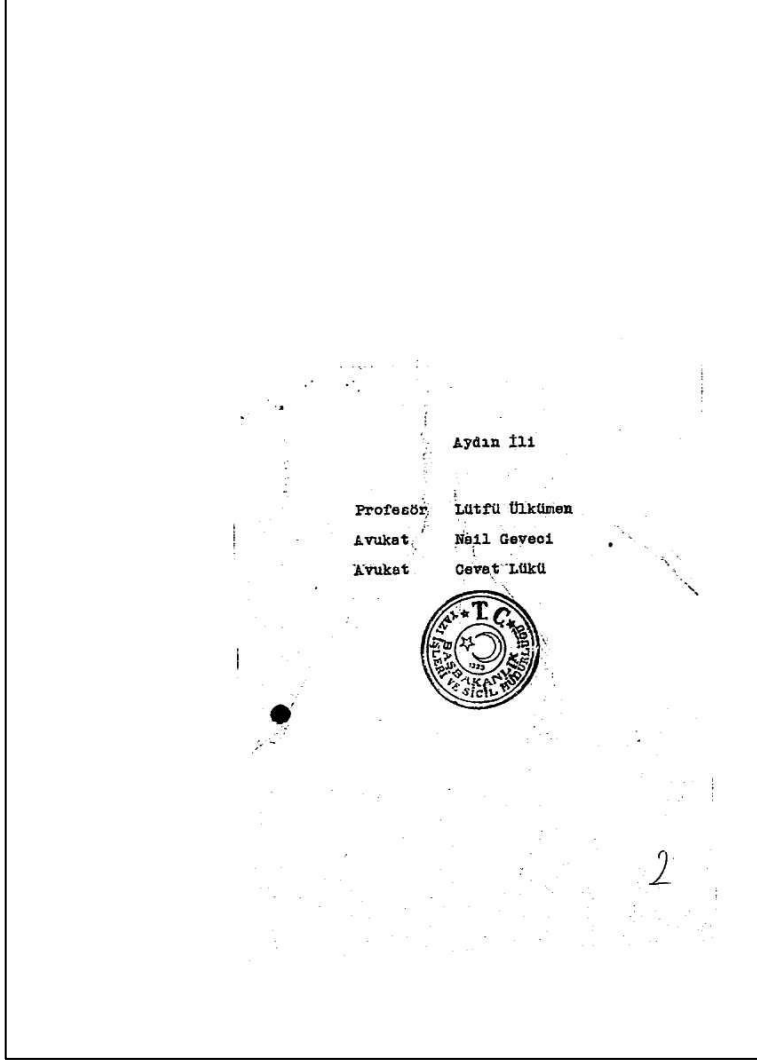
Belge 16: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde Aydın'dan Seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0/77.509..18.)

T. C.		ÖZETİ :
BAŞBAKANLIK YAZI İŞLERİ VE SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ		78
Gelen evrakın	Tarihi	18/9/1951
	No.	75
Yazan Memur	F. Erkey	
Yazı tarihi	21/9/1951	
Beyaz eden		
Beyaz tarihi		
İzlenimler		
Doşya No.	6/3052	
Gidiş No.	3446	
Ekleri	7	
Sevk tarihi	21.9.1951	
Kaydeden		
Not :		
		<p>Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına</p> <p>16/9/1951 tarihinde ara ara / xxxxxxx tarihinde yapılarak seçimde Aydın ----- milletvekilliklerine seçilen ad ve soyadları iligik listede yazılı zatlara ait olup 5545 sayılı kanunun 117 nci maddesinin son fıkrasına göre Aydın ----- İli Seçim Kurulu Başkanlığından gönderilen 3 adet ikişer nüsha tutanağın bağı olarak sunulduğunu saygılarımla arz- derim.</p> <p>21.9.1951</p> <p>Başbakan</p> <p>M. S.</p> <p>21.9.1951</p>
[No. 9]		Bakanlık Devlet Matbaası
030 10		77 514 6

Belge 17: 16 Eylül 1951 Ara Seçimlerinde Aydın'dan Seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0./78.515..8.)

Belge 18: 16 Eylül 1951 Ara Seçimlerinde Aydın'dan Seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0./78.515..8.)

Aydın
İl Seçim kurulu
Baş kanlığı
seyi
75

EK: 6

Yüksek Beş bekanlığı

5545 Sayılı Millet vekilleri seçimi kanununun II7 nci maddesi gereğince yapılan birleştirme sonucunda, Demokrat partiden Millet vekili seçilmiş olan Nail Geveci, Cevat Ulkû ve Lütfi Ulkû mene ait ikişerden altı adet 17/9/1951 günlü tutanak dizi kâğıda ile ilişik olarak sunulmu .

Gereğine buyrukları hususu yüksek tekkir ve tasviplerine saygı ile sunulur . 18/9/1951

İl Seçim kurulu
Baş kani
Hamdi İyigün

H. İyigün

9
*Yazı 3 - Md -
21. 9. 1951*

030	10			77	514	6
-----	----	--	--	----	-----	---

VAZİ	1	1	1	1	1	1
21. 9. 1951	7746	6				

20. 9. 1951	5921	6
-------------	------	---

Belge 19: 16 Eylül 1951 Ara Seçimlerinde Aydın'dan Seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0./78.515..8.)

Aydın
İl seçim kurulu
Başkanlığı
Sayı
75

78
570

Lizî kâğıdı

Adet : Evrâkın nev'i
2 Millet vekili seçilen Nail Geveciye ait tutanak
2 Millet vekili seçilen Cevat Ulkûye ait tutanak
2 Millet vekili seçilen Lütfî Ülkümene ait tutanak
6 Toplam

Yalnız altı adettir . 18/9/1951

İl seçim kurulu
Başkanı
Hemdi İyigün
Hizmet

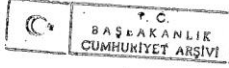
030	10			77	514	16
-----	----	--	--	----	-----	----

4

**Belge 20: 16 Eylül 1951 Ara Seçimlerinde Aydın'dan Seçilen DP
Milletvekillerine dair.**

(BCA, 30.10.0.0./78.515..8.)

Aydın
Vilâyet İntihap
Heyeti Reisliği
Sayı
131

Yüksek Başbakanlığa

5545 Sayılı Millet vekilleri seçimi kanununun II7 inci maddesi gereğince yapılan birleştirme sonucunda; Demokrat partiden Millet vekili seçilmiş olan Adnan Menderes, Ethem Menderes, Namık Gedik, Cevat Ulkû, Necati Çelîm, Bakı Ükdem, Nihat Eğriboz, Nail Geveci ve Zühtü Uraya ait dokuz adet 3/5/1954 günlü tutanak dizi kağıdı ile ilişik olarak sunuldu.

Gereğine buyrukları hususu yüksek takdir ve tasviplerine saygı ile sunulur. 4/4/1954

Vilâyet İntihap
Heyeti Reisi
Hamdi İyigün

ya. u. v. 1954
7-2-1954
OK

030 10 78 515 8

-3-
1265 10

6-5-238 2753 10

Belge 21: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0./78.515.8.)

Aydın
Vilayet İntihap
Heyeti Reisliği
Sayı
131

Millet vekilligine seçilmiş olanların
mazbatalarına ait dizi kâğıdı

Sıra	Adet	Tarîhi	Münderecatı
1	I	3/5/1954	Adnan Menderes'e ait tutanak
2	I	3/5/1954	Ethem Menderese ait tutanak
3	I	3/5/1954	Namık Gedike ait tutanak
4	I	3/5/1954	Cevat Ülküye ait tutanak
5	I	3/5/1954	Necati Çelime ait tutanak
6	I	3/5/1954	Baki Ökdeme ait tutanak
7	I	3/5/1954	Nihat Eğriboz'a ait tutanak
8	I	3/5/1954	Naîl Geveciye ait tutanak
9	I	3/5/1954	Zühtü Urşay'a ait tutanak .
9	Toplam		

Yalnız dokuz adettir . 4/5/1954

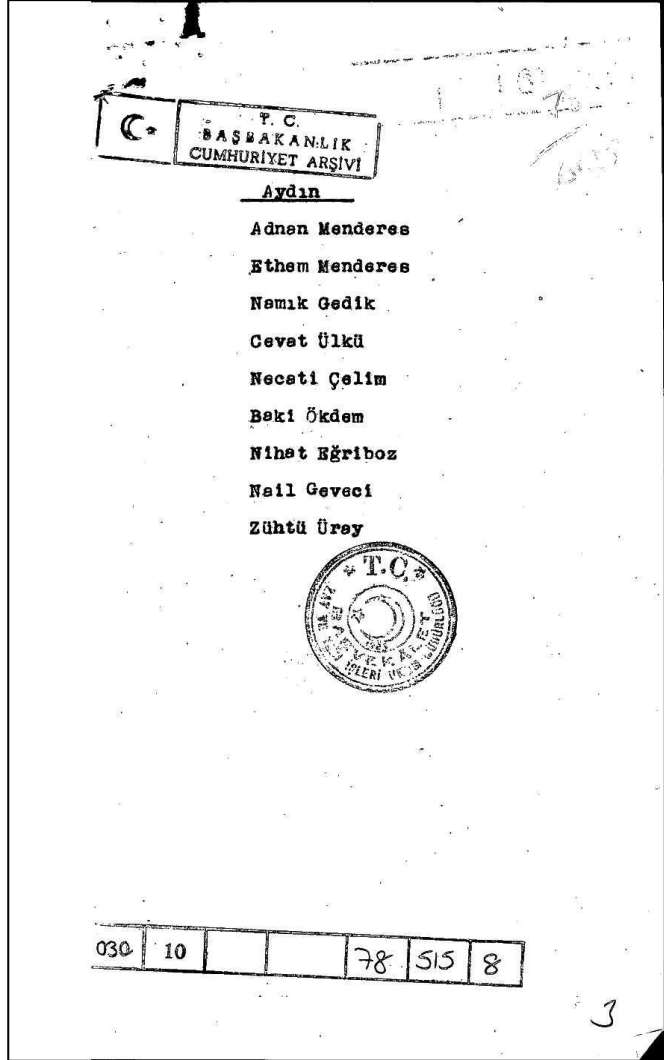
Vilayet İntihap
Heyeti Reisi
Hamdi İyigün .

030	10			78	515	8
-----	----	--	--	----	-----	---

2

Belge 22: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0./78.515.8.)

Belge 23: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan seçilen DP Milletvekillerine dair.

(BCA, 30.10.0.0./78.515.8.)

**Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK**

Ünvan No : VI
Mad. 66-8 117(moa. PE)

AYDIN III

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oyların kullanılma- rın sayısı	Seçimi hakkında Hiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
Şevki HASIRCI	Naazilli 1335	Tüccar	(76784)	yetmiş altı bin yedi yüz sekizden dört	(154.398)	(140.244)	Yoktur	

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda (76.784) oy ile Şevki HASIRCI
İlmitis Milletvekilliğine seçilmiş olduğuna gösterir bu tutanak kurulunuz tarafından kendisine verildi. 16 / 5 / 95 C

TBMM BAŞKANLIĞI MAHFUZDUR

Başkan Hamdi TILGON
Üye Abdurrahman AKKUR
Üye Süleyman ERAYDIN
Üye Coşuk ULKÜ
Üye Mithat AKYENT
Üye Fazıl KURBANAR

Üye Mustafa KIRILMI
Üye Mahmut ÖBAL
Üye Nuri KOŞKLU
Üye Mehmet Ali DENKMEK
Üye Rifat KODİK

İmzasayın 5.VI.1950 tarihli altınca Bileşiminde sunmuşğır.

NOT: Başkan ve üyelerin imza edebilecekleri yerlerin Dehae sayı: 2371 adıyla soyadları yazılacaktır.

Doğru Mathem - Ankara

Belge 24: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Şevki Hasırcı'nın seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1575)

**Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK**

AYDINLI

Örnek No. : VI
Mad. 40 - e 117/son. YK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oylarını kullananların sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazıyla				
Ethem MENDERES	İzmir 1315	Avukat	(76.525)	yetmiş altı bin altı yüz yirmi beş.	(154.398)	(140.244)	Yoktur	

Milletvekili seçimi kanunu gereğince iliminde yapılan seçim sonunda (76.525) oy ile ETHEM MENDERES ilimiz Milletvekilliğine seçilmiş olduğuna gösterir bu tutanak 'kurulumuz tarafından kendisine verildi. / 95

Başkan Baki İYİĞÜN Üye Abdurrahman AKKEM Üye Süleyman ERAYDIN Üye Cevat DİRİ Üye Mihat İZLER Üye Fahri ERNALAR

Üye Mustafa KIBINLI Üye Mahmut ORAL Üye Nuri KOÇKUL Üye Mehmet Ali DEMEKER Üye Rifat KODİK

NOT: Başkan ve üyelerin imza edebilecekleri yerlerin başına ayrı ayrı adlarıyla soyadları yazılacaktır.

Dışişleri Bakanlığı - Ankara

**Belge25: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen
Ethem Menderes'e ait seçim tutanağı.**

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1576)

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

AYDIN İLİ

Örnek No. : VI
Mad. 46-8 11/1950 EK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oylarını kullananların sayısı	Seçim hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Dişhâceler
			Rakamla	Yazı İle				
BAKİ ÖKTEM	Drama 1331	Doktor	(76.588)	Yüzetmiş altı bin beş yüz sekizden sekiz	(154.398)	(140.244)	Yoktur	

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda (76.588) oy ile BAKİ ÖKTEM ilimiz Milletvekilğine seçilmiş olduğuna gösterir bu tutanak kurulunuz tarafından kendisine verildi. 15/ 5 / 1950

Başkan Hamed İYİĞÜN Üye Abdurrahman AKKEM Üye Şehyar ERAYDIN Üye Cevat ERKÜ Üye M. İzzet LEVENT Üye Fahri ERGALAR

Üye Mustafa KIRIMLI Üye Mehmet ORAL Üye Kerem KÜÇÜK Üye Mehmet Ali DENKER Üye Rifat KODİK

Kamuya 5.51.1950 tarihli altınca birleşiminde okunmuştur.

NOT: Başka ve üyelerin imza edebilecek yerlerin dışında ayrı ayrı adlarıyla sayıların yazılacaktır.

Dünya Matbaası - Ankara

Belge 26: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Baki Öktem'e ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1577)

AYDIN III

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAKÖrnek No : VI
Mad. 60-9 117/son. FK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oyların kullanılmasının sayısı	Seçimi hukukunda itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	İzâ ile				
Namık GEDİK	İstanbul 1327	Doktor	(76930)	yetmiş altı bin dokuz yüz otuz-	(154.396)	(140.244)	yoktur	

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ihtimale yapılan seçimi sonunda (76.930)----- oy ile Namık GEDİK -----
İhtimala Milletvekilliğine seçilmiş olduğuna gösterir bu tutanak kararımız tarafından kendisine verildi. 16 / 5 / 1950

Başkan Hamed EYİGÖR Üye Adurrahman AKKUM Üye Selçuk ERAYDIN Üye Cevat ULKÜ Üye Mitat BEYENP Üye Fabri EMVALAR
MAHFUZ BÜK

Üye Mustafa KIRIMLI Üye Mahmut CRAL Üye Nuri KÜŞLÜ Üye Mehmet Ali DENKER Üye Rifat KODİK

Kamutayan 5.VI.1950 tarihli altınca Birliğinde onanmıştır.

N.O.T. : Başkan ve üyelerin imzası olmadıkları yerlerin beline ayrı ayrı adlarıyla soğadları yazılacaktır.

Doğuş Matbaası - Ankara

Belge 27: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen
Namık Gedik'e ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1574)

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya Sana'atı	ALDIĞI OYLAR		Seymenlerin Sayısı	Oylarını kullananların sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düştürmeler
			Rakamla	Yazı ile				
Cevat Ülkü	Esze 1329	Avukat	50895	elli bin sekiz yüz doksan beş	156929	95043	-	

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sırasında 50895 oy ile Cevat Ülkü'den ilimiz Milletvekiliğine seçilmiş olduğuna gösteren bu tutanak kararnamamız tarafından kendisine verildi. 17/9/51

Yerel Yürütme Kurulu Başkanı
Ahmet Sevranoğlu

Yerel Yürütme Kurulu Başkanı
H. Hüseyin Akseki

Yerel Yürütme Kurulu Başkanı
Hüseyin Yıldız

Yerel Yürütme Kurulu Başkanı
Ahmet Karsu

Yerel Yürütme Kurulu Başkanı
Fehri Beşer

Yerel Yürütme Kurulu Başkanı
Naimettin Akşen

Yerel Yürütme Kurulu Başkanı
Naim Koryu

Yerel Yürütme Kurulu Başkanı
Fehri Beşer

Yerel Yürütme Kurulu Başkanı
Fehri Beşer

Kararın 14.XI.1951 tarihli Dördüncü Birleşiminde sunulmuştur.

NOT: Başka ve kısıtlı imza ötekileri yerlerle üstüne ayrı ayrı atılmıylay soyadları yazılmıylaydır.

Doğru Yazılan - Aşkın

Belge 28: 16 Eylül 1951 Ara seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Cevat Ülkü'ye ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1923)

Aydın ili

Milletvekilli Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Druck No: 71
Med. 64-B 117/Gen. Fik

Adı ve Soyadı	Dağum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oyların kullanılma- rın sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Dâğınceler
			Rakamla	Yazı ile				
Lütfü Ülkümen	Meraz 1920	Enkara Üniver- sitesi İktisat Fakültesi Pro- fesörlerinden	50988	elli bir co- kuz yis sek- sen sekiz	156229	95043	-	

Milletvekilli seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda 50988 oy ile Lütfü Ülkümen'in ilimiz Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak kurulumuz tarafından tanzim edilmiştir. 17 / 9 / 1951

Başkan H. Hüseyin Hüseyin
Üye İl Özel İdaresi İl Özel İdaresi
Üye Belediye Meclisi Belediye Meclisi
Üye Belediye Meclisi Belediye Meclisi
Üye Demokr. Partiden Demokr. Partiden
Üye C.H.P. Partiden C.H.P. Partiden
Üye C.H.P. Partiden C.H.P. Partiden
Üye Millet Partisinden Millet Partisinden
Üye Demokr. Partiden Demokr. Partiden

Üye Demokr. partiden C.H.P. Partiden
Üye C.H.P. Partiden C.H.P. Partiden
Üye C.H.P. Partiden C.H.P. Partiden
Üye Millet Partisinden Millet Partisinden
Üye Demokr. Partiden Demokr. Partiden

Kampanyanın 14.11.1951 tarihinde Dördüncü Birleşiminde tamamıştır.

NOT: Başkan ve üyelerin imza örnekleri yerleştirilmiştir ayrı ayrı idariyle muhafaza edilmiştir.

Doğru Matbaası - Ankara

Belge 29: 16 Eylül 1951 Ara seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Lütfü ülkümen'e ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1969)

**Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK**

Örnek No. : VI
Mad. 66-s 117/son. FK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oyların kullanım sayısını	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
Ethem Menderes	İzmir 1915	Daniliye ve- kili	109850	Yüksekçe Seçim yüs- selli	182445	163896		

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda (109850) oy ile Ethem Menderes ilimiz Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak kurulunuz tarafından tescim edilmiştir. 3 / 5 / 1954

Başkan
Hamdi İyigün

Üye
İbrahim Sarıoğlu

Üye
Hasan Hüseyin Akseki

Üye
Halim Durmaz

Üye
Hamdi Kestelci

Üye
Ali Rıza Dikmen

Üye
Dr. Beşat Erenkan

Üye
Süleyman Eravdın

Üye
Ziya Eyren

Üye
Hakkı Tuğun

Üye
Ekrem Torunlu
(hasta)

NOT: Başkan ve üyelerin imza ödevohleri yerlerin üstüne ayrı ayrı
olarak yapılıncaktır.

Dahur Matbaası - Ankara

Belge 31: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Ethem Menderes'e ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1576)

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Örnek No. : VI
Mad. 65 - B 117/son. FK

Avd. a İli

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya sanatı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oyların kullanılması sayı	Seçimi hakkında Hüras ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
Baki Öktem	Düzce 331	Doktor	105450	ulus beş bin dört yüz ell...	182445	163896		

Milletvekili seçimi konusunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda (105450) oy ile Baki Öktem ilimiz Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak kurulumuz tarafından kendisine verilir. 3.5.1954

Üye İbrahim Sarıoğlu Üye Hasan Hüseyin Aksekili Üye Hilmi Durmaz Üye Hamed Keştelili Üye Ali Rıza Dikmen

Üye Dr. Refik Erenkan Üye Süleyman Karaman Üye Ziya Evren Üye Hakkı Tavuş Üye Ekrem Torunlu (Hasta)

N O T : Başkan ve üyelerin imza edebilecek yerlerin başlıca ayrı ayrı adlarıyla soyadları yazılacaktır.

Belge 32: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Baki Öktem'e ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1577)

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Örnek No. : VI
Mad. 85 - 8 117/son. FK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya san'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oyların Kullanılma- rın sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyeti olup olmadığı	Dişinciler
			Rakamla	Yaz ile				
Cevat Ülkü	Gazze 329	Avukat	105526	vüz beş bin beş yüz yirmi altı	182445	163896		

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda (105526) oy ile Cevat Ülkü ilimiz Milletvekilliğine seçilmiş
olduğuna gösterir bu tutanak kararnamuz tarafmdan kendisine verilir. 3 / 5 / 1954

Üye İbrahim Sarıoğlu Üye Hasan Hüseyin Akseki Üye Hilmi Durmaz Üye Hamdi Keleşli Üye Ali Rıza Dikmen

Üye Dr. Hasan Erenkan Üye Süleyman Ervadin Üye Ziya Eyren Üye Hakkı Tuvañ Üye Ekrem Torunlu (Hasta)

NOT : Başkan ve üyelerin imza edecekleri yerlerin başlına aynı ayın adlarıyla soyadları yazılacaktır .

Belge 33: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Cevat Ülkü'ye ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1923)

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Örnek No. : VI
Mad. 66 - 8 117/son. FK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya san'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oyların kullanılma- rı sayısı	Seçim hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düğünceler
			Hakamla	Yazı ile				
Necati Çelîm	Aydın 1325	Doktor	105905	44beğtim beğdisbeğ	182445	163896		

Milletvekili seçimi kanununa gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda (105905) oy ile Necati Çelîm ilimiz Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak kurulmuş taraflardan kendisine verilmiştir.

3 / 5 / 1954

Başkan
Hamdi İbrahim

Oye
İbrahim Sarıoğlu

Oye
Hasan Hüseyin Akseki

Oye
Halil Durmaz

Oye
Hamdi Keleşli

Oye
Ali Şişir

Oye
Dr. Beşat Keskin

Oye
Süleyman Eradın

Oye
Ziya Evren

Oye
Hakkı Tavun

Oye
Ekrem Tokumlu
(Hasta)

N O T : Başkan ve üyelerin imza edecekleri yerlerin üstüne üye üye adlarıyla soyadları yazılacaktır.

Belge 34: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Necati Çelîm'e ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1957)

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Örnek No: VI
Mad. 65 - S. 117/son. YK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya san'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlemleri Sayısı	Oylarını kullananların sayısı	Seçimi hakkında ifraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
Zühtü Uray	İstanbul 317	İstanbul ticaret borsası kontrol müdürü	105144	vüç beş bin vüç kırk dört	102845	163896		

Milletvekili seçimi konunu geçene kadar iliminde şüphelen seçimi sonunda (105144) oy ile Zühtü Uray üyesi Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak kararlaştırılarak terafileden kendisine verilir.

3 / 5 / 1954

Beşkan Hamit Tezgan
Üye İbrahim Sarıoğlu
Üye Mustafa Hakkı Aksoy
Üye Hilmi Durmaz
Üye Hamdi Kestelli
Üye Ali Rıza Dikmen

Üye Dr. Beşat Kesenkan
Üye Şükrühan Eraydın
Üye Ziya Evren
Üye Hakkı Tayan
Üye Ekrem Torunlu (Başta)

N O T : Beşkan ve üyelerin imza edecekleri yerlerin üstüne aynı ayın adlarıyla soyadları yazılacaktır.

Belge 35: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Zühtü Uray'a ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1958)

**Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK**

Örnek No. : VI
Mad. 66-8 117/son. FK

Aydın İli

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya Sanatı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oyların kullanılma- rın sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
Namık Gedik	İstanbul 1327	Doktor	105772	yüzbeşbin yeddi yüz yetmiş iki	182445	163896		

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda (105772) oy ile Namık Gedik
İlimiz Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak kurulmuş tarafından kendisine verildi. 3 / 5 / 1954

Başkan Hamdi İyigüla Üye İbrahim Sarıoğlu Üye Hasan Hüseyin Akseki İ. Hilmi Durmaz Üye Hamdi Keleşli Üye Ali Rıza Dikmen

Üye Dr. Reşat Erenkan Üye Süleyman Eravdın Üye Ziya Evren Üye Hakkı Tuvaş Üye Ekrem Horunlu (Masta)

NOT : Başkan ve üyelerin imza edecekleri yerlerin başına ayrı ayrı adlarıyla soyadlarını yazılacaktır.

İzmir Matbaası - Ankara

Belge 36: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Namık Gedik'e ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1574)

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Örnek No. : VI
Mad. 65 - 8 117/son. FK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya san'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oylarını kullananların sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
Nail Geveci	Bafra Alaçam 327	Avukat	105306	Yüzbeghim Hüsnü alı	182445	163896		

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda Yüzbeghim Hüsnü alı Nail Geveci isimli Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak kurulumuz tarafından kendisine verilmiştir.

3 / 5 / 1954

Başkan Hakkı Evren Üye İbrahim Serioğlu Üye Hasan Hüseyin Aksoy Üye Hilmi Durmaz Üye Hasmi Keleşli Üye Ali Rıza Dikmen

Üye Dr. Reşat Esemkan Üye Süleyman Eravdın Üye Ziya Evren Üye Hakkı Turan Üye Ekrem Turanlu (başk.)

NOT : Başkan ve üyelerin imza edecekleri yerler üstüne ayrı ayrı adlarıyla soyadları yazılacaktır.

Belge 37: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Nail Geveci'ye ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1922)

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Örnek No. : VI
Mad. 66-5 117/son. EK

Aydın - ili

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oyların kullanılmadığını sayışı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
Ethem Menderes	İzmir 1915	Daniliye ve kılı	105850	yüksekbaş seçim yu- selli	182445	163896		

Milletvekin seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda (105850) oy ile Ethem Menderes ilimiz Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanak karulumuz tarafından kendisine verildi. 3 / 5 / 1954

Başkan
Hasan İyigün

Üye
İbrahim Sarıoğlu

Üye
Hasan Hüseyin Akseki

Üye
Halimi Durmaz

Üye
Hamdi Kestelli

Üye
Ali Ram Dikmen

Üye
Dr. Hâşim Erenkan

Üye
Süleyman Eravdin

Üye
Ziya Eyren

Üye
Hakkı Tavun

Üye
Akrem Torunlu
(hasta)

NOT: Başkan ve üyelerin imza örneksizleri yerlerini tutüne aygı aygı adlarıyla soyadları yazılacaktır.

Dafnis Nâzım - Ankara

Belge 38: 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Aydın'dan DP Milletvekili seçilen Ethem Menderes'e ait seçim tutanağı.

(TBMM Milletvekili Seçim Mazbatası, Milletvekili Sicil no:1576)

İki yıl önce 220 voltluk ceryan yerine 110 voltluk ceryan verilmektedir. Halbuki saatlar 220 voltlukta 220 voltluk saatlardan geçirilen 110 voltluk ceryan fazla devir hasil etmekte ve birimince kilovat miktarı tezyüt etmekte, iki yıldanberi fazla devir yapılmak suretiyle fazla kilovat temin ederek halktan alınmış bulunan paraların ne zaman iade edilebileceğini Sayın Belediye başkanlığından sorarız.

Demokrat Parti Faaliyeti Aydın'da gelişiyor.

TURANLAR KÖYÜ:
Başkan: Ali Çelik, Üye: Eyup Çakır, Üye: Hamit Güner, Üye: Lütfi Parlar, Üye: Salih Aksoy, Üye: Halil Arabacı

NESETİYE KÖYÜ:
Başkan: Ali Devrim, Üye: İsmail Sever, Üye: Sadık Keskin, Üye: Hasan Çakmak, Üye: Feyzi Gülşen

Aydın 15 (Hususi) — Aydın muhtelif İlçe ve Bucaklarında Demokrat Parti faaliyeti hararetle devam etmektedir.

Germencik Bucagının aşağıdaki beş köyünde daha kurulmuştur.

ÖMERBEZLİ KÖYÜ:
Başkan: Mustafa Telli, Üye: Hüseyin Çakır, Üye: Salih Kıvrak, Üye: Mustafa Çilek

HİDİRBEYLİ KÖYÜ:
Başkan: Mehmet Demiral, Üye: İsmail Mızrak, Üye: Mehmet Çeno, Üye: Hamit Agra, Üye: Arif Madran, Üye: Halil Sivri, Üye: Halil Cesur

Fakir halk parasız tedavi edilecek

Kuşadası 15 (hususî) Demokrat Parti başkanı Doktor Hulusi Bayrol, fakir halkın parasız muayene ve tedavisi için yeni bir teşebbüs girişmiştir.

REİS KÖYÜ:
Başkan: Hüseyin Gökçen, Üye: Hakkı Çetinoğlu, Üye: Rifat Yılmaz, Üye: Ahmet Işık, Üye: Mehmet Uçar, Üye: Salih Soldaş, Üye: Nuri Kocatürk

Günün meseleleri

— Baştarafı 2'inci sahifede —
müle tasvip ve faaliyetlerinin genişletilmesini teklif ediyor, 2— $\frac{1}{2}$ Bakan ve $\frac{1}{2}$ Standard'ları bürosu, bu programı tahakkuk ettirmek hususunda yardım etmek üzere derhal bir İş Terbiyesi İstişari Komitesi teşkil etmeye işbaşarı ediyordu.

Bu kararlar bugün tatbik edilmektedir. Bunların hükümette ait olmayan iş terbiyesi gruplarına da teşmil edileceği ve demokratik terbiye usulleri sayesinde iş münasebetlerinde iyiyi doğru terakiler olacağı ümit edilmektedir.

Keman ve Mandolin DERSLERİ
Karşyakaullara Müjde
Ehven fiatla verilmeye başlanmıştır. PİYANO AKORTLARI da yapılır.
Adres: Yemişçi Paşa S. No. 27

DOKTOR
Cukuroğlu Mustafa

Belge 40: DP'nin Aydın'da teşkilatlanma faaliyetlerine dair.

(Demokrat İzmir, 10 Mayıs 1946)

Belge 41: 21 Temmuz 1946 Seçimleri öncesi Aydın'da Adnan Menderes'in Çiftlik Kâhyası Kadri Çelik ve DP Çakırbeyli Ocak Başkanı Mehmet Budaklı'nın Öldürülmesine dair.

(Demokrat İzmir, 20 Temmuz 1946)

Belge 42: Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın Aydın'da seçim çalışmalarına dair.

(Demokrat İzmir, 18 Temmuz 1946)

Vital
Bt. C. D.
VİTAMİNLERİ
KAYBINI
Yüksek seviyede
BİDASI

Cumhuriyet

POKER-PLAY
20 puan 100 kuruş
Biletleri her hafta
ÇEKİLİŞ

27 noyl Sayı : 9255 KURUCUSU : YAKUP KADİPAZIYIÇI YAYIN : İstanbul, Pazartesi, 15 Mayıs 1950

Seçim tam bir sükûn içinde geçti, iştirak nisbeti bütün tahminleri aştı

Kat'i neticeler bugün belli olacak, geceyarısından sonra muhtelif illerden aldığımız haberlere göre Demokratlar ileridedir

İştirak nisbeti yüzde sekseni geçiyor

İstanbulda mühim hiç bir hâdise olmadı, halk oylarını büyük bir hassasiyetle kullandı

İstanbul'da seçim gününde büyük bir sükûn hâkim oldu. Halk oylarını büyük bir hassasiyetle kullandı. Herkesin bu büyük gününde görevini hakkıyla yerine getirdiği görüldü. Seçim komisyonları her yerde çalışmaya başladı. Halkın bu büyük gününde görevini hakkıyla yerine getirdiği görüldü. Seçim komisyonları her yerde çalışmaya başladı.

İstanbul'da seçim gününde büyük bir sükûn hâkim oldu. Halk oylarını büyük bir hassasiyetle kullandı.

Yeni bir seçim bölgesi oluşturuldu. Yeni bir seçim bölgesi oluşturuldu.

En mühim netice

Yeni bir seçim bölgesi oluşturuldu.

İllerden gelen ilk neticeler

Yeni bir seçim bölgesi oluşturuldu.

Yurdda dün baskınsız bir seçim yapıldı

Her tarafta sandık başlarındaki ehseriyeti hadinlar teskil ediyordu

Her tarafta sandık başlarındaki ehseriyeti hadinlar teskil ediyordu.

Alınımızın ağı ile
Türk milletinin büyük önderi ve lideri Celal Bayar, dün bir basın toplantısı yaptı. D.P. Bakan seçimlerden hiç bir şikâyet almadığını söyledi. Anayasa tadilatına dair görüşlerini belirtti.

Celal Bayar, dün bir basın toplantısı yaptı

D.P. Bakan seçimlerden hiç bir şikâyet almadığını söyledi. Anayasa tadilatına dair görüşlerini belirtti.

Secimler ve yabancı çevreler

Secimler ve yabancı çevreler.

Eski İngiltere Kralının hâtıraları "Cumhuriyet", te

Dünyanın belirlenmiş büyük gazetelerle birlikte 21 mayıs günü nesretmeye başlıyoruz. Windsor Dükü bu hâtıralarında, tahtına aşkına fevka etmalele neticesinden tarihi hâdiseyi ve onun evveli ile sonrasını tafsillatle anlatıyor.

Secim gününde yurd inhbaları

Secim gününde yurd inhbaları.

devre
sım Okur (Çiftçi), Atilla Konuk
(Yüksek Mühendis, çiftçi), Dr.
Enver Karan (9 uncu devre Er-
zurum mebusu.)

AYDIN:

Adnan Menderes (Başvekil), E-
tem Menderes (9 uncu devre Ay-
dın Mebusu - Dahiliye Vekili), Dr.
Namık Gedik (9 uncu devre Aydın
Mebusu), Dr. Baki Ökten (9 uncu
devre Aydın Mebusu), Cevat Ül-
kü (9 uncu devre Aydın Mebusu),
Dr. Necati Çelim (D.P. il ikinci baş-
kanı), Nail Geveci (9 uncu devre
Aydın Mebusu), Nihat Iyriboz (9
uncu devre Çanakkale Mebusu
Eski Ziraat vekili), Zühtü Uray (Ti-
caret borsası kontrol müdürü).

BALIKESİR:

Sıtkı Yırcalı (9 uncu devre Ba-
lıkesir Mebusu - İşletmeler vekili),
Enver Güreli (9 uncu devre Balı-
kesir Mebusu - Eski iktisat ve tica-
ret vekili), Esat Budakoğlu (9 un-
cu devre Balıkesir Mebusu), Vacit
Asena (9 uncu devre Balıkesir Me-
busu)

**Belge 45: 2 Mayıs 1954 Seçimleri DP Aydın Milletvekili adaylarına
dair.**

(Yeni Asır, 13 Nisan 1954)

Belge 46: 2 Mayıs 1954 Seçimlerini DP'nin kazandığında dair.

(Zafer, 3 Mayıs 1954)

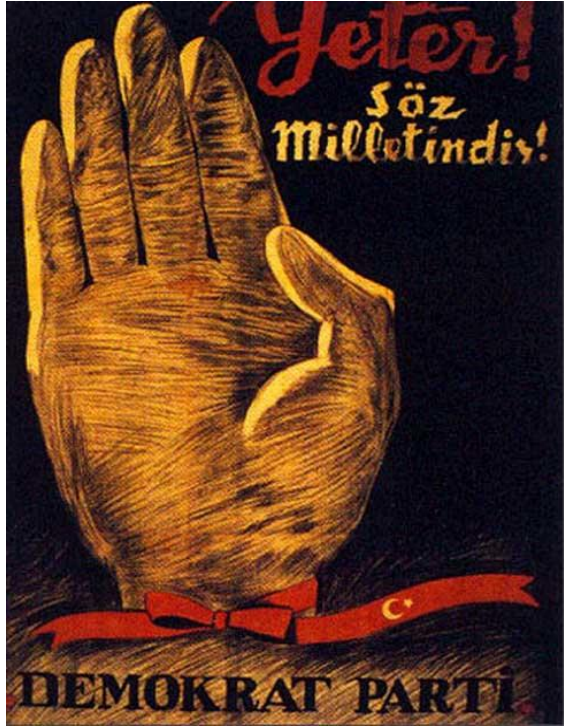
Belge 47: 2 Mayıs 1954 Seçimleri DP'nin kazandığına dair Aydın yerel gazete haberi.

(Hüraydın, 3 Mayıs 1954)

SEÇİM AFİŞLERİ

1950 Seçimleri Öncesi DP Seçim Propagandalarından Eşya Piyangosu Bileti

İlk kez 1946 seçimlerinde kullanılan afiş, Selçuk Milar tarafından bir gecede çizilmiştir. “Yeter Söz Milletindir!”

(Muzaffer Tepekaya, (2012). Türk Basınında Demokrat Parti Genel Seçimleri, *Başbakan Adnan Menderes'in Yaşamı ve Siyasal Mücadelesi Cilt 2*, Aydın, s. 298)

1954 Seçimleri Öncesi Kullanılan DP Seçim Afişi

1950 Seçimlerinde Kullanılan DP Seçim Afişi

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Süleyman AKKUŞ
Doğum Yeri ve Tarihi : Tuzlukçu, 26.02.1989

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Makaleler
-SCI :
-Diğer :
Bildiriler
-Uluslararası :
-Ulusal :
Katıldığı Projeler :

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl :

İLETİŞİM

E-posta Adresi : tarihci_42_@hotmail.com
Telefon : 0542 748 01 89
Tarih : 28.03.2016